

69-5

68^{III}(22-24)

Latvijas Satversmes Sapulzes stenogramas

9. burtniza

1921.

Satversmes Sapulzes isdevums

Kraļumā pee Ā. Gulbja, Rīgā,
Stworowa eēlā 14.

4591

Latvijas

9. sērijā

4570.

Satversmes Sapulzes stenogramas

28

III. sērijas 22. sēhde 26. aprīlī 1921. gadā

(Atlashta plkst. 5.45 pēc pusdeenas).

Ļitums par 55 miljonu rubļu kredīta atvehlešanā Latgales skolām. —
Ļitums par 1920. g. 2. jūnijā atvehleto valsts kases lēmju īslaiduma sumas dze-
hānu (stebdamības fahrtā peenemts divos lasījumos). — Waldības preefshlītums par 5 per-
sonu ušnemšanā Latvijas pamalstneezībā. — Ļitums par valsts budžetu (ste-
bdamības fahrtā peenemts divos lasījumos).

Prezidents J. Čhaste: Satversmes Sapulzes sēhde atlashta.

Turpinasees tā deenas fahrtiba, kura jau ir agrā pasludināta. Deenas fahrtiba teel papildināta uš preefshu wehl ar sekosheem lītumprojekteem: Noteikumi par valsts eerednu un wīnu gīmenes lozeklu nodroshināshānu šlimības gadījumos, kūrsh eefneegts no sozjalās lītumdoschānas komišijas; otrfahrt ar luhgumu un šuhdsības komišijas lītumprojektu par šchis komišijas instruziju pahrgrosišchānu.

Išglīhtības komišija gresufees pee prezidija ar luhgumu, nodot wīnai zaurluhofchānai lītumprojektu par wehturīsko kaujas weetu usraudšību, kas tika nodots kara leetu komišijai. Prezidijš peekriht šchim luhgumam. Waj buhtu kahdi eebildumi? Ja naw, tad peenemts.

Tad ministru prezidenta weetas īspilditajš eefshleetu ministrš A. Bergs pašino, ka išglīhtības ministrš Plahkis atteizees no ministra peenahkumeem un to atteišchānos wīnšch peenehmīs. Išglīhtības ministra peenahkumu lihds jauna ministra eewehleschānai wīnšch usdot skolu departamenta direkto-ram Aulsejam.

1. deenas fahrtības punktš šchodeen buhs — lītums par 50.000.000 rubļu kredīta atvehlešanā Latgales skolām. Referente W. Seil.

Referente W. Seil. Godatee deputati! Peenemot eerosinājumu par 50.000.000 rubļu atvehlešanā Latgales skolām, išglīhtības komišija ir wadījusees ne no kautkahdeem ziteem aprehīneem, kā tikai no walstiskā redšes stahwolka. Katrā sinā wīsa Latvija mums janostahda tahdā stahwolki, lai wīš Latvijas eedšhwotaji, wīš Latvijas pilsoni, baudītu weenlihdsīgu išglīhtību. Bet pašchlait, muhsu tagadejos apstahklos, tas nemas naw eefpehjamš. Lihds Latvijas walsts nodibināshānai Latgale pastahwigi ir bijuši slīstakā stahwolki, nekā pahrejās Latwības dalās, un tagad mehš redsam breefmīgu starpību starp išglīhtības stahwolki Kūrsemē, Wīdsemē un Latgalē. Daudsi buhs lasījuschi awīses, bet nepeegresuschi fewīschku wehribu teem breefmīgeem dateem, kahdus ir dewuši šchini jautajumā pirmā wīspahrigā Latvijas

taujas štattischana, kura notika 1920. gadā. Tēc datu ir šefošēe: Ja mehš nemšim Latgali un iſſinaſim, ka hds ir to prozents, kas paſchlaif apmeklē ſkolas, tad mehš redſam, ka no 8 lihds 14 gadeem Latgalē apmeklē ſkolas wiſmaſat latweeſchu. No latweeſchu behrneem Daugawpils aprinkti ſkolas apmeklē tifa 13,42%, ſamehr leelfreeweem tās ſtaits ir leelaſ — 18,36% un ebrejeem wehl leelaſ — 52,84%. Rehſeknes aprinkti ſchiſ prozents ir druſku augſtaſ. No latweeſcheem te apmeklē ſkolu 15,37% un Ludſē 12,31% un wiſzauri wiſā Latgalē no 8 lihds 14 gadeem apmeklē ſkolu 18,24%. Ja mehš ſalihdsinaſim ſchoſ prozents ar pahrejām Latwijās dalam, tad mehš redſam, ka Latgalē behrnu, kas apmeklē ſkolu, ir wiſmaſafaiſ prozents — 18,21; Semgalē 40,38; Kurſemē 44,81% un Wiſdemē 60,18%. Tā tad Latgales iſglihtibas ſtahwollis, ſalihdsinot ar pahrejām Latwijās dalam, ir breeſmigs. Lai redſamaka buhtu ta leeta, tad eš nemſchu to paſchu leetu ſkaitloſ un ſchee ſkaitli pehz wiſpahrejās tautas ſkattichanas ir ſefošēe: no 6 lihds 16 gadeem Kurſemē ſkolu apmeklē 39.028 behrni un neapmeklē 70.746. Ja nemšim wiſu jaunatni lihds 19 gadeem, tad mehš redſam, ka lihds 19 gadeem apmeklē ſkolu 39.999 zilweki un neapmeklē 98.156, tā tad iſnahtu apmehram uſ puſi. Wiſdemē lihds 16 gadeem ſkolu apmeklē 59.006 zilweki un neapmeklē 65.424. Tā tad neapmekletaju ſtaits ſamehrā jau deeſgan maſs. Lihds 19 gadeem ta ſtarpiba buhtu druſku leelata. Lihds 19 gadeem tahdu, kas ſkolu apmeklē, Wiſdemē ir 62.483 un tahdu, kas neapmeklē — 97.014. Tā tad, kā mehš redſam, ſtarpiba ſtarp teem, kas ſkolu neapmeklē un kas winu apmeklē, ir dauds maſata par puſi. Bet Latgalē lihds 16 gadeem paſchlaif ſkolu apmeklē 17.850 un neapmeklē 110.775. Tā tad ſkolu neapmekletaju ſtaits Latgalē ir deſmitſahrtigi leelaſ nekā to ſtaits, kas ſkolu apmeklē. Lihds 19 gadeem Latgalē ſkolu apmeklē 18.548 behrni un neapmeklē 135.906 behrni. Tad janem wehrā wehl weena leeta. Behz muhſu galwenās ſtatifiſtās pahrwaldeš waditaja ſinam to prozents, kas Latgalē prot rakſtit un laſit, ſalihdsinot ar 1897. gada ſtatifiſtiku, ir palizis maſaſs. Tā tad Latgalē to zilweku ſtaits, kas maſt rakſtit un laſit, ſamaſinajeeš. Tas norahda uſ breeſmigu ainu un ſchim ir jādara galš. Kamdehl ſkolas apmekleſchana ir tif maſa? Waj latgaleeſchi ſawus behrnus negrib ſuhtit uſ ſkolu? Uſ ſcho jaſata, ka wini grib ſuhtit. Leeta atkarajaš ne no ta, ka wezaki behrnus negrib ſuhtit ſkolā, bet no ta, ka wineem naw kur behrnus ſuhtit, jo naw ſkolu. Behz tās paſchās ſtatifiſtās mehš redſam, ka uſ weenas ſkolas, uſ tahdas ſkolas, kahdas tur paſtahw, wajaſdetu kriſt behrnu deſmittahrtigi wairat nekā winu ir. Weſ ſchaubam, neweena ſkola nebuhs ſpehjiga tahdu ſkaiu uſnemt. Tagad Latgalē ir 361 ſkola, bet tifa ap 90 ſkolu ir tahdas, kuru telpas buhwetas ſpezieli preeſch ſkolas, un kuras kā tahdas paſtahw it gadu. Wiſas pahrejās ir iſhretās mahjās un winu liktenis pilnigi atkarajaš no ſaimneeku-iſhretaju gribas. Ja tee priwatee zilweki grib ſchogad nodot ſawas mahjas preeſch ſkolas, tad wini nodod, ja ne, tad naw lihdsēku, kuri peeſpeestu winus tās telpas ſkolai nodot. Un tās telpas ir maſas, ſkolam pilnigi nepeemehrotas. Telpās, kur war ſehdet 30 lihds 40 behrnu, ſchogad, pehz ſkolotaju leezibam, bijuſchi ſpeesti uſturezzaš 100 lihds 150 behrni. Pee tahdeem apſtahleem ſkolā kahrtigi ſtrahdat nemaſ naw eeſpehjams. Gandrihs naw eeſpehjams wadit kahdus rakſtiſkus darbus, jo uſ katra benka ſehsch tif dauds behrnu, ka kaut kahdus rakſtiſkus darbus wineem dot naw eeſpehjams. Lai ſcho

breesmigo skolu telpu truhkumu nowehrstu, mehš newaram darit neta zita, ka tikai nodibinat tahdu fondu, kura nauda eet preefch skolu buhweschanas. Tad tikai buhtu eespehjamš panahkt to; lai Latgales eedfihwotajem galu galā buhtu faktiska eespehja apmeklet skolu, jo tagad tas faktiskās eespehjas wineem naw. Eewehrojot wifus fchos apstahklus, es isglichtibas komifijas wahrda leeku preefcha muhfu preefchlikumus peenemt. Gribu aifrahdit tikai, ka 2. pants, par usdoschanu usnemt wifu scho sumu 1921./22. gada walsts budsheta, ir eesreegtš no finansu komifijas un isglichtibas komifija eewehrojot to, ka finansu komifija ir wairaf kompetenta finansu jautajumos, neatrada par wajadfigu tam pretotees.

Presidentš J. Tschafste: Otrs referents no finansu un budsheta komifijas ir A. Blodneekš.

Referents A. Blodneekš: Godatee deputatu kungi! Wispirms ir jaafirahda, ka ir jau peenemta Satwerfmes Sapulzes pahrejas formula, kura nosaka, ka nedrihkt isdot ari Satwerfmes Sapulze likumus, eepreefch wina nesin, no kureenes nemt lihdselkus preefch schi likuma isweschanas dshiwē, fewifhki ja tee ir faititi ar leeleem isdewumeem. Ja wini prafa prahwus isdewumus, tad jaafirahda us awoteem, no kureenes nemt fchos lihdselkus likuma isweschana dshiwē. Un tagad pee schi likuma atkal ir jafaka, ka budsheta winsch newareja tikt un naw paredsets us nahkofcho gadu pilnos apmehros weenfahrschi ta eemesla dehl, ka muhfu lihdselki ir aprobeschoti, ka mums naudas naw; kaut preefch tik neatleekamas wajadsibas, ka preefch Latgales skolu atjaunoschanas, preefch wina paplaschinaschanas, preefch tik neatleekamas wajadsibas lihdselku walsts kase naw. Tapeh3 finansu un budsheta komifijai, appreefshot scho isglichtibas komifijas preefchlikumu, nahzas ilgi debatet par to, ka atrast lihdselkus, ka atrast eespehju scho wajadsibu apmeerinat. Ja tur neta konkreta newareja usrahdit, tad tomehr isglichtibas leetai jastahw pirmā weeta un to bremset newar, un ja mehš, Satwerfmes Sapulze, peenemot scho likumu par Latgales skolu atjaunoschanu, fazifim, ka to gribam, tad bes schaubam lihdselki rafees. No sawas pufes man buhtu jafaka, ka es wehlat pee otra panta, kur eet runa par to, ka mineto sumu disponet budsheta, es eesneedsu pahrlabojumus, to fadalit us trihs gadeem, un newis weenā gada, ka tas te ir teiktš, proti 21./22. budsheta gada. Schis pahrlabojums, kas nahks no manas pufes, eenesis wairaf skaidribas un nahks leetai par labu.

R. Dehkenš (sozialdemokrats): Augsta fapulze! Referente aifrahdija, ka Latgales isglichtibas pazelchana, Latgales skolu dibinaschana ir walstisks jautajums. Bes schaubam, tahds winsch ir, bet mehš pehdejā laika tikai dsirdam daudsinam, ka no walstiska weedokla jaetura taipiba. Ne tikai finansu ministrš to daudfina, bet schodeen ari finansu un budsheta komifija to nahzas dsirdet no schi likuma eerosinataja, no basnizas kungš Trafuna. Basnizas kungš Trafunš schodeen aifgaja pat tiktahlu, ka winsch fazija, ka taipiba galwenam kahrtam jaewehrojot ari atteeziba us isglichtibas leetam. Tas esot leels luksus, ka mums esot 6 gadu besmaksā skola, fahdas neefot nefur Wafareiropas walstis. Te nu basnizas kungš Trafunš maldas. Wafareiropas walstis besmaksā skolas ir 8 gadigas. (Kindsulis no weetas: „Kur tas bija runats?“) Es teizu, kur tas bija runats. Schoodeen tas bija runats. (Starpfauzeenti).

Presidentš J. Tschafste: Luhdsu turpineet!

R. Dehēns (turpina): Mehš, sociāldemokrāti, neesam arī taupitāji. Mehš domājam, ka jātāupa tur, kur taupība ir vēstā. Preefšch isgļihtības veizinaschanas, preefšch skolām eewest taupību ir nēvētā. Mehš atsihstām, ka it fewišchki ir jaruhpejas par Latgales isgļihtību, lai tā pehž neilga laika waretu zeenigi blafus nostahtees šawām žitām mahšam, Kursēmēi un Widsemēi. Tomehr, pee schi lifumprojekta mums buhtu diwi leetas, kas leef druftu apdomatees. Birmfahrt, mums naw wehl finams 1921./22. gada budšchetš. Mehš nesinām, žif leelā mehrā tur ir Latgales wajadsības eewehrotas. Schee dati, ko referentš lifa preefšchā, beš schaubam ir nemti no isgļihtības ministrijas. Beš schaubam, isgļihtības ministrijai buhš isstrahdats šaws školū darbības un zelschanas plans, atteezotees arī uš Latgali. Ja buhtu tekofschā gada budšchetā jau paredsetas Latgales wajadsības, tad sche buhtu weeta, kur waretu taupit. Bet ja winas tur naw paredsetas, tad ir žita leeta, tad mehš taupit newaresim. Tā tad wišpirms mums buhtu jasiņ, žif leelā mehrā ir usnemtās sumas 1921./22. gadā budšchetā Latgales školū wajadsibām. Tad otrfahrt, waj tās sumas, kas školū budšchetā Latgalei buhš sihmetas, tiks pateesi ismantotas. Schi budšcheta gada peedsihwojumi mums rahda schai sinā deesgan behdigu ainu. Budšchetā paredsetas sumas Latgalē widuškolai, laufšaimneežības un amatneežības školām, bet tās školās atwehrtas naw. Šrahdas, ka tur ruhpejas par isgļihtības leetu isgļihtības ministrija ar šaweem parasteem organeem un arī Latgales departamentš. Atbildību bihda weena eestahde uš otru, bet isgahjušchā gada budšchetā paredsetās sumas naw isleetotas Latgalē školū zelschanai un tomehr atlikumā wina naw. Ša nauda, kas Latgales školām ir nodomata, ir pa dafai aifgahjuši žitu želu. Mums naw garantijas, kā wina ismantos — te newarēs muhš par pesimisteem faukt — schi gada peedsihwojumi rahda, ka sumas nebij tikufšas ismantotas tam noluhkam, kuram bij paredsetas. Tā tad arī schai sinā taupišchana waretu buht weetā. Ja muhš schi likuma eesneedseji warēs pahrlēezinat, ka budšchetā nebuhs paredsetas Latgales wajadsibām nepezeeschamās sumas, un par to, ka winas leetderigi Latgales školū wajadsibām tiks ismantotas, tad mehš balsofim par. Ja muhš newarēs pahrlēezinat, tad mums buhš wišmaf jaatturas.

Prezidents J. Šchafste: J. Trafunam.

Jr. Trafunš (Latgales křištigo semneeku šaweeniba): Es runaschu baltiški, tad juhš mani labat šapratiseet un, warbuht, arī pati leeta žums ees tuwat pee širdš. Kas sihmejas uš isgļihtības jautajumu, tad schai leetā muhš kā no labā špahrna, tā arī no kreisā nekās newar schkiri. Še ir weens un tas pats pamats. Ja mehš strihdamees žitos jautajumos; religiošos jautajumos, ekonomiškos jautajumos, tad isgļihtības jautajumā mums naw ko strihdetees. Še weenigi war jautat, waj pateesi preefšch Latgales ir wjadšigas atfewišchšas sumas, waj winas naw wjadšigas, waj ir fauftahdas prašības, kuras mums leef leelafus špehtus peelift pee Latgales appaišmoschanas, waj tahdu prašību naw, waj muhšu finanses mums to leetu atļauj, waj nē? Tikai no schi redses stahwofla mehš waram to jautajumu appreesti. Kas sihmejas uš pirmo, waj preefšch Latgales isgļihtības wjadšigs likt leelafus špehtus eefschā, nekā Kursēmē un Widsemē, uš to es atbildeschu, ja es žums došchu ihšu wehšturisku pahrkatu par Latgales školū gaitu. Latgalē bija tas pats, kas bija Kursēmē un Widsemē: 16. gadu simteni pehž leelajeem Kree-wijas fareem un pehž reformazijas eeweschanas tur školū nemas nebija.

Skolas, mani fungi, eesahka Latgalê dibinat tifai 18. gadu simteni un, mani fungi, warbuht, tas apkaintinâs juhsu aufis — tee bija tee bihstamee jesuiti, furi eesahka skolas dibinat. Wini nodibinaja skolas pee saweem klostereem, pee sawâm basnizam un wehlat 19. gada simteni wini bija usnehmufshees seelisku planu zelt wefelu lizeju stary Daugampili un Kreslawu. Ja juhs, mani fungi, interesê Latgale, tad nobrauzeet us tureeni un apfstatatees, fur wehl tagad Iswoltâ mahja stahw ar 250 istabam, kuras bija nodomatas preefsch Latgales skolas. Schis projektis netifa iswestis zauri tapehz, ka 1882. gadâ, ja nemaldos, tika jesuiti israiditi un tad schis leeliskais plans isjuka. Tomehr skolas tika nodibinatas. Skolas bija nodibinatas pee jesuitu klostereem — dominikani wineent palihdseja; tad tika nodibinatas skolas pee jesuitu missias basnizam, bet wispahr ar skolam gahja gruhti. Ja tas interesejas paraknatees wezoa dokumentos un wezos arktimos, tad Ludse wehl tagad atradis, fur weens no mahzitajeem raksta, ka to skolu usturet buhtu oleum et opus perdere, tas ir: tifai pasaudet darbu un laiku tapehz, ka us skolu suhta sawus behrnus tifai tee wezaki, furi wairak bailigi. Un, ja ari suhta, tad sem tahdeem nofazijumeem, lai behrni skolâ tiftu apgehrbti, apauti un pabaroti, un ka wezateem samakfatu par behrnu mahzishanu un par kalpu, kas eetu behrna weetâ strahdat. Tas bija tas zelsch, kahdu wajadseja eet teem pirmeem skolu dibinatajeem; bet wini tomehr atrada lihdselhus, ka Latgalê semneeku behrnus isaudsinat tâ, ka wini mahzetu lasit. Saprotama leeta, ja mehsh runajam par to laiku skolam, tad newar buht ne runas par tahdam skolam, kahdas te tagad, par 6 klasigam pamatskolam. Tur bija tifai usdewums mahzit behrnu lasit, zil eespehjams: ja bija eespehjams, mahzija rakstii un drusku apgaismoja, lai iswestu no meschonibas. Tâ ka nodibinat paschâ Latgalê wiszaur skolas bija loti gruhti, tad bija direktrihes. Schis direktrihes eepreefsch sagatawoja, tās lita eeschâ zeemos un tās mahzija mahtes lasit un wehlat mahtes mahzija sawus behrnus. Un, pateizotees schai metodei, Latgalê, neskatotees us to, ka usnahza wehlat ziti laiki, kad Latgale nonahza sem Kreewijas waldbibas, kura aisleedsa tautai wisas skolas, kad Latgalê ari drufats wahrds tika aisleegts zaur Murawjewa zirkularu — neskatotees us to, Latgalê neatradiseet neweenu tahdu un ja atradiseet, tad loti masu procentu, kas nemahk lasit. Skolu nebij, bet wini lasit eemahzijas. Kreewijas laikos nahza ziti laiki. Skola mums bij aisleegta. Tajos laikos, kad es pats gahju skolâ, zil atzeros, Rehsefnes aprinki bija weena waj diwas skolas, tâ sawzamâs начальныя школы. Wehlatos laikos XIX. gadu simtena beigâs Latgalê sahla atwehrt skolas, bet tur kreeweem bij sewischi nodomi. Nahza skolotaji no Polozkas seminara un tee weentahrschi teiza: „Mehsh neesam suhtiti us Latgali juhs apgaismot, bet esam atnahrschi juhs pahrwehrt par kreeweem un „prawoslawneem“. Tika nodibinatas daschas skolas, bet latweeschu walodas mahziba netifa peelaisita. Par skolotajeem latweescheem-katoleem newareja buht ne runas. Protestanteem skola ari bij aisleegta. Dashedreis bija peeeetams skolotaja amats pareistizigeem latweescheem, bet bija ari tahdi gadijumi, kad schahds skolotajs, redsedams, ka tauta neteef mahzita latweeschu walodâ, sahka latweeschu walodu mahzit priwatâ zelâ, par to tas tika isslehgtis no skolas. Tahda ir, tâ sakot, Latgales skolas wehsturiska gaita. Bes tam Latgalê nebij skolu ehku, un winu nebij ne tifai pagahjuschos laikos, bet winu ari tagad naw. Mums tepat ir flahht Satwerfmes Sapulzes lozeklis un Latgales paschwaldibas preefschneesk

Sadwinſta kungs. Winſch ſin loti labi un mahzēs jums pateift, ka ari tagad Rehſeknes aprinkē deefin waj atradiſim 10 ſkolu mahju, fur mehſ waretu nodibinat pamatſkolas. Eſot gan wehl kahdas 10 zitas ſkolu mahjas, bet tur eſot wajadsigi tahdi leeli remonti u. t. t. tā ka par to naw ko domat. Zitur wiſzaur ar ſkolam eet tā, ka teef aiſdota preeſch ſkolas newiſ mahjele, bet tikai weena puſe mahjas, taiſnibu ſafot, weena iſtaba ir preeſch ſkolotaja, ir preeſch behrneem un preeſch wiſeem. Tahdā ſtahwolli atrodas ſkola tagadejā brihdi. Tagad nu ir jautajums, waj muhſu politiſkās intereſes pawehl gahdat par Latgales iſglihtibu, jeb waj mums it nefahdu politiſku intereſchu tur naw. Utbildot uſ ſcho jautajumu, eſ jums tikai aiſrahdiſchu uſ to polonifaziju un ruſifikaziju, kura weſelus deſmitus gadus tur tika weſta. Ja kahds naw pahrlēezinats par Latgales ſtahwolli, tad eſ eeteiktu tikai nobraukt uſ Kreflawu, nodſihwot tur kahdu nedelu waj diwas nedelas, eepaſihtees ar Kreflawas pilſehtinu un ar aplahrtejeem ſemneekem, un, eſ domaju, tas pilnigi, mani fungi, juhs pahrlēezinās, ka muhſu politiſkās intereſes pawehl gahdat par Latgales ſkolu. Tur juhs atradiſeet ne tikai daſchas ſaimeſ, daſchas gimeneſ, bet weſelus zeemus, furi ir latweeſchu zeemi, bet furi teiz, ka wini ir poli. Poliſti ari wini neprot un ja juhs gribeet ar wineem poliſti ſarunatees, tad wini atbild, kā wini to ſaka: „eſ runaju po proſtomu“. Ne wini mahf frewiſki, ne wini mahf poliſti, un peepraſat, kahds buhs winu wahrds, wini pateiſs jums tihri latwiſku wahrdu. Ja juhs nemſeet ari paſchu pilſehtinu, tad juhs ari tur atradiſeet tikai polus. Juhs jautafeet, no kureenes wini eekluwa eekſhā? Waj bija kahda emigracija no Polijas uſ Latgali? So nehſ nefad neſam redſejufchi. Tee ir tikai tee latweeſchi, furi ir palifufchi par poleem. Tā tas ir weenā tahdā Kreflawā. Un pee mums ir dauds tahdu pilſehtinu un dauds zitu tahdu weetu. Tagad, fungi, mums ir jautajums, waj mehſ, tā ſafot, aſtahſim Latwijas walſti ſcho tautas daku neewehrotu. Lihds ſchim wina bija aiſmirſta un preeſch mums gandrihſ ſuduſi. Waj mums wajaga gahdat, lai tautas dala, kura bij maſaf apſiniga, lai ta nepaleef eepaſat? Ja mehſ noſpreeſcham tagad ſcho kreditu, tad mehſ ſcho tautas daku, kura noſudufe, dabuſim atpaſat. Eſ neredſu preeſch tam zita zela kā ſkolu. Nedomajeet, mani fungi, ka man ir domas, tā ſafot, zittauteeſchus, waj tee buhtu poli, waj tee buhtu wahzeefchi, waj tee buhtu frewi, padarit par latweeſcheem. Eſ jau ſawā dſihwē eſmu par to iſteizees pat poleem, ka mehſ negribam it neweenu poli pahrtaiſit par latweeti, iſnemot to gadijumu, ja winſch pats par tahdu grib palift. Tas ir weenigais zelſch, zaur ko mehſ waram panahft to, zaur ko mehſ waram tur ſawu fronti ſtiprinat, un ſchiſ weenigais zelſch ir ſkola. Naw nefahds brihnums, ka daſchreis balteetiſ ſmejas par latgaleeti, ſmejas par to, ka winſch runā par „krutcem beregeem“, par „utfam“, un par zitām leetam. Tas, mani fungi, tā bija ari ſenat Baltijā. Rad Baltijā nebija ſkolas, kad nebija iſglihtibas, tad ſche tāpat mudſcheja, runaja par „ribam“, „ſeerendeleem“ u. t. t. Zaur ſkolu tagad Baltijā walodu palifufi tihrafa. So paſchu mehſ waram panahft ari Latgalē. Dirs jautajums, man leekas, ir ekonomifkais jautajums. Nedomajeet, mani fungi, ka latgaleeſcham ir zitada daba, nekā furſemneekam waj wiſſemneekam. Wiſi ir no weenas mahtes un no weena tehwa zehluſchees. Wiſi mehſ eſam weena tauta, bet preeſch latgaleeſcha apſtahli ir bijufchi zitadi — nelahwehligi. Iſglihtibas ſinā wini bija apſpeeſti, ſaimneeziſtā ſinā wini bija apſpeeſti, ſabeedriſtā ſinā ari. Tur nedrihſteja

atlaht nekahdās beedribās un tapehž latgaleetis paleef atpakal ari ņaimneeziškā ņinā, un ja mehš gribam ņawu walsti ņiiprinat, tad mums wajaga Latgali ņiiprinat ari ņaimneeziškā ņinā. To mehš warām panahkt weenigi zaur ņkolu. Bet tagad paņkatifimeeš, kahda mums ņhimbrihņham ņkola ir Latgalē. Eš neņinu, eš pat nenemos apgalwot, waj tur ņkolotaju ņeminars ir atwehriš waj naw. Tur bija tiņai ņkolotaju kurlņi, kuri neņpehja tahduš ņkolotajuš audņinat, tahduš mehš wehlejameeš preekņņ pamatņkolam. Ekolotaju ņeminara mums nebij. Bet, mani kungi, ja mums ari buhtu ņkolotaju ņeminars bijis, tatschu preekņņ tahda ņeminara naw telpu. Par winām wajaga gahdat, jo walņis mahju kā tahdu, ziņ man ņinams, Rehņeknē naw. Uri gimnaņija, kaš Rehņeknē ir, ir eeweetota priwatās mahjās. Kad naw ņkolotaju ņeminara, tad tatschu, mani kungi, newar domat par ņkolu buhwi. Ja mehš waretu uņbuhwet deeņin ziņ ņkolu mahju, bet ja nebuhs audņinataju, tad taš mums neko nedoš. Tapehž pirmais darbš, pee ka wajaga kertees — un tahdaš domas man jau bija pagahjuņchā gadā — nekawejoņchi jaatklahj ņkolotaju ņeminars. Bet ņkolotaju ņeminars mums ir jaatklahj tahdš, kur tiņtu peeoptas ņinibaš, bet ne politika. Par nelaimi muhņu ņkolās ir eeweefuņeeš politika, ņinibaš ir no-gahjuņchās uņ malu un mums wajaga greestees uņ zilu zelu, taš ir peeopt weenigi ņinibaš un politiku atņtaht malā, jo politika ir preekņņ politikeem, Satwerņmes Sapulzes un ziteem lozekleem, bet ne preekņņ ņkolās. Tad mums, mani kungi, Latgalē ir wehl daschas gimnaņijaš: ir walņis gimnaņija Rehņeknē, priwatās gimnaņijaš ari ir Rehņeknē, Kreflawā, Daugampili u. t. t. Bet labi noņtahditaš gimnaņijaš, wajaga atņiht — naw neweenas, kā audņinataju perņonala ņinā, tā lihdeņku ņinā, jo tatschu, mani kungi, newar noņaukt par gimnaņiju, par labu noņtahditu gimnaņiju, kad gimnaņija ir par ņkolotaju zil-wefš, kurlņ newar uņrahdit, kahdu ņkolu winņch ir nobeidņis. Eš nerunaju par augņņkolu, bet kad winņch newar uņrahdit, ka winņch ir kaut kahdu widuš-ņkolu, waj karawihru ņkolu nobeidņis, taš tatschu neder par audņinataju widuš-ņkolā, gimnaņijā. Eš ņaprotu, ka winņch waretu buht par audņinataju, warbuht pirmahžibaš ņkolā — taš eet. Tur wajadņigs eemahžit tiņai elementaras leetas, bet widušņkolā audņinatajam wajadņigs ņtahwet augņtat par to, ko winņch grib iņaudņinat. Par žitām leetam eš negribu te minet. Un ja mums gimnaņija naw noņtahdita tā, ka katrs wehletoš nodot ņawuš behrnuš gimnaņijā, bet kur noteek tahdas leetas, ka peemehram wezaki neņin, kur atdot ņawuš behrnuš un weņelas nedelas domā par to un galu galā noņpreekņņ atdot labat priwatā gimnaņijā, nekā walņis gimnaņijā, ja ta leeta ir tā noņtahdita, tad mehš iņglihtibu newaram weizinat un mums to leetu, ņewiņņki Latgalē, wajaga noņtahdit žitadi, ka katrs ņkaita to par godu, ja winņch teek uņnemņis walņis gimnaņijā. Tad mehš pazeltu tur tautiņko apņinu un ņkolās pareiņi noņtahditu.

Bes tam, kaš mums wehl truhņt Latgalē? Mums truhņt laukņaimnee-zibaš ņkolu, tahdu ņkolu tur nebija un ari tur naw. Uri agrarās reformas eeweņchana daudņ mums nebuhs lihdeņjuņi, ja mums nebuhs gahdats par laukņaimneeziņku iņglihtibu, jo tiņai zaur ņemkopiibaš ņkolam mehš ņpehņim pazelt to praņchanu iņmantot ņemi, kā ir wajadņigs. Ehiš buhtu, pehž manām domam, taš zelņch, kur mums buhtu jaeet.

Uu nahk jautajums, kā buhs ar muhņu budņchetu, waj muhņu budņchetš atlaus tahdu ņumu ņeedot preekņņ Latgales iņglihtibaš, ņewiņņki tagad, kur muhņu ņinanņielais ņtahwoņliš ir deeņgan gruhtš. Ja, mani kungi, ja man

kahds uſtāhditu ſcho jautajumu, warbuht, pa daļai, eš ari peefriſtu finanſu un budſčeta komiſijas referentam Bloditeeta fungam, ka, warbuht, to ſumu warēs padalit uſ daſčeem gadeem. Weenā gadā wiſu ſkolu leetu noſahrtot Latgalē, eš domaju, ka taš buhš deeſgan gruhti. Ja mums teef atwehleti tee 50 miljoni un 50 miljoni pehž tagadejāš walutaš, eewehrojot Latgaleš wajadſibaš, ta ir neeziga ſuma un to loti leelu mehš tur radit newareſim. Un tapehž to ſumu wajadſetu iſleetot tikai leetiſčki, kur taš atneſtu pateefu labumu un kur taš pateeſčam buhtu nepeezeeſčamaš. Mums wajadſetu radit labu ſkolotaju ſeminaru, maſakaiš weenu; mums wajadſetu radit labi noſtāhditu ſemkopibaš ſkolu, kur buhtu ari praktiſti kurſi preeſč peeanguſčeem, kur tee waretu mahžiteeš; mums wajadſetu, maſakaiš, diwaš labāš walſiš gimnaſijaš: Rehſeknē un Daugawpili; pehž manām domam, wajadſetu, maſakaiš, ka buhtu uſ katra pagāſta, maſakaiš, weena pamatſkolas mahja, kur pamatſkolu waretu eerihkot. Eš to planu nenemos iſſtrahdat — taš buhtu iſglihtibaš miniſtrijaš darbš ſcho planu iſſtrahdat, bet iſmantot ſcho ſumu wajadſetu, tā ſakot, tikai leetderigi, jo ta ſuma wiſpahrīgi pehž tagadejāš walutaš nemaš naw tiſ leela. Wina ir leela tikai ſamehrā ar muhſu tagadejo finanſielo ſtahwolli; bet, mani fungi, un ja man to jautajumu uſtāhditu, waj mehš tekoſčā brihdi drihſtam praſit preeſč iſglihtibaš tahdu ſumu, tad eš uſ to ataldetu ar zitu jautajumu. Tad, mani fungi, ja juhš neatrodeet to par eeſpehjamu, ſcho ſumu atwehlet preeſč iſglihtibaš, tad neprafeet ſumaš preeſč tahdām wajadſibam un padariſčanam, taš preeſč Latwijaš, wiſmaš tekoſčā brihdi, naw wajadſigaš. Mehš jumš kopā ar kriſtigo nazionalo partiju jau aiſrahdijam, kad juhš gribejeet eeweeſt ziwilſaraktu nodalu, ka taš praſiš iſdewumus un ka ta naw ſieidiſiga leeta, ka ar regiſtreſčanu ta leeta lihdi ſchim gaħja un gaħja ſahrtigi; bet juhš tad atmetāt ar rofu uſ budſčetu: mehš to gribam, mehš to iſwediiſim zauri un mehš negribam klaufiteeš ne uſ kaħdeem argumenteem. Tur, mani fungi, nepraiſija ne tautāš, kaħda tam wajadſiba, jo tautāš gaŗš ir pret to (ſauzeenš pa kreiſi: „Dſirdejām jau!“). Ja juhš negribeet klaufiteeš, tad eš neleedsu jumš, neklaufiteeš. Eš ſafu, tautāš gaŗš bija pretim un to nepraiſija nepeezeeſčamiba, jo ta leeta gaħja pati par ſewi un tomehr mehš likumu par ziwilregiſtraziju peenehmām. Beſ tam, mani fungi, ir wehl zita leeta, beſ ſchaubam, laba, to newar noleegt un wajadſiga, bet ne tekoſčā brihdi, kur mums wajadſetu gaħdat tikai par tahdām leetam, kuraš nepeezeeſčami wajadſigaš. Juhš uſtāhdijāt praſibaš, ka wiſi ſtrahdneeki ir apdroſčiniami, taſču taš praſiš ſinamus iſdewumus, ſinamaš ſumaš. Tur budſčeta leeta netika eewehrota un naw ſchaubu, ka iſglihtibaš leeta ir daudš ſteidsamata. Beſ tam — eš negribu par wiſām zitām leetam runat, kur netika eewehrota budſčeta leeta. Tapehž eš zeru, ka Satwerfmes Sapulze, netikai labaiš ſpahrnš un zentrš, bet ari kreiſaiš ſpahrnš to walſiſko un tautiſko wajadſibu ſapratiš un tomehr ſcho ſumu preeſč iſglihtibaš, preeſč tautiſtāš apſinibaš weizinaſčanaš Latgalē atwehlēš.

Presidentš J. Tſchakſre: Wahrđš A. Behriſnam.

A. Behriſniſč (darba partija): Augſtā ſapulze! Apſpreeſčamā likumprojekta par 50.000.000 rublu kredita atwehleſčanu Latgaleš ſkolam kriſtojaš diwaš neapſtrihdamaš pateeſibaš. Pirmā ir ta, ka no Satwerfmes Sapulzeš iſteikta tā neapſtrihdamaš, neapejamaš likums, ka nedrihſt neweenu likumu iſdot, eekamaš naw paredſetš wina ſegums, eekamaš naw paredſetš, no kaħdeem lihdfekleem un kaħdā zelā likumprojekta iſweſčanu warēs nodroſčina.

Otra neapstribdama pateesiba ir ta, ka skolas Latgalē atrodas tahdā stahwokli, ka mums, pirmā kahrtā, blafus semes aishardsibai jaruhpejas ari par skolam Latgalē. Nemas nerunajot par teem jautajumeem, zil Latgalē ir raskiit un lasit mahzetaju; nemas nerunajot par to, ka Latgales skola ir wairaf nolaiста, ka wina nefad naw bijusi tahdā stahwokli, tahdā skola ir bijusi Widsemē un Kursēmē, ir japaleef tikai pee weena ta, ka Latgalē Latwijas skolas un latweeschu skolas jau nemas lihds schim naw. Un ja nu mehš runajam, ka no schim trin mahsam, no Widsemēs, Kursemes un Latgales, jatop kaut kam weenam, tad newar buht ne masako stribdu par to, ka pirmā kahrtā un izilus kahrtā mums jagahdā par to, lai Latgalē rastos skolas, lai Latgalei buhtu tahdas paschas skolas, tahdas mums ir. Un wehl tahlaf — ja mehš runajam par to, ka mums jaspaprotas, ka mums jaatminas, ka pehz tif dauds un ilgeem gadeem, kur schis trihs mahsas bijuschas schkirtas, tagad winas ir atkal kopā, tad eesim mehš, kursēmneeki un widsemneeki, pee Latgales ar skolam, ar kulturu, ar labaki nostahditu eespehju mahzitees un rahdisim muhsu bijuscheem schkirteem brasleem, ka mehš nekā zitadi, kā tikai ar schahdeem lihdsfleem gribam eekarot winu firdis un prahtus. Birmais folis muhsu satiksmei ir radits. Latgales pilsoni ir pahrahtuschki us Kursēmi, lai tur rasu to semes stuhriti, ko wini Latgalē naw raduschki. Tagad darisim otru. Bet tā nu faskanot schis diwas neapstribdamās pretrunas, ka newar peenemt neweena likumprojekta, kurā naw norahdits, kur nemt lihdsfelus, un otru, ka Latgalē skolas ir nepeezeeschamas un steidzigi eewedamas? Iseju rahda finansu un budscheta komi-sijas referenta sinojums. Man jafaka, ka ir pasleet nepareisi likumprojekta uswehrtā doma, itkā preefch Latgales skolam tikai 50 miljonu rublu prafa un tikai 50 miljonu rublu waldibai wajadsetu dot. Tas ir nepareisi tamdehl, ka pehz muhsu likuma par skolotaju atalgoschanu Latgalē ir weens no teem stuhrischeem, kursch prafa lauwas dalu no peemakam. Un man jafaka, tas ir pareisi, tam tā jabuht. Tikai newar nostahdit scho jautajumu tā, itkā schee 50 miljonu rublu buhtu tas weenigais schini-sinā. Finansu un budscheta komi-sijas referenta preefchlikums zitadā sinā ir pareiss, jo man gruhiti eedomatees, kur mehš schos 50 miljonus rasim. Ja mehš winus tefoschā budscheta gribam eeneest, tad nebus eespehjams tos schini budscheta gadā isleetot. Mums, bes schaubam, jarada kaut kas turpmak pastahwoschs. Sapat man gruhiti eedomatees, ka usdodot waldibai isstrahdat atteezigu likumprojektu un nahlot ar to Satwerfmes Sapulzē mehš pawisam weenbalsigi, pawisam weenprahtigi atradisim jautajuma realiseschanā kopeju walodu. Man gruhiti eedomatees, ka wisas skolas us wiseem foleem schai augstā sapulzē atradis weenadu atbalsu. Tadehl man atleef schaubitees, waj tas tefoschā budscheta gadā buhs wifa pilniba iswedams. Tas tomehr ir otras schkiras jautajums. Birmais schkiras jautajums ir tas, lai mehš lihdsigi semes apfargaschanai, lihdsigi robeschu apfargaschanai, lihdsigi eeschejam meeram un fabeedrisikai kahrtibai, skolas jautajumu Latgalē nostahdam pirmā weetā. Mums tur jaekt ar atlahtu firdi un schi suma Latgalei mums ir jadod.

Presidents J. Eschafste: Wahrds Pabehrsam.

J. Pabehrs (Latgales semneeku partija): Zeenijamā sapulze! Es wahrdu nehmu tadehl, ka sozialdemokratu preefchstahwis teiza, ka wini warbuht balsfshot par scho projektu, bet tikai tad, ja peerahda, ka walsts

budšchets atļauj šchōš 50 miljonus isdot preekšč Latgales školam, un otrām-
 fahrtam, ja šchi suma tiks pareiši isleetota. Starp zitu winsch norahdija, ka
 budšchetā uf 21./22. gadu šchi suma war buht paredseta un tadeht naw
 wajadsigs par to runat. Es grihu atgahdinat, ka sawā laikā mehš bijām
 peenehmuschi lehmumu par 50 miljoneem. See bij preekšč Walkas. Tad
 sozialdemokrati neweens neprafija, waj walšs budšchetā ir paredseta tif leela
 suma, waj naw paredseta. (Fr. Zeelens no weetas: „Walka jau naw dabu-
 just toš miljonus tif dauds!“). Un tomehr, Zeelena funks, waj ir dabujusti
 waj naw, mehš to sumu efam atwehlejuschi un tāpat toš 50 miljonus Lat-
 gales školam juhs mums tuhli neisdošeet, bet juhs winus tikai atwehlešeet.
 Tikai un wairaf neka. Sozialdemokratu stahwokli jautajumā par 50 mil-
 joneem Walkai es pa druskai saprotu. Sozialdemokrateem Walkā ir sinami
 aprehkini, kur wini zer fanemt sinamu balsu skaitu. Tadeht sawā laikā par
 to runaja. Tad Dehlena funks aistrahdija, ka lihds šchim sumas preekšč
 Latgales isglihtibas mehrkeem naw pareiši isleetotas. Ir bijuschas diwas
 eestahdes, kuras ustrahwuschas weena otrai Latgales apgaismoschanas darbus.
 Ja tas tā pateesi lihds šchim buhtu bijis, ka tās sumas naw pareiši islee-
 totas preekšč Latgales wajadsibam, tad taf newar domat, ka winas ari uf
 preekschu tā tiks isleetotas. Es domaju, ka šchis jautajums no sozialdemo-
 krateem naw nopeetni domats. Ja prinzipā mehš stahwam par to, ka Lat-
 gales sumās kulturās pazelšchanai ir wajadsigi schee 50 miljoni, tad newar
 buht runa par to, ka mehš toš miljonus isleetosim. Mehš waram kritiset,
 waram zelt suhdšibu pret teem organeem, pret tām eestahdem, kuras nepa-
 reiši isleetojuschas isglihtibas sumās lihds šchim, bet mehš nedrihkftam teikt,
 ka mehš nedosim šcho sumu preekšč Latgales wajadsibam. Man kriht
 prahtā kahds starpbrihdis no satwerfmes komišijas darbibas, kur tika pahr-
 runats jautajums par basnizu. Tad basnizkungs Drafuns fazija, ka basniza
 ir weena no apgaismoschanas faktoreem walsti, tad pret to no sozialdemokratu
 pufes tika aistrahdits, ka kultura war tift pazelta tikai zaur školam. Tā tad,
 fungi, nu ir peenahzis tas laiks, kad ir isdewiba kulturu pazelt Latgalē zaur
 školam. Rapeh3 tad juhs gribeet balsot pret teem 50 miljoneem Latgales
 školam un atstah3 Latgali tai isnehmuma stahwokli, kulturās semuma sinā,
 kahdā wina lihds šchim ir bijusi. Es domaju, ka naw wajadsigs peerahdit
 to, ka Latgalē školās ir wajadsigas. Katram no jums ir sinams ka kultu-
 relā isglihtibas sinā Latgale stahw nefalihdsinami semaf par zitām Lat-
 wijas dalam.

Sawā laikā Rotana funks kā latgaleetis fazija, ka Latgales weenigā
 ihpatniba ir tumšiba. Winam gahja lihdsi Behrsina funks, kā Latgales
 apstahku pasineis. Es newaru weenotees, ar scheem diweem fungeem, par
 to, ka Latgales weenigā ihpatniba ir tumšiba. Bet ka Latgale tumšibā smok,
 tad tas ir fah3s. Ja nu tas tā ir, waj tad juhs ari uf preekschu gribešeet
 pee tā turetees, lai Latgale tumšibā smaktu? Ne, fungi, mums wajag spert
 solus, lai winu no šchis tumšibas zeltu. Schodeen apspreeschamais litum-
 projekts ir, peh3 manām domam, kafarā ar wispahrejo leelas balteeschu
 šabeedribas dalas isfureschanos pret Latgales wajadsibam. Ra ir weena
 šabeedribas dala Baltijā, kas negrib eewehrot Latgales wajadsibas, tas ir
 neapschaubams fah3s. Tā mehš sinam, ka šchi mehnescha 21. deenā notika
 kulturās fonda domes fehde un schai fehde tika zaurskaitis no Latgales
 teatra eefneegtais luhgums, lai tam tiftu isfneegis pabalstis. Tika luhgti,

warejis isdsirdet to, fo winsch te teiza. Es esot teizis, fa mehs balsosim pretim. Es to nekad neesmu teizis, fa mehs balsosim pret. Otrfahri, winsch saka, fa sozialdemokrati gribot, lai Latgale smahtu tumšiba. Es noteikti pastrihpoju, fa sozialdemokrati buhs weenmehr par to, fa ir jaatrod lihdsekli preefsch Latgales skolu wajadsibam. Es to teizu noteikti (Pabehrs no weetas: „Ur wahrdeem, bet ne ar darbeem“), un mehs stahwam us to ne tikai ar wahrdeem, bet ari ar darbeem, fa Latgales kultura ir jarada ar skolam un ar isglichtibu. Par kulturaš fondu mehs neesam atbildigi, tur muhsu preefsch-stahwji nesehd un fo tur jums kulturaš fonsd peeschkihra—waj nabaga dahwanu, waj tahdu balwu, fahda peenahkas treschai mahfai, par to wainojeet zituz fungus. Bet ir wehl zita leeta. Trafuna kungs scheflosas, fa Latgale naw skolotaju seminaru un semkopibas skolas. Rapehz naw? 20. un 21. gada budseta ir paredseta i laufsaimneezibas skola, i skolotaju seminaru un ari amatneezibas skolas. Tur greeschatees pee frakzijas beedra Rindsula kunga ar jautajumu, kapehz to skolu un skolotaju seminaru naw. Ja mehs dosim 50 miljonu Latgales skolam, tad, warbuht, tee ari netiks pareisi ismantoti. Rindsula kungs ir peerahdijis, fa winsch tos lihdsklus, fo parlamentu atwehl, neprot Latgales laba isleetot un tadehl nenahkeet no Rindsula kunga frakzijas un nesafeet, fa sozialdemokrati gribetu, lai latgaleeschi smahtu tumšiba. Tas aifrahdijums no Trafuna kunga, fa wajadsigi wafara kurši peeauguscheem anafalbeteem, ir pareis. Mehs nebaidamees np kulturaš Latgale un mehs to weizinasim ar wizeem lihdslekeem. Kad Tautas Padome par isglichtibas eestahschu likumu bija runa, tad semneeku saweenibas lideris stahstija, fa isglichtiba ir tas galwenais lihdsklus isplatit tautā politisko attihstibu. No schi weedokla skatotees, mehs peeweenotu wehl klah, fa bes peeauguscho analfabetu kursu eerihkoshanas Latgale deretu eerihkot ari politisku analfabetu kursu. Ja juhs winus mahzifeet lasit un rakstīt un ari politiski audsinaseet un ja mums doseet tahdu pahrleezibu, fa scho sumu teescham isleeto Latgales skolam, fa mehs neweenu minuti neapdomadamees balsosim par schi kredita atwehleschanu, bet ja schis sumas pareisi neismanto, tad mums jabaidas, fa winas neaifeet fur zitur.

Prezidents J. Tschakste: Wahrds Rindsulim.

J. Rindsulis (Latgales semneeku partija): Es domaju, fa pee wisam tam pahrrunam, kas schaja gadijuma ir iszehklusas, ir wolti wehl runat. Bet Dehkenu kungam labpatika minet sche daschas personas, ta fa es esmu speests pakawet juhsu usmanibu, lai pahris wahrdos norahditu us to, fa Dehkenu kungam nebija pateesibas un nemas nebija eemesla tos wahrduš te minet. Tas, warbuht, deretu fahda mihtina sapulze, tur, warbuht, tam buhtu weeta; es domaju, fa schini augsta sapulze teem wahrdeem weetas nebuhtu, jo tam naw bijis nelahda pamata. Es negribu augstai sapulzei noskaidrot, samdehl naw pamata, jo katrs sin, fa isglichtibas ministrija wisas tas sumas un eestahdes pahrsin, bet ne es. Tapehz es domaju, zaur to atkristu wisi apwainojumi. Atteeziba us to, fa Dehkenu kungs aifrahdija, itka sozialdemokrati buhtu pabalstijuschi Latgali, man jafaka setoschais: kad mehs atstatifimees atpaka us teem laikeem, kad Satwerfmes Sapulze tika pahrrunats jautajums par skolotaju peemaksim Latgale, sozialdemokratu frakzija balsoja pret tam peemaksim. Sakara ar to ari zelas jautajums, fa sozialdemokrati dariš schodeen. Bet us to es negribu

fewišķu wehribu greest. Es tikai gribeju augsto ņapulzi usmanigu darit, gribeju tikai faktisku aizrādījumu dot, lai augstā ņapulze netikt maldināta.

Presidentis J. Eščakste: Runataju ņaraktis iņsmelts. Waj referente wehletos wahrdu? Referente W. Seil.

Referente W. Seil: Ešis liņums, ka mehš redsejām no debatēm, leetas, itķa buhtu apweenojis preeščstahwjuš no labā un kreisā ņpahrna. Tā ari wajadsetu buht, lai pateesi ešis jautajums apweenotu wiņus no kreisā lihds labam ņpahrnam. Bet tas naw tā notizis. Wiņmas no diwas reises turetās Dehķena funga runas es tomehr neņaprātu, waj wini balsos par, waj pret, waj wini, warbuht, diplomatiski atturesees. Ja wini usstahditu kaut kahdus pareisus pamatus, tad es waretu us wineem atbildet. Par noščehloščanu es nedņrdeju winus un man nu ir jarunā pehz eespaيدا. Un eespaids tomehr bija tahds, ka sozjaldemokrati nebalsos par; ja wini nebalsos pret, tad par ari ne, bet tas lihdsinas tam, ka wini balsotu pret. Ais tihri formelem eemeeslem wini usstahda fetoscho. Wiņpirms wini nesin, waj nahkosķā budščeta gada ir usnems preešč Latgales ņkolam tik dauds, zil preešč ņcho ņkolu dibinasķanas un organiņešanas ir nepezeesķams. Otrs jautajums ir tas, ka wineem ari neesot ņinams, waj tās sumas buhščot leetderigi iņleetotās, waj tās sumas neaiesešot kaut kur zitur. Man jaais-rahda sozjaldemokrateem, ka mehš ešodeen pat appreediņim budščeta liņumu un tur buhš tahds pants, kur ņafa, ka weena paragrafa sumas newar tikt iņleetotās zita paragrafa wajadņibam. Tā tad sozjaldemokrateem, es domaju, naw ko baiditees, ka ešis sumas netiks iņleetotās pareisi, ka tās aisees zitās rokās. Wiņmas zitās rokās winas neaieseš. Kas atteezas us to pirmo jautajumu par to, zil ir usnems budščetā preešč Latgales ņkolam, tad es domaju, ka ari sozjaldemokrati ņin, ka patreisejais stahwllis ir tahds, ka eepreeešeķā gada budščets neteek paleelinats, bet to mehģina pamasinat ais wiņpahri ņlittā ņinansiēlā stahwllā. Es domaju, ka wini loti labi ņin, un fewišķi Dehķena funkc, ka tik leelas sumas latgaleešču ņkolam budščetā naw paredsetas. No ešejeenes war buht tikai tahds ņlehdseens, ka tahdas sumas budščetā nebuhš. Ar to es domaju, ka ari ešis otrais eebildums atkristu. Es ņkaidri tomehr nesinu, waj juhs eņet par to, waj juhs eņet pret to, bet newar meklet zita zela un zita zela te faktiski ari naw. Ja juhs atturefatees, tad juhs parahdiseet wiņeem Latgales eedņihwotajeem, ka juhs negribeet winus pabalstit, ķa juhs to jau weenreij eņet darijušķi. Kas atteezas us Blodneeķa funga, ņinansu un budščetu komiņijas referenta, aizrādījumeem, ka lai ešl suma netiktu iņleetota weenā gadā, bet to lai ņadalitu us trihs gadeem, tad es jau tik aizrādijuši, ka tas pants netika eenests no iņglihtibas komiņijas, bet gan tahds preeeščliņums nahza no ņinansu un budščeta komiņijas un zita panta no ņinansu un budščeta komiņijas mums nebija. Tā tad ja ņinansu un budščeta komiņija to tahdā kahrtā ņneedsa, tad es domaju, ka mums no iņglihtibas komiņijas newareja buht eebildumu. Mehš ņinam, ka ešo sumu ešogad nebuhš eespehķams wiņu iņleetot, bet tee 50.000.000 mums ir nepezeesķami wajadņigi, lai mums buhtu garantijas, ka wini tiks ihsti atwehleti un zaur to netiktu trauzets ari muhņu darbs.

Presidentis J. Eščakste: Es liņķu us balsosķanu pahreju us pantu laņiķanu un luhdsu pazeltees tos, kas ir pret pahreju us pantu laņiķanu.

Naw. Lūhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balfošchanas. Naw. Tā tad pahreja uš pantu lafšfchanu weenbalfiġi n o l e m t a. Wiršrafšiš.

„Lehmums par 50.000.000 rbf. kredita atwehleschanu Latgales školam.“

Cebildumu naw? Peenemtš. 1. pantš.

(Satwerfmes Sapulze nolemj: atwehlet lihds 50.000.000 rbf. leelu kreditu preefšch Latgales isnihžinato stolu atjaunoschanas un jaunu mahžibas eestahšchu dibinafšchanas un apgahdajšchanas).

Cebildumu naw? Wahrds Dehkenam.

R. D e h k e n š (sozialdemokrats): Runataji no Latgales mani pahreezinaja par šchis sumas nepeezeefšchamibu, ari Rindsula kungs mani pahreezinaja, ka ta teefšcham tišš illeetota tām wajadsibam, kurām peeprafšita, ka eš ar sawas fražjijas peefrifšchanu leeku 50.000.000 weetā atwehlet 55.000.000 (Sahlš šmeefli).

Presidentš J. Ščhaške: Ir eenahžis preefšchlikums 50.000.000 weetā atwehlet 55.000.000. Eš luhgšchu išglihtibas komišijas referenta atfaufšmi.

Referente W. Seil: Išglihtibas komišijā taš jautajums naw apšpreešiš, bet man nebuhtu nekāš tam pretim.

Presidentš J. Ščhaške: Finanšu un budšcheta komišijas referents. Waj juhš wehletos nemt wahrdu šhini jautajumā?

Referents A. Blodneekš: Man jaafrahda, ka ar leelām gruhtibam finanšu un budšcheta komišija peekrita šcheem 50.000.000, tā tad man buhtu šingri jaišfakāš pret šcheem 55.000.000.

Presidentš J. Ščhaške: Ir eefneegts no Dehkena kunga preefšchlikums 50.000.000 weetā lišt 55.000.000. Išglihtibas komišijas referents ar pateizibu peenem šcho preefšchlikumu. Finanšu un budšcheta komišijas referents pretojas šchim preefšchlikumam. Eš lišfchu uš balfošchanu šcho preefšchlikumu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir par to. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret šcho preefšchlikumu. (Paulš Ralninsch no weetas: „Blodneekš!“). Beidšot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balfošchanas. Balfošchanas išnahkums: par šcho Dehkena kunga preefšchlikumu nodotāš 67 balfiš, pret to naw neweena, atturas 29, tā tad šchis preefšchlikums peenemtš.

Eš lišfchu šcho 1. pantu pahrlabotā weidā uš balfošchanu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret 1. pantu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balfošchanas. Naw. Tā tad 1. pantš peenemtš. 2. pantš.

(Ušdot waldbai mineto sumu eewešt 1921./1922. gada budšchetā).

Wahrds Blodneekam.

A. Blodneekš (demokratu šaweeniba): Ar 1. panta peenemšchanu ir noteikti pašazits, ka mehš šcho sumu Latgales školam gribam dot. Ar šchis sumas atwehleschanu ešam finanšu ministrim šagahdajufšchi, beš šchaubam, leelu pahrfrišigumu. Ja šchi gada budšchetā wiufšch to naw paredšejis, tad lai šchis pahrfrišigums nebuhtu tiš leekš — kur šchis sumas tagad ar tiš dewigu roku, neškatotees uš to, no kureenes lihdselki war nahšt, ir dotāš, — eš lištu preefšchā 1. pantā mineto sumu šadalit uš trim gadeem, ušdodot waldbai eewešt to 21./22., 22./23. un 23./24. gada budšchetos. Tā buhšš šcho sumu eefpehjamš weeglaš šegt. Pirmā gadā mašat, lai tad nahšfošhoš

gados waretu rehinatees ar to, to atwehleja Satwerfmes Sapulze un paredset to budſchetâ, kâ ari faktiski to eedot.

Presidentis J. Tſchafſte: Es luhdsu referentu dot sawu atſaukſmi.

Referente W. Seil: Teefchi ſchis jautajums par sumu eedaliijumu trihs gados isglihtibas komiſſija netika apſpreests un tadeht es isglihtibas komiſſijas wahrda newaru sawu atſaukſmi dot.

Presidentis J. Tſchafſte: Eefneegtais preeſchlikums no Blodneeka ſkan tã:

„Leefu preeſchã rediget 2. pantu ſchahdi: „2) ſabalit 1. pantã mineto sumu uſ trim gabeem, uſdodot waldbai eeweſt to 1921./22., 1922./23. un 1923./24. gadu budſchetos.“

Isglihtibas komiſſijas referente no sawas puſes atſaukſmi nedod. Es liſſchu ſcho preeſchlikumu uſ balſofchanu un luhdsu pazeltees toſ, kaſ ir par to. Tagad luhdsu pazeltees toſ, kaſ ir pret ſcho Blodneeka preeſchlikumu. Naw neweena. Es luhdsu beidsot pazeltees toſ, kaſ atturas no balſofchanas. Balſofchanas iſnahtums ir ſefoſchais: par preeſchlikumu ir nodotas 50 balſis, pret to naw neweenas, atturejuſchees 40. Tã tad preeſchlikums ir p e e n e m t ſ. Es liſſchu tagad ſcho pahweidoto 2. pantu uſ balſofchanu un luhdsu pazeltees toſ, kaſ ir pret ſchi 2. panta peenemſchanu? Naw. Es luhdsu pazeltees toſ, kaſ atturas no balſofchanas? Naw. 2. pants peenemtſ. 3. pants.

(Uſdot waldbai wiſdrihſakã laiã iſſtrahdat atteezigu liſumprojektu minetã kredita iſleetoſchanai.)

Wahrds Petrewizam.

U. P e t r e w i z ſ (ſozialdemokrats): Augtã ſapulze! Es leefu preeſchã ſcho pantu ſtrihpot no liſuma un ja tahdu lehmumu taiſit, tad peenemt winu kã pahrejas formulu, jo tahds pants:

„Uſdot waldbai wiſdrihſakã laiã iſſtrahdat atteezigu liſumprojektu minetã kredita iſleetoſchanai.“

nebuhtu eeweetojams liſumã, wiſpirms aiſ ta eemeſta, ka ſche naw noteiktſ terminſch. „Wiſdrihſakã laiã“ — tahda nenoteiktiba liſumã, pehz maneem eekſateem, nebuhtu japeelaiſch; otrahrt, patſ taſ teikums, ka waldbai wiſdrihſakã laiã uſdoteſ iſſtrahdat liſumprojektu, liſumã neder. Wina weetã pehz liſuma 1. un 2. pantu peenemſchanas buhtu jaeeſneeds pahrejas formula un tad wiſch buhtu peenemams. Ar to nefas nebuhtu ſaudeteſ, bet buhtu panahktſ, lai liſums patſ par ſewi buhtu ſkaidrs. Es leefu preeſchã ſcho pantu ſtrihpot un peenemt kã pahrejas formulu.

Presidentis J. Tſchafſte: Es luhgſchu referenta atſaukſmi.

Referente W. Seil: Isglihtibas komiſſija eeweduſi ſcho pantu uſ ta pamata, lai wiſ taſ atwehlejumſ nepaliktu gaiſã karajotees. Ja tãſ sumas buhtu atwehletas beſ noteiſſchanas, kã winaſ jaiſleeto, warbuht, tãſ sumas netiktu iſleetotas, jo nefas par to neruhpetos, lai taſ nenotiktu, tad ſchis pants gribeja panahkt to, ka waldbai wiſdrihſakã laiã jaeeſneeds preeſchlikums, kã tãſ sumas iſmantojamas. Ja Satwerfmes Sapulze atrod, ka taſ iſdaramſ ari ar pahrejas formulu, tad man nefas naw pretim, bet prezisaki buhtu, ja to pantu atſtahtu.

Presidentis J. Tſchafſte: Ir preeſchlikums 3. pantu ſtrihpot. Referentei naw nefas pretim, bet prezisaki wina atrod, ka wiſch buhtu atſtahjams. Es luhdsu pazeltees toſ, kaſ ir par Petrewiza preeſchlikumu. Uzimredſot

majoritate. Kas ir pret šīto preefshikumu. Neweens. Tā tad šīs preefshikums ir peenemts. Tagad es lišču us balsošānu likumu wišā wifumā un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šī likuma peenemšanā. Luhdsu tagad pazeltees toš, kas ir pret šī likuma peenemšanā. Naw. Luhdsu beidsot pazeltees toš, kas atturas no balsošānas. Naw. Tā tad weenbalsīgi šīs likums ir peenemts. Wahrds Seifa jaunfundeisi.

Referente W. Seil: Isglihtibas komisijsa ušdewa man eefneegt wehl weenu pahrejas formulu, ta buhtu ta, kas greešč wehribu us obligatoriskās mahzibas realifešānu wišā Latwijā:

„Satwerfmes Sapulze nolemj: ušdot waldbai isstrahdat šolu tiščlu obligatoriskās mahzibas realifešānai wišā Latwijā; jastahdit budščetu šī plana realifešānai, atšihmejot kaščā laičā zerams wišpahriģu obligatorisku mahzibu išwest dšihwē.“

Bes šāubam, obligatoriskās mahzibas realifešāna ir walšis un paš-waldbibas eestahšču peenahkums, bet tomehr isglihtibas ministrijai jašin ari, zif drihs un zif ir walštij japeedalas pee šī jautajuma realifešānas, lai pateesi obligatoriskā mahziba, kas ir peenemta ar likumu, buhtu faktiski realifeta ari dšihwē.

Presidents J. Ščakste: Ir eefneegtas diwas pahrejas formulas. Ta weena:

„Satwerfmes Sapulze ušdod waldbai wišdrihsakā laičā isstrahdat atteezigu likumprojektu mineto kreditu išeetosānai.“

Ta ir 3. panta weetā. Otrā pahrejas formula štan tā:

„Satwerfmes Sapulze nolemj: ušdot waldbai isstrahdat šolu tiščlu obligatoriskās mahzibas realifešānai wišā Latwijā; jastahdit budščetu šī plana realifešānai, atšihmejot, kaščā laičā zerams wišpahriģu obligatorisko mahzibu išwest dšihwē.“

Neweens pee wahrda nepeeteizas. Es lišču tagad us balsošānu pahrejas formulu, papreešču to pirmo pahrejas formulu, kuru eefneedsa Petrewižs:

„Satwerfmes Sapulze ušdod waldbai wišdrihsakā laičā isstrahdat atteezigu likumprojektu mineto kreditu išeetosānai.“

Es luhdsu pazeltees toš, kas ir par šī pahrejas formulu. Uzimredšot majoritate. Luhdsu peeščstees. Šī pahrejas formula ir peenemta. Otrā pahrejas formula:

„Satwerfmes Sapulze nolemj: ušdot waldbai isstrahdat šolu tiščlu obligatoriskās mahzibas realifešānai wišā Latwijā; jastahdot budščetu šī plana realifešānai, atšihmejot kaščā laičā zerams wišpahriģu obligatorisku mahzibu išwest dšihwē.“

Es lišču šī pahrejas formulu us balsošānu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šī pahrejas formulu. Tagad es luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šī pahrejas formulu. Naw. Un beidsot luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsošānas. Balsošānas išnāhkums ir atteezibā us otro pahrejas formulu: par to ir nodotas 57 balsis, pretim neweena un atturejuščās 34 balsis, tā tā šī otra pahrejas formula ari ir peenemta. Treščais lašijums šim likumprojektam teek noliktš us 10. maiju.

Nahšošais deenas kačrtibas punktš ir likums par 1920. g. 2. junijsa atwehreto walšis kašes šimju išlaiduma sumas dšehščānu. Referents Blodneekš. Wahrds peeder Blodneekam.

Referents A. Blodneekš: Lihds fchim Satwerfmes Sapulze jau wairafas reifes atwehlejuſi waldbai emifionet gan leelafas gan mafafas ſumas walſis kafes ſihmju un weenmehr ir bijis weens leels truhkums. Truhkums, kuru zitās walſtis fchim lihdſigoš gadijumos naw, proti, pee katras emiſijas atlaujas ir wajadſigs buht klaht noteikumam, kahdos terminos un par zil leelu ſumu ſchi atwehletā emiſijas ſuma jaiſnem no apgroſibas. Lihds fchim taš ir iſpalizis un tagad fchim likumam, kurfch gan tifa atteezas ſchoreiſ uſ weenu emiſiju, proti, uſ 1920. gada 3. junija emiſiju, ſchis robs jaiſpilda, jaiſpilda mafafais atteezibā uſ weenu emiſiju, bet uſ preekſchu jadomā, ka pee katras nahkamās emiſijas ſchis truhkums tiks nowehrſts. Schi emiſija tifa atwehleta pilnigi noteikteem mehrkeem un noteiktas ſumas. Schis apſtahlis iſſauza finanſu un budſcheta komiſijā leelas debates tani ſinā, ka ſpezielt atwehletās ſumas, iſrahdijs, naw weenmehr iſleetotas tām wajadſibam, kahdām winas bij domatas. Par daſcheem poſteneem un ſumam, kuras bij domatas ruhpneezibas atjaunoſchanai, nahzās konſtatet, ka winas naw gahjuſchas noteiktam mehrkim, bet gan winas iſdotas zitām wajadſibam. Tapeh3 finanſu un budſcheta komiſija ſchi likuma peenemſchanu tureja par wajadſigu nowilzinat, eewahfdama datus un ſinas, kahdām wajadſibam un zil dauds no emiſijas iſdots, pee kam uſſtahdija jautajumu wiſeem reforeem, lai wina eefuhla finanſu un budſcheta komiſijā ſchis ſinas un tifa tad, kad bij ſanemta kaut zil apmeerinoſcha atbilde un kad ſaſtahdijās noteikta aina par to, kur atwehletās ſumas palikufchas, tad finanſu un budſcheta komiſija atrada par eefpehjamu ſcho likumu tagad likt preekſchā juhſu peenemſchanai. Kad finanſu un budſcheta komiſija par wiſu to bija pahrlleezinajuſees, tad wina nahza pee ſlehdſeena ſcho atwehleta walſis kafes ſihmju iſlaidumu 500.000.000 rublu leelumā, kaš tifa iſdots 1920. gada 3. junijs, attaut dſchſt 10 gadu laika, ſkaitot no 1. aprila 1921. gada lihds 1. aprilim 1931. gadam. Dſchſchana ir paredſeta tā, ka iſnihzina katru gadu no walſis kafes rihezibā efoſchām naudas ſihmem ne mafal kā 50 miljonus rublu. Pee tam tagad ſchis tihri techniſtas dabas jautajums paleet weeglats zaur to, ka muhſu walſis kafes ſihmes, kaš drukatas uſ newiſai laba papira, bojajas, un walſis kaſe eenahf atpakaſ loti leels krahjums tahdu bojatu naudas ſihmju. Tā tad techniſki eefpehjams atpakaſ atneſtās walſis kafes ſihmes ſakraht un uſ ſchi likuma pamata dſchſt, t. i. iſnihzinat. Schis likums, kuram wajadſeja jau ſen buht iſdotam un pee katras emiſijas paſcham jau automatiski klaht buht, tagad teek uſſlatitis par ſteidsamu, ko eš finanſu un budſcheta komiſijas wahrda ari uſturu.

Presidentis J. Tſchakſte: Referents leet preekſchā atſiht ſteidsamibu. Eš likſchu to uſ balſoſchanu. Luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret ſteidsamibu. Naw. Eš luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balſoſchanas. Ari naw. Steidsamiba weenbalſigi peenemta. Teek atklahtas wiſpahrejas debates. Neweens pee wahrda nepeeteizas. Eš likſchu uſ balſoſchanu pahreju uſ pantu laſiſchanu. Luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret pahreju uſ pantu laſiſchanu. Naw. Eš luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balſoſchanas. Naw. Pahreja uſ pantu laſiſchanu weenbalſigi peenemta. Wirſkrakſts.

(Likums par 1920. gada 3. junijs atwehleta walſis kafes ſihmju iſlaiduma ſumas dſchſchānu).

Cebildumu naw? Peenemts. 1. pants.

(1920. gada 3. junijā atvehleto valsts kases sīhņu iſlaiduma ſuma, peezi ſanti milſoni rublu, dſehſhana deſmit gadu laiſā, ſtattot no 1. aprila 1921. gada, lihdſ 1. aprilim 1931. gada).

Cebildumu naw? Peenemts. 2. pants.

(Dſehſhana noteef iſnihzinot katru gadu no walſts kases rihzibā eſojſhām naudas ſihmem ne maſat kā par 50 milſoneem rublu).

Cebildumu naw? Peenemts. 3. pants.

(No apgroſibas iſnemamo walſts kases ſihņu jumas paredſamas katra gada walſts kredita iſdewumu budſhetā).

Cebildumu naw? Peenemts. 4. pants.

(Par ſihņu iſnihzināſhanu ſaſtahdami akti un iſnihzinato ſihņu ſumas iſſludinamas atklahtibai).

Eſ liſſchu tagad uſ balſoſhanu ſcho liſumu wiſā wiſumā. Luhdſu pazeltees toſ, kaſ ir par ſchi liſuma peenemſhanu. Luhdſu peefeſhteēs. Tagad luhdſu pazeltees toſ, kaſ ir pret ſchi liſuma peenemſhanu. Naw. Luhdſu pazeltees toſ, kaſ atturaſ no balſoſhanas. Naw. Schiſ liſums weenbalſigi peenemts.

Liſums par walſts budſhetu. Atwainojoſ, papreeſchu nahſfeēs lemt par peezu perſonu uſnemſhanu Latwijas pawalſtneeziḃā. Reſerentſ Rweeſiſ.

Reſerentſ A. Rweeſiſ: Augſti godatā ſapulze! Waldiba greeſufeeſ ar preeſſliſitumu uſnemt Latwijas pawalſtneeziḃā uſ paſtahwoſhā liſuma par ahrſemneeku uſnemſhanu 5. panta pamata 5 biuſchoſ Kreewijas pawalſtneeſuſ. Juridikſtā komiſijā bija eefneegti atteezigi materiali atteeziḃā uſ winu perſonibu un tāpat atteezigaſ atſauſimeſ, kuraſ eſ iſhumā atlaufchoſ jums zelt preeſhā.

1. kandidats, Kapzilowitſchſ Konſtantinſ, topograſſ, no dſimſhanas deenas lihdſ 1908. gadam dſihwojiſ Minſkaſ gubernā, no 1908. lihdſ 1912. gadam Wiſchne-Wolozkā, no 1912. lihdſ 1913. gadam Raſanā, no 1913. lihdſ 1916. gadam Peterpili un no 1916. lihdſ 1919. g. armijā. 1919. g. aiſbrauziſ uſ Angliju un no iureneſ eſtaſhjeeſ generala Judenitſcha armijā, un no 1. apr. 20. gada atrodas Latwijas armijas deeneſtā. Beidiſiſ topografijas ſkolu Peterpili. Atſauſime par winu ſeſoſcha: „Gewehrojot Kapzilowitſcha preeſſſihmigo zenſchanoſ ſtrahdat Latwijas labā, kā ari latweeſchu ſpezialiſtu — topograſu truhſumu, armijas wirſpawehlneekſ pabalſta luhgumu, aiſrahdidams, kā Kapzilowitſchſ lihdſ ar Romantſhenko wajadſigi kā weenigee ſpezialiſti.“

Se ir minetſ ari Romantſhenko, kaſ ir otraiſ kandidats. Otrſ kandidats Romantſhenko Juriſ ſtrahdā kā armijas wirſpawehlneeka ſchtabu topograſſ. Ubi wajadſigi tur kā weenigee ſpezialiſti ſawā arodā. Romantſhenko no dſimſhanas deenas lihdſ 13. gadam dſihwojiſ Eſchernigowā, no 13. lihdſ 16. gadam dſihwojiſ Peterpili un no 16. lihdſ 19. gadam armijā. 19. gadā Anglijā, no iureneſ tika komandetiſ uſ generala Judenitſcha armiju. Tad ſaktot no 1. aprili 20. gada atrodas Latwijas armijā. Beidiſiſ topografijas ſkolu Peterpili. Atſauſimeſ: Gewehrojot Romantſhenko preeſſſihmigo zenſchanoſ ſtrahdat Latwijas labā un eewehrojot to, kā mums truhſti ſpezialiſtu topograſu, armijas wirſpawehlneekſ ar rakſtu ſem tahda un tahda datuma un numura pabalſta ſcho luhgumu, jo wiſch tāpat kā Kapzilowitſchſ ir wajadſigi kā weenigee ſpezialiſti topografi.

Tad Millers, Kursemes divīzijas transporta kapralis, dsimis Ramišewā, Saratowas gubernā, agraf nodarbojēšs kà pahrdewejš, pehž tam eesauktis Kreewijas armijā. Utkaufme: Setošchais luhdsejš, fastahwedams no oktobra mehnescha 19. gada Kursemes divīzijas transportā, ir usrahdijis fewišchku ustizibu un ar sekmem weizis usliktoš deenesta peenahfumus; Bermondta usbrukuma laikā luhdšis kuhit winu us fronti, bet tā ka foreiš transportam bij jaapgahdā 5.000 zilwefu, tad winsch netika nosuhitšs us fronti, jo winsch kà energikšs un ustizams zilwekš bija fewišchki wajadšigš. Pamats: Kursemes divīzijas transporta preekšneeka raporis.

Tad tahlaf 6. Rigas kahjneeku pulka ambulanzes feldšchers Leonids Noftowš. Winsch ir bijis agraf feldšchers, dsihwojis Maškawā, kalpojis Kreewijas armijā un pehž tam pahnahžis us Latwijas armiju. Winsch ir peedaltiees kaujās un ispidijis deenesta peenahfumus ar leelu drofširdibu un pašchailseedsibu. Ir israhdijis pee peenahkuma ispidišchanas labas sinaschanas. Rakstis: no 1. Widšemes divīzijas ahrsta.

Aleksandrs Fitinghofš, dsimis Mogilewas gubernā 1885. gadā, pehž tautibas wahžetišs, beidšis komerzinstytutu, dsihwojis Kreewijā, Mogilewas gubernā, Maškawā un Hartowā, deenejis Kreewijas armijā. 19. gadā eestahjees Latwijas armijā. Nemot wehrā to, ka winsch labprahctigi eestahjees Latwijas armijā 2. junijā 1919. gadā, peerahdijis leelu praschanu nostahdit lošchmetejuš un šagatawot toš kaujās pret eenaidneeku, kà ari apmahžit kareiwjuš; eewehrojot to, ka winsch peedaliees kaujās pret leelineekeem un Bermondtu, kur fewišchki Bolderajas kaujās winsch isdalijās, kur atnemtoš lošchmetejuš daschās stundās šaformeja kahrtibā, tā ka toš bij eespehjamš isleetot kaujā pret eenaidneeku un bija eespehjamš pretusbrukumš, eewehrojot wifu to armijas wirspawehlneekš pabalstija luhgumu usnemt to Latwijas pawalstneezibā.

Tahdi bija tee materiali, pamatojotees us kureem juridiskai komišijai wajadseja isšchirt jautajumu, waj schis personas buhtu zeenigas, ka tās tiktu usnemtas us likuma 5. panta pamata, ahrpus parastās kahrtibas, Latwijas pawalstneezibā. Tas ir pilnigi subjektiwš jehdseens un šaprotams tamdehl, ka komišijā domas dalijās. Masakums bij tais domās, ka šchee nopelni naw atšihstami par tahdeem, kas wineem dotu teesibu prasit, lai toš usnemtu ahrpus parastās kahrtibas Latwijas pawalstneezibā, ka pee usnemšchanas ir jarihlojas ar ahrkahrtigu usmanibu, ka ir japahrleezinās, waj personas ir zeenigas, ka tās usnem Latwijas pawalstneezibā ahrpus parastās kahrtibas; pahrmeta, ka muhsu waldiba ir loti pawiršcha, ka wina nepahrleezinotees par usnemamo personu kreetnibu, wairakums tomehr bij par usnemšchanu, kaut gan pee pahrejeem kandidateem, isnemot Fitinghofu, nekahdu kaujas nopelnu naw; bet ka wini tomehr ir bijušchi kara laikā katš šawā weetā un ar šawām špezialām sinaschanam ir isdarijušchi pakalpojumuš Latwijas armijai un tagad kà špezialisti ir nepeezeeschami; tāpat ari waldiba to pabalsta. Nemot wehrā wifu šcho, wairakums isteizās par usnemšchanu.

Prezidents J. Šchakste: Wahrds Holzmanim.

W. Holzmanis (sozialdemokrats): Mani fungi, Satwersmes Sapulzes lozekli! War buht, ka šchee 5 bijušchās Kreewijas pilsoni loti mihli un labi zilweki, war buht, ka wini waretu muhsu armijai nahlotnē atnest sinamuš labumuš, ka wini zentifees strahdat Latwijas labā un tomehr es šawas frakcijas wahrdā esmu špeesšs isteiktees pret šcho 5 personu usnemšchanu

Latwijas pawalstneezibā. Man leekas, ka Satwerfmes Sapulze no kabineta eefneegto jautajumu newarēs nemt nopeetni. Pastahw sinams likums, kurlsh nosaka to kahrtibu, kahdā war usnemt Latwijas pawalstneezibā ahrsemju pawalstneekus. Schis likums ir stingrs, warbuht winsch jagrosa; bet likumā pastahw stingri noteikumi, kuras prafa no wisām personam, kuras grib tapt par muhsu walsts pilsoņem. Likums pareds, ka usnemami Latwijas pawalstneezibā tikai tahdi ahrsemju pawalstneeki, kuri nodsihwosufchi Latwijā wismaf 5 gadus. Ja tahds likums isdots, tad winsch ir jaispilda. Schis likums pareds tikai weenu weenigu isnehmumu, šaihšinatu kahrtibu, kahdā war usnemt Latwijas pawalstneezibā. Bes schis šaihšinatās kahrtibas teef wehl stingraki noteikumi likti preefshā tām personam, kuras wehlas tapt par muhsu pawalstneekem un proti: bes peežu gadu nodsihwoschanas war usnemt Latwijas pawalstneezibā ar Satwerfmes Sapulzes sankziju tikai tahdas personas, kuras ir atnefuschas Latwijai pateesi leelus labumus, kuras ir israhdijuschas fewischkus nopelnus. Shi prasiba ir loti stingra. Sche neeet runa par nopelneem ween Latwijas labā, bet par fewischkeem nopelneem Latwijas labā. Tagad es jautaschu, waj tās 5 personas, par kurām Latwijas tautai nekās naw sinams, kuru wahrduš Satwerfmes Sapulzes deputati warbuht dsird pirmo reisi, waj winām ir fewischki nopelni Latwijas labā? Rahdi dati ir par šchim personam? Es sche negribu apehnot atfewischkus kandidatus, kuru wahrdi sche tika preefshā zelti, jo wini naw wainigi, ka sche par winu personibam teef runats. Es jautaschu, waj pateescham bijuschās kreewu armijas feldschera un tagadejās muhsu armijas topografa nopelni pateescham bija tik swarigi, ka tadehl Satwerfmes Sapulzei wini jausnem Latwijas pawalstneezibā. Ir tikai sinama labwehliga atšaufme no wina preefshneezibas, ir eefschleetu ministra peekrischana, bet par fewischkeem nopelneem newar ne wahrda atrast. Wehl weens man jakonstatē, ka newar buht ne masafās palahwibas us tām eestahdem, kuras dewuschas labwehligu atšaufmi par scheem kandidateem un kuras min eefneegumā par scho kandidatu nopelneem. Lai buhtu peerahdijums scheem maneem wahrdeem, es gribu peejuert weenu apstahli: Lihds ar šchim 5 personam bija Satwerfmes Sapulzes juridiskai komisijai zelts preefshā wehl weens funks, ari weens bijuschās Kreewijas armijas karewis, laikam Natjanins. Winam wajadsjeja tikt usnemtam zaur Satwerfmes Sapulzi Latwijas pawalstneezibā bet, kamehr atteezigs akts guleja juridiskā komisijā, „Waldibas Wehsnesi“ parahdijās šina, ka Natjanins isfludinats par walsts nodweju, ka winsch atstahjis sawa pulka dalu un pahrgahjis pahr fronti us Padoņju Kreewiju. (B. Kalniņsch no weetas: „Leeli nopelni!“). Tā tad mehš redsam, ka ta pati eefschleetu ministrija, kas schis kandidaturas pabalsta, naw spehjiiga peeteekofchi nowehrtet winas, un tadehl atlaujeet man schaubitees ari par teem bijuschēem Judenitscha armijas karewjeem, kuri schodeen kalpo weenam un riht kalpo otram; kuri schodeen kalpo Latwijas armijai un rihtu jau kalpos, warbuht Judenitscham un warbuht zitam; warbuht rihtu weens no wineem buhs leelineeku armijā un otrs kahdā no jaunatdsimstoschām Koltshafa armijam. Tā tad, pirmkahrt, naw pahrbauditi scho personu nopelni, naw sinams waj schis personas paschas par fewi ir zeenigas tikt usnemtām Latwijas pawalstneezibā. Otrkahrt, Latwoju tautai naw sinami tee fewischkee nopelni un tamdehl naw pamata pabalstit to preefshlikumu, ar kuru nahl ministru kabinetš. Un ja pateescham Satwerfmes Sapulze zeena to likumu, to wina pati ir

isdewuši, tad wina buhš speesta atraidit preefšlikumu par šcho 5 personu usnemšanū Latwijāš pawalstneezibā. (P. Kalniņšch no weetas: „Wai, zīt tas buhš gruhti semneeku šaweenibai!“).

Prezidents J. Ščakste: Neweens pee wahrda nepeeteizas, es lišču tagad šchis personas uš balsošchanu. Waj augstā šapulze atrod par eespehjamu balsot par wiseem, waj par fatru atšewišchi? (Šauzeens pa freiši: „Par wiseem!“). Wišpirmš Kreewijas pawalstneekš Konstantinš Andreja dehlš Kapzilowitščš. Eš luhgšču pazeltees toš, kaš ir par wina usnemšanū Latwijāš pawalstneezibā. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret wina usnemšanū. Weidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturejāš no balsošchanāš. Balsošchanāš isnahkums ir: par Kapzilowitšča usnemšanū Latwijāš pawalstneezibā nodotāš 43 balsiš, pret 50 un atturejuščees 7. Tā tad Kapzilowitšča kandidatura atraidita. Otrs, Friedrichš Friedricha dehlš Millers. Eš luhdsu pazeltees toš, kaš ir par šchi usnemšanū. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret wina usnemšanū. Weidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balsošchanāš. Balsošchanāš isnahkums šefoščš: par Millera kandidaturu nodotāš 45 balsiš, pret 54 un atturejuščāš 6. Tā tad šchi kandidatura ari atraidita. Nahšošchais ir Leonidš Leonida dehlš Nofkowš. Eš luhdsu pazeltees toš, kaš ir par wina kandidaturāš peenemšanū. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret šcho kandidaturu. Weidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balsošchanāš. Balsošchanāš isnahkums: par Nofkowu ir nodotāš 43 balsiš, pret wina 52 un atturejuščāš 6. Tā tad wina kandidatura atraidita. Nahšošchais, Jurijš Konstantina dehlš Romantščenko. Eš luhdsu tagad pazeltees toš, kaš ir par Romantščenko usnemšanū. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret Romantščenko. Weidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balsošchanāš. Balsošchanāš isnahkums ir: par Romantščenko nodotāš 44 balsiš, pret 53 un atturejuščāš 6. Tā tad Romantščenko kandidatura atraidita. Pehdigi muhšu armijas lozekliš Alekšandrs Jasepa dehlš Fitinghofš. Eš luhdsu pazeltees toš, kaš ir par šchis kandidaturāš peenemšanū. (Pazelas ari demokrati). (W. Dermaniš no weetas: „Tas ir barons, par to war balsot!“). Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret šcho kandidaturu. Weidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balsošchanāš. Naw. Fitinghofš ir ar 53 pret 49 balsim usnemtš Latwijāš pawalstneezibā.

Nahšošchais deenas šahrtibas punktš ir likums par walstš budščetu. Referentš Fr. Jansonš un koreferentš Purgaiš. Wahrds Jansonam.

Referentš Fr. Jansonš: Augstā šapulze! Likums par walstš budščetu ir weens no šwarigakeem likumeem wišāš semēs. Šwarigš wišč tadehl, ka nostiprina walstš šaimneezibas pamata noteikumus. Walstš war pastahwet, ja winā ir laba politiška eekahrtā, fura wišwairaf išteizas konstituzijā tā tahdā, un ja winai ir labš šaimneezišš pamats, kaš šawufahrt noteiktš fewiščā likumā par walstš budščetu. Walstš šaimneeziba ir šabeedrišta kopsšaimneeziba. Walstš šaimneeziba naw mehrliš, naw pašmehrkliš, bet ir lihdselliš uš kopeju mehrli. Šapat walstš šaimneeziba nerada lihdselkus pati no fewiš, bet nem toš pa leelafai dalai no atšewišchi walstš pilšonu šaimneezibam. Walstš šaimneezibu wada wišāš semēs waldiba. Bet waldiba nefšaimneeko pati šawā wahrdā, wina šaimneeko trescho personu ušdewumā. Walstš šaimneeziba naw winaš šaimneeziba, bet šaimneeziba

preekšč tautas. Sanemot wifus ņhos redses punktus kopā, mums jānāht pee ņlehdeena, ka walsts ņaimneežibas jehdseens ņinamā mehrā iņņauz tautas kontroles teeņibas patš par ņewi. Upstahllis, ka walsts ņaimneežiba top weņta preekšč wiņeem kopigi, ir wiņas tautas kopigs mehrkis, un ka walsts ņaimneežibai lihdselkus dod tauta, noņaka, ka tautai ir wiņleelafās teeņibas praņit no ņawas waldbibas, lai walsts ņaimneežibas weņšana nenotiktu beņ noteiktā mehrka, beņ ņingra plana. ņhis walsts ņaimneežibas plans ir walsts budņņetis. Walsts budņņetis, ja wiņņch ir peenemts no tautas weetneeņeem parlamentā un iņweņtis pehž ņchi peenehmuma, waj apstiprinatā walsts budņņeta projektā, ir tahdas dabas, ka wiņņch, tāpat kā katrs žits lihgums, iņņlehds wehlaņas neņapraņņhanās un ņawstarpejus pahrmetumus. ņho walsts budņņeta „lihguma“ dabu wehrā nemot, mums jāņaka, ka tam jābuht ņastahditam pehž ņinamas formas un ņinamām juridiskām normām. ņhis juridiskās normas preekšč walsts budņņeta, kā walsts ņaimneežibas mehraklas, dod likums par walsts budņņetu.

Preekšč Patwijas mums ņhis likums apņkatams ņhodeen. Lihds ņchim mums wiņa nebija. Tāpat nebija mums teeņiska budņņeta. Iņņtaidrojams tas ar wiņeem teem apstahleem, tahdus Patwija pahrdsihwojuņi pagahjus ņos gados: bija jāwed žihnas, bij jākeras pee walsts dsihweš noorganieņšanas. Nebij eespehjas kertees pee budņņeta likuma iņņrahdasšanas til agri kā gribejās. Lihds ņchim walsts budņņetis tika ņastahdits uņ ministru kabinetā rihkojuma pamata no 9. augusta 1919. gada. ņhis rihkojums bija noņauktis par pagaidu likumu, bet pateņiba wiņam nebija ne likuma iņņtata ne likuma dabas. Wiņņch bij tilai instruzija walsts eestahņchu kanzlejam, tahdā kahrtā pagaidam rihkotees walsts ņaimneežibā ar naudu. Pee noteiktā budņņeta likuma iņņrahdasšanas walsts newareja kertees, ņamehr nebij eestahjees meera ņahwoņkis, ņamehr ahrejais eenaidneeks nebija iņdsihts un ņamehr walsts eestahdes nebij nostiprinatas ņawā organieņzijā. Tagad walsts eestahdes nowestas žil nezil noteiktā organieņzijas ņtadijā un tadehl ari waldbiba dezembra widi warejuņi eesneegt Satwerfmes Sapulzei likuma projektu par walsts budņņeta ņastahdiņhanu, apstiprināņhanu un iņpildieņhanu. ņhis projekts tizis usmeņts ņinansu ministrijas budņņetu nodatā pehž Franziņas parauga. ņahkumā tur bija 71 pants. Urweenu paraņis, ka pee ņinansu un budņņeta likumprojekteem ņewiņņhi tehniņlas dabas jāutajumos ņinansu ministriju pabalņta walsts kontrole. Tā tas notizis ari ņhini gadījumā, pee tam walsts kontrole, ņahwedama uņ Kreewijas parauga pamata, bija ņastahdijuņi pati ņawu budņņeta likumprojektu. Galu galā walsts kontrole tomehr peekahpās ar ņawu projektu un palika tilai ņinansu ministrijas projekts. ņhis projekts iņņtaigajis wehl teeņleetu ministriju un ministru kabinetu, lihds nonahzis Satwerfmes Sapulzei 37 pantu apmehrā. Eesneegtais projekts pahrņrahdats ņinansu un budņņeta komiņijā un ņaņkanots ar juridisko komiņiju. Ropejais teksts ņatur 35 pantus. Daschi panti no waldbibas projekta ņtrihpoti, daschi peelikti ņlaht no jauna. Wiņā wiņumā waldbibas eesneegtais projekts groņts deesgan maņ. ņinansu un budņņeta komiņijas wahrdā lihdsu ņho projektu peenemt ņeidsamibas kahrtibā. Wiņņch buhs wajadsigs nahkosham budņņetam, kas drihsumā ņagaidams. Tadehl ņeidsamiba buhtu nepeezeesņchama. Tad wehl gribu aieņahdit uņ daschām pahrņraņņšanas ņluhdam: 9. pantā buhtu leekams komats (,) ņtarp „amatu ņarakstos“ un „ar likumu“, lai neiņņeltos leelaki pahrpratumi. 10. pantā wahrda „eesneegdami“ weetā liņt wahrdu

„eesneedsami“. 13. pantā ir leelafa kluhda: wahrda „ihpafchu“ weetā jabuht „ihpafchā“ pafkaidrojuma rakstā. Tad 20. pantā fazits: „tahdām wjadfibam, taš naw paredsamas likumā“, wjadfign: „taš naw paredsetas“. 22. pantā: „apstiprinafchana“ weetā jabuht „peenemfchana“. 27. pantā fazits: „kabinetš atwehl ministrijam il mehnefchuš kredituš pehz pateesām wjadfibam bef tekofcheem isdewumeem“, bet jabuht „bet tekofcheem isdewumeem“. 29. pantā wahrda „krediteem“ weetā jabuht „kreditoreem“. Šchis kluhdas es luhgtu nemt wehrā, apspreefshot likumu.

Presidentš J. Šchafste: Wahrds koreferentam Purgalam.

Koreferentš J. Purgals: Juridiskā komisija štatiija likumu par walstš budschetu zauri, peedalotees finansu un budscheta komisijas preefchstahweem, un galwenos jautajumos šafneedsa weenoschanos. Palika tikai daschi jautajumi, par kureem newareja weenotees, tadehl daschos pantos, tā 21., 22. un 32. ir warianti. Par ūcheem warianteem es tagad nerunafchu, es luhgfchu wahrdu tad, kad buhs apspreefchana pa panteem. Jafata, ka wispah abas komisijas, kurām bij likumprojekts jaisklata zauri, isdarija waldbibas eefneegta likumprojekta tikai daschuš neswarigus pahrgrossijumus. Juridiskā komisija jautajumu par likuma steidsamibu neapspreeđa, atstahjot ūchi jautajuma apspreefchanu finansu un budscheta komisijai.

Presidentš J. Šchafste: Finansu un budscheta komisija no šawas puses proponē ūchai jautajumā steidsamibu un tapehš es likfchu to us balsofchana. Luhdsu pazeltees toš, taš ir pret steidsamibu. Naw. Es luhdsu pazeltees toš, taš atturas no balsofchanas. Naw. Tā tad steidsamiba ir peenemta. Teef atklatas wispahrejas debates. Wahrds Bensem.

R. Bense (sozialdemokrats): Augstā šapulze! Runajot par walstš šaimnezibu ir jafata, ka walstš šawā darbiba aiffstar loti plafchuš eedfihwotaju šlahnuš, loti plafchas eedfihwotaju mafas un ar šawu darbibu atstahj leelu eefpaidu us winām. Lai weiktu wifu to, taš tai ir uslikts, winai ir wjadfign finami eenahfumi un te walstš šawā darbiba rihfojas žitadi, nekā tas ir žitos šaimnezistkos laufkos, nekā tas ir priwatās šaimnezibās. Te wina rihfojas ar ahrkahrtigi leelu ūpehtu, kuram ir japadodas wifseem eedfihwotajeem. Wina usleek nodoklus šastanā ar isdoteem likumeem un tee ir ispidami wifseem eedfihwotajeem. Ja šahds winuš nešpilda, tad ar likuma palihdfibu toš peefpeefch ispidit. Šanemot tahdā kahrtā no eedfihwotajeem leelas lihdselku sumas, walstij ir jaisdod tās, lai apmeerinatu šawu pilsonu wjadfibas. Pats par ūchi šaprotams, ka ja eedfihwotajeem janes tahdas leelas nastas, tad lihds ar to walstš pilsonem ir teefiba šinat, kur tee lihdselki aifseet, preefch ka wina teef isleetoti un waj wini teef leetderigi isleetoti teem mehrkeem, kurus war attaisnot. Ne katru reiži tas tā ir bijis, ka waldbiba atbild par teem isdewumeem, kurus wina isdod. Ir šinams laika ūprihdis bijis, kur waldbibas galwa pats pehz šawa eefkata ir rihfojees ar lihdselkeem, wifsch eenehmis un isdewis naudas lihdselkus wjadfibam, pehz šawas patikas. Wežās monarkistiskās, absolutiskās waldbibas laikā neprasija tantai, kur teef eewahftee lihdselki isdoti. Wehla, eestahjotees žitai kahrtibai, kur tauta pati šahf nemt dšihwaku dalibu pee walstš dšihwes šaimneefochanas, kahrtiba mainas žaur to, ka waldbibai waj waldbibas preefchgalā eefofcheem nelauj wairš šaimneefot pehz šawas eegribas, bet praša eepreefch usstahditu noteiktu planu, lai walstš eedfihwotaji redsetu, us šahda pamata wahž lihdselkus un šahdeem mehrkeem toš isleeto. Waldibu peefpeeda no gada us

gadu fastahdit sinamu sarakstu par walsis eenahkumeem un isdewumeem, kuru tad tautas preekshtahwneeziba, jeb parlaments kritiseja t. i. sinamus isdewumus atraidija, ja wini nebija leederigi, un peenehna tos, kas bij wajadsigi. Nodibinotees schahdai kahrtibai mehš nowehrojām sinamu preteschķibu stary waldibu un stary tautas preekshtahwneezibu. Waldiba arween zenschas paturet few brijwas rokas, paturet arweenu wairaf lihdselku sawas rokas, lai tos waretu swabadi bes kontroles leetot. Ta zihnas wehsture ir deesgan gara un pee tas naw eespehjami tagad uskawetees.

Apstahjotees pee Latwijas walsis fainneeziflas dsihwes, mehš ari redsam, waldibas zenschanos pehz eespehjas ilgaki istikt bes tahda fewischka plana, kas buhtu atsihts no likumdewejas eestahdes, bet mehgina rast lihdselkus un tos isdot. pehz sawas gribas. Zaur to isskaidrojās, pa dalai, ka likumdewēja eestahdei naw wehl lihdschim stahdits preekschā tahds fainneezifls plans jeb budschets walsis wajadsibam. Mehš jau ešam labu laiku strahdajuschī; kaut gan gruhots pastahklos, bet tomehr ari pee scheem apstahkleem wareja fastahdit fainneezibas planu un to zelt preekschā likumdewėjai eestahdei, lai wina pahrleezinatos teescham par teem isdewumeem, kuri ir wajadsigi un par teem, kuri naw wajadsigi un kuri ir strihpojami. Weidsot mehš ešam schodeen nonahkuschi pee schi likumprojekta par budscheta fastahdischamu, tas naw pats likums par budschetu, bet tas ir likums par to, kahda kahrtiba budschets buhtu fastahdamš, kahda kahrtiba winsch buhtu eesneedsams un ka winsch buhtu peenemams. Es schini sinā, pakawejotees pee schi likuma, gribu apstahtees galwenā kahrtā uš weenu pantu. Pee pahrejeem panteem fewischku eebildumu naw, bet pee weena panta buhtu japakawejas ilgaki. Tas ir pants 27., kur ir eewesta jauna kahrtiba. Lihdschim mehš sinajām, ka ja likumdewēja eestahde nepaspehja lihds sinamam laikam peenemt waldibas preekschā stahdito budschetu, tad winai bij teesiba isleetot sinamu laiku lihdselkus ne patwarigi, bet sinamās robeschās, t. i. wina wareja isleetot if mehneschus ne wairaf ka $\frac{1}{12}$ dalu no ta kopbudscheta, kas eepreekschējā gadā bija apstiprinats. Tas wajadsigs tapehz, lai liktu schehrschelus waldibas gribai isleetot lihdselkus tahdām wajadsibam, kurām tautas preekshtahwneeziba newaretu peekrist. Mums schini budscheta fastahdischanas un apstiprinaschanas likumā ir zita kahrtiba. Se ir teiktš: ja budschetu laikā neapstiprina, tad waldiba war fainneezisfeem pasahkumeem, fainneeziflam wajadsibam isleetot lihdselkus pehz wajadsibas un zitām pahrwaldes wajadsibam war isleetot $\frac{1}{12}$ dalu no budscheta projekta, t. i., no ta budscheta projekta, kursch wehl naw peenemts. Pret tahdu kahrtibu muhsu frakzijai nopeetni ir jausstahjas, jo tas nosihmē, ka ja ais schahdeem waj tahdeem eemesleem iautas preekshtahwneezibas waj parlaments newaretu budschetu peenemt noteiktā laikā, tad waldibai dota eespehja schini laikā fainneekot pilnigi patwarigi. Ko nosihmē budscheta projekts? Tas ir sarakstis, ko waldiba waretu stahdit preekschā likuma dewejas eestahdei, pee kam ar scho sarakstu peeprasitās sumas war buht pahrspihleti resp. neattaisnojami leelas un nepeenemamas. Ja mehš atsihtsam to kahrtibu, kahda ir paredseta projekta, tad waldibai ir swabadas rokas un eespehjamiba sinamas wajadsibas sakonzentret un lihdselkus isleetot laikā lihds budscheta peenemschanai. Un schee isdewumi war buht taikni tahdi, kahdus tautas preekshtahwi newar peenemt, bet wini buhs nostahditi jau notikuscha fakta preekschā. Mums japeeturas pee kahrtibas, kahda pastahw zitās walsis, labi apsinotees, ka muhsu apstahkli fainne-

ziffâ sinâ ir swahrstigi un deesgan gruhti usstahdit budsçetu ilgakam laikam. Nefkatotees us wifu to, mums tomehr ir japaleet pee kahrtibas, kahda isstrahdajusees wezu walstu prassê un pehz kuras budsçeta nepeenemschanas gadjumâ noteiftâ laikâ, waldibai atkauts isleetot sawam wjadfsibam if mehnesçhus ne wairaf kâ $\frac{1}{12}$ daku no pehdeja likumiga budsçeta. Ja israhditos, fa atwehletâs sumas nebuhtu peeteekofçhas, tad tahdos gadijumos jagreesçhas ar papildu budsçetu pee likumdewejas eestahdes, kura, redsedama, preefçh kam sinamus lihdselkus peeprafa, war to atwehlet, war leegt. Tas ir weens no galweneem panteem. Paturot un peenemot 27. pantu komiçijas redafzija, nosihmê çaimneekot walsti deesgan ilguç brihçhus bes likumiga budsçeta. Gewehrojot to, mehç issafamees pret çho panta redafziju. Atteezigâ weetâ mehç eefneegsim pahrlabojumu.

Wizepresidents U. P e t r e w i z s : Pee wahrda neweens naw peeteizees. Waj referenta kungs wehletos sawu atfaufmi dot? Lughu! Wahrds Janfonam.

Referents Fr. J a n s o n s Benseç kungs te apstatija wiçpahrejo budsçeta wehsturi. Us to man nefas nebuhtu to eebilfti. Tahlak tika aishrahdits, itkâ muhçu budsçets nebuhtu pilnigs. Tas naw apstrijdamç. Bet winsç newar buht pee mums pilnigs tamdehl, fa mums naw atteezigo tradiziju, us kuram winu usbuhwet. Mums budsçets wiçpahri pirmo reisi eefneegts un pirmo reis skatits zauri. Periods preefçh ta budsçeta, kas pafçhreif skatits zauri budsçeta komiçija, jau garam. Likumam par walsts budsçetu tur nekahdu peedsihwojumu newareja rastees. Bet nefkatotees us peedsihwojumu truhkumu, likums par walsts budsçetu tomehr uffkatams par tahdu, kas pehz budsçeta finatnes teorijas ir labi nostahdits un tiktahl pilnigs, ziftahlu winsç pilnigs schimbrihçham wiçpahri war buht Latwijâ. Sur cewehrots ne tikai fastahdiçhanas un peenemschanas prinziçs, bet ari ispidiçhanas un flehgçhanas prinziçs. Atliktu tikai wehl weens nobalsçhanas prinziçs, kas noteek parlamentâ apstiprinot budsçeta ispidijumu. Tas ir tã fauzamais absolutoriçs jeb decharge. Bet par to mums schimbrihçham gruhti runat tadehl, fa muhçu budsçeta apstahlki patreis tahdi, fa nepawifam newaram paredset, kad warefim kahdreif kahrtigu budsçetu çafneegt, tif pilnigu, kâ tas buhtu wjadfsigs preefçh „decharge“. Uri nahkofçhais budsçets ir tikai us trim mehnesçheem un tã tad naw pilnigs budsçets. Ras atteezas us to 12. daku un krediteem pehz wjadfsibas, kas paredseti 27. pantâ, tad fçi leeta tika pahrrunata loti pamatigi budsçeta komiçija, kas atfina, fa muhçu tagadejos apstahlklos tee ir absoluti nepeezeefçhami. Un redafzija fçij domai ir dota tahda, kahda pee mums weenigi eefpehçjama. Man fçis pants buhç jaustur tahdâ redafzija, kahda tam dota budsçeta komiçija. Weenigais schkehrflis, kas waretu buht par eemeslu, te ir ta no Benseç kunga minetâ warbuhtiba, fa parlaments waretu wilkt debates par budsçetu garumâ. Bet pateefiba tãç nebuhtu wjadfsigas. Budsçeta apspreefçhanai komiçija pilnigi peeteek diwi mehnesçi, tas ir no 1. februara lihds tai deenai, kad budsçetam jastahjas spehâ. Negribot nu laut waldibai çaimneekot bes budsçeta, fçaidrs ir tas, fa parlaments winsç japeenem laikâ, bes leefam debatem. Dabates tomehr war izeltees un ar tãm rehlinotees, tahlakâ paragrafâ paredsets debatem wehl weens mehnesis, tas ir lihds 1. maijam. Ja winas nebeigtos laikâ, tad pazelas jautajums par likuma neewehroçhanu un kâ fods, sinamâ mehrâ, stahjas spehâ $\frac{1}{12}$ daku un krediti pehz pateesâs

wajadfibas no projektā paredzētām sumām. Nowehrst to parlamentam pee labas gribas eespehjams, tadehl grosit pantu naw wajadfigs.

Presidents J. Eschafste: Wahrds Purgalam.

Referents J. Purgals: Gebildumi pret 27. pantu isskaidrojas ar to, ka sčini likumā naw skaidri noteikts, tad ihsti parlamentam ir japeenem budsčets. Es tikai aifraddišču us to, ka tai gadījumā, ja parlaments budsčetu naw peenehmis pirms budsčeta gada šahkuma, tad tahdos isnehmuma gadījumos peelaishama ta fahrtiba, kahda noteikta likuma 27. pantā. Juridiskā komi-
sijā sčho jautajumu par terminu pahrrunajot, tika isteiktas dafchadas domas. Prinzipā peekrita tam, ka itgadigš budsčets peenemams pirms budsčeta gada šahkuma. War notikt, it fewiščki jaunā parlamentā, ka debates war wilktees deesgan ilgi, un tomehr, ja noteiktu parlamentam terminu, lihds furam laifam winam ir budsčets japeenem, gribot negribot ir japeemehrojas 27. pantam. Man sčķeet, ka šafarā ar sčhem eebildumeem pee dascheem panteem, fewiščki pee 21. un 22. panta buhs jaapspreesč dafchadi papil-
dinajumi un pahrlabojuumi.

Wizepresidents A. Petrewizs: Wispahrejās debates isbeigtas. Es likšu us balsosčhanu pahreju us pantu lasišchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pahreju us pantu lasišchanu. Neweena naw. Es luhdsu pazel-
tees toš, kas atturas no balsosčhanas. Naw. Pahreja us pantu lasišchanu weenbalsīgi peenemta. Waj augstā šapulze wehlaš, ka likumprojekts tiftu nolasīts. (Sauzeeni: „Naw wajadfigs!“). Wiršrafsts.

(Likums par walsts budsčetu. 1. Wispahrejee noteikumi).

Gebildumu naw? Peenemts. 1. pants.

(Budsčeta periods šahkas 1. aprili un beidsas nahkamā kalendara gada 31. martā).

Gebildumu naw? Peenemts. 2. pants.

(Budsčeta usrahdami ikkatras walsts eestahdes eenehmumi un isdewumi to sčķee-
tamā apmehrā ar eespehjamu noteiktibu, kas pamatojama us sčķeem šaimneezisķeem un
finanšieem aprehšneem).

2. pantā eesneegts no Janšona kunga pahrlabojuums, kursč škan tā:

„Paragrafā otrā „il katras walsts eestahdes“ weetā list „wifš walsts“.

Waj kahds newehlaš wahrdu pee sčhi preeščhlikuma? Naw. Es luhgsču referenta atšaufšmi.

Referents Jr. Janšons: Gesneegums stahw šafarā ar to, ka pirmā nodalā sem wispahrejem noteikumeem apstatiti tee wispahrejee budsčeta prinzipi. Pirmā dalā naw runa par walsts eestahdem, te gribets otrā pantā issazit weenigi to, ka budsčetam jabuht uniwersalam. T. i. tā šauktais uniwersalitates prinzipš, pehž fura walsts budsčeta jāparedš wifš walsts eenahkumi un isdewumi, bes isnehmuma. Wahrda „katra walsts eestahde“ to neišfmet. Buhs walsts eestahdem sumas, kas naw ne walsts eenahkumi, ne isdewumi, bet budsčeta tāš tomehr jāparedš. Tadehl, lai isteizeens buhtu prezifaks, tad „katra walsts eestahde“ weetā jaleef „wifš walsts eenahkumi u. t. t.“. Romišijā tahda redakzija netika pahrrunata, bet mana pahrleeziba ir ta, ka budsčetu komišijai nekās nebuhtu bijis pretim šahdai redakzijai.

Koreferents J. Purgals: Komišijas wahrdā es par sčho pahrlabo-
jumu newaru isteiktees, tadehl, ka sčhis jautajums komišijā netika eekustinatš,
bet peršonigi man ir jafafa, ja to pahrgrosijumu peenemtu, tad nebuhtu jau-

dod wīsu walstis eestahschu eenahkumi un isdewumi un toš waretu neatsihmet, bet tītai eewetot wīfūs walstis eenahkumus.

Wizepresidentis A. Petrewižs: Ne weenā, ne otrā komiſijā ſchis preeſchlikums naw tiziš apſpreeſtš un komiſijāš wahrdā referenti atſaukſmi newar dot. Eš liſſchu to uš balſoſchanu. Wīnſch ſtan tā:

„Pee 2. panta § 2. „iſſatras walstis eestahdes“ weetā ſajit „wīfū walstis“.

Eš liſſchu ſcho preeſchlikumu uš balſoſchanu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir par ſcho pahrlabojumu. Tā ka neweena balſš naw par labu pazehluſees, tad taš ir atraiditš. Eš liſſchu uš nobalſoſchanu 2. pantu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret 2. panta peenemſchanu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balſoſchanāš. Naw. Tā tad 2. pants peenemtš.

3. pants:

(Eenehmumi un isdewumi ſadalami ſahrtejoš un ahrſahrtejoš.

Rahrteji eenehmumi un isdewumi ir tahdi, kureem peemiht nepahrtrauktibaš waj regularāš periodiskaš atſahrtoſchanāš paſihme.

Ahrſahrteji eenehmumi un isdewumi ir tahdi, kureem peemiht gadijumu waj pahrejoſchu eenehmumu reſp. isdewumu rakſturs).

Cebildumu naw? Peenemtš. 4. pants.

(Walstis eestahschu eenehmumi uſrahdami pehž poſmeem un noteikteem paragraſeem un isdewumi pehž weetam un noteikteem paragraſeem.

Peeſihme. Sihtu wiſpahreju eenehmumu un isdewumu klaſifikaziju jaſtahda finanſu miniſtrš ſaſinā ar walstis kontroli un publižē finanſu miniſtrš).

Pee 4. panta eenahziš pahrlabojumš no Jr. Janſona ſtrihpot „walstis eestahschu“, otrā wahrda „un“ weetā ſajit „bet“. Pee wahrda neweens nepeeſteizaš pee ſchi pahrlabojuma. Luhdsu referentu dot ſawu atſaukſmi.

Referentš Jr. Janſonš: Eš atwehleſchoš pantu nolaiſit. Eš redſu, ka ſapulze naw par to informeta.

Wizepresidentis A. Petrewižs: „Luhdsu augſtai ſapulzei tahdaš peeſihmeš netaiſit!

Referentš Jr. Janſonš. Eš atwainojoš. (Nolaſa):

„Walstis eestahschu eenehmumi uſrahdami pehž poſmeem un noteikteem paragraſeem un isdewumi pehž weetam un noteikteem paragraſeem.“

Preeſchlikumš biž tahdš: „walstis eestahschu“ jamet ahrā, taš labaki ſaeetaš ar to, ka runa eet par walstis isdewumeem un eenehmumeem wiſpahri un ne par atſewiſchlam walstis eestahdem, tā § 5. Tāpat runa eet par walstis eenehmumeem un isdewumeem, kureem katram ir ſawadš techniſkš apſihmejumš: weenš pehž weetam, otrš pehž poſmeem, tadehl ari taš naw ſaweenojamš ar „un“, bet ar „bet“, kaš daſchadaš leetaš noteiktaki noſchkir. Budſcheta komiſijā taš naw pahrrunatš.

Wizepresidentis A. Petrewižs: Waj koreferenta kuņgš wehletoš dot atſaukſmi?

Koreferentš J. Burgaļš: Romiſijāš wahrdā eš newaru iſteiktees par ſcho pahrlabojumu. Man ſchkeet, ka taš ſaturu negroſa, bet padara leetu maſaſ noteiktu, jo neſin, par ſahdeem eenahkumeem te eet runa. Tahdam pahrgroſijumam leela ſwara naw.

Wizepresidentis A. Petrewižs: Romiſijāš wahrdā koreferentš atſaukſmi newar dot. Eš liſſchu pahrlabojumu uš balſoſchanu. Eš wehl reiſ to nolaiſiſchu:

„§ 4. ſtrihpot „walstis eestahschu“ un otrā „un“ weetā ſajit „bet“.“

Kaš ir par ſcho pahrlabojumu? Pahrlabojumš naw atradiš peekri-

ſhanu. Es luhgſchu pazeltees toš, kaš ir pret 4. panta peenemſhanu. Tahdu naw. 4. pants peenemts ar wiſu peefihmi. 5. pants.

(II. Budſcheta ſaſtahdiſhana. A. Atſewiſcho walſts eetahſchu budſcheti. 5. Patſhawigu budſchetu ſaſtahda itweena walſts eetahde.

Peefihme. Œahdu walſts eetahſchu ſarakſtu ſaſtahda un publižē finanſu miniſtrš).

Ēebildumu naw? Peenemts. 6. pants.

(Katraš atſewiſchkaš walſts eetahdes (5. panta peefihme) budſchets ſaſtahw no a) ſchis eetahdes eenehmumu un iſdewumu ſarakſteem, b) peeliſumeem, ſiſkeem dateem un pamatojumeem un c) ihpaſcha wiſpahreja paſſaidrojuma rakſta.

Peenemts. 7. pants.

(Wiſaš walſts eetahdes, kuraš uſſaititaš ihpaſchā no finanſu miniſtra publižetā ſarakſtā (5. panta peefihme) eeſneedš ſawu budſchetu pilnigi gatawā weidā if gaduš lihds 1. oktobrim atteezgam departamentam pahrbaudiſchanai un taſlaſwirſiſchanai).

Peenemts. 8. pants.

(B. Departamentu un teem lihdsigu eetahſchu budſcheti. Departamentu un teem lihdsigu walſts eetahſchu budſcheti ſaſtahw: a) no departamenta pahrbauditeem un ſaſopoteem atſewiſchku walſts eetahſchu budſcheteem, b) no paſcha departamenta budſcheta un c) no atſewiſchka paſſaidrojumu rakſta, kurſch aptwer ſewi neween departamentam padoto walſts eetahſchu paſſaidrojumu rakſtu ſaſopojumu, bet ari wiſpahreju rakſturojumu par departamenta, ſaſkanotu ſopdarbibu un noluhkeem).

Peenemts. 9. pants.

(Rā departamentu, tā ari pehdejeem padoto walſts eetahſchu budſchetos eewedami titaš taħdi iſdewumi, kaš noteikti amatu ſarakſtos ar likumu waj waldbiſaš riſkojumu).

Peenemts. 10. pants.

(Departamentu pahrbauditee budſcheti ſaſopoti noteiktā ſahrtibā pehž atſewiſchkam nodalam, darbibaš nodalijumeem un eetahdem lihds ar ihu kopsawilkumu par wiſa departamenta eenehmumeem un iſdewumeem, klaſſifizeteem pehž preeſchmetu nomenklaturas, lihds ar ihpaſchu paſſaidrojumu, rakſtu no departamenta puſeš un ziteem peeliſumeem eeſneedšami pilnigi gatawā weidā if gaduš lihds 15. oktobrim miniſtrim pahrbaudiſchanai un taſlaſwirſiſchanai).

Peenemts. 11. pants.

(C. Miniſtriju un zitu augtašo walſts eetahſchu budſcheti. Miniſtriju un zitu augtašo walſts eetahſchu budſcheti ſaſtahw a) no departamentu budſcheteem, b) no miniſtrijaš zentralo eetahſchu budſcheteem un c) no atſewiſchka wiſpahreja paſſaidrojumu rakſta, kurā rakſturota neween miniſtrijaš pagahjuſchā budſcheta gada darbiba lihds ar ſihkeem dateem, bet ari miniſtrijaš paređſama darbiba, noluhki, projekti un plani naſkamā un turpmakoš budſcheta gadoš).

Peenemts. 12. pants.

(Miniſtriju budſcheteem peeweenojami pahrſkati par ſcho eetahſchu ſpezieleem lihdsjekeem, kuroš eewedamaš wiſaš tāš ſumaš, kaš gan ir walſts ihpaſchums, bet iſleetojamaš weenigi ſinameem ſpezieleem mehrkeem, ſahdeem tāš nolemtaš).

Peenemts. 13. pants.

(Miniſtrijaš ihpaſchā paſſaidrojumu rakſtā beš wiſpahreja darbibaš rakſturojuma wehl ſewiſchki janorahda, ſapehž un taħdā apmehrā ir groſijjuſchāš ſatra paraġrafa ſumaš, ſalihdsinot ar eepreeſchejo budſcheta laiſmetu).

Peenemts. 14. pants.

(Miniſtru pahrbauditee un paraſtitee miniſtrijaš atſewiſcho eetahſchu budſcheti, ſaſopoti noteiktā ſahrtibā lihds ar ihu kopsawilkumu par wiſaš miniſtrijaš eenehmumeem un iſdewumeem, klaſſifizeteem pehž preeſchmetu nomenklaturas, lihds ar miniſtra paſſaidrojumu rakſtu un ziteem peeliſumeem, eeſneedšami galiġā weidā if gaduš lihds 1. nowembrim finanſu miniſtrijai dehl uſnemſchanaš walſts budſchetā un walſts kontrolei dehl atſauſimeš).

Peenemts. 15. pants.

(D. Walsts budžets. 15. Pirms walsts budžeta sastahdīšanas, finansu ministrs, peeaiznot walsts kontroles un atteezīgās ministrijās preefshstahwus, pahrbauda eefneegtoš budžetus un sastano toš ar walsts kašes ismaksas spehjam nahkamā budžeta gadā).

Peenemts. 16. pants.

(No šchahdā weidā pahrbauditeem atfewiſchku patstahwigu walsts eestahſchu budſcheteem finansu ministrs sastahda walsts budžetu, kurfch sastahw: a) no pastaidrojumu raksta, b) no walsts kaſhreteju un ahrkaſhreteju eenehmumu un iſbewumu ſaraksteem, grupeteem pehž poſmeem waj weelam un paragraſeem lihds ar pagahjuſchā gada atwehleſam atteezīgām ſumam un c) no ſcho ſaraksta ihſa kopsawilkuma).

Peenemts. 17. pants.

(Sastahdito walsts budžetu, pehž ta apſpreeſchanas ministru kabinetā, pehdejais eefneeds likumdewejai eestahdei iſ gaduš ne wehlaſ par 1. februari).

Peenemts. 18. pants.

(Ja iſrahditos par nepezeesſhamu papildinat eefneegto budžetu, tad tas iſdarams eefneedsot papildu budžetu).

Peē 18. panta no Janſona kunga eefneegta peefſhme:

„Papildu budžets eefneedsams likumdewejai eestahdei pirms tekoſchā budžeta gada finanseschanas perioda beigam.“

Peē wahrda neweens nepeeteizas. Eš luhgſchu referenta atſaukſmi.

Referents Fr. Janſonš: Doma, kaš iſteikta peefſhmē, ir pati par ſewi ſaprotama, bet tā kā mums tomehr ir tahdi peedſihwojumi lihds ſchim bijuſchi, ka wina waretu tiſt ari neiſpildita, tad ſchahda peefſhme buhtu weetā. Budžetu komiſija bija domās, ka tas tā notiks patš no fewiſ, tadehl ſchahdu peefſhmi neparedseja. Eš perſonigi turpretim domaju, ka tahda peefſhme ir weetā. Rā referents eš par peefſhmi iſteiktees newaru, jo ſpezieli apſpreeſta budžetu komiſijā wina naw.

Wizepresidents A. Petrewižš: Komijā ſchiš preefſchlikums naw apſpreeſts.

Roreferents J. Purgališ: Juridiſkā komiſijā ari nebija lihdsiģš preefſchlikums eefneegts. Man ſchkeet, ka pehž ſawas dabas tas ir ſaprotams, ka newar nahli ar papildu budžetu nahkoſchā budžeta gadā, bet tiſtai tekoſchā gadā.

Wizepresidents A. Petrewižš: Eſhi peefſhme apſpreeſta neweenā komiſijā naw. Roreferents domā, ka ta peefſhme buhtu leeka. Referents ſawas perſonigās domās iſſaka, ka, warbuht, tahda buhtu peenemama.

Eš papreefſchu liſſchu uſ balſoſchanu paſchu 18. pantu, un pehž tam eefneegto peefſhmi. Luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret 18. panta peenemſchanu. Eš luhdsu pazeltees toš, kaš atturas. Tahdu naw. 18. pants p e e n e m t š. Peē ſchi 18. panta ir eefneegta peefſhme:

„Papildu budžets eefneedsams likumdewejai eestahdei pirms tekoſchā budžeta gada finanseschanas perioda beigam.“

Eš liſſchu ſcho peefſhmi uſ balſoſchanu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir par ſcho peefſhmi. Neweenas balſš. Peefſhme ir atraidita.

Sehdes wadiſchanu uſnemas Presidents J. Eſchakſte.

Presidents J. Eſchakſte: 19. pants.

(III. Walsts budžeta peenemſchana. Walsts budžetu likumdewēja eestahde pahrbauda un peenem wiſpahrejas likumdoschanas kaſhribā).

Ir eefneegts papildinajums no Purgala, kurfch ſſan tā:

„Leetu preekščā 19. pantā pehž wahrda „fahrtibā“ peenemt „pirms budščeta gada šahkuma.“

Wahrds referentam Burgalam.

Referents J. Burgals: Šchis mans preekščlikums ir šakarā ar 22. pantu. 19. pants škan šahdi: „Walstis budščetu likumdeweju eestahde pahrbauda un peenem wišpahrejā likumdošanas fahrtibā.“ Terminsch nefahds naw noteiktis šchai 19. pantā, bet 22. pantā ir teiktis 1. wariantā: Walstis budščeta zaurštatiščhana un apstiprinaščhana likumdošanas eestahdē beidsama ne wehlat par tekofšā gada 1. maiju. Juridiskā komišija leef preekščā pee 22. panta strihpot šcho pirmo wariantu, t. i., nenoteikt nefahdu terminu likumdewejai eestahdei. Bet tad nu paleef likumā robs: kad tad ihsti ir budščets japeenem, waj pehž šawa eeskata likumdeweja eestahde, jeb warbuht pašča budščeta daba praša, lai to budščetu šinamā laikā peenemtu, taphž ir nepeezeefšami to noteikt 19. panta beigās, ka parlamentis peenem budščetu pirms budščeta gada šahkuma, zitadi war isnahkt, ka paees loti ilgš laikš, nowilzinafees ilgi un nebuhs škaidribas, kad tad ihsti japeenem parlamentā budščets. Es atrodu to papildinajumu par nepeezeefšanu u usturu winu. Tad šakarā ar šcho papildinajuma peenemšanū waj nepeezenemšanū buhs, šinams, atteezigi japahrgroša 22. panta 1. wariantis. Šinams, ari 27. pants paleef, kur paredseti isnehmuma gadijumi, kur parlamentis, ja ir neparedseti apstahkti, war ari peemehrot 27. pantu, t. i. atlaut waldibai isdot til dauds, zil wajadšigs.

Presidents J. Šchafste: Es luhgšchu referenta atšaušmi.

Referents Jr. Janšons: Budščeta komišija ustur 22. pantu spēhā, jo tur šchi doma ir išteikta dauds škaidraki un terminsch ir dauds noteiktaks un droščaks ari parlamenta darbībā. Burgala kunga terminsch ir tikai lihds 31. martam, turpretim budščeta komišijas terminsch lihds 1. maijam. Tā tad par weenu mehneši wairaf. Tas wajadšigs tahdam gadijumam, kad terminsch diwi mehnešchi preekšč budščeta zaurštatiščanas šaihšinatos ais ta eemesla, ka waldiba ar eefneegššanu nokawejušees un eefneeds budščetu ne 1. februari, bet 1. martā un ja parlamenta debates welkas ilgaki nekā lihds 1. aprilim. Jafata, ka peemehri pahrejās walstis rahda, ka gandrihs nefad naw eefpehjamš budščetu peenemt lihds noteiktai deenai, arween peetruhkfi dasčas deenas. Debates šneedsas pahri budščeta gada šahkumam, tāpat aiseet laikš kamehr budščetu publize u. t. t. Tamdehl budščetu komišijas wahrda usturu pantu komišijas redatzija.

Presidents J. Šchafste: Preekščlikums, kuru eefneedsa Burgals, škan tā:

„Leetu preekščā 19. pantā pehž wahrda „fahrtibā“ peemetinat „pirms budščeta gada šahkuma.“

Es liščhu šcho preekščlikumu uš balšofšanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par wina peenemšanū. Naw. Tā tad šchis papildinajums atkriht. Es liščhu tagad uš balšofšanu 19. pantu, un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret 19. panta peenemšanū. Naw. Kas atturas, luhdsu pazeltees. Naw. 19. pants peenemtis. 20. pants.

(Preekščlikumi, kuri zehlušchees likumdewejas eestahdē šakarā ar eefneegto walstis budščetu par pašahwoščho likumu grošiššanu waj atželšanu, par jaunu likumu isdošanu, kā ari par jaunu kreditu atwehlešanu tahdam wajadšibam, kas naw paredsetas likumā, wirjami tahdā fahrtibā, šahda paredseta wišpahr likumu projektū eerošinajumeem).

Cebildumu naw. Peenemts. 21. pants.

(1. variants. Likumdewēja eestahde newar grošit kredituš, kas nolemi walšs paradu procentu samakšai un pašu paradu dšehšanai).

(2. variants. Juridistā komišja — strihpot).

Es lišču variantuš uš balsošānu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pirmo variantu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir par pirmo variantu. Beidsot luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsošānas. Par pirmo variantu nodotāš 30 balsiš, atturejušhāš 5 un pret 70. Tā tad pirmais variants atraiditš. Otrš variants, kas leef preeščā strihpot šho pantu, lihds ar šho nobalsošānu paleef spēhā. 22. pants. 2 varianti.

(1. variants. Walšs budščeta zaurstatiščana un peenemščana likumdewēja eestahde beidsama ne wehlať par tekošā gada 1. maiju).

(2. variants. Juridistā komišja — strihpot).

Ja pirmo variantu peenemš, tad otrš atkritiš, ja pirmo atmetiš, tad palikš spēhā otrš. 22. panta pirmais variants. Es luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho pirmo variantu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir par pirmo variantu. Beidsot luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsošānas. Balsošānas isnahkums ir: par pirmo variantu nodotāš 14 balsiš, pret to 87, atturejušhāš 6. Tā tad pirmais variants atkriht un paleef spēhā otrš variants. 23. pants.

(IV. Budščeta ištildiššana. Vēhž walšs budščeta peenemščanas finanšu ministrs atwer kreditu rihtotajeem kredituš budščetā paredseto wajadsibu segšanai).

Cebildumu naw. Peenemts. 24. pants.

(Walšs budščetā atkauto kreditu apmehrus kreditu rihtotajeem aišleegts pahrkaht).

Cebildumu naw. Peenemts. 25. pants.

(Krediti, kas atkauti weenā paragrafā paredsetu ištewumu segšanai, naw išteotjami jītā paragrafā paredsetam wajadsibam beš likumdewējas eestahdes eepreeščejas peefriščanas iktatrā atšewiškā gadijumā).

Peenemts: 26. pants.

(Weena paragrafa robeščāš no panta uš pantu kreditu rihtotaji war kredituš pahrwešt iktai ar atteezīgā ministra peefriščānu iktatrā atšewiškā gadijumā).

Cebildumu naw. Peenemts. 27. pants.

(Ja walšs budščets lihds budščeta gada šahkumam naw wehl peenemts, tad lihds budščeta peenemšanai ministru kabinetš atwehl ministrijam iť mehneščuš eepreeščejus kredituš vēhž pateejāš wajadsibas, bet tekošcheem ištewumeem ne wairat kā weenu diwpaštmito datu no budščeta projektā paredsetām sumam).

Wahrds Bensem.

R. Bense (sozialdemokrats): Es domaju, ka mehš tahdu redakziju, kahdu, te leef preeščā newaretu peenemt. Lai žil gruhti un šwahrstigi buhtu muhu: semeš šaimneezisťee apstahkt, tomehr mums wajadsetu peecturetes pee sinamas kahrtibas. Ja mehš atstahtu pantu tahdu, kahds te preeščā likts, tad mehš atstahtu pilnigi brihwāš rokāš waldbibai un, kā lihdsšhinejee peedšihwojumi rahdijušchi, tad lihdsfelks waldbibai rokāš wiš tā newaram atstahť. Mehš atzerešimees, ka šatarā ar weenu emišju waldbibai dewa norahdijumus, kā rihtotees ar jaunislaiščamo nauđu, bet wehlať mehš redsejam, ka waldbiba naw šekojušī ašrahdijumam. Wēš tam, atstahjot tahdas plasčas eepēhjamibas, waldbiba teef panudinata ar budščetu nesteigtees, jo winaš rihtibā ir neaprobeshoti lihdsekli, un to tatschu mehš neweens

negribetu. Mehš tapehž leekam preefšhâ peenemt tahdu redafziju, kad ja likumdeweja eestahde lihdsj sinamam laikam nepeenemtu budſchetu, tad ir iſdodama waldibas wajadsibam if mehneſhus tikai $\frac{1}{12}$ dala no eepreefſhejâ gada budſcheta.

Preſidents J. Eſchafte: Wahrds peeder Klišwem.

U. Klišwe (ſemneeku ſameeniba): Zeenitee Satwerfmes Sapulzes lozeklu fungi un damas! Jautajums par 27. pantu komiſijas ſehdê tika loti pamatigi apſtatits un wiſi argumenti, kas tika peewesti no Benſes funga, ari tika zaurſtatiti un, kâ jau no referenta ſinojuma redſejâm, tika atraiditi. Vehž manas pahrleezibas tas zitadaki newareja buht muhſu apſtahkloſ un 27. pants tika tã peenemts, kâ wiſch tagad no abâm komiſijam preefſhâ ſtahdits, bet newis tã, kâ to leek preefſhâ Benſes fungš. Buhtu neſaprotami un nedibinati, ja mehš gribetu noſtahteos uſ ta redſes ſtahwoſka, uſ kahda ir noſtahjeos Benſes fungš, ewentueli, uſ kahda, warbuht, noſtahjeos wehl ziti ſozialdemokratu runataji. Tad mehš, ſaprotama leeta, wirſitoš gan uſ loti pareiſu, eš taiſni paſtrihpoju, loti pareiſu teoretifku zelu, bet noeetu loti tahlu noſt no praktiſkâs dſihweš un apſtahkleem, kahdoš mehš paſchlaif atrodameoš. Leeta ir tahda, ka paſtahw wairafâš walſtis likums par budſchetu, ar noteikumumu, ka lihdsj tam laikam, kamehr augſtakâ likumdoſchanas eestahde naw apſtiſtrinajuſi jaunu budſchetu, paleek ſpehkâ eepreefſhejais budſchets. Tã tas bija lihdsj paſaules karam weenâ leelâ dakâ no walſtim, jo toreis waldibas nenodarbojâš ne ar ko zitu, kâ tikai ar tihri adminiſtratiwâm leetam, — ſaimneeziklo uſdewumu bija ſtipri maſ. Muhſu apſtahkloſ ir jarihkojâš un mehš eſam rihojuſcheos pawiſam zitadaki: apmehram 3 dalas no wiſeem walſtis eenahkumeem ir eeguhtas zaur ſaimneezikfeem uſnehmumeem, kuruš weikuſi pati waldiba. Tas ir apſtahkliš, kas ſchêir muhſu walſtis ſaimneezibu no tãm ſaimneezibam, kahdas paſtahweja walſtis lihdsj kara laikam. $\frac{1}{12}$ dala no budſcheta eepreefſhejâ gadâ beſ ſchaubam, war tiſt peenemta, ja naudas kurſs ir ſtabils un lihdsjinajas ſelta walutai. Tad pateſi ta wehrtiba, kahda bija rublim pagahjuſhâ gadâ, buhš ſchogad un nahkoſhâ gadâ. Muhſu apſtahkloſ tãš leetas tã neſtahw, ka mehš waram ar pahrleezibu teiſt, ka weenam miljonam rubtu ir tagad tahda pat wehrtiba, kahda bija pagahjuſcho gadu, un buhš ari wehl wairaf gaduš uſ preefſchu. Tas ir leekš peerahdijums tam, ka ſaimneekot ar tãm ſumam, kuraš bija atwehletas pagahjuſhâ gadâ, ſchini gadâ newar. To war darit, warbuht, wezâš noorganizeetâš walſtis, kur ir noteikts eerednu ſkaiſs, kas paſtahw weenâ waj otrâ eestahdê. Nemta, par peemehru wezo Kreewiju: tur eerednu ſkaiſs negroſijâš. Wiſch palika gadu no gada tahdš, kâ biſis un tikai reti kad nahza pahrmainas. Surpretim pee mums, kur wehl walſti wajaga noorganizeet, ir dabigi, ka tahdas ſtabilitates eerednu ſaſtahwâ naw. Mehš runajam, ka mums wajaga eerednu ſkaiſtu ſamaſinat, bet ja mehš peenemam tahdu preefſchlikumu, kahdu liſa preefſhâ Benſes fungš, tad tas naw eeprehjams, jo tad mehš ſanfzionejam $\frac{1}{12}$ datu no eepreefſhejâ gada budſcheta. Ja gribetu ſamaſinat ſchtatus, eerednu ſkaiſtu, tad lihdsfelki jau buhtu atwehleti, kas waldibu, protams, newaretu pamudinat eerednu ſkaiſtu ſamaſinat.

Klaufoteos ſozialdemokratu eefneegto pahrlabojumu, wareja nahkt pee ſlehdsena, ka tee uſtizas waldibai, ka wina tiſ godiga buhš un rihofoeos taupigi, neſkatoteos uſ atwehleteem lihdsjekfeem. Tas ari ir labi, nahkt ar

ustizību valdībai pretim, bet tas neišķīr eefneegumu, kaħdu leef preefšā Venšes funkc. Pirms kara mums bij darīšana ar walstis aparatu, kas bij nolemts administratīvām vajadībām. Tagad naht kļahst faimneezīstās vajadības, kas ir jaapmeerina. Ja juhs gribeet, peemehram, preefš semkopības atjau-noščanas gahdat nepeezeefšamās leetas, inventaru u. t. t., tad tas jums ir jadara pawafari uš reisi, un to juhs newareet isdarit, ja jums atwehl tikai $^{1/12}$ dalu no atteezīgā kredita. Ja jums jaeeгахdajas malka preefš dšelfzeleem, tad to newar apghdat ar $^{1/12}$ dalu no atwehleteem lihdsleem, ja šefonas laiks kļahst, jaishod wiši lihdselli. Ja juhs rihkofatees ar $^{1/12}$ dalu, tad juhs rihkofatees nepareisi un nefaimneezīsti un tas walstij atnesis tikai faudejumus.

Otrs jautajums. Mums naw stabilās walutas un tas runā Venšes eefneegumam wehl wairal par launu un nepeezeefšami praša, lai tiktu peenemts komiģijas preefšā liktais preefšlikums. Weidšot — Latvija naw tik tahlu noorganiseta, lai gadu no gada atfahrtotos eepreefšejais budščets. Tee ir tee galwenee motiwi, kas noteikti runā pretim tam, ka preefšlikums, kas no Venšes lunga tika eefneegts, waretu tikt peenemts. Te aishrahdija wehl, ka šhe runa esot tikai par projektu un no projekta newarot atwehlet $^{1/12}$ dalu, bet jaatwehlot no eepreefšejā budščeta. Tas neištur kritikas, jo tas isšrahdatais budščets ari ir tikai budščeta projekts. Weenā waj otrā šinā wiņšč ir tikai projekts, bet likums ir tas, kas likuma kahtībā peenemts. Kas atteežas uš leetas lodolu, tad pateefšam jafaka, ka ir loti labi, ka mehš no waldbas prasam noteiftibu un turam to stingri pawadā. Bet nu buhšim walširdigi: naw šikti, ja mehš ari šewi eeturetu robesčās un kertos pee darba, lai kopā strahdatu tos darbus, kas ir japadara, un atliktu uš wehlatu laiku tos, kas naw tik šteidšami. Pehz 17. panta, ko mehš tagad peenehmām, budščets jaeeņeeds likumdewejai eestahdei ne wehlat par 1. februari. Budščeta gadš šahkas 1. aprīlī. Tā tad likumdewejai eestahdei ir diwi mehnešči laika preefš tam, lai wina šlatitu budščeta projektu zauri, ja wina waldbai negrib atstahst teefšas faimneefot beš budščeta. No praš-tīkās dšihwes mehš šinam, ka pirms ofizlela budščeta eefneegščanas likumdewejai eestahdei finansu un budščeta komiģijas lozefleem materiali, kas atteežas uš budščetu, ir peeejami, un tur faktiski war eepašihtees un dot šawus aishrahdijumus. Tā tas faktiski ir notizis lihds šchim, kur ofiziels budščeta projekts naw eefneegts galigai peenemšanai waj atraidīšanai plenarā fehdē wehl šchodeen, bet komiģija ir šawus lehmūmus taiģijusi, un daudsi no teem eewehroti no kabinetā un iswesti dšihwē. Ja mehš noštahtos uš tahda redšes štahwolka, un jahda štahw te Venšes funkc, tad deefin, waj mehš pateefi waretu nonahst pee ta, lai laika buhtu isštatits budščets likumdewejā eestahdē. To apstiprina peemehrs, kaħds ir šhogad, kad budščets naw nahzis apšpreešanā, nešlatotees uš to, ka wiņšč ir eefneegts no ministru kabinetā Satwersmes Sapulzei 14. nowembri. Tā tad ir pagahjušchi no ta laika apmehram 6 mehnešči, wefels pušgads, un mehš neefam wīnu zehlušchi preefšā. Ja mums buhtu noteiktš šinams termiņšč, tas buhtu šinams pamudinajums, un tad mehš to buhtu isdarijušchi; bet tamdehl, ka tas naw bijis, tad wehl lihds šchim mehš neefam warejušchi no likumdewejas eestahdes dot kautkahdus aishrahdijumus waldbai budščetu leetā. Šanemot kopā, mehš newaram taiģit waldbai eebildumus, ka waldbiwa nowilzinās budščeta eefneegšani, jo pehz likumprojekta ir paredšets, ka

likumdewejai eestahdei ir paredsets preefšch zaurstatischanas ilgats terminsch, nefa kautkahdai zitai eestahdei preefšch budščeta sagatawoschanas. Taisni otradi — ja mehš peenemsim tahdu preefšchlikumu, ta funks Bense leet preefšchâ, tad buhtu pamudinajums nowilzinat budščeta apspreefšchani Satwerfmes Sapulze, un tad kabinets fainneetos flitti, jo budščets buhs jaaispilda ar papildu krediteem. Râ tee teef atwehleti, to mehš jau sinam: tas teef darits, ta fakot, pa galwu pa faklu. Ja oposiziju grib iswest zauri, tad wina war buht loti laba, un taisni tapehz ir wajadsigs peenemt to, kas ir lirts te preefšchâ no komissijam un 2 mehneschos issstatit budščetu zauri, taisot fawus aifrahdijumus. Bet ja mehš gribam taisit oposiziju un negribam strahdat, tad peenemsim Benses preefšchlikumu, turpretim ja mehš gribam taisit oposiziju un strahdat, tad mums tagad ir isdewiba to peerahdit. Es paschlaif ari esmu tai stahwofli, ka wehletos taisit oposiziju (jautriba sahle) un tagad leetu preefšchâ peenemt komissijas projektu, kursch peemehrots muhsu apstahkleem un nodroschina muhsu walits fainneezisko atihstibu.

Presidentis J. Eschakste: Wahrds Buschewizam.

U. Buschewizs (sozialdemokrats): Ja! Wisam tam, ka Rlihwes funks sazija, ir loti dauds pamata, ir teefa, ka mums naw stabilas walutas, ka tamdehl budščeta paredsetee isdewumi nesaftandis ar pateeseem isdewumeem. Bes tam ir teefa un pilnigi pareisi, ka mums naw noteiktas fainneeziskas politikas, kadehl us preefšchu paredset isdewumus neespehjami u. t. t., u. t. t. Tas wiss ir loti pamatots un pamats preefšch tam, lai fainneekotu pilnigi bes budščeta. Es saprotu tadehl, ka Rlihwes funks nahk un prasa, lai saftanâ ar 27. panta tagadejo tekstu atwehletu waldibai fainneekot bes apstiprinata budščeta. Es gribuju jautat, ka tad Rlihwes funks domâ rihkotees, kad budščeta projekts gan ir, bet tas naw peenemis wehl pat kabinetâ, ka tas, peemehram, ir schogad. Uzim redsot, us aifewisfchu referu un nodahu eefneegto peeprafijumu pamata, jo ministru kabinetam naw eespehjams pahrbaudit budščetu pa mehnescheem. Tâ tad neween waldiba, bet katrs aifewisfks referis buhs neatkarigs no Satwerfmes Sapulzes, no parlamenta kontroles. Bes tam te ir wehl weena nelaimē un man leefas, ka tās diwas komissijas, kuras tik loti Rlihwes funks aifstahweja, naw to pamanijuschas, proti, pehz 23. panta pehz budščeta peenemschanas finansu ministrim jaatwehl krediti budščeta wajadsibu segschanai un ar budščeta peenemschanu parlamentâ finansu ministrim, kursch ir fainneeks par muhsu naudas lahdi, dota wajadsiga droschiba, kur isdewumi tiks saftanoti ar eenahfumeem. Winsch eepreefšch sin, zil leelas sumas wajaga sagahdat, bet ja to peenem, to leef preefšchâ Rlihwes funks, fainneekot bes apstiprinata budščeta, tad naw garantiju, ka weenâ jaukâ deenâ, ka tas pee mums jau noteef, naudas lahde buhs tuffcha. Man leefas, ka ta leetu nostahdit naw eespehjams un ja budščets jau reis jafastahda, tad war prasit, lai budščeta likumâ top paredsetas ne tikai warbuhtejas, bet ari tās neisbehgamās felas no muhsu tagadejeem apstahkleem, garantejot reisē waldibai eespehju ar budščeta sumam teescham segt nepeezeeschamos isdewumus. Pehdejais, man leefas, ir paredsets schaja budščeta likumâ. Se ir 18. pants, kursch skan:

„Ja israhditos par nepeezeeschamu papildinat eefneegto budščetu, tad tas isdarams eefneedfot papildu budščetu.“

Tâ tad, ja jums nepeeteef ar weenu diwpadfmito dalu katru mehnesi no peenemtâ budščeta, tad eefneedfeet papildu budščetu un, tapat ka juhs

diwās deenās warejāt dabut zauri emišju par wairaf fimteem miljoneem, tāpat juhs papildu budščetu isdabuseet zauri 2 deenās. Ja juhs gribeet wehl to wairaf, tad nahtat ar preefšlikumu, ka budščeta likums nemas naw wajadfigs; lai waldiba fainneeko, kà wina to atrod par wajadfigu. Tad tas buhs logifki. Bet ja juhs runajeet par budščeta likuma isdoschanu, tad peerahdijumi, ka budščeta likums wispahir ir wajadfigs, ir pilnigi neweetā.

Presidents J. Tschafste: Wahrds Blodneekam.

U. Blodneeks (demokratu faweeniba): Gepreefšchejās debatēs, man leekas, ir finams pahpratumš fewischi no to pufes, kuri eehes pahrlabojumus un kuru pahrlabojumi nekahdi nesaetās ar leetas faktiffo stahwofli. Ja sche grib isteift neustizibu waldibai (Menders no weetas: „Spofojas!“) — wifu laiku par to bija runa, ka to juhs newareet panahkt ar tahdeem pahrlabojumeem ween, jo te ir runa par to, ka ja walfts budščets lihds budščeta gada fahfumam naw peenemts, tad ministru kabinetam teef dota teefiba atwehlet $\frac{1}{12}$ datu no eepreefšchejā gada budščeta katram mehnesim, bet budščets jaefneeds likundeweja eestahdei lihds 1. februarim un winsch ir japeenem 2 mehneschu laikā. (Balfis no weetas: „Bet ja nu tas nenoteet?“). Ja tas nenoteet, tad tur wainigs ir parlaments, jo es newaru eedomatees, ka budščetu laikā neefneegs. Par to tatschu runā, ka ministru kabinetam ir teefiba $\frac{1}{12}$ datu atwehlet. (Saugeens no weetas: „Rur tas teifts?“). Tas naw teifts, bet tas tā jafaprot un zitadi juhs to newareet fapraft. Tad otrs aifrahdijums, ka jastrihpo wahrdi „pehz pateesās waja-dsibas“, tas teefcham neiftur it nekahdas kritikas, jo pateesi tagad, kad mums wajadfigs fewischts fagatawofchanaš darbs un muhsu waldiba leelā mehrā nodarbinata ar fainneezifkām operazijam, ar monopoleem, tad fewischi usturet to un aifstahwet, ka ar $\frac{1}{12}$ datu waretu iftift, to newar. Preefšch weena otra mehnescha mums wajadsēs, warbuht, atwehlet wairaf, jo waldiba war nonahkt tahdā stahwofli, ka pateesi nemot tikai $\frac{1}{12}$ datu war isnahkt, ka winai lihdsleku nepeeteef. Tahdas warbuhtibas ir wairaf kà eefpehjamās. Tas, bes tam, neatstahs eefpaidu uf wifu budščetu, jo es newaru eedomatees, ka fawufahrt Satwerkmes Sapulze budščetu nepeenemš noteiftā laikā un ka kabinetam lihds tam laikam buhs jastrahdā ar $\frac{1}{12}$ datu. Tad paschās beigās, ka jaismet ahrā „projektā paredsetās sumas“, tad mehš pateesi waram nonahkt pee tahdas parahdibas, kahda mums paschlaif azu preefšchā. Likumigais, pehrnā gadā peenemtāis budščets war israhditees ifpri zitads, tas ifpri war pahrspeht tās sumas, kas bija pagahjuschā gada likumigā budščeta un schogad $\frac{1}{12}$ data war israhditees par masu.

Tad daschus wahrduš gribu teift Rihwes kungam. Mehš dsirdejām no wina pahrmetumus, ja winus te par tahdeem waretu nosaukt, finansu un budščeta komifšjai, ka wina naw paspehjusti ihfā laikā ifstatit zauri paschu budščeta likumu. Winsch tika eefneegts — Rihwes kungs — ne pagahjuschā gada nowembri, bet ofzieli schi gada janwari. No walfts budščeta nodatas gan priwatā fahrtā tas tika agraf eefneegts un priwatā fahrtā fstatits zauri, bet tas naw ofzieli. Finansu un budščeta komifšjai bes tam bija jastata ffeidsigi zauri ari daschadi finansieti likumi, kuri bija swarigi un neatleekami. Mehš ar budščetu tagad efam nostahditi notifikschā fakta preefšchā. Waj dschscham waj nedschscham, sumas ir isdotas. Mehš fkatamees teoretifki uf winām un mehš waram isnantot winas kà materialus preefšch nahkofschā budščeta gada. Wifš schee pahrlabojumi, kuri teef eefneegti un kuri teef

peenemti preekščā liščhanai, ir tīkai eerosinajumi. Tas, kas ir īsdots, to atpakaļ wairs newar dabut. Tee fakti ir notikufchi faktiski newis teoretiski. Tur juhs nefa newareef darit. Pee nahlofchā budščeta gada mehš runašim zitadu walodu.

Presidents J. Tšhakste: Wahrds Bensem

R. Bense (sozialdemokrats): Te mums stahsta, ka likumdeweja eestahde newarēs laikā peenemt budščetu un tad $\frac{1}{12}$ dala no pehdešā likumigā budščeta zels waldibai šareščgijumus. Es domaju, ka to leetu tā newar nemt. Es nesinu, waj likumdewejas eestahdes interesēs buhtu wiljinatees ar budščeta peenemščanu, ja tīkai waldiba to laikā eefneeds. Otrš aīrahdijums, ka budščeta neapstiprinaščanas gadījumā $\frac{1}{12}$ dala no pehdešā likumigā budščeta nebuhš peeteefoščha walsts wajadsibam, ari neīstur fritifas. Tātšču šhini neilgā laika šprihdi nebuhš jaisdara wiši tee šwarigee darbi walsts wajadsibam, par kureem bija te runa. Bet tanīs gadījumos, ja tahdas wajadsibas rastos, leetu war nofahrtot papildu budščetu eefneedsot. Preekščh wajadsibam, kas buhs šewifchki šhini laikā, likumdofšanas eestahde atwehlēs lihdsellus, peenemot papildu budščetus.

Presidents J. Tšhakste: Runataju šaraksts īšmeltš. Es luhgšču referenta atšautšmi.

Referents Fr. Janšons: Par weenas diwpadšmitās dalas prinzipa newehlamām praktikām konfekwenzem īšfazijās jau daschi preekščrunataji. Tahdā pat garā winas noškadrojās budščeta komišijā, kadehl komišijas wairakums no šahla gala atraidija katru panta grošičhanas mehginajumu. Kas atteezas uš to, ka jānem weena diwpadšmitā dala no pagahjuščā gada budščeta, tad tahds prinzipš pastahwejis meera laikā Franziijā un Wahziijā. Bet kad ufnahza kāršč, dahrdšiba un šwahrstigais kuršš, tad ta īrahdijās par ekšperimentaziju, kas naw īšwedama. Muhsu apstahli daudš gruhtaki, nekā Franziijā un Wahziijā, un tadehl mehš par tahdeem ekšperimenteem newaram eedomat. Īšfakos pret pahrlabojumu.

Presidents J. Tšhakste: Wahrds koreferentam Purgalam.

Koreferents J. Purgals: Juridiskās komišijas wahrdā man ir jaisfakas pret Benses kunga pahrlabojumu. Šhiš pahrlabojums juridiskās komišijas plenaršehdē netika apšpreests, bet treshā juridiskās komišijas apalščkomišijā wairakums īšfazijās pret. War šaprast Benses kunga preekščlikumu atkaut weenu diwpadšmito dalu no eepreekšhešā budščeta, bet tee motiwi naw šaprotami. Naw šaprotami, ko wiščhš peeweda pirmā runā. Wiščhš teiza, ka ja atlauschot waldibai peemehrot 27. pantu, tad waldiba nekād neeefneegščot jauno budščetu, nesteigščotees. Ja jau, Benses kungs, ja un o projektū neeefneeds, tad weenu diwpadšmito dalu no jaunā budščeta newar dabut. -Tā tad tas motiws neder. Sinams, war buht runa par likumu, šahds pastahw, t. i. waldibai ir jaeefneeds jaunais budščets pirms 1. februara. Tas ir tas terminščh, kuru waldiba newar garam laist, zitadi wina pahrlahpi likumu. Tad war interpelet un prasit, kadehl waldiba budščetu neeefneeds. (Menders runā no weetas). Atwainojeet, Mendera kungs. Ja parlaments gribēs diwu mehneschu laikā budščetu zaurščkatit, tad 27. pants netiks peemehrots. Bet ja nepatiks diwu mehneschu laikā budščetu zaurščkatit, tad šhiš pants tiks peemehrots. Zitadi jau nemas naw eespehjamš. Man šcheet, ka tadehl pahrlabojums naw eespehjamš, eewehrojot wišus toš aīrahdijumus.

Presidentis J. Ščakste: Ēfneegtais preefšlifums ſkan tā:

„Leeku preefšā 27. pantu peenemi ſefoſchā redakzijā:

Ja walſis budſchets lihds budſcheta gada ſaſlumam naw wehl peenemts, tad lihds budſcheta peenemſchanai ministru kabinets atwehl ministrijam if mehneſchus eepreefſchejus kreditus, bet ne wairak kā $\frac{1}{12}$ dafu no eepreefſchejā gada budſcheta ſumam.“

Referents iſſafas pret ſcho preefšlifumu. Ēs luhdsu pazeltees toš, kaš ir par ſcho preefšlifumu. Sagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret ſcho preefšlifumu. Beidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balſofchanas. Balſofchanas iſnahrums: par preefšlifumu nodotas 59 balſis, pret to 60, atturejuſchās 9. Tā tad preefšlifums ir atraidits. Ēs liſſchu tagad 27. pantu uſ balſofchanu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret 27. panta peenemſchanu. Ēs luhgschu pazeltees toš, kaš ir par peenemſchanu. Ēs luhdsu pazeltees toš, kaš atturejuſchees no balſofchanas. Balſofchanas iſnahrums: pret 27. pantu nodotas 49 balſis, par 67 un atturejuſfees weena. Tā tad 27. pants peenemts. 28. pants.

(Krediti, kaš atkanti weena budſcheta gada iſdewumu ſegſchanai, naw iſleetojami otra budſcheta gada wajadſibam).

Ēbildumu naw? Peenemts. Sagad budſcheta noſlehgſchanas nodala. 29. pants.

(V. Budſcheta ſlehgſchana.

Lai pilnigi norehlinatos un iſlihdſinatos ar teem walſis kreditoreem, kuri par tahdeem tapuſchi lihds 31. martam, wiſeem walſis budſcheta kredita riſkotajeem teel dots ihpaſchs 2 mehneſchu papildu terminuſch, t. i. lihds 31. maijam, ſchahdu kreditoru ſarafſta ſaſtahdiſchanai un eefneegſchanai walſis kaſe).

Wahrds Buralam.

Roreferents J. Buralis: Pee 29. panta man ir ſefoſchs preefšlifums: leeku preefšā 29. pantu rediget ſefoſchi: „Walſis budſcheta kreditu riſkotajeem if gadus jaſaſtahda un jaeeſneeds walſis kaſei ne wehlaſ kā 31. maijā to walſis kreditoru ſarafſts, furu praſibas ir zehluſchās pagahjuſchā budſcheta gadā un naw apmeerinatas.“ Rā jau budſchetu komiſijās referents aiſrahdija, tad ſchāi pantā ir eeweefuſfees kluhda: „kreditoru“ weeta ſtahw „kreditu“ un ſchis pants ir redigets neſklaidri tani ſinā, ka naw ſapro- tamš, par kahdeem kreditoreem ir ſarafſts jaeeſneeds. Waj par wiſeem eepreefſchejeem kreditoreem, waj par tefoſchā budſcheta gada kreditoroem ſarafſts jaeeſneeds. Lai ſcho neſklaidribu nowehrſtu un lai noteiktu, ka jaſaſtahda kreditoru ſarafſts tiſkai atteezibā uſ budſcheta gadu, newiſ par wezeem un eepreefſchejeem kreditoreem, furu praſibas naw apmeerinatas redakzijā ir tai ſinā jagroſa un janoteiz, ka te ir runa tiſkai par teem kreditoreem, furu praſibas ir zehluſchās budſcheta gada laiſā un wehl naw apmeerinatas.

Presidentis J. Ščakste: Ēs luhgschu otra referenta atſauſkmi.

Referents Fr. Janſons: Taš prinzijs pahrlabojumā paleef taš patš, bet tahdā redakzijā taš pants naw pahrunats komiſijā, tā kā eš par winu newaru iſſazitees.

Presidentis J. Ščakste: No koreferenta preefšā liktā jaunā redak- zija ſchim 29. pantam ſkan tā:

„Walſis budſcheta kreditu riſkotajeem if gadus jaſaſtahda un jaeeſneeds walſis kaſei ne wehlaſ kā 31. maijā to walſis kreditoru ſarafſts, furu praſibas zehluſchās pagahjuſchā budſcheta gadā un naw apmeerinatas.“

Otrs referents šata, ka tas komisijā nav apspreešts. Es lišchu jauno redakziju us balsošānu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šcho redakziju. Uzimredstot majoritate. Luhdsu peesehstees. Tā tad peenemta 29. panta jaunā redakzija. 30. pants.

(Iš gadus 1. junijā walsts kase slehds wišus pagahjušā budšeta gada neisleetotus kreditus un peeweno toš walsts kases brihwām sumam, iņemot sumas, kuras atšihmetas eesneegtos kreditoru šarakstos. Pehdejās walsts kase reserwē kreditoreem šanemšanai wehl lihds ta pašā gada 31. augustam, pehz kura termina slehdsjami it wišā krediti).

Neweens pee wahrda nepeeteizas? Ir eesneegts no Janšona papildinajums, kursch škan tā:

„Pehdejā teikumā starp „wišā” un „krediti” eesprauš wahrduš „pagahjušā budšeta gadā.”

(Zeelens: „Referenta atšauksmi!”) Es luhgšchu foreferentu.

Koreferents J. Purgals: Pats par šewi šaprotams, tas ir redakzionelš pahrlabojums. Komisijas wahrdā par to es newaru isteiktees.

Presidents J. Ščakste: Es wehl reiš nolasišchu pahrlabojumu:

„Pehdejā teikumā starp „wišā” un „krediti” eesprauš wahrduš „pagahjušā budšeta gadā.”

Es luhdsu pazeltees toš, kas ir par šcho pahrlabojumu. Uzimredstot majoritate. Šchis pahrlabojums ar majoritati peenemts. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas buhtu pret 30. panta peenemšanau. Naw. Kas atturas? Naw. 30. pants peenemts. 31. pants.

(Lihds 1. dezembrim finansu ministrs šastahda noslehgā walsts budšeta kases pahrstatu un eesneeds to likumdewejai eestahdei).

Cebildumu naw? Peenemts. 32. pants.

(1. variants. Iš gadus ne wehlaš par 1. februari walsts kontrole eesneeds likumdewejai eestahdei pahrstatu par pagahjušā gada budšeta šaktišo išpildišānu dehl ta galigas išpildišānas).

2. variants — šuridišās komisijas. Iš gadus ne wehlaš par 1. februari walsts kontroleers eesneeds likumdewejai eestahdei pahrstatu par pagahjušā gada budšeta šaktišo išpildišānu dehl ta galigas peenemšanās).

Es lišchu us balsošānu pirmo wariantu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pirmo wariantu. Uzimredstot wairakums. Es luhdsu peesehstees. Pirmais wariants atraidits. Tā tad paleel špehā otrs wariants. Nahkoshais 33. pants.

(Šhi likuma išpildišānai finansu ministrs šdod instrukzijas un pašaidrojums).

Peē šhi 33. panta ir eesneegta no Ir. Janšona jauna redakzija, kura škan tā:

„Šhi likuma šastanotai išpildišānai finansu ministrs šastnā ar walsts kontroli šdod instrukzijas un pašaidrojums.”

Es luhgšchu štra referenta atšauksmes.

Koreferents J. Purgals: Es newaru komisijas wahrdā isteiktees, jo šchis preekschlikums: paplašina jehdseenu tagadejā redakzijā bij, ka peedalaš tīkai finansu ministrs, bet šche eewests, ka peedalaš ari walsts kontrole.

Presidents J. Ščakste: Es lišchu šcho preekschlikumu us balsošānu, kursch škan tā:

„Šhi likuma šastanotai išpildišānai finansu ministrs šastnā ar walsts kontroli šdod instrukzijas un pašaidrojums.”

Es luhdsu pazeltees toš, kas ir par šcho preekschlikumu. Uzim redstot wairakums. Tā tad šchis papildinajums peenemts. Es lišchu wišu 33.

pantu us balsfoschanu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret 33. panta peenemfchanu. Naw. Es luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsfoschanas. Uri naw. 33. pants peenemts. 34. pants.

(Ar šho likumu atzelti wiš Kreewijas pahrnemtee likumi un nošeikumi par walstš budšeta fastahdišchanu, peenemfchanu un išpildišchanu).

Cebildumu naw? Peenemts. 35. pants.

(Šhis likums šahjas spehā no ištudinaschanas deenas).

Cebildumu naw? Peenemts. Es tagad lišchu šho likumu wišā wifumā us balsfoschanu ar teem pahrlabojumeem, kas ir peenemti. Luhdsu pazeltees toš, kas ir par šhi likuma peenemfchanu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šhi likuma peenemfchanu. Naw. Beidšot luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsfoschanas. Šhis likums wišā wifumā peenemts ar 68 balsim, 46 atturotees.

Nahfoschais deenas kahrtibas punktš ir redakzijas komišijas sinojums. Wahrds redakzijas komišijas referentam.

Referents O. Waldmanis: Pee likuma par semeš peefškirfchanu armijas wiršpawehlneekam generalim Balodim redakzijas komišija leef preefšchā 1. pantā wahrdu „peefškirta“ pahrnesti pehz wahrda „zihnaš“ 2. pantā redakzijas komišija leef preefšchā „walstš semeš fonda“ rakstti ar maseem burteem“ un pehz tam wahrdā „wehlaši“ strihpot burtu „i“ un teift weenfahrschi „wehlaš“. Šad redakzijas komišija leef preefšchā gada flaitli 1921. pahrnesti un lišt pirms 6. maija. Wairaf pahrlabojumu pee minetā likuma naw.

Presidentš J. Šchafste: Ja eebildumu naw, tad šhee pahrlabojumi ir peenemti.

Referents O. Waldmanis: Pee otrā likuma par afziju beedribam un dalineeku paju šabeeedribam redakzijas komišija leef preefšchā wiršrafstā strihpot wahrdu „dalineeku“ un teift tišai „paju šabeeedribam“, pee kam wahrdu „paju“ rakstti newiš ar burteem i un j bet weenfahrschi „p, a, j, u“. Šad likuma wiršrafstš škanetu: „Likums par afziju beedribam un paju šabeeedribam“. Gewadā redakzijas komišija leef preefšchā strihpot wahrdu „to“, un teift weenfahrschi „pahrgrosot Latwijā afziju beedribu u. t. t.“ Šani pat eewadā wahrdu „dalineeku šabeeedribu statutus“ weetā lišt „paju šabeeedribu statutus“; tahlaš strihpot wahrdu „kopojuma“ un ta weetā lišt „krahjuma“. 1. pantā wahrdu „bijušchās kreewu waldibaš“ weetā lišt „bijušchās Kreewijas waldibaš“; tahlaš wahrdu „dalineeku šabeeedribam“ weetā lišt „paju šabeeedribam“; wahrdu „kaut kahdi usnehmumi“ weetā lišt „kahdi usnehmumi“. 2. pantā wahrdu „dalineeku šabeeedribam“ weetā lišt „paju šabeeedribam“; tahlaš strihpot wahrdu „top“ un atštah „paju šabeeedribam atjaunojami u. t. t.“; tahlaš strihpot wahrdu „atteezigos“ un weenfahrschi teift „kuri apšihmeti statutos“; tāpat strihpot gala teizeenu „pehz peederibaš“. 3. pantā strihpot kā newajadšigu wahrdu „wišpahr“; wahrda weetā „kās šaistiti“ lišt „kuri šaistiti“; pehz wahrda „Latwija“ strihpinas weetā lišt komatu; teizeena „dalineeku pilna šapulze“ weetā lišt „pajineeku pilna šapulze“; tani pašchā pantā wahrdu „waj dalineeku“ weetā lišt „waj pajineeku“. 4. pantā wahrdu „afzionareem un dalineekeem“ weetā lišt „afzionareem waj pajineekeem“; wahrduš „apgabala teefas“ rakstti weenā wahrdā „apgabalteefas“; wahrdu „pahrlleezinajufes“ rakstti beigās ar diwi e „pahrlleezinajufes“. 5. pantā wahrdu „daščadu“ strihpot un teift ween-

fahršči „paredseto sludinajumu weetā“. Tā tā pagahjuschā fehde pee šči panta tika zenešts pahrlabojums eelift eefschā „un Ekonomistā“, tad isteift wifu teizeenu daudšfaktili „eweetojami weenreifeji sludinajumi u. t. t.“; wahrdu „6 nedelas eepreefch pilnas šapulzes deenas“ weetā fazit „6 nedelas pirmš pilnas šapulzes deenas“; peesihmē teikumā „šapulzi šafauzofchais organs“ strihpot wahrdu „organs“ un fazit „ja šapulzes šafauzeji atrod par wajadšigu“. 6. pantā ir eenešts pahrlabojums pehz buhtibas. Wifu laiku likumā ir runa par ašziju beedribam un paju šabeedribam, 6. pantā, laikam aif pahrpaturama ir runa tikai par ašziju beedribam un naw reguletas atteezibas, kahdas rastos paju šabeedribās. Šastanā ar juridiskās komišijas lehmumu tika eenešts pahrlabojums pehz šatura un aifrahdits, ta šchis wahrds islaidis aif tehniskām nepilnibam. Šapehz komišija leef preefchā pehz wahrdeem „kuras eefneeguščas“ likt wahrdu „pajas“ un komatu, pehz wahrdeem „tee afzionari“ likt wahrdu „waj pajineeki“ un tahlat atteezīgās weetās pehz wahrda „afzijas“ wifur likt wahrduš „waj pajas“.

Presidentš J. Ščhakste: Waj kahds wehletos nemt wahrdu pee šči jautajuma? Waj buhtu kahdi eebildumi?

Referents O. Waldmanis: Wahrda „isnihzinatām“ weetā komišija atrod par wajadšigu likt wahrdu „nederigām“. 7. pantu komišija ari leef preefchā papildinat pehz šatura un likt pehz wahrda „afzionareem“ wahrduš „waj pajineekeem“; tāpat teikumus, kuros eet runa par ašzijam, papildinat ar wahrdeem „waj pajam“. 8. pantā wahrdu „kas dšihwo Latwijā“ weetā likt wahrduš „kuri dšihwo Latwijā“. 9. pantu tāpat papildinat ar wahrdeem „waj pajineeku“ un teikt „pilnas afzionaru waj pajineeku šapulzes“; bes tam pahrlabot teikumu atteezīgās weetās, tā ta wišš teikums pahrlabotā weidā škanetu šefošči: „Pilnas afzionaru waj pajineeku šapulzes lehmumus par beedribas waj šabeedribas likwidaziju war ispildit ar atlauju, kuru isdod tirdšneezibas un ruhpneezibas ministrš, šastnā ar finansu ministri.“ 10. pantā wahrda „dalineeku“ weetā likt wahrdu „pajineeku“; teikumā „t. i. 1914. g. 31. julijam“ wahrduš „tas ir“ komišija atrod par leekeem un leef preefchā toš strihpot; pehdejā teikumā komišija leef preefchā pahrnešt pehdejo beigu teikumu pehz wahrda „uš“, pehz kam teikums škanetu šefošči: „uš šchini likumā aprahditā fahrtibā šafaultas pilnas šapulzes lehmuma“. 11. pantā komišija pahrgrošija wifu pirmo teikumu, tā ta teikuma pirmā daļa tagad škan tā: „Waldibai, eestahdem un peršonom, kuras pabalstijuščas usnehmumus, kas atjaunojušči waj atjauno darbibu ar rihzibas šapitalu u. t. t.“. Wahrdu „bauda preefšchrozibas“ weetā komišija leef preefchā likt wahrduš „ir preefšchrozibas“; wahrda „pretim“ weetā likt wahrdu „pret“ un mineto wahrdu pahrnešt pehz wahrda „apmeerinaščanā“; wahrdu „wišpahri“ strihpot tā leeku. 12. pantā wahrda „dalineeku“ weetā likt „pajineeki“; teizeenu eekawās: („isfludinati 1920. g. 29. aprili „Waldibas Wehstnešča“ № 97“) pehz wezām tradizijam komišija strihpo, jo atrod, ta likumi jafin wifseem, neminot, kad wini isfludinati „Waldibas Wehstneši“. Pehdejā 13. pantā strihpot wahrdu „šchis“ un fazit: „likums stahjas špehtā no isfludināščanas deenas“.

Presidentš J. Ščhakste: Waj buhtu kahdi eebildumi pret šcheem pahrlabojumeem? Ja naw, tad tee ir peenemti.

Nahkofchā Satwerfmes Sapulzes fehde buhš rihtu. Šehde flehgta.

(Šehdi flehdj plkst. 9.50 wakarā).

III. fešijas 23. febrde 27. aprili 1921. gadā

(Atklahta plkst. 5.45 pēc pusdeenas).

Papildinajums pēc likuma par laulību (šleidsamības šahrtā peenemts diwos lašjumos). — Papildinajums pēc 1919. g. 18. augusta pagaidu noteikumeem par pilsetu domneeku wehlešhanam (šleidsamības šahrtā peenemts diwos lašjumos). — Likumprojekta eerosinajums par Daugawas uhdenš spēška ismantošhanu. — Likums par diplomatisko pafu un bagasšas eewešhanu un iswešhanu no Latwijas (šleidsamības šahrtā peenemts diwos lašjumos). — Interpelaziju komisijaš šinojums peeprafijumā par isglibtības minifra Plaška darbibu.

Prešidents J. Šhastke: Šatweršmes Šapulzes febrde atklahta. Šurpinajas agraf pašludinatā deenas šahrtiba.

Pahrgrošijumi komisijaš ir šekošči: darba partija delegē uš juridisko komisiju R. Benusa weetā U. Osolu. Šebildumu naw? Ja naw, tad peenemts. Šad ta pati partija delegē uš luhgumu un šuhdšibu komisiju U. Osola weetā B. Rotanu. Šad šči pati partija delegē uš bibliotekas komisiju M. Antona weetā Šesupu Šrafunu. Šebildumu naw? Peenemts.

Širmaiš deenas šahrtibas punktš bušš papildinajums pēc likuma par laulību. Rešerents Rweešš.

Rešerents U. Rweešš: Augšti godatee Šatweršmes Šapulzes ložekli! Šchis papildinajums pēc laulības likuma ir tihri tehnifšas dabas. Pehž paštahwošheem žiwilprozesa nošazijumeem, kuri ir ari spēškā laulības prašibu leetās, prašības eefneedsamas tani teefā, kuras apgabalā dšihwo atbildetajš. Ja, šurpretim, atbildetaja dšihweš weeta naw šinama, waj ja winsch dšihwo ahršemēs, tad prašiba eefneedsama tani teefā, kuras apgabalā atbildetajš agraf dšihwojis, waj ari tani teefā, kuras apgabalā lihgums tizis noslehgtš. Šo nošata žiwilteefas 210. pants. Praškē tomehr ir zehlušhees šarešchijumi un domu starpības tani jautajumā, waj lauliba un šewišchki basnizas lauliba ir peelihdšinama wišeem pahrejeem žiwillihgumeem un waj tamdeht lihguma noslehgšhanas weeta 210. pantā buhtu ari šaprotama ka laulības noslehgšhanas weeta. Šcho jautajumu, ja winu no pašchafa redšes šahwofla iššchkir, pašchki tulko; waretu iššchkirt pošitiwi, ka nekahda iššchkiriba nebuhtu darama un ka lauliba buhtu peelihdšinama kuram šatram žiwillihgumam; bet war buht ari pretejoš eefkatos un tulkot šchaurakā nošhēm. Praškē išrahdižās, ka teefā walda šchini jautajumā šinama nekaidriba un daschadas domas. Šai šcho pahpratumu nowehrstu un raditu noteiktibu un ššaidribu šchini jautajumā, bija wajadšigš isdot papildinajumu pēc šchi likuma. Šchini papildinajumā ir eeweššs 210. pants un lihds ar to juridifkā komisija ir gribejuš išteikt, ka sem šchini pantā minetās lihguma noslehgšhanas weetas

ir šaprotama atteezigos gadījumos ari laulibas noslehgschanas weeta. Bet nu pazelas jautajums, ka buht tahdos gadījumos, kad lauliba noslehgta ahrsemēs un prasibu pehz laulibas noslehgschanas weetas neweenā Latvijas teefā nepar zelt. Lai raditu ari preekšč teem gadijumeem išeju, tad ir paredseta atfahpschanās no wispahrejem prinzipeem un ir paredsetis, ka prasibas tani gadijumā war zelt pehz prasitaja dšihwes weetas. Tas buhtu atfahpschanās no wispahrejā prinzipa, bet jafaka, ka agrakajā konsistorijas likumā bijusi sinamos gadījumos tahda atfahpschanās peelaisita, kamdehl mehs zaur to jaunu prinzipu neeweestu. Zaur to buhtu tikai lihdsēts teem prasibu zehlejeem, kuri nepar atrasti wajadšigo teefu. Juridiskā komisija weenbalšigi peenehma šcho papildinajumu un es juridiskās komisijas wahrda luhdsu Satwerfmes Sapulzi peenemt šcho papildinajumu un pee tam steidsamibas kahrtibā. Šchis papildinajums ir domats ka 63¹. pants, tamdehl ka 63. pantā ir isteikti wispahrejee noteikumi, ka laulibas leetās ir peemehrojami ziwilprozesa noteikumi ar tahlak šekojoscheem isnehmumeem un tā ka šchis ir weens isnehmums no wispahrigeem ziwilprozesa noteikumeem, tad winsch buhtu eewedams ka nahkamais pants un proti ka 63¹. pants.

Presidents J. Šchakste: Referents leel preekščā steidsamibu. Es liskhu steidsamibu us balsoschanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret steidsamibu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanas. Naw. Tā tad steidsamiba weendalšigi peenemta. Teel atklahtas wispahrejas debates. Neweens pee wahrda nepeeteizas. Es liskhu us balsoschanu pahreju us pantu lasischanu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pahreju us pantu lasischanu. Naw. Kas atturas no balsoschanas, luhdsu pazeltees. Naw. Pahreja us pantu lasischanu peenemta. Wirzrakstis.

(Papildinajums pee likuma par laulibu. Likumu par laulibu papildinat ar šekoju 63¹. pantu).

Cebildumu naw? Peenemts. 63¹. pants.

(Tanis gadījumos, kad atbildetaja dšihwes weeta nesinama wajatrobas ahrsemēs, no noteikuma par ziwilleetu peekritibu pehz prasitajam sinamās pehbejas atbildetaja dšihwes weetas waj pehz lihguma noslehgschanas weetas (ziwilprozesa likuma 210. pants) atteeziba us leetu peekritibu par ahrsemēs noslehgtu laulibu schērschanu un tahdu laulibu atšischanu par neeoschām, peelaiščams isnehmums, saskanā ar furu prasitajs war prasibu zelt pehz sawas, prasitaja, dšihwes weetas).

Cebildumu naw? Peenemts. Es liskhu šcho likumu wisā wisumā us balsoschanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šchi likuma peenemšchanu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šchi likuma peenemšchanu. Naw. Kas atturas, luhdsu pazeltees. Naw. Likums weenbalšigi peenemts.

Nahkoschais deenas kahrtibas punktis ir — papildinajums pee 1919. gada 18. augusta pagaidu noteikumeem par pilsehtas domneeku wehleschanam. Referents Skujeneekš.

Referents M. Skujeneekš: Wajadšigais flaits Satwerfmes Sapulzes lozeklu šawā laikā eerosinaja, lai pee paschwaldibas eestahschu wehleschanu likuma tiktu peemehroti tee paschi nofazijumi, kuri bija pee Satwerfmes Sapulzes wehleschanu likuma, proti, ka dala flaitus, kas paleel pehz domneeku flaita aprehlinaschanas, buhtu atlaunts jameenot. Sastanā ar agrako Satwerfmes Sapulzes wehleschanu likumu, paschwaldibas komisija isstrahdajusi nofazijumus, kuri atlauj ari paschwaldibas eestahschu wehleschanās jameenot atlikumus, tas ir dala flaitus. Šchis likumprojekts loti

maš atšķiras no tā, kas bija jau prātē illeotots Satwersmes Sapulzes wehleschanās un ištēnibā ir tikai šho Satwersmes Sapulzes wehleschanu likuma nošazjumu redigejums un saskanojums ar pašwaldibas eestahschu wehleschanu likumu. Romiſija luhds šhos nošazjumuš peenemt steidsamibas fahrtibā.

Prezidents J. Šchafste: Referents leef preekschā steidsamibu. Es liſschu uš balfoschanu steidsamibu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret steidsamibu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balfoschanas. Naw. Tā tad steidsamiba peenemta. Teef atklatas wišpahrejas debates. Neeuens pee wahrda nepeeteizas. Es liſschu uš balfoschanu pahreju uš pantu lasiſchanu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pahreju uš pantu lasiſchanu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balfoschanas. Pahreja uš pantu lasiſchanu weenbalsigi peenemta. Wirſraſiſ.

(Papiſdinajumi pee 1919. g. 18. augusta pagaidu noteifumeem par pilſehtu domneeku wehleschanam).

Cebildumu naw? Peenemts. 11¹. pants.

(22. pantā paredsetos datu ſkaitkus ir teeſibas ſaweenot ne wehlaſ par peezām deenam pirms wehleschanam. Peeweenojamais kandidatu ſaraſtišs pirmem trim paraſſitajeem ar rakſtu japaſino wehleschanu komiſijai, ta wini tahdu ſaweenoſchanu wehlaſ).

Cebildumu naw? Peenemts. 11². pants.

(Neeuens ſaraſtišs newar eeeet wairakos ſaweenojumuš).

Cebildumu naw? Peenemts. 11³. pants.

(Eesneedſot paſſinojumuš par datu ſkaitku ſaweenoſchanu ſaraſtu pirmem trim paraſſitajeem japaſino, kaſhdā kahtā un no fureem ſaraſſteem janem ar datu ſkaitkeem eewehletee domneeki).

Cebildumu naw? Peenemts. 11⁴. pants.

(Eesneegtais kandidatu ſaraſtišs, tā ari paſinojumuš par datu ſkaitku ſaweenoſchanu naw aſſauzami).

Cebildumu naw? Peenemts. 22¹. pants.

(Aprehlinot domneeku ſkaitu, kuruš naht uš datu ſkaitkeem, ſaweenotee datu ſkaiti ſaſkaitami un ſchi juma eerindošana pahrejo ſaraſtu datu ſkaitu ſarpā un pehž tam domneeku ſtašs aprehlinams 22. panta fahrtibā).

Cebildumu naw? Peenemts. 22². pants.

(Ja ſaweenoto ſaraſtu datu ſkaitkus ſaſkaitot iſnahktu weſeli ſkaiti ar waj beſ daſam, tad uš katra weſela ſkaitla peeſchiramš weens domneekš, bet ar datu ſkaitkeem jaiſdara aprehkins 22¹. pantā paredsetā fahrtibā).

Cebildumu naw? Peenemts. Es liſschu tagad uš balfoschanu wiſu ſcho likumu wiſā wiſumā. Luhdsu pazeltees toš, kas ir par ſchi likuma peenemſchanu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir pret ſchi likuma peenemſchanu. Naw. Es luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balfoschanas. Naw. Tā tad likums weenbalsigi peenemts.

Nahloſchais deenas fahrtibas punktš ir — likumprojekta eeroſinajumuš. Referents Oſoſ.

Referents A. Oſoſ: Augſtā ſapulze! Sirdſnēezibas un ruhpnēezibas komiſija ir turejuſi par ſawu uſdewumu nemt ſtahwolli jautajumā par Daugawaš iſbuhwi preeksch elektrikaš energijaš guhſchanas. Par ſcho jautajumu ir runats un rakſtišs jau wairat nekā gadu atpaſat un ſpezialiſtu paſaulē ſchiš jautajumuš ir wehl wezaſš. Par ſcho jautajumu ir domats un techniſki uſmetumi iſſtrahdati jau ſahlot no Petera I. laiſkeem. Pee ta neat-

greesišchos atpakaļ, bet pakaweschos paščlaid tikai pee ta, kahda nošihme šchim jautajumam preešch Latwijas tā walsiš.

Pirms neilga laika Satwerfmes Sapulze peenehma likumprojektu par dascheem atweegliņajumeem ruhpnēezibas atjaunošanai. Mehš esam daudš domajušchi par ruhpnēezibas atjaunošanu. Apšwerot wišadus apstahklus un kaweklus, kas trauze muhsu ruhpnēezibas atjaunošanai, redsam, ka galwenais faistas ap jautajumu par energijas eeguhschanu. Ruhpnēeziba ir jaatjauno, jo naw isredses muhsu šaimnēezisfo stahwokli pamatot tikai us semkopibu. Apstahjotees pee muhsu semkopibas preešch kara laikā, redsam, ka pat wišraschigakos gados Latwijas semkopiba naw dewuši mums tik daudš, zil pašcheem wajadšigs. Tā tas bij pirms kara. Ari semkopiba ir stipri zētusi, kamdeht wina jo wairak newar dot to, kas ir wajadšigs muhsu walsiš šaimnēezisfai patstahwibai tagad. Jamellē ziti lihdselli, ziti zeli, lai buhtu šaimnēezisfi neatkariga walsiš. Wehriba japeegreesch tirdsneezišibai un ruhpnēezibai. Rā preešch weenas, tā preešch otras no šchim nofarem walsiš dšihwē buhs leela nošihme. Ukmēnogles tagad naw eespehjams nopirkt, Anglijas ogles mums nepeeeetamas, Kreewija, šaimnēezisfi fabrukusi, winas dot newar, tamdeht ogles tā energijas awots mums pilnigi atriht. Ir zilats jautajums par muhsu kuhdras ismantoschanu preešch ruhpnēezibas mehřeem tā energijas awotu. Pee tagadejeem sozialesem apstahkleem, fur darba spehks ir dahrgs un nepeeteekofchā daudsumā un pehzkara laikmetā strahdneeki ne labpraht kerās pee darbeem, kas ir gruhti, smagi, weselibai kaitigi. Bes tam kuhdras ismantoschana ir sesonas darbš, to nokawejojot waj pašahwot nelabwehligam laikam, eenes frauzejumu energijas raschoschanā us wifu gadu, kamdeht kuhdra newar list usstatita par peeteekofchi nopeetnu energijas awotu, us kuru waretu bafet plaschu ruhpnēezibu. Atleef peegreest nopeetnu wehribu uhdens spehkam, galwenā kahrtā — Daugawai. Uhdens spehks war dot elektrisfu dšineju spehku ruhpnēezibas usnehmumeem, fatikmes zelem un laufšaimnēezibai. Zil leela nošihme uhdens spehkam, redsam no tam, ka walsiš, kuras bagatas ar oglem, tā peemehram Anglija, eewehrojot gruhtos ogļu ekspluatazijas no-teikumus, peegreesch leelu wehribu uhdens spehka ismantoschanai. Daugawas ismantoschanai leela nošihme walsiš šaimnēezisfā dšihwē, ne tikai muhsu, bet ari starptautisfā. Lai nēaismirstam, ka pa Latwiju eet tirdsneezišlee zeli us leelo Kreewiju, kurai ir wajadšigas muhsu ostas, uhdens zeli u. t. t. tirdsneezišku sakaru ušturešchanai ar Wakareitropu. Ja neeewehrosim leelo nošihmi, kahda ir Daugawai tā uhdenszelam un spehta awotam, tas peerahdiš, ka neesam šaimnēezisfi peeteekofchi aktiwi un tahfredšigi un ar to došim kaimiņu walsitim pamatu isleetot muhsu pašiwitati un kertees pee muhsu teesibam. Tas buhtu no politisfā redses weedofka ihfredšigi. Ari no tehnisfā redses weedofka Daugawas isbuhwe attaisrojama un nepeezeešchama. Elektrofikazijai tehnisfās preešchrozibas ir atsihtas jau sen pirms kara, bet winai naw peegreesta wehriba plaschos apmehros weenigi tadeht, ka ogles ir bijuščas lehtakas un peeeetamafas un tās iskonkureja elektrisfo energiju. Ja eewestu elektrofikaziju, atrisfu daschadi twaita usstahdijumi, twaita mašinas un katli. Schahda pahreja usstahditā eestahdē faistita ar plascheem isdewumeem. Muhsu ruhpnēeziba paščlaid war teikt ir pilnigi likwideta. Winu atjaunojojot jasin, kahdi buhs energijas awoti. Tikai tad ahrsemes kapitalš wares mest nateiktus status us muhsu semiti. Ir jausstahda plascha elektrofikazijas programa, kuras iswešchana dšihwē nebuhu panahkama pahriš gados, bet ar kuru waretu

rehinātes katrs leelāks kapitāls, kas wehletos naht un isleetot muhsu labwehligo ekonomisko un geografisko stahwolli. Tāpeh3 ir nepeezeefchami negaidit, kamehr fainneeziskais stahwolli3 buh3 nostiprinājees, bet tuhlin naht ar tehnisku isstrahdajumu un finansielu pamatotu preefchlikumu, kas buhtu popularisejam3 starp teem, kas interesejas par muhsu seme3 fainneezisko isbuhwi un ruhpnēezibas atjaunoschanu un buhtu ar meeru sem sinameem noteikumeem eeguldit scheit fawus kapitalus. Ra tirdsneeziba Latwijā nu zaur to buh3 jo dsihwa, par to newar buht schaubu — muhsu geografiskais stahwolli3 to garantē. Bet preefch dsihwās tirdsneezibas ir wajasdigi dsihwi spehjigi satiksme3 zeli. Muhsu dselszeli kustiba japaplaschina. Lihds schim dselszeli patehrē malku pahri par 62.000 kubifasim gadā. Ja kustibu paplaschinās un tas ir nepeezeefchami preefch muhsu tran3ita tirdsneezibas, tad malkas patehrin3 wehl aug3. Ja wehl pat schauros apmehros atjaunojam muhsu ruhpnēezibu, pamatojotees uf malku tā energijas atwotu, tad loti drihs peenah3 tas brihdis, kad muhsu meschu gada peeaugums nese3 muhsu gada patehrinu un uf ahrsemem eksportam atli3 mas, waj pat nemas. Schahds fainneezisk3 pamats ir nedrosch3 un wed uf wil33 dabisko bagatibu isrih3zināschanu. Newaram gaidit, ka, isleetojot muhsu meschus malkā un tikai pahrpalitumu eksporte3ot, waretu ar laiku guht kapitalu, ko eeguldit Daugawas isbuhwē preefch uhdens energijas ismantoschanas. Pee Daugawas isbuhwes jakeras tuhlin, jo wairak tamdehl, ka tas prasā gadus. Tadehl tirdsneezibas un ruhpnēezibas komisija, cepashtotees ar scho jautajumu no fainneeziskā, finansielā un tehniskā weedokla, ir nahkusi pee slehdseena, zelt Satwerfmes Sapulzei preefchā peenemt likumprojekta eerosinajumu naht waldibai ar tehnisku un finansielu noteikti isstrahdatu projektu atteezibā uf Daugawas un zitu uhdens spehku ismantoschanu lauksfainneezibas, tirdsneezibas un ruhpnēezibas, kā ari transporta wajasibam.

Presidents J. Šchakste: Pee eerosinajuma ir atklahtas debates. Es li3schu tagad scho preefchlikumu no tirdsneezibas un ruhpnēezibas komisijas kā eerosinajumu uf balsochanu un luhdsu pazeltee3 tos, kas ir par scho eerosinajumu. Tad luhdsu pazeltee3 tos, kas ir pret scho eerosinajumu. Naw. Kas atturas, luhdsu pazeltee3. Naw. Eerosinajums peenemts.

Nahkoschais deenas kahrtibas punkts ir likums par diplomatisko paku un bagaschās eewe3chanu un iswe3chanu no Latwijas. Referents Ushmanis.

Referents B. Ushmanis: Augstā sapulze! Likums par diplomatisko bagaschu ir stātits zauri diwās komisijās: ahrleetu komisijā, kā ari tirdsneezibas un ruhpnēezibas komisijā. Likumprojekts isstrahdats peh3 Wafareitropas walslu likumu parageem un winsch eetwer sewi tā3 normas, kuras nosafa, kahdā weidā diplomatiskee suhtijumi, kā: koresponden3e, pakas, wispahrtigi bagascha teel pahrsuhtita no Latwijas uf ahrsemem un no ahrsemem uf Latwijū. Schi likuma galwenais lodols eetwert3 1. un 3. pantā, kur teikt3, ka wifa ta diplomatiskā bagascha, kas adrefeta uf Latwijas suwērenās waras neseja, uf ahrleetu ministra, waj uf ahrleetu ministrijas, kā ari uf ahrwalstu preefchstahwju wahrdeem un kas aissegeleta un bes tam eerak3ita tā fauzamā „kurjera farakstā“, te:3 bes pakas walā taifschanas un bes zaur3latifschanas nodota adrefatam rotās. Tapat tas noteek ar teem diplomatiskēem suhtijumeem, kas eet. uf ahrsemem. Tahdā paschā kahrtibā diplomatiskā bagascha teel suhtita, ja weens waj otrs suhtijums weenā waj otrā gadījumā nebuhtu eewe3ts tā fauzamā kurjera farakstā, teel atfewischt

aifsegelets no muhsu walstis eeredna un tad sem paraksta furjeram jausnemas wina nodoschana ahrleetu ministrijā, kur to war taisit walā, un ja gadas, ka pakās ir leetas, kas nomuitojamas, tad winas teef nogahdataš uf atteezigo muitas eestahdi. Tahlak likums pareds, ka war peefschirt diplomatisko paku suhtischanas teefibu daschu ahrwalstu konsulatu preefchstahweem uf reziprozitates prinzipa pamata. Tad ir teiktis, ka zitu walstu fuwerenās waras neseju un wina pawadonu delegazijas lozefku, suhtnu, diplomatisko preefchstahwu un militaro misiju preefchstahwu personigā bagascha, wineem eebrauzot waj isbrauzot no Latwijas, naw rewidejama. Tas buhtu apmehram wifs schi likuma faturš. Beidsot es luhdsu augsto sapulzi, skatit zauri scho likumu steidsamibas fahrtā.

Prezidents J. Tschakste: Referents leef preefchā atsiht steidsamibu. Es lisschu steidsamibu uf balsoschamu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret steidsamibu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanas. Naw. Tā tad steidsamiba weenbalsigi peenemta. Atklahtas wispahrejas debates. Neweens wahrda negrib? Es lisschu uf balsoschamu pahreju uf pantu lasischanu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pahreju uf pantu lasischanu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanas. Naw. Pahreja uf pantu lasischanu peenemta. Wirzrafsis.

(Likums par diplomatisko paku un bagaschas eeweschanu un isweschanu no Latwijas).

Cebildumu naw? Peenemts. 1. pants.

(1) Uf Latwijas fuwerenās waras neseja, 2) ahrleetu ministra waj ahrleetu ministrijas, tā ari 3) pee Latwijas waldbibas afreditetu ahrwalstu suhtnu diplomatisko preefchstahwu un preefchstahweezibu wahrda adrefetas un no diplomatiskem furjereem eeweftās pakas, ja pehdejās aifsegeletas ar atteezigo eestahschu sismogu un pee tam numuretas un eerakstitas furjeru šarakstā, eelaischamas Latwijā bes rewisijas un muitas).

Cebildumu naw? Peenemts. 2. pants.

(Pakas, kuras buhtu adrefetas 1. pantā afsihmetām personam waj eestahdem un ar atteezigu sismogu aifsegeletas, bet nebuhu afsihmetas furjeru šarakstā, muitas waj robeschas pahrejas punktā no atteezigeem muitas eeredneem aifsegelejamas waj aifplombejamas, skatotees pehz pakas ihpatnibam, un atdodamas atpaka furjeram, pee tam pehdejam ar sawu parakstu jaapsola nodot wifas schahdas pakas ahrleetu ministrijai. Gelaischot schahdas pakas Latwijā, atteezīgās muitas eestahdes nefawejotees sino ahrleetu ministrijai un adrefetam eelaischu paku skaitu, swaru un aprakstu. Minetas muitas eestahdes war pehz sawa eestata suhtit furjeram lihdsi sewischku eeredni, kura ufdewums buhtu gahdat, lai runā esochās pakas tiktu nodotas ahrleetu ministrijai. Pehdejai peekriht teefibas isfneegt schahdas pakas adrefetam waj attaisit winas adrefetā waj ta preefchstahwja fahthuhntē ne wehslaf tā diwu deenu laifā, skaitot no patu šanemschanas ahrleetu ministrijā).

Peenemts. 3. pants.

(Uf ahrsemem adrefetas pakas, kuras aifsegeletas ar Latwijas fuwerenās waras neseja, ahrleetu ministrijas, pee Latwijas waldbibas afreditetu ahrwalstu suhtnu, diplomatisko preefchstahwu sismogeem, numuretas un eerakstitas furjeru šarakstā, pahrlaischamas pah robeschu bes rewisijas un muitas).

Peenemts. 4. pants.

(Uf ahrsemem adrefetas un atteezigeem sismogeem aifsegeletas pakas, kuras nebuhu eerakstitas furjeru šarakstā, muitas waj pahrejas punktā aifsegelejamas waj aifplombejamas, skatotees pehz patu ihpatnibas un pehz eestata sewischka muitas eeredna pawadibā uf furjera rehkina nosuhtamas ahrleetu ministrijai, pee tam isuhtitajam un ahrleetu ministrijai nefawejochi teef snots tahdu paku skaitis, swars un aprakstis. Ahrleetu ministrijai peekriht teefibas isfneegt tahdas pakas isuhtitajam waj attaisit tās diwu deenu laifā pehz wina nodoschanas ahrleetu ministrijai isuhtitaja waj wina preefchstahwja fahthuhntē).

Peenemts. 5. pants.

(2. un 4. paredsetos gadījumos pee paku wafā taisīšanas par nelikumīgu atšitais paku šaturs nododams muiitas eestahšhu tahlafai rihžibai).

Peenemts. 6. pants.

(Ar atteezigeem sīhmoģeem aisseģeļetas, numuretas un kurjera šarakstā atšihmetas patas, kuras eet tranšitā zaur Latwiju, eelaišchamas un iſlaišchamas pahr robešhu beš rewīšjas un muitas. Ja tahdas patas nebuhtu atšihmetas kurjera šarakstā, atteezigee muitas eeredni eebrauščhanas punktā tās ar šaweem sīhmoģeem aisseģelē waj aīšplombē un par winām atšihmē kurjera šarakstā waj pašē, ja kurjeram šaraksta nebuhtu, peh3 tam kurjeram išbrauzot no Latwijas tahdas patas brihwi pahrlaiščhamas pahr robešhu. Kurjera šarakstā waj pašē neatšihmetās tranšita patas beš eebrauščhanas weelā uſliktām plombem waj ſeģeļem išbrauščhanas punktā rewīdejamās).

Peenemts. 7. pants.

(Waldbiba war diplomatisko patu ſuhtīščhanas teešibas peeščkirt ari dašču ahrwalstu konſulareem preeščštahwjeem uš reziprozitates prinzipa pamata).

Peenemts. 8. pants.

(Zitu walstu ſuwerenās waras neſeju un winu pawadonu, waldbibas delegazijas ložeklu, kā ari pee Latwijas waldbibas akreditetu ahrwalstu ſuhtu, diplomatisko preeščštahwu un militaro mišju preeščhneeku perſoniga bagaščha minetām perſonam eebrauzot Latwijā waj išbrauzot no tās naw rewīdejama, neš ar muitas nodokķeem apleekama).

Peenemts. 9. pants.

(Ušbrauzot un apmetotees uš dšihwi Latwijā, ahrwalstu diplomatiskem padomneķeem, ſekretareem, militareem waj wišada ranga konſulareem preeščštahwjeem ir teešiba eewest Latwijā wišu ſawu mahjas eekahrtu, nemakšajot muitas nodokķuš.

Tān: paščam perſonam ir teešibas išwest ižkeļot no Latwijas wišuš minetos eewestos preeščhmetuš, nemakšajot muitas nodokķuš ar tirdšneežibas ministrijas atļauju, turu išneedi beš kaweščhanās, ja ižkeļotajas perſonas ušrahda pee winu eebrauščhanas atteezigo muitas eestahšhu apstiprinatu eewesto preeščhmetu šarakstu).

Peenemts. 10. pants.

(Lihdš ar ſči likuma ipeh3a ſtahščhanos teel atželti Kreewijas likuma VI. ſehjuma (Уставъ таможенный) 1920. g. išdewuma panti ſahšot no 737. lihds 752., pehdejo eestaitot).

Arī peenemts. Eš tagad liščhu ſcho likumu wišā wišumā uš balsoščhanu. Luhdsu pazeltees toš, kaš ir par ſči likuma peenemščhanu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret ſči likuma peenemščhanu. Naw. Beidsot luhdsu pazeltees toš, kaš atturas no balsoščhanas. Naw. Šchis likumš weenbalšigi p e e n e m t š.

Nahšoščhais deendš kahrtibas punktš ir interpelaziju komiſijas ſinojumš uš peeprašjumu par iſglihtibas ministri. Referentš Nonah3š.

Referentš D. Nonah3š: Augštā ſapulže! Šhodeen pahrrunajamā interpelazija aišnem mušhu dšihweš wišwahrigako, wišintimato jautajumu. Wina runā par mušhu iſglihtibas leetu wišpahrim, wina runā par mušhu ſkolu ſchis iſglihtibas leetas pamatoš. Interpelazija, ja tā war išteiktees, noštahda uš apſuhdseto ſola mušhu iſglihtibas reſora lihdsščhinejo waditaju, likdama winam par wainu likuma pahrkahpščhanu un, otrkahrt, rihšoščhanos pret ſabeedribas domam.

Pirms peeeet pee ſči plaščā jautajuma, lai buhtu man atlautš pahriš wahrduš teikt par likumibu un par ſabeedribas domu, žif tahlu tas atteektos uš ſcho jautajumu.

Latwijai nodibinotees, mumš nebija latweeščhu ſkolas. Tās ſkolas, kaš mumš bija, tās mumš bija ſweščhaš. Nahzās ſcho ſawu ſkolu zelt pilnīgi no jauna. Mumš ari nebija atteezigā ſkolas likuma. Reišē ar darbu nah-

zās radit šo likumu, nahzās radit likuma normu. Saprotams, ka tahdos apstahklos darbam beeschi bija jaeet papreetschu un tad tikai nahza likums, nahza likuma normas. Darbā beeschi newareja atfauktees us atteezigo likuma pantu. Bija jaskatas tikai, lai schis darbs nerunatu pretim jau tām likuma normam, kuras mehs jau bijām paspehjuschi radit. Katrā leetā bija jarihkojas pehz prinzipa — ne likuma burtis, bet likuma gars.

Otrfahrt — šabee-dribas domas. Ja šabee-dribas doma wispahri ir pats par sewi jehdseens stipri nenoteikts, tad isglichtibas jautajumā, skolas jautajumā, mahsklas jautajumā, schis jehdseens peelaui jo leelu tulkoschanas brihwibu un schis jehdseens fatur sewi pat pilnigi pretejas domas un pilnigi pretejus usskatus. Muhsu tipiskajos Latwijas apstahklos, kur pee Latwijas walsts zelschanas bij zihnijuschees warbuht diametrāli preteji usskati, diametrāli preteji wirseeni, schi šabee-dribas doma, warbuht, ir wehl nenoteiktaka. Tamdehl peeejot pee schi jautajuma apskatishanas, mums ir jarihkojas ahrfahrtigi usmanigi, lai šawos spreedumos nebuhtu, warbuht, partejiski, bet lai spreedums isnahktu pateesibai tik tuws, zil ween tas ir eespehjams.

Upskatishu interpelaziju tahdā fahrtibā, tahdā šadaljumā, kā to interpelanti paschi ir likuschi preekschā.

Interpelazijas pirmais punkts škan:

„Isglichtibas ministrs patwarigi, pret skolu darbineeku gribu un pahrfahpdamis isglichtibas eestahschu likuma 70. pantu, eewedis šagatawoschanas klases pee widusškalam un noteizis tām ihpachu programu“.

Weenibas skolas prinzipis, kursch ir likts Latwijas skolas likuma pamatos, prafa to, lai daschadu pahahpu skolas atrastos weena ar otru organiskā safarā, kas dotu behrneem eespehju weegli pahreet no weenas pahahpes skolas us otru. Šo weenibas prinzipu, kā to interpelaziju eesneedsejt usswer, sewischki pashrihpojusi skolas darbineeku šapulze 16. un 17. juliā 1920. gadā, kurā isflanejuschas domas, ka mums jahuht 6 gadigai pamatskolai un tikai us 6 gadigas pamatskolas war fahktees un sarotees widusškolas. Bet nestatotees us to, šaka interpelanti, 2. juliā isglichtibas ministrs Plahkis publizejis stundu planus, kuros bija paredsetas sewischkas šagatawoschanas klases pee daschadu tipu widusškalam, t. i. pee realgimnasijam un gimnasijam, eewedot schajās šagatawoschanas klases pee realgimnasijam latinu walodas, bet šagatawoschanas klases pee gimnasijam greeku un latinu walodas stundas. Ar to, pehz interpelantu domam, isglichtibas ministrs esot pahrfahpis skolu weenibas prinzipu, jo nu wairs no pamatskolas, kurās latinu un greeku walodas nemahza, newareschot eestahtees widus školas un, kas tas galwenais, tas esot notizis pret šabee-dribas gribu, kura nepahpnotami isteifusees ari augšminetā skolas darbineeku šapulzē 16. un 17. juliā 1920. gadā.

Tas no weenas puses. No otras puses jaaisrahda, ka isglichtibas ministrs schai jautajumā ir rihlojees taisni šaskanā ar šabee-dribas gribu, ar tās šabee-dribas gribu, kura schim jautajumam stahw tuwat. Bes tās apspreedes, pamatskolu darbineeku apspreedes pagahjuschā gada 16. un 17. juliā, par kuru komisija runaja pirmais interpelazijas pārsliitajs, Dehtena kungs, ir notikusi ari lahda otra skolas darbineeku šapulze juniā mehnesi un schini gadijumā šastahwoscha no widusškolu darbineeem un skolneeku wezaku un Latwijas skolotaju šaweenibas preekschstahweem. Šajā konferenzē ir isstrahdata kā pamats Latwijas skolu sistemai schahda schema, kura nodrukata „Isglichtibas Ministrijas Mehneschrafta“ 7. burtinizā no

pagahjuschâ gada: „Gewedama 4 gadiga pirmâs pafahpes pamatskola ar preefchskolu, kas istaisa kopâ 6 gadigu kursu; tad 2 gadiga otrâs pafahpes pamatskola, kurâs usdewums sagatawot audseknus praktiskai dsihwei, bet paraleli schai skolai diwgadiga sagatawoschanas skola us eestahschanos widus skolâ; tahlaf ischetrklassiga arodneezista skola un tahda pat widus skola, kurâs brijwa pahreja no otrâs pafahpes pamatskolas; widusskolu klasu nosaufumi pehz fahrtas: pirmâ sagatawoschanas klase, resp. peektâ pamatskolas klase, otrâ sagatawoschanas klase, resp. festa pamatskolas klase; tad pirmâ, otrâ, treschâ un zeturtâ widusskolas l'ase.“

Schi rezoluzija peenemta koferenzê ar 66 pret 10 balsim. Konferenze atsinusi scho rezoluziju par peenemamu pamatu weenibas skolâ isweidoschanai un 1920./21. mahzibas gadâ isdotais stundu plans ir pilnigi fassanots ar scheem skolu darbineeku konferenzê peenemteem lehmumeem. Isglihtibas ministrija schini gadâ widus skolu padomem ir peeprastijusi, lai winas dotu sawus atsinumus par to, waj. schis sagatawoschanas klases buhtu atstahjamas pee widusskolam, un rezultati ir tahdi, ka apmehram 90% ir par to, ka schahdas sagatawoschanas klases pee widusskolam wehl ir atstahjamas.

War teikt, sagatawoschanas klases pee widusskolam ir issaultas no dsihwes wajadsibam. Kad 1917. gadâ skolotaju kongress usstahdija prasibu pehz 6 gadu obligatoriskas pamatskolas, tad nebij datu pee rofas, zil drihsâ laika schi prasiba buhtu realizējama; nebij scho datu ari isglihtibas ministrijai 1919. gada rudeni, kad ta peeweenojds schahdai prasibai. Bet pehz tagadejâs tautas skaitischanas un statistiskâm sinam par skolam isglihtibas ministrijai schahdi dati tagad ir. Pehz scheem dateem feschgadigas pamatskolas realizeschanai mums buhtu wajadsigi 4500 skolotaju, famehr paschlaik Latwijâ pirm skolâs un pamatskolâs strahdâ 3500 skolotaju. Nemot wehrâ, ka stary scheem skolotajeem ir dauds wezu, kuri drihs kluhs darba nespehjigi, tad mums istruchst wismâs 1000 skolotaju schahdas pilnigas pamatskolas realizeschanas eespehjamibai. Ja katru gadu waretu sagatawot ap 100 skolotaju, tad wajadsetu 10 gadu, lai buhtu pilnigs pamatskolu skolotaju komplekts. Truchst ari ap 800 skolu ehku. Uri tâs naw til drihsi eefahrtojamas. Schos leelos robus paga id a m loti labi ispilda sagatawoschanas klases pee widus skolam.

Râ scho jautajumu nolahrtos turpmâ, to pareds isstrahdatais un jau eesneegtais jaunais likumprojekts.

Sil dauds par fabeedribas domam un par sagatawoschanas klasu leetderibu. Bet nu nahk likumibas puse. Interpelanti aishrahda, ka ar tahdu sagatawoschanas klasu eeweschanu pee widusskolam ir pahrfahpts muhsu skolâs likuma 48. pants, kursch nosaka:

„Pamatskolas kursu pabeiguschais skolens dabu atteezigu apleezibu, kas winam dod tesibu eestahtees bes eksamena walsts un paschwaldibas widusskolâs, kâ ari priwatâs mahzibas eestahdês, ja tur naw ihpashu usnemšanas noteikumum.“

Tâ tad likumâ noteikta pahreja no pamatskolâs us widusskolu bes eefameneem. Tahlaf, ministra Rasparsona laika 16. julija likuma fahrtibâ isdotais likuma turpinajums sawâ 70. pantâ, kâ interpelanti aishrahda, gan atlajot pee widusskolam peeweenot pehz apstahkleem ari pamatskolu klases, bet ne sagatawoschanas klases, tâ kâ pehz interpelantu domam esot pahrfahpts ari schis 70. pants.

Us scheem eebildumeem jaishrahda fefoschais: 48. pants skolu likumâ

naw pahrkahrpts, jo naw rihkojuma, ka pamatskolu beiguschee pee usnemšanaš widusškola buhtu jaekaminē. Joprojam, skolu likuma § 6 nosaka:

„Obligatorisko mahzibu preekschmetus, to apmehru un minimalo un maksimālo nedelaš stundu skaitu nosaka isgļihības ministrija“.

Tā tad isgļihības ministrijai ir ari teesiba noteikt, ka h d i preekschmeti mahjami weena waj otra tipa skolas klasē, tā tas ir ar latīnu walodas 5 stundam nedelā sagatawošanas klasē pee realgimnāšijam un ar 5 stundam latīnu un 4 stundam greeku walodas sagatawošanas klasē pee gimnāšijam. Kas atteezas us eebildumu, ka ar šchim sagatawošanas klasem teef šaihsinatš pamatskolu 6 gadigais kuršš, tad jaaisrahda us skolu likuma 43. pantu, kuršch nosaka:

„Pahrejas laikmetā, pehz weetejeem apstahleem, atšewišchkoš apgabalos skolas obligatorisko pamatskolas kursu war ar isgļihības ministrijas peetrišchanu šaihsinat no 6 gadiga us 5 gadigu, waj pat 4 gadigu“.

Schee weetejee apstahli weetām, peemehram Latgalē, ir tahdi, ka tur beš sagatawošanas klasem widusškolas nemas newar ekšistet, jo nebuhtu peeteekoschi sagatawotu skolneeku.

Joprojam, tā us loti šwarigu momentu šchai interpelāzijas dalā interpelanti aisrahda us to, ka isgļihības ministrija ar šawu rihkojumu esot leelā mehra apgruhtinājus walstš budšchetu. Ministrija šawā rihzibā esot pahrnehmusi gandrihs wišas widusškolas un no 85 widusškolas klasem tagad 48 esot sagatawošanas klasēs. Tani laikā, kur pamatskolas šastanā ar likumu ir jaustur pašchwaldības eestahdem, tagad sagatawošanas klasēs esot jaustur walstij. Us to jaaisrahda, ka walstš budšchets apgruhtinats neteef. Pa leelakai dalai no pašchwaldības eestahdem pahrneemtām widusškolam pašchwaldības eestahdes dod telpas, apkurināšchanu un apgāismoschanu, tā ka walddiba algo titai skolotajus, bet leelako dalu algas (Latgalē pat wišu) maksā walstš no šaweem lihdslekeem ari obligatorisko skolu pamatskolotajeem.

Interpelanti stipri usšwer to apstahli, ka pamatskolās skolas mahziba esot par brihwu, kamehr sagatawošanas klasēs jamatšā skolas nauda, kas ari runajot pretim likumam par 6 gadigo brihwo pamatskolu. Še atkal jaaisrahda us to pašchu jau agrak peewesto skolu likuma 43. pantu, kuršch dod eespehju šaihsinat kursu us 4 gadeem pamatskolā un par obligatorisko skolu apmeklēšchanu maksā naw nemama un tā ari neteef nemta.

Behdigi, kahdas ir ekspertu domas šchini jautajumā? Ja weens widusškolas skolotajš, Rihhtinšch, gan leezina, ka latīnu walodas eewešchana widusškolas sagatawošanas klasēs widusškolas nošchkirot no pamatskolam, tad otram ekspertam, Dreimana kungam, ir jaleezina, ka tanis widusškolas, kuras wišch pašihst, pedagogiškās padomes ir isteikuschās par sagatawošanas klasem pee widusškolam, kamehr naw noorganisejuschās pamatskolas un wiņu programa šastanota ar atteezigām klasem widusškolā. Šapat ari treschais eksperts, pamatskolas skolotajš Witschš, issafas, ka warbuht, šchimbrišcham ir pareisaki, ka pee widusškolam pastahw sagatawošanas klasēs, neta tad wiņu tur nebuhtu.

Interpelāzijas otrais pants:

Ar 15. un 21. septembra un wehlahajeem rihkojumeem isgļihības ministrija teeschi eejautusees skolu walšchu un skolu pedagogisko padomju darišchanās, masinot tāš kompetenzes, kuras šchim eestahdem peeschkir likums par isgļihības eestahdem.

Pirmā interpelācijas punktā bij runa par weenības skolu. Šajā otrā punktā ir runa par autonomu skolu. Pehz interpelantu domam, isgļihtības ministrija ar šaweem rihkojumeem esot pahrkaphufi šho skolas autonomijas prinzipu. Šhos rihkojumus interpelanti šadala diwās kategorijās: weenā, kuri atteezas uš skolu eefšhejo darbibu, uš skolu darbwedibu, un otrā kategorijā, kuri atteezas uš skolotaju atlaišchanu. Atteezibā uš pirmo kategoriju, tā jau juhs dširdejāt no interpelācijas, šewiški teef izšelti diwi rihkojumi — no 21. un 15. septembra 1920. gada. Šhis 21. septembra rihkojums adrefets šholu pahršineem un eefahšas tā: „Šam aizinati šholu wadit. Šauta no mums praša gaišmu, šinatni, preefššihmi, labu audšinašchanu u. t. t.“ Šahlaš nahš wišš rihkojuma šaturš. Parafštijis isgļihtības ministrš Blahšis. Interpelanti nu te nem peedaušibu pee rihkojuma formas un atteežina galu galā šho formu ari uš šaturu. Atšadkamees uš muhsu šholu lišuma 27. pantu, wiini šafa: Pedagogiško padomju ušdewums ir školenu audšinašchana un mahžibu pareiša nokahrtošchana, bet te to ušnemotees darit ministrš Blahšis, kas nešafkanot ar lišumu. Ša esot školās autonomijas pahrkaphšchana. Šahlaš interpelanti ir pret to, ka tani pašchā rihkojumā ir teiftš, ka normaš par labu ušwešchanos školās gadam eefahšpotees esot jašafstahda un jaišleef klašē redšamā weetā. Šho dižiplinas un kahr-tības normu šafstahdišchana esot jaatštahj školenu pašchdarbibai, bet te tas teefot lišis preefšchā pedagogiškām padomem. Joprojam birokratiškš esot rihkojums tani dalā, kurā eet runa par školenu ekškursiju eerobesho-šchanu. Šrihkojumu noleegšchana ari eerobeshojot školenu pašchdarbibu.

15. septembra rihkojums leef školotajeem wešt kahdaš 22 lihdš 25 da-šchadaš grahmatas. Šur aišrahdišs, tā jaregištē školoni, mahžibas peršonals, tā jawed. protokoli, tā šekmes janowehtē, jawed šinas par ištuhkštoscheem školeneem klašē, pee tam tāš šinas katreis školotajam pašcham peršonigi jaat-šihmē. Interpelanti šafa, ja widuškolās waj wezatās klašēs pamatškolās pašchwaldibas waj pašchdarbibas noluhšos školoni pašchi grib pahršinat klaši, tad tas wineem leegš ar šho rihkojumu un tas eerobeshojot pašchdarbibu.

Waj un žif leelā mehrā šhee eebildumi pret isgļihtības ministra rihžibu ir pamatoti?

Wišpirms 15. septembra rihkojums ir jašaprot tā paraugš, ne bur-tiškai ištildišchanai. Šas jau ir norahdišs ar wehšakeem žirkulareem no 9. nowembra, kurā, peemehram, ir šazitš, ka war buht ari žitadi eekahrtoša školās grahmatwediba, pati darawediba, ne teefšhi tā, tā leef preefšchā isgļihtības ministrija. Šikai weens noteikums ir jaewehro, proti, ka wišam tam grahmatam wajaga atšpogulot wišas wajadšigās šinas par šholu. Šad ir wehl kahdaš žitš žirkularš no 2. dezembra, kurā ir teiftš, ka ja darbwe-dibas grahmatas atteezas uš pamatškolu, tad šho grahmatu škaitu war šamašinat lihdš 8. Šhi pehdežā žirkulara eewadteikumā ir šazitš, ka šholu departaments peefuhta školam šhos norahdišumus tā materiālu, pee šura waretu peecturetees pee šawu preefšchikumu išttrahdašchanaš par darbwedibu školās. Luhdsu šho eegaumet, jo interpelanti beefšhi atšauzas uš to, ka isgļihtības ministrija tikai rakštot preefšchā un skolotajuš noštahdot jau ga-tawu šaktu preefšchā.

Bet nu war raštees jautajums, kamdehl tahdi rihkojumi par šholu eefšhejo darawedibu wišpahr ir wajadšigi. Še isgļihtības ministrija ir lišu-

fees waditees no fefofcham wjadstbam. Virmaiz, lai skolas wahktu finas un datus, kas sihmejas us skolu statistiku attihstibas gaitu. Sahfot kulturaš darbu jaunā walsti no pašča sahfkuma lai liktu pamatus isglichtibas eestahschu attihstibas wehsturei, sawā finā kulturaš wehsturei. Schahdu sinu muhsu skolam lihds schim naw bijis un tadehl schis kulturaš statistifas nodibinaschanas darbs ir pabalstams un sehmejams. Tas ir weens mehrtis. Otrs mehrtis, lai eefschēja skolas dšihwe ritetu fahrtigi. Romisija noskaidrojās fakti par daschadām nekahrtibam, kas zelas zaur darbweidibas truhkumeem. Tā, peemehram, kahdā widusškolā diwi školneeki sehdejuschi weselu pušgadu un weens diwtreschdalas gada pa diwām klasem augstak, nekā tam peenahktos. Pašchi skolotaji, ihpašchi jaunee, furi wehl bes prašes, praša, lai wineem jo sihki sihki norahditu, kā darbweidiba eefahrtijama. Ur scho rihkojumu, šaka isglichtibas ministrijas preekschstahwis Rušēja funks, nebuht naw isflehgta školneeku pašchdarbiba, bet isglichtibas ministrija newar rakstīt preekschā, lai skoloni peedalitos pedagogiskās padomēs, jo ta tad gan buhtu likuma pahrfahpschama. Rihkojums no 21. septembra, kas eefahfas: „Ešam aizinati skolu wadit“ ar schēem wahrdeem sihmejas taišni us skolu waditajeem, audsinatajeem un pedagogeem, kā tas redsams ari no turpmakā fatura: „Rahrtiba, sistema, metode, darbs, isturiba — ar schēem lihdsfleem ešam pahrawejuschu nezilwezigas gruhtibas, eetehrpdami sawu dšihwi no werdšibas un drupam walstiskā formā; teem jabuht par pamatu wifai skolu dšihwei.“ Redseet, faturš rahda, ka tas sihmejas us pedagogeem un wišpahri skolu darbineešeem. Žiteschu daschas turpmakās weetas schini pašchā rihkojumā: „Skolai jaewehro skolneeku prašibas, teesibas, intereseš, ehrtibas, bet audsinatajam japrašā tas patš pret fewi no skolneeka pušes.“ „Wišlabakais lihdsfelis, kā atturet skolneekus no fahrtibas trauzeschanas, šlitias peedaustgas uswešchanās, arween ir bijis un paleek skolneeku eeinteresešana preeksch labaka, augstaka, idealaka.“ Žuhs redseet, ka noteikums patš par fewi nesatur fewi nefa nepepedagogiska un birokratiska. Tur tahlak ir teiktis, ka schis normas isstrahdā katras skolas pedagogiskā padome, tomehr šche naw teiktis, ka ari skolenu lihdsdaliba pee tam ir isflehgta. Bet ministrija tatschu newar rakstīt preekschā, lai skoloni peedalaš pedagogiskā padomē. Schini gadijumā eš peewedišchu kahda eksperta atskaušmi. Uš interpelazijas parastitaja Dermana funga jautajumu, kas ir pedagogiskati, waj tas, ka skolens fahrtibu un dišziplinu mahzas pehz sinameem haufchleem, furi isfahrti pee seenas kā tabeles klafē, waj ari tas, ka skoloni mahzas no skolotaja dšihwa wahrda un wina darba, ekspertis Rihhtinsch atbild: „Ze naw pretrunas, jo klafēs teef isfahrti tee noteikumi, kuras skoloni pašchi atsinuschu un peenehmuschu.“

Ras us isrihkojumeem atteezas, tad isglichtibas ministrija ir gribejuši eerobeschot weenigi dejas kultiweschānu, jo tamlihdšigi wakari skolenu usmanibu nowell wairak us skatuwi, us dejas sahli un rotalam, atnemot daudš laika preeksch šagatawoschanās. Pret idejiski nostahditeem wakareem un isrihkojumeem ari ar publiku, kā tas komisija noskaidrojās, isglichtibas ministrijai naw nekās prestim un tee peelaischami, gan ne wairak kā diwas reises par pušgadu. Tikai skolneeku wakari bes publikas, ar deklamazijam un tamlihdšigi, ir peelaischami skolās neaprobesholā skaitā. Schai gadijumā eš waru žitet eksperta Rihhtina atskaušmi. Uri tas atsihtst, ka publiski isrihkojumi skolās beeschu naw wehlami.

Schini pašchā rihkojumā ir runa ari par eškurfijam. Uri ar eškurfijam ir bijuſchi pirmajoš ſkolas gadoš loti nelabwehligi peedſihwojumi. Daudſaš ſkolas ir pluhduſchaš uš Rigu. Reſora preeſchgalā ſtahwoſcham perſonam beeſchi ir nahzees nowehrot ſtatus, kur noguruſchi behrni beſ lahdas intereſeš klišti pa pilſehtas eelam; beſ tam ſtahwoſliš ir bijiš ſtipri apgruhtinatš ar to, ka naw bijiš telpu, kur apmeſtees. Tapehž ir nahziš eerobeeſchojoſchš rihkojumš, lai ſkolas pehž eeſpehjaš eeſaſihtoš ar apfahrtejo dabu un tad ſiſtematiſki eetu tahtlat, pee kam zelojumi uš Rigu buhtu iſdarami titai ar eeſpreeſcheju peeteiſchānu.

Kaš atteežaš uš eškperu atſaukſmi par ſcheem rihkojumeem, tad no weenaš puſeš daſchi eškperu uſſwer, ka rihkojumi ir nedemokratiſki un ſaktiſki neiſpildami. So teiza Rihtinſch un Dreimaniš. No otras puſeš eškperu ari neſlehpj to, ka no ſkolotaju paſchu puſeš ne katru reiſi ir parahdita wajaſigā uſmaniba pret leetu. No miniſtrijaš peeſuhtitee preeſchlikumi ir palikuſchi beeſchi beſ atbildes, tā ka miniſtrijai ir nahzees rihkoteeš uš ſawu rofu. Ja reiſ wiſa ſkolu pahrſinaſchāna ir nodota iſglihtibaš miniſtrijaš pahrſinā, tad wina ir ari teeſiba iſdot rihkojumuš. Taš pants, uš kuru atſauzoteeš interpelanti wiſu atbildibu grib uſlikt pedagogiſtām padomem, t. i. 27. pants ſkolu likumā runā par apſpreeſchānu. Taš pants ſtan tā:

„Pedagogiſtāš padomeš uſdewumš ir ſkolenu audſinaſchanaš un mahzibu pareiſa nowehrtēſchāna un wiſu ar to ſafarā ſtahwoſcho jautajumu apſpreeſchāna.“

Eškperu ari nemehginaja peerahdit to, ka iſglihtibaš miniſtrija buhtu taiſni leeguſti pedagogiſtām padomem tahduš jautajumuš apſpreeſt. Wiſaš pedagogiſto padomju atſaukſmeš ir tituſchaš eewehrotas, ził tahtlu tāš eewehrot ir bijiš eeſpehjaš.

Schiš interpelazijaš pants wiſpahr uſſwer itā ſkolu wadibaš nedemokratiſkumu, birofratiſmu, ka rihkojumi wiſpahr ſaiſtot ſkolas dſihwi, ſkolenu paſchdarbibu. Wiſpahr jaſača, ka ſchiš eerunaš komiſiju, wiſmaš winaš wairakumu, katrā ſinā nepahrleezinaja. Pehž garuš un plaſchaš eeſaſiſchānaš ar leetas ſtahwoſli, aina radāš tahda, kyra par lahdu apſpreeſchānu ſkolā tomehr neleezinaja. Skolāš paſtahw ſkolenu pulzini; ſcheem pulzineem wina paſchdarbiba neteeſ liktaš robeſchaš. Apſpreeſchamee temi, reſerati ir wiſdaſchadaki, peemehram, lahdā ſkolā figureja temats: „Waj Umantiš ir kalpš?“ Pee loti daudſam ſkolam ir ſkolenu ſchurnali. Uri no ſcho ſkolenu ſchurnalu ſatura newar teikt, ka taiš ſkolāš walditu lahdš kalpibaš garaš. Ja ſkolas ſchurnalā war buht tahdi dſejoli, tā ſekoſchais: „Mehš aſinſkafraš un launaš, gunſazim ka wilzeneš jaunaš,“ taš² neleezina, ka ſkolas ſmaktu ſem kalpibaš gara, bet gan drihſat to, ka ſkolai teeſ dota neaprobeſchotaš paſchdarbibaš brihwiba.

Ne titai taš ween. Te bija runa par wiđuſkolu. Bet te man ir preeſchā ari lahdš zitiš drufatš ſchurnalš, no pamatſkolāš; ka iſdeweja ſchim ſchurnalam paraſtaš lahdāš pamatſkolāš ſkolenu padome. Schee peemehri titai leezina, ka naw tā, itā buhtu titai noleegumi un buhtu titai preeſchā dihtejoſchee rihkojumi. Sinamš, war buht daſchados uſſkatos par to, ził leetderigi, warbuht, ir pamatſkolāš ſkolneekem ſawāš domaš, ſawuš domu wingrinajumuš tuhtit eeteſrpt drufatā formā pee tagadejam techniſtām drufachanaš gruhtibam. Eš ſaproto Amerikaš darba ſkolas

eefahrtu, kur skolens jauvis wingrinajumus iswed ari turpmatas praktista darba stadijas, kur skolens wingrinajas ari teksta salikšana, ari grahamatas eeseefšana &c. Ta ir leeta par sewi: Warbuht buhtu pareifaki, ja skolenu domu wingrinajumi paliktu burtniza, waj us tapeles. Somehr interpelaziju komisijas usdewums naw runat par leederibu, bet winai ir jaruna par likumibu.

Nahfoschais apwainojums, kuru zel pret isglichtibas ministri, ir skolotaju nelikumiga atlaischana. Se interpelanti atfauzas us skolu likuma 18. pantu:

„Jautajumu par skolotaju atlaischana war eerosinat skolu padome ar $\frac{2}{3}$ balsu wairakumu. Leetu ismekle un ischkir skolu walde.“

Pahrsubdsibas ischkir isglichtibas ministrija. Ta tad nekahdas teefchais rihzibas schini leeta, pehz interpelantu domam, isglichtibas ministrijai naw. Nu teef peewesti peemehri: Leepaja us kara stahwokla pamata atlaisis skolotajs Dreifelds. Salsu aprinki wahzu nodala atlaidusi skolotaju teefas zela. Polu skolu nodala Leepaja atlaidusi skolotajus Eileiko, Rifel, Rwefelowittschu. Kehsfene atlaisis matematikas skolotajs Melameds.

Schini fina atbilde tahda, ka ministrija naw neweenu skolotaju atlaidusi nelikumigi. Dreifelds un Engels ir atlaisi no eefschleetu ministra us kara stahwokla pamata. Tas katra fina neatteezas us isglichtibas ministri. Wahzu nodala naw neweenu skolotaju atlaidusi us spreeduma pamata, bet gan us ta pamata, to winai peeschkir 12. pants likuma par masakuma tautibu skolu eefahrtu Latwijā. Tas pants skan:

„Skolu nodalas preefchneeks eefneeds padomei preefchlikumus par skolu atwehrschanu un flehgschenu, skolas pahrweidoschenu, eerednu un skolotaju atlaischenu un ziteem jautajumeem!“

Tahlat jautajums par polu skolu waldes atlaisiteem skolotajeem nemas neeetilpst schis interpelazijas apjomā, jo pehz tikko mineta likuma masakuma tautibu skolu pahrwaldes ir pilnigi autonomas skolotaju atlaischanas jautajuma. Se schini gadijuma nolaisichu kahdu paskaidrojumu ar isglichtibas ministra un teefleetu ministra paraksteem. Paskaidrojums ir sefeschs: „Paskaidrojums pee likuma par „par Latwijas isglichtibas eestahdem“ un likuma „par masakuma tautibu skolu eefahrtu Latwijā“. Likums „par masakuma tautibu skolu eefahrtu Latwijā“ ka speziallikums isslehds likuma „par Latwijas isglichtibas eestahdem“ peemehroschenu jautajumos, kuros masakuma tautibu skolu eefahrtu ir autonoma pehz atteeziga likuma (salihdsini likuma „par Latwijas isglichtibas eestahdem“ 1. pantu un likuma „par masakuma tautibu skolu eefahrtu“ 1. pantu). Samdehl masakuma tautibu pedagogiskos un daschos zitos administratiwos jautajumos likuma „par Latwijas isglichtibas eestahdem“ 58. panta minetas skolu waldes weeta stahjas skolu nodalas padome, kura apsihmeta likuma „par masakuma tautibu skolu eefahrtu“ 10. lihds 13. pants. Ta tad skolotaju apstiprinaschana amata un winu atlaischana peekriht masakuma tautibu departamenta atteezigi skolu nodalas padomei.“

Atteezige likumu panti, us kureem sche atfauzamees salihdsinaschanas noluhka, ir schahdi. Wispirms pirmais pants muhsu skolu eefahrtas likuma skan ta:

„Wifas Latwijas isglichtibas un audsinaschanas eestahdes un leetas pahrfin isglichtibas ministrija, isnemot tas skolas, kas dibinajas us sewischka

likuma pamata." Un šči fewiškā školū likuma 1. pants atkal tahlaf šafa:
 „Masakuma tautibu školū eefahrta Latwijā ir šawā organizajijā aut d =
 noma šefošču noteikumu robeschās.“

Šči jautajuma juridiskā puse tomehr wehl paleef atklahta, jo ministrs
 Blahkis naw peefritis šchim isfkaidrojumam, kuru eš nupat nolassiju. Wīnš
 ir bijis tanis domās, ka masakuma tautibam pee školotaju apstiprināšanas
 resp. atlaišanas nebuhtu dodamas tik leelas teefibas. Šafaka, ka šči
 likuma tulošchana wehl uiffkatama par atklahtu jautajumu.

Beigās wehl ir školotaja Melameda leeta Latgalē. Melameds ir atlaists
 no weetas dehl latweeschu walodas neprashanas. Šas ir notizis tanī gadi-
 jumā, kad atteezigo widusškolu isglichtibas ministrija pahrnehma šawā sinā.
 Še interpelanti aishrahda, ka Melameda weetā tomehr peenemts atkal školo-
 tajs nelatweetis, kurch latweeschu walodu neprot un ka pašču atlaisto Mela-
 medu isglichtibas ministrija ir apstiprinajusi šahdā zītā školā Latgalē. Iffkai-
 drojams tas gluschi weenfahrschi. Šas školotajs, kurch bij domāts Mela-
 meda weetā, peepeschi ir atteizees us Latgali eet. Palikusi tufšcha weeta un ir
 bijis janem tahds, šahds ir gadijees. Weens bij gadijees un tas peenemts
 tikai pagaidam, us ihšu laiku. Atlaistais Melameds bes darba naw pali-
 zis, wīnš tuhlit atradis weetu un apstiprināts par školotaju ebreju školā.

Šs pahreju us interpelazijas 3. pantu. 3. pants škan:

„Rihfojumā par eksameneem ministrija eet pret wifas šabeedribas
 gribu un ir pahrfapusi ar to likuma 27. un 72. pantu“.

Atteezige likuma panti škan tā. 72. pants.

„Selmigi beiguscheem widusškolas kursu školās pedagogiskā padome
 isdod apleezibas pehz isglichtibas ministrijas noteiktas formas“.

Tā tad pehz interpelantu domam isglichtibas ministrijas kompetenze
 buhtu tikai apleezibu formas noteikšana, bet eksamenu jautajums pilnigi un
 pawifam atstahjams pedagogiskās padomes sinā.

27. panta 8. un 9. punkti šafa:

„Pedagogiskās padomes usdewums ir: 8) školenu selmju nowehrteschana
 un lehmuni par školenu pahrzelschānu us augstakām klasem, 9) absolwentu
 atlaišana un leezibu isdoschana.“

Interpelanti aishrahda, ka školotaju kongress 30. dezembri 1920. gadā
 gandrihs weenbalsigi, weenigi Aulseja un Behrkona kungeem pretim balsojot,
 ir isteizees pret eksameneem školās, bet jau 31. dezembri isglichtibas ministrs
 Blahka kungs esot publizejis noteikumus par widusškolu gala eksameneem
 20./21. mahzibas gadā. Ar to isglichtibas ministrs esot demonstrejis šawu
 pretšabeedriško rihzibu krasā šahrtā.

Interpelaziju komisijas usdewums naw isšhirt eksamenu leetderibu wai
 neleetderibu, raugotees no pedagogiskā weedolla; šchis domas war buht
 daschadas, pat krasī pretejas, bet mums ruhp tikai likumibas puse. Še bes
 scheem panteem, 27. un 72., žurus peeweda interpelanti, ir wehl školū likumā
 73. pants, kurch škan tā:

„Widusškolu kursu beiguschos usnem augstakās mahzibas cestah-
 dēs, ša škanā ar pehdejo usnemšanaš noteikumeem“.

Bet tā ša šchimbrihscham augstškolā tahdu usnemšanas noteikumu wehl
 naw, mums ir tikai augstškolas fakultatu atsinumi, tad ministrija ir rihfoju-
 sees ša škanā ar scheem augstškolas fakultatu atsinumeem. Un šchee augstškolu

fakultatu atšini, isņemot teologisko fakultati, ir tahdi, ka šimbrihscham ir wajadīgi islaischanas eksameni pee widusškolas, jo preteja gadijuma augstškola teel pahrpildita ar tahdeem audseknem, kuri preešch augstškolas darba naw wehl peeteefoschi sagatawoti. Un noteikumi par eksameneem sishmejas tikai us teem, kuri grib eestahtees augstškola. Te atkal pee šchi jautajuma apspreešchanas interpelaziju komisija spilgti demonstresjās sabsedrisko domu daschadibas. Weena dala komisijas lozeklu, saprotams, no interpelazijas parastitajeem, fazija: „Nu, augstškolas domas schai jautajuma mums wis-mafal kriht swarā. Mums kriht swarā un mehš rehšinamees galwenā kahrtā ar školotaju kongresa domam“. Saprotams, schai jautajuma war buht ari zitadās domās. Komisijas otra dala, un war teikt — pahrsvara dala bij tais domās, ka sche tā noteizeji labat kwalifizejas tee darbineeki, kuri paschā augstškola strahdā.

Školu likuma 76. § nosaka, ka winas ir padotas teeschi isglihtibas ministrijai. Ta tad kautkahdas noteišchanas eespehjamibai isglihtibas ministrijai ir jabuht.

Naw konstatets, ka eksamenu leetā isglihtibas ministrija buhtu gahjusi pret wisas sabsedribas domam. Wisi eksperti bija weenis prahtis tai sinā, ka pahrbaudijumeem ir jabuht. Domas dalijās tikai scho pahrbaudijumu forma s sinā. Par eksameneem ir isfazijuschās daudz widusškolas, peemehram Leepajā, kuras preešchgalā stahw Preede uu Buschewiza kundse, tāpat Jelgawā, Walmeerā, Ulufnē u. t. t. Rigas pilsehtas walde ari isfakas, ka šimbrihscham eksameni ir wajadīgi. Wiseem ir sinams, ka profesors Balodis eenem tahdu paschu stahwošti eksamenu jautajuma. Školotaju kongress bija pret eksameneem, bet tani leelum leelais waitums bija pamatškolu skolotaji. Šchis eksamenu projekts bes isglihtibas ministrijas sinās ir nahzis kongresa apspreešanā un kongress eksamenu leetā ir taisijis krasī noraidoschu lehmumu. Isglihtibas ministrija masleet pahrgrostitā weidā šchos jau agrā usmestos eksamenu noteikumus ir pehz tam publizejusi. Wehlat, 15. janwari 1921. gadā, ir isdots scho noteikumu papildinajums, kurā ir teikts, ka schee noteikumi ir usskatami tā par auga noteikumi un tahlat ir pasfaidrots, ka ja skolneeku sinaschanu sistematiseschanu war panahkt weenkahršchakā un labakā zelā, tad lai školu pedagogiskās padomes eesneeds sawus atšinumus lihds 15. februarim. Ja školu departamentis pret schahdu pedagogiskās padomes atšinumu nezels eebildumu, tad tas nahf spehtā scho noteikumu weetā.

Tā tad redsams, ka ari eksamenu jautajuma par tahdu usspeeschanu, par tahdu preešchā dikeschanu, ar to ir jarehkinas gribot negribot, schai gadijuma runa newar buht. Sabsedribas nowehrteschana ir peelaista ari eksamenu jautajuma. Scho eespehju ir ari ismantojuschās školas prowinzē; tās ir isstrahdajuschās sawus noteikumus, kuras isglihtibas ministrs gandrihs bes isnehmuma ir peenehmis. Surpretim Rigas widus školas bija isstrahdajuschās kopeju pretprojekta, kursch ari, tā tas nosfaidrojās komisija, ir apšweizams un peenemams tā darba metode mahzibas gada laikā, tā darba kontroleschanas metode, bet ne kā tahds, kas waretu stahtees ministrijas noteikumu weetā gala eksamens. Bes tam Rigā ir fewiški daudz priwatskolu, no kurām weena otra prasa nopeetnaku kontroli.

Tas ir par interpelazijas 3. pantu. Sagad nahf interpelazijas 4. pants: „Rihšojuma par ortografijas reformu ministrs pilnigi ignore attee-

zigo arodneeku domas, Tautas Padomes 6. dezembra 1918. g. lehmumu un peefawina few likumdeweja teesibas".

Ignorets esot Tautas Padomes 6. dezembra lehmums, ka waldibas rihfojumi drufajami weza ortografija ar gotu burteem. 30. dezembri 1920. gadā ir isdots rihfojums ar Ulmana un Blahka paraksteem, kurfch scho Tautas Padomes lehmumu itfa atzel, jo tani 1. paragrafs skan:

"Ne welaf ka 1921. gada 1. julija wifas waldibas un komunalas cestahdes gotu burtu weeta jaeweel latinu burti".

Pehz interpelazijas parakstitaju domam to war darit tikai likumdeweja eestahde. Interpelazijas pirmais parakstitajs Dehkena funks saprot to leetu ta, itfa katra komunalā un walfs eestahde katra grahmata ar gotu burteem pehz 1. julija wairs nederetu un buhtu jafweesch projam un skolā pehz 1. julija neweenu no wezam grahmatam wairs leetot newar. To leetu buhtu wajadsejis kabinetam darit 16. julija likuma fahrtiba, tad wina buhtu nahfusi Satwersmes Sapulze, bet tagad rihfojums isdots administratiwa zela. Tapat ari otrs interpelazijas parakstitajs, Dermanis, isfakas, ka til swarigs jauninajums waloda, ka jaunās ortografijas eweschana, ir isdarams likumdoschana zela. Teefa, Tautas Padome isdewa tahdu likumu, bet schini gadijuma paleef atflahs jautajums, kamdehl winsch naw publizets ne „Waldibas Wehstnesi“ ne „Likumu un rihfojumu trahjuma“. Tas ir konstatets un tapehz tagad pehz diweem gadeem, kur wairaki ministri ir mainijuschees, ir saprotams, ka tagadejais ministrs rihfojas tikai us to likumu pamata, kahdi ir ofziela organa fakopoti un publizeti. Ta tad formelu pahrmetumu sche newar taifit. Par to, waj ortografijas jautajums ir likumdoschanas eestahdes darbs, war buht dafschadās domās. Satwersmes Sapulze schis jautajums kahdā konkretā gadijumā jau nahza us deenas fahrtibas un tifa noraidits ka winai nepeederofsch. Proti, us latgaleeschu semneeku frakzijas eerosinajumu staryprakziju biroja kahdreif schis jautajums tika pahrrunats un staryprakziju birojs ar wifam bassim, neifnemot ari sozialdemokratus, noraidija scho jautajumu ka tahdu, kurfch naw nofahrtojams likumdoschanas zela, bet aifrahdija, ka tas esot spezialistu filologu darbs ar isglihtibas ministri preefschgalā.

Au ir jautajums, ka isglihtibas ministrs rihfojees? Winsch esot rihfojees pret atteezigu arodneeku domam. Schini jautajuma komifija isaizinaja ka ekspertu profesoru Endselimu, no kura pafkaidrojumeem redsams, ka isglihtibas ministrs rihfojees pilnigā faskanā ar sinatneeku walodneeku atfinam, pareifakti fakot — faskanā ar sinatnu komitejas domam. Schi komiteja ir usaizinajusi us eepreefscheju apspreedē rakstneekus, schurnalistus, dsejneekus. Walodneeki spezialisti balsochana naw peedalijuschees, wini tikai usklaufijuschees scho praktisko darbineeku, ta tad ari arodneeku atfinas. Schini apspreedē ir isteifuschees 6 pret scho ortografijas jauninajumu un 5 par. Pee tam schini apspreedē ir bijis weens walodneeks, kurfch pats ir peeteizees; winam ari naw leegta eeprehja buht pee spreeschanas flah, lai gan jau eepreefsch bijis sinams, ka winsch buhs pret jauninajumu. Ta tad ir skaidrs, ja walodneeki-spezialisti paschi ari buhtu lihdsi balsojuschi, tad bes schaubam, isnahkums no schis apspreedes buhtu bijis tahds, kurfch runā par labu Blahka rihfojumam. Bet schini gadijumā wini nemas naw lihdsi balsojuschi, tikai ir noklaufijuschees zitu domas. Gebildumi no teem praktikeem=arodneekfeem, ja ta waretu fazit, schini walodas jautajumā ir bijuschi ari ne pret

wisu rihfojumu, bet tikai pret wina diweem pehdejeem punkteem: 1) atteezibā uš ie rakstibu, un 2) pret gulus schwihfam garumu apsihmeschanā.

Te atkal leeta grosas ap leetderibu un ortografijas jautajuma isšķiršana naw interpelaziju komisijas usdewums. Kas uš leetderibu atteezas, tad war buht daschados usklatos, waj ir weeta isdot tahdus rihfojumus, par tureem eepreeksch war teikt, ka wini paliks tikai us papira, pee kahdas schiras peeder ari rihfojums par ortografiju, jo ta nebuhs tikai anekdote, ka neweenā laikrakstā, pat „Waldibas Wehstnesi“ un „Isglihtibas Ministrijas Mehnesch-rakstu“ neisnemot, atteezigais rihfojums par jauno ortografiju nebijis pareisi nodrukats. Bet tas katrā finā newar buht par eemeslu interpelazijai par nelikumibam atfewischa ministra darbiba.

Nahkofschais 5. pants interpelazija fkan sekofchi:

„Rā likumdewejs isglihtibas ministrs usstahjees, isdodams noteikumus par walsis biblioteku un par skolu ahrstu algofchanu, tā ari dibinadams fisiskās isglihtibas institutu un isdodams tam noteikumus.“

Schis pants ir tahds, no kura ustureschanas pehz buhtibas ari paschi interpelanti ir gatawi atteiktees, jo Dermanis pats atfinās, ka Plahkim esot jaisfaka paldees par tam eestahdem, kuras ir gribets ar scheem rihfojumeem nodibinat. Bet te nu teefot grehtots pret likuma burtu. Tā tad interpelanti wisu swaru schini jautajumā leet us formelo pusi. Dehkens saka, ka mums wehl naw skolotaju instituta, bet jau steidsas ar fisiskās isglihtibas instituta nodibinaschanu un pee tam ne likumdoschanas zelā, bet administratiwā fahrtiba. Tapat tas esot ar walsis biblioteku. Par skolotaju algofchanu gan no likumdoschanas eestahdes esot isstrahdatš likums, bet ne par skolu ahrsteem. Tas esot likuma papildinajums, kuru ministrim isdot nebijis teefibas.

Uš to jaatbild sekofchais: Rā daudsās zitās leetās, tā ari te papreekschu raduschās eestahdes de facto un tikai pehz tam nahza likums waj noteikums de jure. Walsis biblioteku bija wajadsigs nodibinat tadehl, lai sakopotu grahmatas, kuras bij usklatamas par walsis ihpaschumu. Bibliotekas noteikumeem nemts par pamatu Kreewijas likums par keisarisko publisko biblioteku, peemehrojot scho likumu muhsu apstahkleem. Atteezigais projekts bijis eefnoegts kabinetam, bet kabinets to ir atdewis atpatal pahrstrahdaschanai. Leeta tomehr naw gaidijusi, ir bijis wajadsigs biblioteku nodibinat, un tā ir raduschees schee pagaidu noteikumi. Leetas tagadejais stahwollis ir tahds, ka likumprojekts jau peenemts kabinetā un eefneegts Satwerimes Sapulze.

Atteezibā uš fisisko institutu leeta ir sekofcha. Bija raduschees priwati kursori fisiskās isglihtibas skolotaju sagatawofchanai. Usfatusmes par scheem privateem kurseem ir bijuschās labas. Schee kursu newarejuschi pastahwet tapehz, ka teem naw bijis lihdselku. Tapehz isglihtibas ministrija sawa budscheta robeschās issneedsa neleelu sumu scho kursu pabalstifchanai. Lihds schim tahds in stituts wehl faktiski nepastahw un lihdselli tam naw atwehleti. Praktiska wajadsiba pehz schi instituta, tā tas komisija nosfaidrojās, ir tadehl, ka Rigā teefot atwehrtas daudsas un daschadas dejas skolas. Lai ari par schim buhtu kahda kontroleš eestahde, kurām waretu sagatawot wadonu personalu, tad ari radusees doma par tahda instituta nodibinaschanu. Tagad schee noteikumi eefneegti tahlaf wirsifchanai kodifikacijās nodalai, no kureenes wini pahrees us ministru kabinetu un beidsot nahks Satwerimes Sapulze.

Tad beidsot rihfojums par ahrstu algofchanu. Ari sche komisija newareja

atrast nelikumību. Satversmes Sapulze šajā 1920. gada 15. septembra sēhdē ir pieņēmusi pagaidu noteikumu par obligatorisko skolu skolotāju algoschānu. Šo noteikumu § 3. d) nodalījumā ir raksturoti:

„Sīkākās noteikumu šķini leetā iştirahdā izglītības ministrija šāšanā ar weetejam skolu waldem.“

Pamatjotees uš šo likuma pantu izglītības ministrs Plahkis 1. nowembri 1920. g. iwdewis pagaidu noteikumu par skolotāju algoschānu no walsis un wehlat iwdewis pee šcheem pagaidnoteikumeem p a p i l d i n a j u m u, kurā skolu ahrstus peelihdsina 15 gadus nokalpojuschu skolotāju kategorijai. Un šchis papildinajums ir iwdots uš ta pamata, ka 15. septembra pagaidu noteikumi nebūht neaisleeds izglītības ministrijai algot ari zitus skolās darbineekus. Tas waretu sīhmetees šewišchi uš teem apgabaleem, kur skolotāji jau tā šanem pilnu atalgojumu no walsis. Tā tas, peemehram, ir Latgales skolās. Latgales daschas pašchwaldības eestahdes bija jau pieņemušas skolu ahrstus un nu lihds, lai tos ari atalgotu no walsis, tāpat kā skolotājus. Gribedama weizinat izglītības darbu Latgalē un nemot wehrā, ka te ahrstu nebij daudz, leeta grosas ap 6 lihds 7 zilwekeem, izglītības ministrija ir šifsejusi to dalu, kura buhtu maksājama no walsis lihdsēkeem.

Wiš šche pahrrunajamee jautajumi, kā jautajums par šifisko institutu, par walsis biblioteku un skolu ahrsteem, pehz buhtības ir tahdi jautajumi, kureem buhtu jaetilyst izglītības ministrijas kompetenzē. Leeta ta, ka likums par izglītības eestahdem naw iştirahdats wišs ir iştirahdata tikai weena I. daļa, ta daļa, kas atteezas teeschi uš skolu. Projektets bija tā, ka pehz noteikumeem par skolu nahis noteikumi par šinatni un mahkslu. No šchi wišpahrejā izglītības likuma ir jau iştirahdata tikai I. daļa, bet turpmako dalu wehl naw. Še war teikt, ka izglītības ministrijai naw wehl likumigu pamatu preešch šinatnisku eestahschu dibināschanas un tāpat preešch mahkslas eestahschu dibināschanas. Bet tur, kur atteeziga likuma naw, kabinets pats uštahjas ar šchahdeem waj tahdeem noteikumeem un rihkojumeem un te mehš, šchāi interpelazijas 5. pantā, nu ar šchahdeem gadijumeem šaduramees waigu waigā.

6. un pehdejais interpelazijas pants škan tā:

„Pret wišu šabeedribu wiršiti un Latwijās kulturāi kaitigi ir izglītības ministra pehdejee rihkojumi mahkslas un kulturās leetās un wina patwarīgās „reformās“ mahkslas eestahdēs.“

Par pehdejo pantu komišjā tika wišwairat un wišilgat runats, bet man šajā šinojumā pee šchi panta buhs jabuht wišihšakam, jo te absolūti naw eespehjamš atrast peeturās punktus, kur warehtu buht runa par šadu nelikumību. Pati interpelazija šchini dalā ir loti wišpahrigi formulēta. Še ir teiktš: „pret wišu šabeedribu wiršiti“, „Latwijās kulturāi kaitigi“ un tamlihdšigi. Mahkslas departamenta pašahpeniška likwidēschana esot nelikumiga, jo wina nodibināschana notikusi uš kabineta rihkojumu un to esot šanšionejusi likumdeweju eestahde apstiprinādama budšchetu, tā tad ari wina likwidēschana nes' waj pat ministru kabineta kompetenzē esot bijusi, nerunajot nemas par atšewišchku ministri.

Uš šo interpelazijas dalu ir jaatbild šekschats. Mahkslas departaments tā tahds naw no ministru kabineta formeli apstiprinats. Wišpahrigi, eestahschu nodibināschanas šahumā naw bijusi štipri formēla: atšewišchee rešori ir eesneeguschī šawu eestahschu statutu projektus un tad kabineta tee ir tikuschī peenemti en bloc. Naw konstatets, ka ar špezielu lehmumu

būhtu nodibinājums mahkšlas departamenta atsevišķās nodalās. Tagad arī pēc viņu likvidēšanas, var teikt, nav šķīstīta lehmuma, bet nodalās likvidējas un viņu vietā lehmuma pamata par eestahšu šahaurināšanu. Tā pēc nodalu likvidēšanas nēwar eeraudstī šahdu šabēdribai waj mahkšlai naidīgu tendenci. Nodalās šawu usdewumu pa datai weikšchās; pa datai bēš viņu teeschās lihdsdalības ir jau nodibinājums patstahwīgās eestahdes: konserwatorija, mahkšlas akadēmija, opera, teatrs, tā tā šahdas nodalās jau war usstatī tā leefās.

Konkrete te tika pēwests gadījums atteezībā un mahkšlas museja nodoschānu mahkšlas akadēmijas tuwafā pahrsinā. Interpelanti usswer, ka te ministrim war pahrmest nelikumību. Un to jaatbild šefošchais. 16. jūlija likuma šahrtībā isdoto atteezīgo noteikumu 4. § šaka:

„Latwijas mahkšlas museja atrodas isglihtības ministrijās pahrsinā un darbojas un šķīstītu isglihtības ministrijās instrukziju pamata.“

Tā tad isglihtības ministrs war noteikt, kam teeschī japahrsin mahkšlas musejs. Lihds šchim šcho museju pahrsināja glesneezības nodala, bet tā tā likwidējas, tad — mahkšlas akadēmija.

Bēhdīgi wahrds par „Panu“, kas šazehla tik daudz puteku. Likumā par operu un teatri ir 11 §, kursch šaka:

„Latwijas operas un Latwijas teatru darbību kontrolē isglihtības ministrija“.

Taschū šchi kontrole nebūš domata tikai šaimneezīklām leetam ween.

Tā tad no likumības weedokla ne šajā ne zitos eepreeshējos pantos isglihtības ministra Plahka darbībai pēkertees nēwar. Ir zita leeta, zif taktisks wiensch ir bijis atteezībā pret skolū darbīneekēm; ir zita leeta, zif taktisks wiensch ir bijis atteezībā pret mahkšlas pašauli, pret mahkšlas darbīneekēm. Warbūht, ka isglihtības ministrs naw pērahdijis to rakstura elestīgumu, tās garīgās aktiwitates, šahda bēš šchaubam, ir wajadsīga personai, kura šahw tik atbildīga rešora preešchgalā, šahds ir isglihtības ministrija. Warbūht, tās nebij pareisi, ka isglihtības ministrs Plahkis teeschī no wagonā, kursch brauza no Kreewijas, tika usfehēdinats un ministra krešla. Tas wiensch tā war būht. Warbūht, ka teescham bija pahraf leela plaīsa laīfmeta un telpas šinā starp to pašauli, kurā usturejās Plahkis un starp tām leelām pahrwehrtībām, kuras bija notikuschās Latwijā. Tas wiensch war būht. Bet šchini šinā naw wainojams Plahkis, bet ir wainojama wina iswehle par ministri. Warbūht, pēc ruhpigakās iswehles būhtu atrasta persona, kura atrastu walodu, tā šarunatees ar mahkšlas darbīneekēm, tā šarunatees ar skolās darbīneekēm; ne tikai būhtu atrasta waloda, tā šarunatees, bet arī, tā apweenot tos dashados wirseenus skolās un mahkšlas laukā, apweenot dashadus wirseenus un eewadit tos darbības šleedēs Latwijās walstij par labu. Plahkis ir ilgi mešlejees, lai mahkšlas nodalās atrastu atteezīgās personas. Tas naw winam isdewees, warbūht, isaemot weenu — musikas nodalu, kur wiensch atradis komponista Kalnina personā zilweku, kursch teescham padarijis loti daudz un kura darbs kronēts ar panahkumeem. Warbūht, pēc rupīgās iswehles waretu atrast un būhtu atrasta persona, kura arī wīsu isglihtības rešoru waretu eewadit šekmīgās darbības šleedēs, bet ja nu tā naw, tad tomehrtas naw cemešls interpelazijai, kurai jarunā par nelikumībām, šahdas būhtu pēelaištās no atteezīga ministra.

Wīfā wīsumā ar šcho interpelaziju interpelanti ir grībejuschi teikt, ka

muhfu skola zeesch no birokratisma schaugam, un ta winai teel usspeestas pahraf nedemokratiskas tendenzes. Bet kad mehš komisiĵā bijām beidsamā sehde kopā ar eksperteem, tad usstahdijām daschus kardinaljautajumus, tad starp zitu tika usstahdits ari jautajums, ka eksperti domā, waj muhfu skola ir demokratiska, jeb waj wina atgahdina kaut ko no wezās birokratiskāš Kree-wijas. Tad eksperts, kuru, warbuht, war atsihmet peh3 politiskās pahrlēzi-bas par wiskreisako no teem, kahdi. eksperti mums bija, Rihtinsch, fazija: „Bes schaubam muhfu skola ir demokratiska“. Ta bij eksperta beigu leeziba. Bet winsch tahlaĶ fazija: „Mums ir bailes, ka skola war palift nedemokra-tiska“. Un ir jafaka, ka leelā mehrā no schim bailem bij wadijuschees inter-pelanti. Schis bailes leef noprast, ka ap muhfu skolu wijas politikas tihkls. Un tas ir tas bihstamais. Skolai ir jabuht tĶtai preefch pedagogijas, skolā ir jawalda pedagogiskeem prinzip-em un ne politikai. Ne tĶtai no ta eksperta atsinuma, kurfch runaja par tām bailem, bet ari no zitu ekspertu runam bija noprotams, ka muhfu skola naw brihwa no politikas. Un tas ir tas nega-tiwais, tas ir tas newehlamais. Us to waretu ņazit, ka mums muhfu skola ir ne tĶtai jamihlo. WiŶi skolotaji un ari noteizeji par skolu, bes schaubam, muhfu skolu, muhfu Latwijas skolu mihlē, bet galwenais ir tas, ka mums ari jati3 Latwijas skolai, ir jati3 Latwijai. Un ja mehš tizesim Latwijas skolai, tad eefch mums issudis bailes, ka scho Latwijas skolu waretu pahr-nemt kahdas nedemokratiskas tendenzes.

WiŶu kopā nemot interpelaziju komisiĵa newareja atrast eemesla, lai scho interpelaziju asihstu par peenemamu. Interpelaziju komisiĵas atsinums ir, ka schi interpelazija ir ne p a m a t o t a un tāmdehl atraidama. Leh-mums ir taiŶits ar 3 balsim pret 1, pee kam weens pee balsoschanas nepee-dalijās. IŶskaidrojums ņetoschais: Kad interpelazija pa punkteem bija Ŷihki jo Ŷihki istirjata un nekahdi nenoskaidroti jautajumi wairs nezehlās, nekah-das nekaidribas wairak neradās, mehš warejām pahreet pee nobalsoschanas. Stahwolkis tomehr bija tahds, ka nebija klahst weena interpelazijas paraf-sitaja — komisiĵas lozekla. Mehš gribejām eet pretim interpelazijas eefnee-dsejeem un nolehman atlĶt galigo balsoschanu us nahkoscho sehdi ar eepreefch issinotu deenas kahrtibu, lai neweens newaretu schehlotees par partesibu. Otrā sehdes deenā atkal istruhka weens komisiĵas lozeklis, kurfch bija ari interpelazijas parafsitajs. Winsch bija Ŷinojis, ka war eerastees tĶtai stundu wehlaĶ. Muhfu apspreechanās turpinajās lihds minetai stundai, bet tas komisiĵas lozeklis neeradās ari no wina pascha noteiktā stundā. (Sauzeens no weetas: „Kas tas bija?“). Zelmš. Tad interpelazijas otrais parafsitajs, komisiĵas lozeklis Dermanis, lĶta preefchā wehl atlĶt komisiĵas sehdi us nahkoscho deenu, warbuht tad winsch eeradischootees. Romisiĵa scho Dermana preefchlikumu atraidija un mehš stahjamees pee balsoschanas, pee kam Der-manis eefneedsa paskaidrojumu, ka tahdā gadijumā winsch nebalsoschot lihdsi. Kā jau faziju, 3 bija par interpelazijas atraidischanu un weens pret to. Tas buhtu wiŶs mans Ŷinojums.

Presidents J. Ŷchafste: Wahrds peeder Dermanim.

W. Dermanis (sozialdemokrats): Augsti godatā ņapulze! Kā laif-rafti Ŷinoja, iglĶhtibas ministrijas lihdsŶhinejais waditajs esot eefneedsis atluhgumos no amata. Gewehrojot io, islĶtos tĶ, ka muhfu interpelazija buhtu tapuŶi par newajadsĶgu, jo ta zilweka weetā, pret kuru mehš eefneedsam interpelaziju, nahkot zits. Somehr lihdsŶhinejais ministrs ar ņaweem riho-

jumeem ir aplaimojis muhsu skolās, wīnš eewediš muhsu skolās birokratiško garu, un taš garš, ko wīnš zentees eewest, neaišees lihds ar wīnu. Skolotaju kongresā, kad Aulseja kungam pahrmeta, ka šchee rihkojumi ir birokratiški, wīnš atbildeja: ja, pateesi, wīni ir masleet birokratiški. Ja isglihtības ministrijāš preefšhtawis tā atšihstas par šcheem rihkojumeem, tad teem, kaš stahw tašlat no isglihtības ministrijāš, jafaka, ka šchee rihkojumi ir teesčham birokratiški. Ja ari isglihtības ministrs Plahka kungs aišcet, tad wīna birokratišms skolā, kaš zaur wīna rihkojumeem ir eewests — neaišees. Tadeht man buhs pee interpelazijāš japatawejaš ilgal un jazel eebildumi pret teem norahdijumeem, kašdus dewa Nonahza kungs. Pateesčham, muhsu interpelazijā ir aišflahrti loti swarigi kulturāš jautajumi. Zif, godatee kungi, mehš ari neišškirtoš tani šinā, kašdam jabuht kulturāš šaturam, tad tomehr mehš bušim weenā šinā weenis prahtis, ka jamehgina pazelt latweešchu tautas kulturu. Un ja augstā wadošchā eestahde nahk ar tahdeem rihkojumeem, kaš kaitigi kulturai, tad jasper foli, lai tee neatfahrtoš. Pahreesim pee muhsu interpelazijāš pehz punkteem.

1. punktš. Mehš muhsu interpelazijā apwainojam isglihtības ministri, ka taš patwarigi pret skolu darbineeem rihkojees un pahrtahpiš isglihtības eestahšchu likuma 48. un 47. pantuš, eewediš šagatawofchanaš klafes pee widuškolam un noteizis tām ihpašchu programu. Muhsu skolāš programa ir noteikta no Tautas Padomes likuma. Šchis likums nahzis klajā 8. dezembri 1919. gadā. Taš nošaka, ka muhsu tautas skolāš isglihtības kuršs šastahdaš no pirmškolam un pamatškolam. Pee kam pamatškolaš war tilt šadalitas sematāš un augstāš, kurām ir 2 klafes, pamatškolaš ir 6 klafigāš. Tašlat šchis patš likums nošaka, ka wīseem behrneem mahziba ir obligatoriska. Mahzibai obligatoriskāš skolāš gadoš jabuht pilnigi par brihwu un uš widuškolam un pamatškolam ir pahreja behrneem beš ešameneem. Tur naw pahrratumu muhsu skolu likumā. Ir noteikums weenā punktā, ka war pee widuškolam atwehrt pamatškola klafes. Šagad paluhkofimees, ko ar sawu rihkojumu par šagatawofchanaš klafem eewedusi isglihtības ministrija. Ja apštatam, kašdas sematāš klafes pastahw pee muhsu widuškolam, tad pee neogimnastijam un realskolam mums pastahw pateesi tā šauzamāš pamatškolu klafes, kuru programa neatškiras pehz buhtības no ahrpus widuškolam ešofcham klafem. Turpretim realgimnastijāš un gimnastijāš ir šagatawofchanaš klafes, kuru programa atškiras no parastāš pamatškolu klafu programāš. Šchais šagatawofchanaš klafes teel mahzita aridsan latinu waloda. Protams, ka uš šeno walodu rehkina teel šafchaurinati ziti preefšmeti. Tā tad šchis klafes eet pretrunā ar pamatškolu galweno kuršu. Bet kalwenā pretruna pastahw eefšch tam, ka šchais šagatawofchanaš klafes pee realgimnastijam un gimnastijam mahzibas naw par brihwu. Utzeratees, kungi, ka muhsu Tautas Padomes išdotais likums nošaka, ka obligatoriskai mahzibai jabuht pilnigi par brihwu. Ja widuškolaš pamatškolu klafes ir eewesta makšas mahziba, tad taš eet pretrunā ar muhsu isglihtības likumu. Muhsu Tautas Padome, išdodot noteikumus par pamatškolu, domajams, ir teesčham zentusees buht demokratiška, wīna apšinajusees, ka wīšai tautai wajadšiga obligatoriska isglihtība un pee tam bešmakšas isglihtība. Wīna štatijusees uš pamatškolu tā uš to isglihtības eestahdi, kurā jadod tautas mašam elementarā isglihtība. Wīna štatijusees tīšai uš widuškolu tā uš to mahzibas eestahdi, kurā war eestahtees tee, kam ir lihdselli, priwiligetāš klafes behrni. Bet isglihtības

ministrīja, eewedot šchis pamatskolas un sagatawoschanas klases (Sehdes wadibu usnemas wizepresidents A. Petrewizs), ar to peemehrojusees ne tautas masu prasibam, bet scho priwiligeto schkiru prasibam, jo teescham tautas masam pirmā weetā isglihtibas sinā ir besmaksas pamatskolas klases. Tā schee isglihtibas ministrījas rihkojumi un wisa winas politika atteezibā us sagatawoschanas klases ir pretrunā ar to garu, kas wadija Tautas Padomi, kad wina peenehma likumu par muhsu pamatskolas isglihtibu.

Pahrejām pee otrā punkta. Otrā punktā mehš apgalwojam, ka isglihtibas ministrīja ar 15. un 21. septembra un wehlakeem rihkojumeem eejau- fusees skolu waldes un skolu pedagogisko padomju darischanās, masinot tās kompetenzes, kuras winām peeschkir likums. Ja lasa zauri to likumu, ko peenehmusi Tautas Padome, tad mehš redsam, ka tur ir peeschkirta pla- schakā autonomija muhsu skolu pedagogiskām padomem, skolu padomem un skolu waldem. Ir gaischi redsams, ka Tautas Padome turejusees newis pee skolu zentralisazijas, bet pee dezentralisazijas, pee skolu autonomijas prin- zipa, un wina peeschkirhruši weetejam skolu eestahdem pateesi eewehrojamas kompetenzes skolu jautajumā. Skolu pedagogiskās padomes ir tās, kas israuga skolotajus. Pehz likuma skolu walde ir ta, kas apstiprina waj atlaisch skolotajus. Skolu pedagogiskām padomem ir teesiba lemt par skolu eefshejo kahrtibu, par skolas programās isweschanu. Atteezibā us widus skolam pedagogiskām padomem ir teesiba isdot apsolwenteem leezibas, bet nefas naw minets par to, ka pee leezibu isdoschanas war peedalitees kautkahdi mini- strijas preeschstahwi. Us ko tad iseet muhsu isglihtibas ministrījas rihko- jumi? Weens no scheem rihkojumeem, kas ir publizets 21. septembri, atteezas us skolu eefshejo kahrtibu un 15. septembra rihkojums atteezas atkal us skolu kahrtibu, us skolu grammatam u. t. t. Schee rihkojumi eeweh- rojami fashaurina skolotaju un pedagogiskās padomes kompetenzes. Par to eewehrojumu domu starpibu gandrihš newajadsetu buht. Isglihtibas mini- strijas rihkojums raksta skolotajeem preeschā, ka wajaga isdot wispahrigus noteikumus, ka esot japastrihpo skolenu peenahkumi pret fewi, pret mahzibas eestahdi, pret lihdsbeedri, pret skolas un klases kahrtibu un usweschanos un istureschanos ahypus skolas. Tahlat teef rakstis preeschā, zif skolotaji drihkt farihtot skolas isrihkojums. Ir noteikums, ka audsinoschus skolu un isglih- tojoschus isrihkojums drihkt isrihtot ne wairak kā diwas reises pusgadā. Us muhsu jautajumu isglihtibas ministrījas preeschstahweem, tiklab isglih- tibas ministrim Plahkim kā Aulseja lungam, waj wini isdemuschsi sikhus rih- kojums, tika atbildets, ka tahdi naw isdoti, bet ir isdoti wispahreji rihko- jumi. Us muhsu jautajumu skolotajeem, waj ir eespehjamš dotajās normās brihwi rihkotees, Dreimanis un Rihhtinsch atbildeja, ka schis normas ir tahdas, kas faita skolotaja darbibu. Isglihtibas ministrīja faka, ka schee rihkojumi naw doti ka obligatoriski, tomehr wini nemasina apstahkti, ka skolotaju brih- wiba ir aprobechota, jo katru rihkojumu, kas nahš no ministrījas, skolotaji saprot tā, ka tas wineem jaispilda un skolotaji zenschas ari to ispildit. To apgalwoja eksperti atteezotees us isglihtibas ministrījas rihkojumeem par skolu eefshejo kahrtibu. Eksperti apstiprinaja teikto ari par skolu grammat- weschanu. Jau godatais interpelaziju komisijas preeschsehdetais aistradhija, ka skolā jaleeto daudš daschadu grammatu un eksperti uswehra, ka zaur to teef patehrets daudš laita, skolotaji saudē daudš no ta laika, kas teem buhtu wajadsigs preesch pedagogiskās darbības. Zaurmehrā nemot ekspertu leezibas,

isnemot Wittcha funga leezibu, bija tahdas, ka isglichtibas ministrijas rihkojumi fashaurina skolotaju darbibas fferu un aprobescho skolenu paschdarbibu. Es brihnos, kadeht Nonahza lungs raksturoja eksperta leezibas ta, itka wini nebuhtu bijuschi nemeera ar isglichtibas ministrijas rihkojumeem. Es sche nolasfichu fahdu leezibu no eksperta Rihhtina. Rihhtinsch faka: „Mehs esam demokratiska walfis; mums wajaga ifaudsinat demokratisks darbineekus, un tas panahkams, ja skoloneem pascheem laus ifstrahdat sinamas usweschanas normas. Uri skolotajeem wajaga patstahwibas; ja tas nebuhs, mehs newaresim buht apfinigi audsinataji. Ministrija naw nahfusi pee skolotajeem kolegiali. Winas rihkojumos naw eetureti demokratiskee prinzipi. Isglichtibas ministrija nerehktinajas ar skolotaju un faweenibas domam. Tas ir peerahdamas nepfshaubami.“ Eksperts Dreimanis ifatas par to paschu schahdi: „Natu rihkojumu mehgina, teezas ispildit, bet ministrijas rihkojums par lasu audsinatajeem un waditajeem naw ispildams. Tahdi rihkojumi, kas fihki norahda ko darit, atstahj druhmu eespaidu us skolotajeem. Pareisi buhtu, ja ministrija greestos ar preekschlitumu, lai skolu padomes paschas ifstrahdatu instrudzijas, furas tad wehlf waretu fassanot. Jr bijuschi daschi tahdi gadijumi. Ja wifos gadijumos ta rihkotos, tad nebuhtu konfliktu bijuschi.“ Tahdas ir nepfshaubamas ekspertu leezibas. Weens no scheem eksperteem tifa raksturots no Nonahza funga ka weens no wiskreisakeem. Tas ir Rihhtina lungs. Bet par Dreimani war teift, ka tas ir bespartejfks. Ja jau teefcham nebuhtu godata fapulze tas patifas klaufitees us to, ko faka fahds sozialdemokrats, kas pee tam nepeeder pee partijas, tad wismas wajadsetu klaufitees us to, kas nepeeder it ne pee fahdas partijas, us tahdu kompetentu pedagogu ka Dreimani. Tahlf wehl us fahdu zitu jautajumu Rihhtinsch atbild sefoschi: „Ja ministrija fuhfa fahdus eerofinajumus, tad mums nekas nebuhtu pretim, bet ja nahf neispildami rihkojumi, tad tee rot pamatus demokratisfai skolai. Atlihdsibas jautajuma man lasu audsinataji ifteikufshees, ka ja nahfoschu gadu nebuhs atlihdsibas par obligatorisko noteikumu ifpildifchanas pahraudfibu, wini atteifsees to darit.“ Tahlf us manu jautajumu eksperteem Rihhtinam un Dreimanim, waj ministrijas rihkojumi nefashaurina pedagogiflam padomem dotas teefibas, abi diwi eksperti atbildeja ar nefshauboschos „ja“. Trefchais eksperts, Wittsch, atbildeja: „No weenas pufes ja, no otras pufes ne. Ministrija dod tifa wadoschos pawedeemus. Naw kategoriski pahrfahpts litums.“ Ra redseet, weens no eksperteem, fursch bij leela mehra nostahjees ministrijas pufe, schaubijas ari par to, waj sche rihkojumi buhtu tahdi, kas nemas nefashaurinatu skolotaju darbibu. (Pause. Gauzeens no weetas: „Pahrtraufumul“) Utwainojeet, fungi, man papiri pasudufchi. („Pahrtraufumul“). Ifitfim, fungi, bes pahrfraufuma. Sa tad man schheet, ka muhsu interpelazijas 2. punktis, fur eet runa par skolu pedagogiflas padomes kompetenzem, ka tas teef fashaurinatas ar ministrijas rihkojumeem, tit nepamatots naw. Ja mehs tit stingri ustahjamees par to, lai skolu padomem un skolu waldem un ari wezaku padomem buhtu plaschas autonomijas teefibas, tad mehs te ifejam taifni no isglichtibas interesem. Mehsh esam pahrleeziba, ka wiflabaf teefcham attihstif behrnus skola, ja behrneem dod plaschas paschdarbibas teefibas. Es, pahrunajot scho jautajumu ar eksperteem, wajaju wineem, ka labafi mahzit taifni tikumifko usweschanos, waj ar preekschrafsteem, waj ar preefscha rakfiteem haufchleem, waj behrneem dodot plaschu paschdarbibu. Tad eksperts atbildeja, ja muhsu rihkojumi ir tahdi, kuri skolotajeem eerobescho winu

rihžibu, tad teescham ſchi paſchdarbiba teef aprobeſchota. Sagad, kur ſkolas feenas ir aplipinatas ar daudſ un daſchadeem preeſchrafsteem, behrns war pahrwehrstees par ſinamu automatu. Winam wiſſ teef preeſchra rakſtits, ir aprobeſchota wina paſchdarbiba: paſtatees tikai uſ feenas tani tabelite un tur jau ir redſams, kaſ jadara, peemehram, tew ir jaſweizina tad un tad, tew jaſweizina uſ laukeem fatrs garambrauzejs u. t. t. Ja wiſu ſcho preeſchrafſtu ſkolās nebuhtu, tad ſkolenu paſchdarbiba atkarafees no wina brihwas gribas, no wina brihwa ſpreeduma; wiſch tirs mahzits ſkolā uſ paſchdarbibu. Tikai praktiſkajā behrnu kooperazijā ar ſkolotajeem audſinaſchana war dot labuſ rezultatus. Ja mehſ tik leelā mehrā aiſtathwam ſcho paſchdarbibas prinzipu audſinaſchanā, tad daram to tadeht, ka pehz muhſu uſſkateem ſkolai jaaudſina apſinigi darbineeki un pilſoni. Muhſu walſis dſihwe war noriſinatees kahtigi tikai tad, ja fatrai partijai buhs apſinigi darbineeki, ja uſweſchandās normas naw eefaltas, bet attihſtijuſchās dabiskā zelā. Schee preeſchrafſti ſkolam war tikai kaitet brihwai behrnu attihſtibai. Uſ teem paſcheem eemeſleem mums jaaiſtathw ſkolotaju paſchdarbibas brihwiba, ne ar to noluhfu, lai augſtām iſglihtibas eeſtathdem, wadoſchām eeſtathdem nedotu nekahdas teeſibas rakſtit ko preeſchā. Muhſu ſkolu likums dod iſglihtibas miniſtrijai teeſibas iſdot ſinamas programās, un lai tās realiſetu dſihwē, tad ſkolotajem jadod plaſchas teeſibas paſchdarbibas zelā tās iſweſt. Skolotajs ir dabujis ſinamu iſglihtibas zenſu, winam ir diploms; tik daudſ wajag uſtizetees tām eeſtathdem, kaſ diplomu iſdod, jo winas ir tatſchu no waldibas regiſtretas. Modernā pedagogija aiſtathw uſſkatu, ka labſ ſkolotajs, kurſch rihtofees pehz preeſchrafsteem, buhs ſiktaks, nekā tas, kaſ rihtofees brihwati pehz ſawas indiuidualitates. Newar buht leelu ſchaubu par to, ka mums ſchee rihtojumi, par kureem ir runa otrā punktā, ſaſchaurina ſkolotaju un behrnu paſchdarbibu. Schee rihtojumi Latwijas ſkolu nedemokratiſē, wini to biokratiſē un nenahf tahdā kahtā par labu ne Latwijas wiſpahrigai iſglihtibai, ne Latwijas ruhpnēezibas pazelſchanai. Latwijas ruhpnēezibu war pazelt tikai tad, ja tauta buhs iſglihtota un to wina eeguhs iſglihtojotees paſchdarbibas zelā. (Sauzeens: „Mahzidamees!“). Ja, mahzidamees. Muhſchu dſihwo un muhſchu mahzees. Bet man jaſaka, mehſ wiſmaſak mahziſimees no preeſchrafsteem, wiſlabak mehſ mahziſimees no dſihweſ praktikas. Mehſ wiſā wiſumā waram mahzitees tikai no praktikas, dſihwe ir weena leela praktika un ja to mehſ eerobefchojam ar normam un preeſchrafsteem, tad tas doſ tikai newehlamuſ rezultatus. Uſtizetees ſkolotajeem un behrnu brihwai darbibai, uſtizetees ſkolotaju pedagogiſtai gaumei, un tad nebuhs jaſlaiſch tik pahraf ſikti rihtojumi. Eſ te nerunaju tikai ſozialdemokratijas prinzipu wahrdā. Sozialdemokratija ſawuſ pedagogijas prinzipuſ kaſtanojuſt ar teem prinzipeeem, ko aiſtathw ari leelaiſ pedagogſ Amerikā Dſchons Džui, kura daſchi darbi bijuſchi tulkoti jau zariklās Kreewijas laiſā. Wiſch aiſtathw leelu paſchdarbibu kā ſkolotajeem tā ſkoleneem. Wiſch ir dibinajis ekſperimentalās ſkolas, kur teef mahzits ne pehz programās, bet brihwā dabā. Mehſ paſchlaiſ to neaiſtathwam, mehſ atſiſtām, ka ſkolā ir wajadſiga diſziplina, kā ir wajadſiga programa, bet mehſ gribam atſwabinat ſkolu no ſiſteem preeſchrafsteem, kahtuſ ir dewiſ iſglihtibas miniſtrs Plahtis.

3. punktā eet runa par eſſameneem. Weentahrt, eſſamēni ir pretrunā aridſan ar muhſu ſkolu likumu un, otrfahrt, wini ir taiſni kaitigi muhſu ſkolai. Tautas Padomes ſkolu likums noſaka, ka ſkoleneem ir teeſiba eeſtathtees no pamatſkolas

widusškolās bez eksameneem. Tas apstahlis, ka muhsu isglībtības ministrija ir eeweduši sagatawoschanas klases, kurās skolēni šewiški jafagatawo un no kurām wini tad noeksamīnēti war pahreet uš widusškolu, ir pretruna pret muhsu Tautas Padomes īsdoto likumu, kurš šaka, ka ir teesības eestahlees widusškola bez eksameneem. Bet šche rihkojumi par eksameneem, ar ahr-fahrtīgi šīheem nofazijumeem, atteezās galwenām fahrtam uš gala diplomu īsdoschanu widusškolu audsekeem. See ir laisti klajā 23. dezembri pagahjuschā gadā un ir pretrunā ar školu pedagogisko padomju autonomiju. Ja te tiktu dotaš tilai wišpahrejas normas, kahdos preekschmetos eksamīnēt, tad mehš waretu šchaubitees par to, waj wini ir pretrunā ar školās autonomiju. Bet palaseet tilai, kas tur teef runāš. Weenfahrt tur ir šīhti noteikumī par rakstīleem pahrbaudijumeem, par eksaminācijas komisijām, par preekschfehdejadeem tanīs. Gewehrojeet to, ka šchīs preekschfehdejadej ir isglībtības ministrijās preekschstahwis, kuram ir teesība ušlīst sinamu veto uš školotaju šlehdseeneem, atteezībā uš školenu špehjam. Ja, mani kungi, juhs teifseet, ka tas naw pretrunā ar muhsu školu autonomiju, ko winām dewuši Tautas Padome, tad juhs welkat šcho likumu pee deguna. Pedagogiskās padomes eksamēnu leetā nerihkojas pehz šaweem brihweem eestateem, pehz šawas pedagogiskās apšinas, bet rihkojas taišni pehz teem preekschrafsteem, ko winām isglībtības ministrija dewuši. Eksamēnu jautajumā isteizās ari ta šabeedribas dala, kurai wišwairaf japeegreesch wehriba — tas ir školotaju kongrešs. Pagahjuschā dezembra mehneši wišch isteizās pret eksameneem, motiwedams šawu ušstatu ar to, ka školotajeem ir eespehjamš jau wišos mahzības gados nowehrot šawu školenu sekmes. Pehz buhtības, kahdu labumu dod eksamēni? Ja tee pastahw ari leelās kulturelās walstīs, tad ar to naw teiktš, ka tee te ir weetā. Es domaju, kungi, ka katrs no mums, kas ir bijis widusškolās, waj školotaju seminarā, waj agrafās, tā šautās pilšehtu školās, atzerešees, ka mehš gatawojamees uš eksameneem. Eksameneem tika nolīktās šinamas deenas, lai waretu sagatawotees uš teem. Eksamēnu preekschmeti tika šadalīti pehz biletēm, kurās školens uš labu laimi iswilka. Preeksch eksameneem wišch bija gatawojees, mozidams šawu galwu gan pilšehtas dahrsos, gan mešchos waj zitur, un 2 lihds 3 deenās wišch mehginaja eedšīht šawā galwā tīf daudš, ka wišch nebija eedsiniš pa wišu gadu. Protams, winam nahza palihgā atmina, ar to wišch eedsina galwā šaktus un teorijas un tad, šwaigi sagatawots, wišch nahza pee eksamēnu galda un iswilka šawu biletīti. Ja wišch iswilka biletīti par to, ko wišch labi šinaja, tad wišch nolika šawu eksamēnu. Ja turpretim winam nepalaimēdās iswilkt tahdu biletīti, par kahdu preekschmetu wišch bija sagatawojees, wišch nolika eksamēnu šlīkti waj iskrita zauri. Šakeet, waj tahdā fahrtā eksamēni war dot leezibu par to, ka školens bijis šekmīgs gadā. Bez tam jagreesch wehriba uš to, ka eksamēni noteef šakaršeta atmosferā. Školēni eet pee wineem ušbudināti, un beeschi pat špehjīgs školens, buhdams nerwosš waj zitadā ne-normalā stahwolli eksamēna brihdī, war dot loti šlīktus rezultatus. Eksamens naw nekahda pareiša leeziba par školneeka špehjam pagahjuschā gadā, waj eepreekschejos 4 gados. Šahlar, ar eksameneem ir šaišīti dašchadi kritīši nelaimes gadījumi. Juhs, kungi, sineet, ka dašchreif školneeks īšdara atreebibu pee školotajeem par šlīktu numuru, waj īšdara pašchnahwību, ja wišch ir īškritīš pee eksamēna zauri, waj nezereedams to nolīkt. Kungi, waj naw eespehjamš zitadi pahrbaudīt školneekus? 4 gadus školneekam ir līkti numuri labi,

peeteefošchi, nepeteefošchi, un skolotajš fekojš wīnu fētmem, kuras eewestas grahmatāš. Tagad skolotajam naw jadarbojaš ar daudseem skolneefeem. Modernāš skolāš skolotajam naw janodarbojaš ar kahdeem simts skolneefeem, bet janodarbojaš tikai ar kahdeem 40. Wīnam 4 gadu laikā ir eespehjamš nowehrot ne tīf fēkmes, bet ari wīnu individualitati. Ja tad pehž tam wehl wajaga behruis mozit kahdas 3 deenas ar eksameneem, tad eš šafu, šola israksta šawu pedagogiško nespehhibu, un tahda ministrija, kura raksta preefšchā skolam šchoš šhloš rihkojumus par eksameneem, israksta leezību par šawu pedagogiško nesapratību. Man naw eespehjamš iklasit wīsus šchoš pahrschēdschōš preefšchraftsus, kuri aisnem 4 lapas puses. Eš ar teem juhš neapgruhtinašchu, bet katram dauds mas isglihtotam zilwekam japaraušta plezi, lasot tos. Un ir pilnigi weetā, ka skolotaji isteizās pret eksameneem šawā kongresā; ari pehdejā skolotaju konferenzē skolotaji isteizās pret ministrijaš rihkojumeem. Waru jums, fungi, nolāsit šchis skolotaju konferenzes resoluzijaš. Katrā sinā šchi skolotaju konferenze isteiz sinamas šabeedribas domas. Šchi resoluzija škan šchahdi: „Isglihtibas ministrijaš rihzibas weids, rihkojumi un apfahrtraksti neweizina Latwijaš demokratiškās skolāš attihšhibu un cefahrtu, bet atdsihwina un eewed pedagogijā un šabeedribā nosodito patwaldību skolu cefahrtā un beeschi nerekhinajas ne ar pedagogijaš prasībām, ne ar šabeedribas un skolotaju domām, uskateem un wehleschanoš. Latwijaš demokratiškās skolāš usbuhe un isweidoschana ir gruhtš un atbildigs darbš, kās fēkmigi weizams tikai kopejeem spehkeem kopigā darbā un šajušmā. Pee tagadejās isglihtibas ministrijaš rihzibas, kās nerekhinās ar skolotaju domām, skolotajeem suhd patiškana un griba nodotees augstajam Latwijaš jauno pilšonu audsinašchanaš darbam. Latwijaš skolotaju delegatu konferenze greeschās pee Satwersmes Sapulzes ar šchahdu šawu konstatejumu un luhds špert atteezīgus šolus, pahrgrosot isglihtibas ministrijaš šastahwu tahdejadi, lai winaš atbildigās personas rehkinatos ar šabeedribas domu un sewiškchi ar Latwijaš skolotaju kongreseem un konferenzem.“ Eš domaju, fungi, katrā sinā mums ir jarehkinās ar šchim šabeedribas domām, kās isteiktās skolotaju kongresā un skolotaju konferenzē. Se preefšchrunatajš Nonahza kungs aishrahdija uš widus skolu skolotaju konferenzem, itkā tās neetu pretrunā ar šcheem isglihtibas ministrijaš rihkojumeem. Bet nu mums tomehr jarehkinās ar skolotaju kongresu un skolotaju konferenzi, kuras apweeno sewi ir pamat-skolu skolotajus, ir widus skolu skolotajus un ir dauds kompetentakas skolotaju domu isteiškhanā, nekā tikai widus skolu darbineeki. Pee tam mums jaeewehro tas, ka šchis skolotaju kongresš bija loti bagati apmekletš. Pašchā šahkumā winaš bij kahdi 300 delegati un wīnšch representeja kahdus 2000 Latwijaš organifetos skolotajus. Uri skolotaju konferenze bij labi apmekleta. Winaš bij kahdi 100 delegati. Man aishrahdiš, ka kongresā un konferenzē wadoschā loma bijuši sozialdemokrateem un ka tadehl newar rehkinatees ar wīnu lehmuemeem. Eš gribu aishfahrt ari šcho jautajumu. Kad isglihtibas ministrim Plaška kungam prasijām par wina atteezibām pret skolotaju organifazijām, wīnšch teiza: „Eš negribu rehkinatees ar politiskām partijām.“ Išnahza tā, it kā skolotaju kongresī un konferenzes buhtu kahdas politiskās partijaš peedehtli. Mums japrotestē pret apgalwojumu, itkā kongresā un konferenzē sozialdemokratu partijaš beedreem buhtu bijis pahrschwarš. Skolotaju kongresā presidija eewehleti newiš sozialdemokrati wairakumā, bet deesgan konserwatiwi fungi, kahdi, peemehram, ir skolotaji Adamowitschš un Witschš.

Ras atteezas us skolotaju jauniswehlete beedribas waldi, tad tajā eeet tikai divi muhsu partijas beedri un pahrejee ir personas, kuras nepeeder pee sozialdemokratiskās partijas. Waj wini peeder pee fahdas zitas partijas pa labi, to es newaru teikt. Us to ka kongresā un konferenzēs buhtu ispaudees sozialdemokratijas gars, man wehlreis jausswer tas, ka pedagogiskos jautajumos ne tikai sozialdemokratiskie skolotaji, bet ari ziti progresiwee skolotaji peefriht tam weedoklim, kas isteiktas kongresa un konferenzees lehmumos. Beenemot tomehr gadijumu, ka teescham skolotaju kongresā un konferenzē un ari nahkoschos kongresos un konferenzēs buhtu pahrswards sozialdemokratijai, jajautā, waj teescham tas ir eemesls, kapehz nebuhtu jarehfinas ar kongresu lehmumeem. Ra tas redsams no pehdejām wehleshanam Latwijā, Kurlsemē un Wibsemē, balsu wairakums ir nodots par sozialdemokrateem. Tikai weenā Latwijas dalā, Latgalē, sozialdemokrateem naw tahda eespaida. Pehz wehleshanu rezultāteem daudsoš Latwijas apgabalos sozialdemokratu peefriteju ir leelais wairums. Ja tad nu socialistiskis wirseens ir pedagogu kongresos un konferenzēs, tad jafaka, ka pateesi fabeedribas wairakuma domas ari ir tahdas. Bes tam man te jakonstatē tas, ka pedagogiskos jautajumos socialistiskā kustiba eet tahlak par pilsonisko kustibu. Un kapehz socialistiskā kustiba peeslejas moderneem pedagogiskeem usfateem, kuras isweidojuschi tahdi pedagogi, tā Dschons Džui, Kirchensteins un ziti. Ja te eet runa, ka isglihtibas ministrs naw usklausiwees kongresu tadehl, ka tur esot pahrswardā sinams politiskis wirseens, tad taišni isglihtibas ministrs šche ir bijis partejiskis, lai gan winsch isleekas, ka winsch šhini sinā nostahjas ne us partijās weedokla. Tikai no wina pascha partejiskā weedokla winam ir nepeenemama ta fabeedribas doma, kas atspogulojas wairakos skolotaju lehmumos, tadehl ka tanis ispauduwees socialistiskā doma. No šchi redses stahwolka isglihtibas ministrijās preeschstahwja eebildumi neistur netahdas kritikas. Rihkojumā par eksameneem ir smazejoschš gaisš preesch muhsu skolas un ja skola ees pa scho zetu us preeschu, wina wehl wairat pildisees ar smazejoschu birokratisku gaisu. Newis ween socialistiskās Latwijas, bet ari pilsoniskās demokratiskas Latwijas labā schis rihkojums naw peenemams. Ja gribam patihrit skolu no šchi smazejoschā gaisa, tad neatraidēet scho interpelaziju. Lai nahl ministrijās preeschstahwji un paslaidro, tā wini skatas us isglihtibas jautajumu. Tad mehš wehl pamatigakt isrunasimees. Muhsu isglihtibas likumi ir ahrfahrtigi swarigi likumi. Rungi, nerihkosimees pawirski, tas ir weens no wis-swarigakajeem jautajumeem, kas wisdsilaki ker Latwijas nahloinē.

Pahreestim tagad us zeturto punktu: rihkojumu par ortografiju. Tas mums neschkeetas tik swarigs. Mehš ar leelu interesi noklausijamees walodneeka Endselina domas par ortografijas reformu. Mums tika komisijsā staidrs tas, ka, isdodot sawu reformu par ortografiju, isglihtibas ministrs naw rehfinajees ar plaschakām fabeedribas domam. Scho plaschako fabeedribas domu isteizeji ir rakstneeki, schurnalisti, kas apweenojuschees schurnalistu beedribā. Kad ortografijas komisijsā balsojuschi par isglihtibas ministrijās ortografiju, tad balss noschētruschās apmehram weenlihdšigi un tai pusē, kas balsojuschi pret isglihtibas ministrijās ortografijas reformu, ir bijuschu galwenām kahrtam schee schurnalisti un rakstneeki. Mehš skatamees us walodas atihstibu no wehsturiskā weedokla. Walodas weidotaji naw bijuschu walodneeki, bet gan bijuschu aktiwi literariski darbineeki. Muhsu latweeschu literarisko walodu ir weidojuschi muhsu agrakee rakstneeki: Juris

Allunans, Kronvalda Uttis. Wini naw bijufchi ūpezieli walodneeki, bet bijufchi ar leelu walodas ūajuhtu. Muhsu leelais dsejneeks Rainis studejis jurisprudenzi, un winsch laifam nebuhs studejis fanskrita walodu, fura ir pamats daudsam modernam walodam. Somehr Rainis ir kuplinajis latweeschu walodu tā, kā neweens latweeschu walodneeks, tapehz ka winsch ir pratis, kā genialis dsejneeks, smelt weelu no tautas dsihweš, eedsejot to dsejā un tā padarit ūawus darbus nemirstigus. Ar ūawu Getes tulkojumu ween winsch kuplinajis latweeschu walodu wairak nekā wisi walodneeki. Tapehz mums ir jastatas uš walodas jauninajumeem ari no ūchi weedokka. Newar radit ūahdu reformu tikai uš kabinetā sinatneeku ūehdseenu pamata. Man ir wišleelafā zeeniba pret profesoru Endselinu un ziteem walodneekem un ari pret Blahki kā pret zilweku, kas ir studejis filologiju un ir eewehrojams walodneeks, bet ja griš walodas reformu tautai ušpeest ūahds walodneeks, tad pret to mums jausstahjas. Interesanti ir, ko par ūcho jautajumu ūinoja departamenta direktors Pawils Rosits. Winsch aishrahdijs, ka ūchi rakstibas reforma ir nepraktiska, ka tās ūihmes, ar kurām buhs jaapsihmē wāhdu garumus, raibinās tikai druku un padaris to ūaitigu azim. Pat ahrsti ir teifufchi, ka wina war buht loti nehigieniska. Runajot pehz buhtibas, ūchai reformai naw eespehjams ar ūchim garuma ūihmem, ar kurām tiks raibinata muhsu rakstiba, padarit muhsu rakstibu par sinatnisku. Pat profesors Endselinūch ūaka, ka ūiruna nebuhs tahdā, nebuhs eespehjams apūihmet ūtānu platumu, ūchaurumu un krihtofchās ūtānas un tahdā ūahrtā ūirunajot tās buhs japalaischās uš walodas ūajuhtu. Tā tad ir pamatoti ūabeedribas un leetprateju darbineeku ušūati, ka ūchee rakstibas raibinajumi ar garuma ūihmem ir leeki un ka buhtu japaleef pee agrafās rakstibas, ka garumus apūihmē tikai zelmos ar garuma ūihmem un galotnēs tikai tur, tur pehz ūatura war rastees pahrpratumš. Bet te krištu ūwarā ne tik daudš walodneeziskais jautajums, bet gan juridiskais jautajums. Gotu rakstiba ir eewesta mums, ja nemaldos, ar Tautas Padomes lehmumu. To atzel ir eewed latinu burtu rakstibu. Pee tam te teef rakstis preeūchā, ka wišām komunal- un walstis eestahdem no 1. julija wišās grahmatas jawed jaunā rakstibā. Tās rihtojums naw nahzis no likumdofchanas eestahdes, bet gan ir parakstis no muhsu iūglihtibas ministra un no ministru presidentā Ulmana. Tahdā ūahrtā muhsu kabinetš dod rihtojumu, ar kuru komunalām eestahdem teef rakstita preeūchā ūinama grahmatu weūhana, ar kuru komunalām eestahdem teef ušpeests no 1. julija eewest jaunās grahmatas un tahdā ūahrtā darit weūelu rindu jaunu iūdewumu. Ja griš dot tahdus rihtojumus, tad tee war nahkt no likumdewejas puūes, bet ne no ministru kabinetā, waj ministru presidentā puūes. Ja mehš tā ūahūim rihtotees, tad ministru kabinetš deesin ko rakstis mums preeūchā. Komunalās eestahdes ir patūahwigas ūawas eesūejās darbibas weūhanā, winām rakstis preeūchā waretu tikai likumdeweja eestahde. Tadehl mehš ušūatam, ka 4. punkts no juridiskā weedokka ir neapstrihdams, ka muhsu ministru kabinetš newareja dot tahdu rihtojumu.

Tahlak 5. punkts. 5. punktā ir dots aishrahdijs par walstis biblioteku, ūkolās ahrsteem, kā ari par ūisiskās audūinaschanas institutu. Te Nonahza ūungs konstateja ūawadā toni, ka es esot isteizis iūglihtibas ministrim Blahkim paldees par wina rihtojumeem. Es tikai teizu to atteezibā uš ūisiskās audūinaschanas institutu; teizu, ka pehz buhtibas tahds audūina-

ſchanas instituts buhtu labš. Es nebuht to neteizu atteezibâ us wina riškojumeem par museju, mahſklas departamentu u. t. t. Man ir daudš ſchaubu par to, waj muhſu iſglichtibas ministra daſchi riškojumi, furi ir mineti 5. punktâ, teeſcham teezaš us to, lai pazeltu tautas iſglichtibu. Weens no ſcheem riškojumeem atteezaš us muhſu nazionalo biblioteku. Warbuht katram no mums buhš bijis eefpehjamš eefſtatiteeš ſchai muhſu nazionalâ bibliotekâ. Man ar gruhthu ſirdi jaſonſtatê, ka muhſu nazionalâ bibliotekâ, furai wajadsetu buht nazionalam godam, ir patecibâ muhſu nazionalaiš negodš. Šchi biblioteka ir eefpeesta kahdâ loti ſchaurâ eelâ, kuru daſchš labš eedſihwotajš newar atrast, loti nepeewilzigâ namâ; tur ir weena weeniga laſamâ iſtaba. Ja juhš gribeet laſit lairakſtuš, jumš jaſtahw kahjâš, juhš newareet apſeſteeš. Tani paſchâ deenâ grahmatas juhš newareet dabut, bet wareet tâš dabut tikai nahkoſchâ deznâ. Tur grahmatas gul weſelâm kaudsem neregistretas, nekatalogetas, tapêhž ka naw peeteekoſchš ſſaitš darbineeku. Leepajas biblioteka ir eerihkota daudš preeſchſihmigakt, nekâ muhſu nazionalâ biblioteka. Pameteet, fungi, ſtatus us zitâm neleelâm kulturâš walſtim, kâ us Daniju, Somiju, Sweedriju, Norwegiju, un juhš redſeſeet, ka tur nazionalâ biblioteka ir katraš walſtiš godš. Preeſch winas teef iſdotas milſu ſumaš un pee winas ſaſahrtſchanas peewillti labafee biblioteku ſpehki. Tur biblioteka ir atpuhtas weeta katram, kaš grib pawadit ſawu laiku laſot, pee tam wehl biblioteka ir pateeš iſglichtibas zentrs. Mums paſtahw diwus gadus nazionalâ biblioteka, un ja wina tiks wadita no tahdeem pat iſglichtibas ministrijas darbhoneem, kâ lihds ſchim, tad wina paſtahwêš wehl deſmituš gaduš, un tad mehš wareſim teikt, ka wina naw muhſu tautas godš, bet ir negodš. Ja muhſu iſglichtibas ministrija naw wairak konzentrejusi wehribu us muhſu nazionalo biblioteku, tad jaſchaubaš par to, waj tee riškojumi, kaš atteezaš us muhſu mahſklas un iſglichtibas eeſtahdem, ir domati kâ tahdi, kaš weizinâš muhſu iſglichtibu. Wiſ ſcheem eemefleem eš ſchaubos par iſglichtibas ministrijas idealeem noluhkeem. Atteezibâ us 5. punktum mums friht ſwarâ likumigaiš weedoſliš. Kamdehl mehš eſam tahdi likumneeki? Kamdehl mehš zenschameeš peerahdit, ka riškojumi ir nelikumigi? Mehš tatſchu, ſozialdemokrati, iſejam us likumu apgahſchanu, jo mehš eſam oſoſizjâ pret teem. Mums ir darſchana ar weenu ministriju, furai birokratiſmš naw noleedsamš. Ja ministrija ir tahda, tad likuma ſinâ jaſſatas winai zeeſchi us pirſteem. Ja ſchini ſinâ peelaidiš winai tâ riškoteeš, tad wina nelikumigi riškoſeeš ari zitur. Ja wina nelikumigi riškojas atteezibâ us fiſiklâš audſinaſchanas instituta nodibinaſchanu un nazionalo biblioteku u. t. t., tad deesti kahduš nelikumiguš aktuš wina wehl newareš iſdarit. Mums ſchi nelikumiba jairawe ar ſakni, lai teeſcham muhſu iſglichtibas ministrija eewehro toš demokratiskoš likumuš, kaš winai ir, un lai ſwarigoš jautajumuš wina greettoš pee Satwerfmes Sapulzeš, kura katrâ ſinâ iſglichtibas jautajumuš buhš kompetentata, nekâ iſglichtibas ministrijas birofrati. Tagad — žil ir likumigi, waj nelikumigi Latwijas zentralâ fiſiklâš iſglichtibas instituta ſtatuti? Wirſrakſtâ ſtahw iſglichtibas ministra lehmums: „Upſtiprinu, 15. nowembri 1920. g., J. Plahtis“. Te ir ſihki noteiktš, kahdš ir instituts. Te ir ſchahdi noſajizjumi, ka instituta padome ſaſtahw no ſeſoſcheem preeſchſtahweem: pa weenam no iſglichtibas ministrijas, Latwijas augſtkolaš pedagogiſkâš nodalaš, weſelibas departamenta, mahſklas departamenta, armijas wirſpawehlneeka galwenâ ſchtaba, ahrſtu

šabedribas un no 4 instituta teoretisko un praktisko preefšmetu pašne-
dsejeem iswehleteem preefšstahweem. Tā juhs redseet, isglichtibas ministrs
nodibina institutu, isdod statutus un bes kahda likumdoschanas zela pasaka,
ka tur padome fastahdas no reforeem, ar kureem isglichtibas ministrijai naw
nekahdu darišchanu. Tahlak — institutu beiguschee dabu apleezibas, kuras
dod wineem sifiskās audsinaschanas skolotaju teefibas § 1. punktā 2. minetās
mahzibas eestahdēs un armijā. Te isglichtibas ministrs isdod noteikumus
pat par to, kahda eestahde sagatawo wajadsigoss audsinatajus armijā.
Interpelaziju komisijā isglichtibas ministrija mehginaja attaisnot šawu kurioso
nelikumigo foli ar to, ka wehl jau neefot budšets isluhgts institutam, ka
tee efot bijuschi tikai prowisoriski statuti, un tahlak mehginaja scho rihhojumu
attaisnot ar to, ka statutus waretu eefneegt likumdoschanas eestahdei preefš
apstiprinaschanas. Nu, kungi, es jums jautaschu, waj juhs efet lasijuschi
kahdu likumprojektu, kas ir eefneegts no waldibas preefšstahweem muhsu
likumdoschanas komisijam, waj nu isglichtibas, waj juridiskai, waj sozjalās
likumdoschanas komisijai; likumu projektu, us kura jau buhtu ministra stempelis:
„apstiprinu“ no tahda un tahda datuma. Likumdoschanas eestahdei neweens
ministrs neefneeds likumprojektus, kurus winsch jau apstiprinajis. Winsch
eefneeds tikai likumprojektus. Waj te Plahkis nodarbojees ar sinamu likumu
beletristiku, waj winam — nopeetna griba dibinat institutu? Tahds noluhks
winam pateesham bijis. Ja winsch tahdu eestahdi gribeja dibinat, winam
dehl tahdas eestahdes dibinaschanas bija jagreeschas pee Satwersmes
Sapulzes un jaisprasa kredits.

Noteikumi par walsis biblioteku ir atkal šawadi. Sche ir teikts, ka
preefš walsis bibliotekas jaeefuhta til un til leels eksemplaru skaits, ka
walsis bibliotekā aisseegtās grahmataš lasit atkauts tikai personam, kuras
ufrahda ministra waj Latwijas augstskolas mahzibas spehku atlanjas. Rungi,
juhs sineet, ka mehš, sozjaldemokrati, efam pret kaut kahdeem aisseegumeem
pret grahmatam. Mehš efam pat pret zensuru. Mehš gribam tomehr sche
jautat, waj isglichtibas ministrim ir teefibas dot preefškrastus par to, tahdas
grahmataš war lasit un kahdas newar lasit. Tas ir likumdoschanas eestahdes
peenahkums. Winam naw nekahdas kompetenzes rakstis preefšchā sinamam
grahmatapghdneezibam, til un til dauds eksemplarus peefuhteet par labu
walsis nazionalai bibliotekai. Tahdas kompetenzes naw pat eefšleetu
ministrijai, naw neweenai ministrijai. Ja juhs gribetu schaubitees, tad lai
man buhtu atlauts peewest atkal tās pašas Seemelamerikas Saweenotās
Walsis. Tur nazionalā biblioteka un daudsi noteikumi par to raduschees
likumdoschanas kahrtibā. Zil man sinams, tahdi noteikumi ari zitās walsis
par grahmatapghdneezibam isdoti likumdoschanas kahrtibā. Luhk, aif scheem
eemesleem mehš uffkatam, ka 5. punktis ir pamatots.

Beidšot pahreestim us 6. punktu. Par to, warbuht, plaschaki runās mans
frakzijas beedris Dehrens, kas ir pirmais interpelazijas parafstitajs. (Ašch-
manis taira peefihni no weetas). Ari juhs, Ašchmana kungs, wareseet pehž
tam runat. (Ašchmanis no weetas „Baldees par atlauju!“). Ja juhs ne-
gribeet klausitees, tad wareet iseet ahrā, tā juhs to dareet pee mafal swarigeem
jautajumeem, ari choreis juhs wareet to darit. Ar ministra rihhojumu ir iit-
widets stary zitu mahkšlas departaments. Juhs, kungi, efet lasijuschi dascha-
das atkaukšmes par isglichtibas ministra pehdejeem rihhojumeem, stary zitu
kahdu wehstuli no eewehrojama mahkšlineeka Kalnina kunga. Wiš schee

fakti leezina, ka mahkšlas departamenta likwidেশচানা naw Latwijas mahkšlas attihštibas interesēs. Mahkšlas departaments konzentreja to darbibu sewi, kuras noiuhšs bija gahdat par mahkšlas isplatishanos. Latwijas tautas mahkšlas nosarem: musikai, glesneežibai, literaturai u. t. t. ir kaut kas kopejs un tas kopejais war tikt labaki weiktis un sekmetš tīfai no tahdas eestahdes, kurā ir konzentreta mahkšlineeziska darbiba. Muhsu isglihtibas ministrija ir aprauta ar birokratiskēem darbeem un tai naw wjadšigo spezialistu, kas waretu mahkšlas jautajumu wadit. Mahkšlas departaments ir ta eestahde, kura muhsu jaunajai Latwijai nepeezeeshami wjadšiga. Sagad tenzes ziteem reforeem, kas nekahdā sinā newar nahkt par labu muhsu mahkšlas weizinaschanai Latwijā. Kas atteežas uš juridisko puši, tad mums noskaidrojās tahds fakts: agrakais isglihtibas ministrijas preekšstahwis Rasparsona kungs konstateja, ka mahkšlas departaments tai laikā, kad wehl wīšas ministrijas nebija stingri nodibinatas, nodibinats uš zitu eerosinajumu un iniziatīwi, wīšch tizis, ka Rasparsona kungs teiza, apstiprinats no kabineta. Tapehž pehž godatā Rasparsona leezibas ir jadomā, ka mahkšlas departamentu war likwidet tīfai kabinets, bet, kā mehš sinam, likwidazija notikusi taišni uš isglihtibas ministra Blahka funga iniziatīwi. Protams, pehž šchis likwidazijas wareja greestees pee minetā kabineta, un pehž tam pee Satwerfmes Sapulzes, bet katrā sinā ir konstatets tas, ka isglihtibas ministrs ir pahrkahpis sawas pilnwaras, likwidedams eestahdi, kas bija no kabineta apstiprinata.

Sanemot wīšu kopā mums jafata, ka muhsu interpelazijai ir saws pamats. Balsoshanas rezultati nebij taišni tahdi, ka to leezinaja Nonahza kungs. Es klausijos wīnu deesgan wehriģi, bet wīšch tomehr neaifrahdija uš to, ka 2 punkti ir peenemti komisijā ar balsu wairakumu, proti otrais un treschais, kuri peenemti ar trihs balsim pret diwam. Mehš abi ar Zeltu pazehlām jautajumu, lai šchee 2 punkti tiktu isšchirti kā atšewišchki punkti, lar tee tiktu peenemti kā pamatotu un lai tahdā kahrtā waretu tikt peenemti Satwerfmes Sapulzē. Es isteizos pret to, ka ja diwi punkti ir peenemti, ka tad balso par interpelaziju wīšā wīšumā. Paleef neišdehšchams fakts, ka interpelaziju komisijas wairakums ir otro un trescho pantu atšinis par pamototu un ka tadehl isglihtibas ministrijas rihtojumi atšihiti par nelikumigeem. Protams, ja juhs atraidiseet interpelaziju, šchee punkti atkritis, bet ja juhs gribeet to atraidit, tad neatraideet tos 2 punktus, lai ministrim nahktos atbildet uš wīneem. Kas atteežas uš ziteem punkteem, tad spehka famehrs bij komisijā 3 pret 3. Nekriht swarā tas, ka weens no komisijas lozēkleem aif daschadeem swarigeem eemesleem nebij warejis eerastees, bet Nonahza fungam naw šchaubu, ka tee trihs bij par interpelaziju un 3 pret, un tīfai gadījumš noweda pee ta, ka jums netika zeltas preekšchā 2 wariazijas: weena pabalštita no 3 komisijas lozēkleem par interpelazijas atraidishanu un otra atkal pabalštita no 3 komisijas lozēkleem par interpelazijas peenemshanu.

Wehl masa peeshime par to, ka es atturejos no balsoshanas. Es domaju, ka interpelaziju komisija wareja buht tīf solida un nogaidit treschā lozēkka eerashanos, jo mehš nupat tīf bijām šahfuschi, un mums bij 2 stundas teesiba sehdet. Tadehl es, aif ta eemesla, ka weens interpelaziju komisijas lozēklis truhkst un mehš lihds ar to nedabusim pareišos rezultatus,

atteizos no balsošanas. Zaurmehra nemot mums ir jāsaka, ka balsojot par šo interpelāciju jūš pabalsojiet Latvijas izglītības lelati, jūš drūzin istihrieteet Latvijas aissmafufhos isglitibas stallus. Bet balsojot pret interpelāciju, jūš pabalstiteet to isglitibas ministrijas politiku, kuru jūš wifā wifumā newarefeteet atsiht par demokratisku. Te nekriht swarā tas, waj kahds no isglitibas ministrijas preekshtahwejem ir aissghjts, waj ne. Blahka funks ir aissghjts, bet departamenta direktors ir eenehmis wina weetu. Winsch ir tahda pat gara zilweks, kā isglitibas ministrs Blahkis. Ja jūš šo interpelāciju atraidiseet, jaunais ministrs, kahds nu ari wezā weetā nenahktu, waj mahzitajs Behrsinsch waj zits kahds, ees to paschu zelu, tahdu ir ghjts isglitibas ministrs lihds schim un tahdā kahtrā muhsu skolu wehl wairaf biokratises, muhsu skola wehl wairaf tiks apspeesta, un tad weepildisees tās bailes, kuras isteiza weens no esparteem, Rihtinsch. Winsch teiza: „Es atsihtu, ka muhsu skola ir masleet demokratisfaka nekā zarisma laikā, bet man bail, ka wina nepaliftu par zaristisku ar laiku.“ Tadehl, lai tas nenotiftu, balsojeet par muhsu interpelāciju. (Applausi pa freisi).

Presidents J. S. f a k t e: Wahrds peeder Jr. Trafunam.

Jr. Trafunas (Latgales kristigo semneeku saweeniba): Nu, mani funkci, jūš efeteet wifā nogurufchi un es runafchu loti ihfi. Es eefahlfchu tit ar Zizerona wahrdeem: Quosque tandem Catilina abuteris patientia nostra?“ latwifri fakot: zit ilgi tad jūš, mani funkci-interpelanti, welti isleetofeteet muhsu pazetetibu? Mehš, mani funkci, leelako datu laika seedojam tikai preeksch jūshu interpelācijam. Mehš efam sanahlfufchi tapehz, lai isdotu likumus, isstrahdatu walsts konstituziju, walsti nodibinatu kahtribu un likumibu, un mums, mani funkci, janodarbojas tikai ar jūshu interpelācijam (nemeers pa freisi). Ja jūshu interpelācijas buhtu leetifskas, tas buhtu tas zits; ja jūš nahktu, peemehram, ar tahdām interpelācijam, kapehz bija newainigu laufchu peefaufchana Latgalē, Utaschinē, kapehz neteet aissfargati meerigi laudis no laupitajeem? Bet jūshu interpelācijās ir zitadā garā. Jūš jau nahzāt preekschā ar interpelācijam, kapehz tikufi apfchaudita laupitaju banda un aissstahwejāt likuma pahrfahpejus, bet ne newainiqus laudis. Mums nahf tagad interpelācija par skolam. Bet, mani funkci, es gaidiju, ka jūš nahzāt preekschā ar zitu interpelāciju, ka jūš eefneegfeteet interpelāciju isglitibas ministrijai, kapehz isglitibas ministrija naw lihds schim ghjdajufi par to, ka tas likums, kuru ari jūš, mani funkci, kopā ar wifu Satwersmes Sapulzi efeteet peenehmufchi par skolu, buhtu ispildits, ka mums wajaga nodibinat katra pagasta feschklasigu pamatskolu, ka wajaga dot behrneem brihwu usturu, wajaga dot behrneem grahmatas, wajaga dot dsihwoflus u. t. t. Es zereju, ka jūš nahfeteet ar tahdu interpelāciju — tafchu mani funkci, tā bija jūshu griba, ka tahdai skolai wajaga buht. Nedomajeet, ka es esmu pretim 6 klasigai semneeku isglitibai. Bet, mani funkci, jūš, kad likumu isdewāt, neaprehkinajatees ar budfchetu, neaprehkinajatees, tā fakot, ar to walsts un tautas stahwofli, kahds ir; waj jūš fpeheteet to iswest. Bet ar šo jūš, mani funkci, nenahfat preekschā; jūš nahfat preekschā ar fefofcho: kapehz ministra funks isdewis tahdus un tahdus un daschadus zitus rikfojumus. Paslatifimees, kahdi jūshu apwainojumi ir, weens no galweneem punkteem, kuru jūš usstahdeet, ir peemehram tas; kapehz ministra funks ir eedroschinajees pee gimnasijam peelaist pamatskolās. Luhdsu man pateikt, waj tas naw weenalaga, ka pamatskola ir pee gimnasijas (Sauzeens pee

sozialdemokrateem: „Sahf fajukt“), waj atfewifchki? Ugraf bij gimnasijas un progimnasijas, 4-klasigas skolas, t. i. progimnasijas un 7 lihds 8 klasigas gimnasijas. Juhš gribeet, lai pamatskolai buhtu tahda pat programa, ta 4 klasigai progimnasijai un ja pee gimnasijas pastahw tahdas paschas 4 klases, tad tas buhtu weens un tas patš. Es pateesi newaru sapaft, to juhš tad ihsti wehlatees (Smeekli. Sauzeens no sozialdemokrateem: „Paprasteet Seila jaunkundsei“). Ne, mani fungi, Seila jaunkundse to naw eefneegufi, bet es wehletos sinat no jumš pascheem to pasfai drojumu, jo ja fahds eefneedi interpelaziju, tad wajaga sinat, to winsch grib. Bet tam, mani fungi, juhš usstahdeet ta galweno punktu tahdu, fapehz isglichtibas ministrs atlahwis gimnasija prasit no behrneem eefamenuš. Ja juhš, mani fungi gribeet sinat, tad es jumš to pasfai drofchu (Smeekli un applausi. Sauzeens no weetas: „Spezialists!“). Man loti patiht, ta te leeta paleef preeziga, jo juhš, mani fungi, aifween efeet gribejufchi pahwehrst scho augsto namu par mitinu, par sarsu. Mani fungi, ja juhš gribeet sinat, fapehz tee eefameni wajadfigi, tad, ta es jumš jau teizu, es jumš to pasfai drofchu, lai gan tas naw mans peenahfums, jo isglichtibas ministrs es neefmu. Mums weena dala gimnasiju skolneeku komplektejas no Kreewijas, no komunistu un leelineeku skolam, juhfu radineeku (Pa freift jautriba un smeekli). Tur naw to leegtees, no komunistu un bolschewifu skolam. Un pee wineem . . . ja juhš netizeet man, tad es jumš waru peewest simts leezineeku, ta fahrtiba bij tahda. Neweens skolotajs nedrihftsteja nollauschinat skolneeku, furam bija usdewis sinamu leziju us nahfoscho deenu. Neweens skolotajs nedrihftsteja pahrbaudit skolneekus, kas gribeja eestahtees gimnasija. Peetifa ar to, ta winsch peeteifdamees pateiza, ta winsch grib eestahtees 4. klase, waj 5. klase un tas tika peenemts. Juhš, mani fungi, paschi pee leelineekeem dshwojat tahdu laiku. Juhš sineet labaf, kas bij sche Rigā, bet kas bija Latgalē — Rehseknē un Daugawpilt, to es sinu labafi. Un tur bija akurat ta. Neweens skolotajs nedrihftsteja pahrbaudit skolneeku, tad gads beidšās, waj winsch mahf tas klases kursu waj ne, bet winsch jau zaur to paschu pahrgahja us otru klasi. Un no tahdeem skolneekeem komplektejas ari muhsu gimnasiju skolneeki. Luhdsu man pateift ja juhš pateesi, mani fungi, gribeet, lai Latwijas tauta buhtu isglichtota. Waj tahds ir tas zelsch, pa kuru juhš gribeet to panahft? Tattchu juhš efeet tee, kas muhschigi kaldina tikai to: mehš gribam to isglichtibu, mehš gribam to proletariatu zelt mehš gribam winu apgaismot, un pateesiba juhš gribeet tif nemahfulibu, juhš gribeet tautu tikai tumšiba west. (Trofknis un smeekli pa freift). Ta isftatas, mani fungi, juhfu interpelazijas punkts. Es loti preezajos, ta jumš patiht smeetees par to, to juhš efeet eefneegufchi.

Tad, fungi, juhš usstahdeet nahfoscho punktu, ar kuru juhš apwainojeet isglichtibas ministri, ta winsch esot peelaidis to, ta minoritates esot drihftstefschas atlaift skolotaju no sawas skolas un, no otras puses, juhš pahrmeteet isglichtibas ministrim, ta winsch ir eedroschinajees kur zitur atzelt no amata skolotaju. Man te, fungi, buhtu jaisftatas ar weenfahrschu latwifku wahrdu; „Prahtin, nahz mahjās!“ (Smeekli). Waj juhš sineet, to juhš gribeet? Ja juhš paschi neefet sche staidriba, ta tad juhš gribeet, lai ministra fungs buhtu par to staidriba, to juhš paschi nesineet? Rungi, nenemeet par laumu, juhš pahrmeteet ministrim par tam minoritatu teefbam, bet juhš paschi efeet dewufchi tas teefibas minoritatem. Juhš preeft no ministra lunga, lai winsch atzeltu to listumu, to juhš efeet isdewufchi. Juhš gribeet stunt isglicht-

tibaš ministri uš to zelu, lai wiņšch lišumu pahršahpj. Mani fungi, to eš nesaprotu. Warbuht to šaprot pašchi interpelazijas eefneedseji, bet mehšsche, šahkot no labā špahrna pat lihds kreisam, šcho gudribu nesaprotam. Mani fungi, eš negribu plašchi runat par žitām leetam. (Šmeekli). Tad juhs pahrmeteet ministrim, ka wiņšch ir atlaidis no amata školotaju Melamedu. Bet waj jums šinams, kas wiņšch bija? Pehz tautibaš wiņšch bija šchihds, pehz šawa amata komunistis, bolschewiks. (Šmeekli). Warbuht, mani fungi, wiņšch jums ir tuws radineešs pehz programās. To eš negribu noleegt, bet, mani fungi, tahds audšinatajš Latgaleš školās naw wehlams. Šur naw nekahdu šchaubu. Eš wehl noschelloju, ka juhs neminejeet interpelazijā oturu školotaju no Latgaleš. Tas školotajs, kuršch ir tā audšinatajš gimnasiajā, ir bijis školotaju seminarā un no tureenes tizis isdšihšs, eestahjees kara školā un no tureenes ari padšihšs. Tā tad neweenu školu wiņšch naw pabeidšis un tagad wiņšch ir gimnasiajā par audšinataju. Waj tad gimnasiajā war buht tahds audšinatajš, kam pašam jamahzas? Tas, mani fungi, ir šo juhs aistahweet. Bet šo juhs aistahweet? Juhs neaistahweet lišumu, šahrtibu, isglihtibaš weizinašchanu, kas pehz muhsu pahrleezibaš, pehz pilšonu grupas un šewišchki kristigo grupas, ir aistahwams. Bet juhs aistahweet lišuma pahršahpejus, nemahšulibu un tumšibu. (Šaršfauzeeni no sošialdemokratēem: „Wakar jau peenehmām 55 milšonus!“). Milšoni, mani fungi, ari stahw šakarā ar šcho leetu. Juhs runajeet par teem milšoneem. Tad eš pateikšchu, ka ari ar šcheem milšoneem juhs istahjāt šaršu un šokus, kuri naw zeenigi juhsu partijas un eš nebuhtu zerejis, ka parlamentariška frakzija tahdās nopeetnās leetās, ar kurām juhs šewišchki plahtatees — ar gribu tautu isglihtot un audšināt, pazelt šemaku žilweku — ka juhs ar tahdām leetam šokus dšeneet. Ja juhs, mani fungi, gribeet pateest leetiškku interpelaziju zelt preešchā, šur ir lišuma pahršahpums, tad tahdu peemehru eš waru jums peewest. Bet juhs, mani fungi, maneem pademeem nepaklausiseet, lai ari žil prahtigas šchis domas nebuhtu. Tahds peemehrs, mani fungi, ir. Mums ir isdots lišums un lišumā ir peenemts, ka tizibaš mahziba školās ir pašneedsama. Bet wešelu gadu Šeepajā školotajinosahjās uš ta pamata, ka tizibaš mahziba naw peelaišchama. Kad ministrs neatzehla tahdus školotajus, lišuma pahršahpejus, tad juhs nenahžāt ar interpelaziju, šura tad bes šchaubam buhtu leetiškka bijuši. Tad, mani fungi, juhs to lišumu neaistahwejeet, bet aistahweet lišuma pahršahpejus. Ja juhs buhtu, mani fungi, pateesti lišuma aistahwetaji, tad juhs buhtu ari nahšuschu ar tahdu interpelaziju: Uš šahda pamata Latgalē, Korfowas pagastā, školotaji eedrošchinajās noklauschinat wezakus, waj wini wehlaš, ka behrni mahžitōs tizibu. Un mums lišumā ir peenemts, ka tika tee, kas newehlaš, eefneeds pašinojumu, ka wini newehlaš nemt tizibaš mahzibu. Še ir lišums pahršahpts un ne tika Latgalē, bet ari tepat tas noteek, Riģā, šem juhsu deguna. Bet šo juhs negribeet redset. Juhs negribeet redset, ka bij školotaju kongrešs, kas uštahjās pret lišumu un tizibaš mahzibaš peelaišchanu, isnesa šawu lehmumu tizibaš mahzibaš pašneegšchanā un eeweda politiku školā. Ja, mehš waram par politiku runat te, šo tauta ir muhs šuhthjuši. Bet školās nedrihkst buht politikas. Tā war školu tika šamaitat. Šur juhs, mani fungi, ar interpelaziju nenahzeet. Bet luhdsu, mani fungi, man pateest, šo tad juhs tagad gribeet ar interpelaziju panahkt? Mehš ešam tagad panahkuschu to muhsu lišumā, ka neweena peršona par školu naw

atbildīga. Isglītības ministriem nav tiesības ne rīkojums dot, ne skolotāju pieņemt, ne atzēt. Ģimnāzijas pahrfinim arī nav tiesības ne par to skolā noteikt. Skolu padomem arī nav to tiesību, viņas var tikai eerosināt. Ja, ņemot, mani vārdu, kas tad ir tas šķērsenis skolā; kapeņz tad i. glītības ministrija ir pēc mums, tad tātchu vajaga to likvidēt, ja viņai nekādu tiesību nav. Tahdu skolā, par nelaimi, arī labais spahrs un zentrs panahza, eedams pēhž juhsu pawadaš. Bet ja jau reis pēc mums ša anarkija skolā ir eewesta, tad juhs gribeet to anarkiju aistahwet wehl tahlat. Kad isglītības ministrs grib eewest sinamu kahrtibu, tad juhs to anarkiju gribeet tikai dšlinat. Ja, jums jau tās teefmes ir ša pēc bolschewikeem. Kas grib, mahzas, kas negrib mahzitees, tam isdod diplomu un wiš buhs inscheneri, wiš buhs dakteri u. t. t. Nē, tahdā zelā mehš nepanahšim tautas isglītības un tautas tukumisšas audsinahšanas pazelschamu. Šchis ir tās leetas, uš kurām es gribu aishahdit, nerunajot par pašchu skolā wis-pahri, ša mehš wīnu zaur likumu esam nostahdijuschī. Es atzeros loti labi, man negribas minēt tos laikus, kad es biju departamentā, tad man nahza preefšā ar tahdeen preefšchikumeem, kas ir pēhž juhsu programā un juhsu fferas laudim, kuri nahza preefšā, peemehram, ar tahdu programu: pirm-mahzības skolās eerihojamas Latgalē tā: mehneš weenu reiši uš katru zeemu kuhšis skolotaju; tas nowedis behrius uš zuhku kuhši un parahdis, ša tur zuhtas teef audsetas; tad nowedis uš peedarbu un parahdis, kur teef kulta labiba. Kad man nahza ar tahdu preefšchikumu, es teizu: kamehr es esmu departamentā, tikmehr es to nepeelaidischu. Tad katra bahba Latgalē teiš: wīni ir prahtu saudejuschī Rīgā, jo katrs behrs šin, kas ir zuhku kuhši. Nē, mani vārdu, to zelu mehš neesim, un to zelu, kuru isglītības ministrs ir gahjis, to mehš aishstam par pareišu un ja ir kas pahmetams isglītības ministrijai, tad tikai tas, ša wīna naw isleetojušī deesgan stingru roku, lai nostahditu muhsu skolās tā, lai tur buhtu kahrtiba un lai sinatu, kas ir par skolā atbildigs un ša walsts waretu to audsinahšanu west tahdā wirseena, ša tas ir wajadsigs preefšch paščas tautas un preefšch paščas walsts.

Prezidents J. Ešchakste: Wahrds peeder Dehkenam.

R. Dehkenš (sozialdemokrats): Augstā šapulzel! Mehš noklausijamees loti pašchu šinajumu no pēcprasijumu komisijas wairakuma referenta un arī deesgan pašchu šinajumu no masakuma preefšchahwja. Pateesiba warakums un masakums te radees tikai gadijuma dehl. Gadijums, ša tika jau aishahdits, ir ischchiris to, ša juhsu preefšchā nolika tikai weenu lehmumu no pēcprasijumu komisijas un ša tas lehmums netika nodots diwoš wariantos. Tad mehš noklausijamees arī usbrukumu interpelanteem, kapeņz interpelazija esot eefneegta. Tas usbrukums leezina par tik leelu leetas nepahrsinahšanu, ša teefscham jaska ar usbruzeja wahrdeem, ša nopectnas leetas jānem nopectni. Newar runat par gimnāziju un pamatskolu šafaru zilwešš, kam par to naw nekahdas jehgas. Newar runat par eksameneem tas, kas nesin, kahdi eksamēni eewesti. Newar nostahdit arī Melameda leetu tā, ša wīnch ša komunistu un schihds no weenas weetas allahschams un ša komunistis un schihds otrā tahdā pašchā weeta apstiprinams. Še jaska: „Prahtrin, nahz mahjās!“ (Reti applausi pa freiši). Uri newar teikt, ša par minoritatu skolā nodalu darbibu neatbild isglītības ministrs. Kas tad atbild? Minoritatu skolā pahrwalschu preefšchneeki newar nahkt un pašchi atbildet par šamu darbibu parlamenta preefšchā. Šchis pahrwaldes ir padotas isglītības mini-

strim. Tā kā minoritatu departamentam direktors nav paredsets, tad dabiski, ka izglībtības ministrs pats ir sējis departamenta direktors un viņam jānodrošina atbilde par to, kas tur noteikts. Nopeetni nav nemamās tās pamahzības; par to sošaldemokrati lai eesneegs interpelazijas. Sošaldemokrati pašči finās, par to eesneegs interpelazijas, un ja bašnizfungs Trafuns atrod ieglihtības laukā few newehlamās parahdības, tad lai wiensch pats isleeto interpeleschanas teesibu. Pehdejais jautajums bij: ko mehš gribam panahkt ar scho interpelaziju? Es zentifchos us to dot atbildi.

Kopšch muhsu interpelazijas eesneegschanas ir pagahjis jau labs laiks un dauds, kas toreis bij ašs, tagad šawu ašumu ir saudejis. Romisijas sehde dsirdejām no ieglihtības ministrijas preekschstahwa, ka par dascheem rihkojumeem likumprojekti jau eesneegti likumdoschanas kahrtibā, tā tad aplintus atsihts, ka peeprašjums bijis weetā. Mehš sinam, ka ešamenu jautajumā, kas toreis bija fewiischki ašs, kur jautajums pilsonistā prešē bij nostahdits tā: waj ministrim eet, waj Rigas widus skolu pedagogistām padomem, kas jautajums likwidets. Ministrija tagad stipri peekahpdamās ir panahkusi šaprašchanos ari ar Rigas widus skolu pedagogistām padomem. Se interpelazija itkā jau buhtu šawu noluhku šafneegusi. Wes tam wakar mums te no schis augstās weetas pašinoja, ka pats ieglihtības ministrs Plahka fungs, pret kura rihzibu bij wehršis peeprašjums, ir atluhdsees no amata un wairs neispilda ieglihtības ministra weetu. To waretu tulkot tā, ka ari zitos punktos — daschos punktos interpelaziju ir jau par motiwetu atšinuši pati ieglihtības ministrija un raudstijusi ko neko labot — interpelazija atsihta par pamatotu. Ieglihtības ministrs aiseet, nahks zits, kas, warbuht, eewiršis ieglihtības leetu wadibu šabeedribai wehlamās šleedēs. Ja leetu tā nostahda, tad teescham waretu zeltees jautajums, waj muhsu interpelazijai tagad wehl ir pamats. Bet nu rodas jautajums, waj zits wirseens tiks eeturts, waj ari wirseens paliks tas pats wezais. „Brihwā Seme“ gawilē, jau tagad: wirseens paliks tas pats. Tā tad ari no schis pufes muhsu interpelazija tagad ir weetā. Mehš ešam interpelejuschi par dauds šwarigām leetam, par newehlamām parahdibām daschadās dsihwes nosarēs. Se aišškarta wiššwarigakā un wišwahrigakā weeta muhsu dsihwē, kā referents Nonahza fungs raksturoja. Skolu un ieglihtības leeta lihds schim ir palikuši Satweršmes Sapulzē pilnigi neaišškaria. Schini nosarē šakrahjees dauds newehlama, un te nu weenreis schis jautajums nahk Satweršmes Sapulzei preekschā, lai augstā šapulze waretu isteittees par muhsu skolu politiku. Man nenahk prahtā ieglihtības ministri Plahka fungu teesat. Tāpat naw man nodoma nemt wišus interpelazijas punktus zauri un tos punktu pā punktam istirsat no likumības weedokla, šalihdsinot weenu likuma pantu ar otru, peewedot pat to 16. julija likumdoschanas kahrtibā šfdoto likumu, kuršch šfdots 16. julija kahrtibā pehz tam, kad no ieglihtības komisijas tas bij atraidits kā nepilnigi isštrahdats, kā pretim rumajoschs Šautas Padomes jau peenemtam likumam. Man leekas, ka toreis Šautas Padomes, ieglihtības komisijā ari Nonahza fungs fastahweja par lozekši un bija klahi, kad tas projekts tika atraidits. Pehz tam tas tomehr publizets 16. julija likumdoschanas kahrtibā. Waj tas ar wišpahr pareisi bija un waj tas pareisi, ka scho likumu tagad nem kā Šautas Padomes peenemta likuma papildinajumu un tulkojumu, kad Šautas Padomes komisija atšina, ka wiensch runā tam pretim. Šahdi jautajumi buhtu galigi isšchkrami tīfai šenatā. Es negribu nodarbotees ar juridisku jautajumu istiršaschanu. Man

no šwara ir pati skolu un wišpabri kulturas politika. Plahka kunga laika. Muhšu interpelazijas atšewišchkee punkti nodereš tikai par pawedeeneem wišpahrejo politiku nowehrtejoj. Mums te naw no leela šwara, waj weenā otrā pamatskolās mahza latinu walodu waj ne. Tee ir pedagogiski jautajumi. Mums ir no šwara, ka muhsu pamatskola lai paliktu 6 gadiga. Likumā taš nepahrprotami noteikts, bet tikpat nepahrprotami Aulseja kunga preeščhā stahditā schema reduzē obligatorisku skolu uš 4 gadeem un pahrejee 2 gadi ir peeschirti papildu skolai. Interpelazijā minetais rihkojums ir tikai pirmāis šolis uš Aulseja schemas realisešchanu. Se nu mums jāfaka, ka 6 gadiga pamatskola mums ir šwehta un par to mehš stahwešim lihds pehdejam. Par to ir noteikti isteikuschees skolotaju kongresi, par to ir isteikuschās skolotaju konferenzeš, par to isteikuschees skolu darbineeki un par to buhs ari muhsu tautas leelafais wairums. Mehš nedrihstam atteiktees no 6 gadu obligatoriskās pamatskolās. Se israhdisees, kahdi usskati isglihtibas leetās ir Satwerimes Sapulzei. Wafar mums no tāš pušes (rahda ar roku uš labo puši) apgalwoja, ka atteezibā uš isglihtibas jautajumeem domu starpibas Satwerimes Sapulzē neesot, no weenas seenas lihds otrai seenai wiši esot weeniš prahtis isglihtibas jautajumā. Waj tikai atteezibā uš Latgali? Tagad redsešim, waj Trašuna kungs ir par isglihtibas leetu; waj ir par to, ka behrneem skolā jamahzas ne tikai lihds 12., bet lihds 14. gadam. Tā tad šchis interpelazijas punkts ir pamatots.

Otrs un treschais punkts aiskler skolās eeschejo dšihwi. Muhšu likums nepahrpratami noteiz, ka skola ir autonoma un praša, lai tiktu eewehrotas ari skolotaju domas. Se eet runa par skolās autonomiju un par to, waj skolotajam ir teešibas skolu wadibā un skolu leetās lihdsi runat. Kas noteek pee mums šhini sinā? Baskatiseemes minoritatu nodalā, wahzu nodalā. Se ir diwas leelas grahmataš: pamatskolu un widuškolu programās. Sewadā teiktš: leels preeš skolotajeem, ka wineem dota teešiba un eespehja lihdsi runat un lihdsi weidot skolu. Rigas wahzu skolotaji no šawas preešchneezišbas waditi ir noturejušchi ne masak, kā 130 sehdes bes maksas un fastahdijušchi šchis 2 grahmataš. Tiklihds bija isleikta no skolotajeem neustiziba freemu skolu nodalās waditajam, taš ašgahja un nahza zits. Tahdas teešibas pee mums zittautu skolotajeem. Kahdas teešibas latweešchu skolotajeem? Muhšu skolotaji ir luhgušchi atlaut wineem lihdsi darbotees skolu weidot un zelt, bet wineem to nelauj, ko minoritatu skolotaji usskata kā ar likumu few nodrošchinatu. Juhs dširdejat no mana frazijas beedra Dermana, ka šhini sinā latweešchu skolotaji ubago un deedešē pehz atlaujas lihdsi darbotees pee skolās weidošchanas un zelšchanas. Bet wineem to nedod. Kad pedagogiska padome usstahda jautajumus, kas atteezas uš audinašchanu un mahzišchanu skolā, tad pedagogiskās padomes preeščsehdetajš atbild: „Naw wajadšigs apšpreest, te nahšs rihkojums no ministrijās“. Waj latweešchu skolotaji nespehji strahdat, waj wini negrib strahdat? Lai atbildetu uš scheem jautajumeem, tad buhs jaatfatas drušku atpakaļ. Kas tad muhsu skolu lihdsi šchim ir zehliš? Mehš sinam, ka muhsu pirmā skola atradās leelkungu un basniškungu sinā, kas winu wadija wahzu garā. Kur zehliš pirmā doma par latwišku skolu? Ta nahza no tautas, skolotaja Kronwalda Ulta wadibā. Kas pašargaja muhsu skolu rušifkazijas laikā no galigas pahrfreewošchanas? Waj taš nebij rewoluzionarais latweešchu skolotajš? Un tad, kad latweešchu tauta bija isklihdinata, leelaiš wairums atradās istaistis

pa wisu plascho Kreewiju, kur tad radās pirmā doma par ihsto latwisku skolu? Kas bij šīs idejas neseji? Masfawā 1916. gadu pawašari salafijās isgļihtības darbineeki un skolotaji, kuri wairs neschķihrās rewoluzionaros un nere-woluzionaros, neschķirojās pehz politiskām partijām, bet wisi tifa dšihtu no weenas domas — radit latweeschu skolu, wisi weenprahtigi par to interesejās, un ta bij weena no wiššiprakām šaitem, kas toreiš Kreewijā šaitiia wisuš istaištos latweeschus. Šai konferenzē sehdeja gan sozialdemokratis Dehkens ari, bet winam lihdsās toreisejais kadets Berga kungs un tur isgļihtības jau-tajumu neapškatiņa no politiski-partejiskem weedokleem, bet tikai no pedago-giskeem prinzipeem. Tur radās latwiskās skolas ideja. Pehz konferenzē peenemteem prinzipeem usdewa isstrahdat noteikumus un programās Masfa-was kulturās birojam, kuram par preeššsehdetaju bija toreisejais kadets Meierowiza kungs un kura isgļihtības nodalā strahdaja gan pilsoni, gan daščadu noschķiru sozialdemokrati, neschķirdamees, wisi weenlihdsigi doma-dami to weenu domu, tā radit Latwijās skolu. Tur radās pirmais likum-projektš, tur radās pirmais programu projektš. Šo Masfawas kulturās birojs bij isstrahdajis, to apšpreeda wišās malās, atkal neschķirodamees pehz politiskām partijām. Wisi strahdaja weenu darbu. Terbatas kongresš šapul-zinaja wisu latweeschu skolotaju šaimi. Še bij šanahkušči ne tautistee skolo-taji, ne ari rewoluzionaree, bet skolotaji pedagogi. Terbatas kongresšā wisi jautajumi tifa tikai no pedagogiskā weedokla apšpreesti. Muhšu pirmā aug-štatā pašchwaldības eestahde — Semes Padome — tureja par wajadšigu reh-šinatees ar Terbatas kongresša lehmumeem. Šhee lehmumi skolotajeem dewa špehu usturet latweeschu skolas ideju gruhtajos wahžu okupazijas laikos, dewa špehu pretotees komunisteem, lai muhs skola neteeš galigi isahrdita. Ari pirmais muhsu isgļihtības ministrš Kasparšona kungs atšina skolotaju nopelnus un wehlejās skolotaju lihdsdarbibu, šewišči šawas darbības pir-majā laikā. Skolotaji tā tad ir peerahdijušči, ka wini grib strahdat, un wišš, kas mums galu galā šafneegts skolas leetās, ir tatschu nahzis no sko-lotajeem, Šā tad wini ari špehj šautko darit. Bet tad nahš Plahka kungs, un, tā Nonahza kungs teiza, taišni no wagona eesehsčas ministra krehšlā. Winam ir šwešča muhsu Latwijās skola, winam šči skola ne tikai šwešča, bet pat nihštama. Plahka kungs newar isšchirt sozialismu no komunisma; Plahka kungs newar isšchirt progresiwo skolotaju no sozialdemokrata. Wisi kongresša lehmumi winam ir sozialistiski. Skolotaju šapulzeš wina azis sozi-alistiskās. Sozialistu lihdsdarbibu wišch newehlas. Winam jaatteizas no skolotaju peeaizinasšanas pee lihdsdarbības; turpretim winam jadod preteji lehmumi tam, ko skolotaji peenehmuschči. Ja buhtu skolotaji peeaizinati, ja isgļihtības ministrš buhtu pratis skolotajus organiset, eerosinat, mudinat us darbu, drošči tizu, ka mums buhtu jau tagad isstrahdatas programās ne šlittafas par wahzeescheem. Isgļihtības ministrija pati naw špehjuši skolai šautko positiwu dot, un wina ari skolotajus pee darba neaizina un tā tad tagad mums wehl skolu programās isstrahdatas naw. Rā šhini jautajumā augštā šapulze nostahšees? Waj te buhs weenprahtiba, ka latweeschu skolo-tajeem jadod teesiba lihdsi zelt un weidot Latwijās skolu, jeb waj peenems, ka Latwijās skola wadama un weidojama rikhojumu zelā. Šhini jautajumā augštai šapulzei jaišteizas noteikti. (P. Kalniņš no weetas: „Šrafuns jau pateiza.“).

Tad par skolotaju atlašchanu. Mineju jau par Melamedu (Šauzeens

no weetas: „Peeteef!“). Jums peeteef, man wehl nepeeteef. Likums mums nodrošina skolotāju tiesības. Kas lihdī strahdaja Tautas Padomes isgļibības komisiā, tas sinās, ka atlaišchanu zentās darit deesgan grūtu. Bij pat domās, ka skolotāju atlaišchana isdarama tikai ar teefas spreedumu. Atlaišchana tika nodota skolu walschu rokās, skolu waldeš lehmumu pahrshdset war isgļibības ministram. Jādōmā, ka ja ari eefshleetu ministram jaatlaišch skolotajš us kara stahwolla pamata, tad winam tomehr jaecit likumā norahditajš zelsch un jagreeschās pee skolu waldeš, lai ta skolotāju atzeltu. Skolu walde waretu pahrbaudit ikkatru leetu. Warbuht, ka zilwekš, fursch pa kara stahwolla laiku newar eenemt weetu, naw nefo noseedsees, un tad winam war referwet weetu. Bes tam schim skolotajam buhtu eespehja meklet aissardšibu isgļibības ministrijā. Tagad tas ir nowehrstš. Ja skolotajš, par kuru isgļibības ministrija neka launa newar teitt, us kara stahwolla pamata ir atwalinats no weetas, tad winsch paleef bes nefahdas aissardšibas. Jau teizu, ka par wisu, lo minoritatu skolu nodalās dara, tomehr jaatbild ir isgļibības ministram. Tā tad ari pee polu skolotāju atlaišchanas leepajā. Leepajā atlaišch no weetas skolotajus bes kautkahdeem peerahdijumeem, us tufschem apgalwojumeem no nelikumigas šapulzes. Polu skolu nodalās preefshgalā stahw zilwekš, kas isteizees, ka newarot wehl neka sinat par to, kā zilwekš zehlees: Afrikā patlaban teefot isdariti pehtijumi un ismehginajumi schini sinā. Kad tee ismehginajumi buhshot galā, tad wareshot noteiktu spreedumu dot par zilweka zelschanos. Waj tur galu galā ari isgļibības ministrš naw atbildigs par to, kahdi ir skolu walschu preefshneefi masafuma departamentā.

Tad interpelazijas 4., 5. un 6. punktš aisker wispahr kulturelus jautajumus. Wispirms pareisraskšibu. Ko schis rihkojums lihdš, kad tas paliks gaisā karajotees ari pehz Nonahza kunga domam, jo pret winu ir sabeedriba. Kristigee jau pret winu ir isteikufshees, nolemdami turpmak dšeesmu grahmataš drukat wezā ortografijā. Es netizu, ka „Brihwo Semi“ no 1. julija fahšš drukat jaunā ortografijā un tāpat ari „Latwijas Sargu“. Ja nu wiswairal leetojamās grahmataš un laifrakstus drukā wezā ortografijā, kahda tad nošhime ir rakstīt preefshā skolam pahreet no noteiktas deenas us jauno ortografiju. Tas ir nepeedagogiski. Behrnu azu preefshā buhš weena ortografija un winus mahziš zītā ortografijā. Un kā domā iswest to, ka komunālās eestahdēs jaewed jaunā ortografija. Ja pehz 1. julija, peemehram, Rigas pilsehtas walde tomehr liktu wiseem saweem eeredneem rakstīt tai pašchā wezā ortografijā, ja, kahdus solus galu galā tad waldiba pret to spertu. Kas tad, ja ari Satwerfmes Sapulze paleef pee Tautas Padomes lehmuma un sawu darbwedibu wed wezā ortografijā? Kahdš juzellis tad nu iszetas? Ja ari schis Tautas Padomes lehmums palizis nepublizets, tad winsch tomehr paleef spehlā turpmak, lihdš kamehr tas naw atzeltš. Rihkojums par ortografiju paliks gaisā karajotees, jo eet pret sabeedribas gribu, un ir faskanots tikai ar 4 lihdš 5 arodneeku, walodneeku atstnam. Ta jau ir weena no bijufhā isgļibības ministra raksturigatām pašhmem, ka winsch rehlinās tikai ar teem, kam ir kahdš akademistš grahdš. Ar rakstneekem, mahfslineekem winsch nemas nereklinās, ja wineem naw sinatnistā waj akademistā grada. Rakstneeku skaitu winsch tagad wehrē pawifam šu 150, bet to starpā neesot neweena, kas nodarbojotees ar walodu. See wiš 150 warot tikai schagaru wesumus šaktraut, bet ne kahdu fahrtigu darbu usrakstīt. Ja

tā wiņšch wehrte rakstneekuš, tad ari šaprotamš, ka pareiſrakſtibā wiņšch nereh-
 finas ar to ſpreedumu, ko rakstneeki peenehmuschī. Muhsu jaunlaiku rakst-
 neeziba winam wiſpahr nekriht ſwarā. Winam ta ir ne tikai ſweſcha, bet
 pat naidiga. Wiņšch neatſihti ari par wajadſigu ar to eepaſihteš un ſafa,
 ka wiņšch nodarbojoteeš tikai ar ſenām tradizijam un dainam. No ſchi wee-
 dolla jawehrte Plahta kunga rihojumi wiſpahrigā kulturāš laukā. Wiņšch
 ſche rihojaš pilnigi ſuwereni: likwidē mahtſlineeku, rakstneeku padomeš pee
 iſglihtibaš ministrijāš. Tam naw nefa kopeja ar komuniſtiſkām padomem.
 Tāš ir dibinatas wehl no Kaſparſona kunga laikeem. Plahtis tāš likwidē,
 jo ar tahdeem nebeiguleem, nemahtkuleem naw nekaš runajamš, winu domaš
 naw uſklaufamaš. Mahtſlas muſeju nodewa akadēmijaš pahrſinā. Šš nola-
 ſiſchu iſwillkumu ne no „Sozialdemokrata“, bet no pilſoniſkaš awiſeš: „Veelš
 ſaktš ir notiziš muhsu nazijaš mahtſlaš dſihwē, — ir nodibinajuſeeš mahtſlaš
 akadēmija un tuhlin jau ar ſawām wehlamām un newehlamām parahdibam.
 Ja ſchai akadēmijai no augſcheeneš teek uſbahſta zentraliſazijaš loma, jeh
 mahtſlaš monopolifešana, tad no ſchi bihtamā ekſperimenta gan winai wajag
 atteikteeš no paſcha ſahkuma, jo abſolutiſma laiſi jau ſen ir miruſchi. Nazio-
 nalā mahtſlaš muſeja nodofšana dſimſtoſchāš akadēmijaš aiſbildneezibā no
 iſglihtibaš ministra ir pardaudš pahdroſchš un newehlamš ſoliš. Wehſture
 mumš rahda, ka mahtſlaš zentraliſazija aiſween ir ſmajejuſi jaunuš mekle-
 tajuš mahtſlineekuš. Ja jau lihds ſchim mahtſlaš departamenta glefneezibaš
 nodala maš eewehroja demokratiſkoš prinzipuš, tad ar nazionalā muſeja nodo-
 ſchanu akadēmijai demokratiſkoš prinzipuš pilnigi ignore. Pee tam jaſafa,
 ka wiſpahr walſtiſkaš akadēmijaš mahtſlaš attihtiſibaš ſinā ir ſpehlejuſchaš
 wairaf negatiwu, kā poſitiwu lomu.“ To rakſta „Latwijaš Sargš“. Somehr
 mahtſlaš muſeju atdod mahtſlaš akadēmijai, operu konſerwatorijai un par
 teatra waditaju uſmetas patš iſglihtibaš ministrs, eejaufdameeš teatra reper-
 tuara noteiſſchanā, neapſtiprinadamaš dramaturguš; wiņšch praſa lai ſtahdot
 preekſchā diwuš kandidatuš uſ katru weetu, kaš likumā tomehr neteek praſiſtš.
 Tadomā, ka iſglihtibaš ministrs grib, lai par dramaturgu nahktu kahds zil-
 wekš ar gradu. Waj lai tahds wirſeeneš paleek ari turpmat? Waj mumš
 ir Latwijā til daudš zilweku ar ſinatniſko gradu? Buhtu jau wehlamš, lai
 wiſur ſtahwetu preekſchā zilweki ar ſinatniſko gradu. Bet mumš winu naw
 til daudš, ka waretu lihdsſchinejoš darbineekuš noſlauzit pee malaš, toš atlaiſt
 no weetaš, teizot, ka naw ko noſchehlot, ka juhš aiſejat, naw ko pateikteeš.
 Waj muhsu kultura ir zelta no zilwekeem ar gradu? Waj muhsu til loti
 ſiginatee nebeiguli naw nefa darijuſchi? Še war buht weena atbilde: wiſeem
 ſkaidrš, ka pee muhsu kulturāš radiſchanaš ir loti maš darijuſchi zilweki ar
 gradu; labi buhtu, ja uſ preekſchu ſchahdu darbonu raſtoš wairaf, bet tee tad
 ari eeguſhš plaſchaku ſkati un ſināš zeenit un peewillt pee darba toš zilwe-
 kuš, kaš grib un war ſtrahdat kulturāš darbu, lai ari wineem grada nebuhtu.
 Sahlaf, ja mehš gribem preekriſt Traſuna kungam un teiſim, ka iſgliht-
 ibaš ministrim preekriht wiſa noteiſſchana, tad jaapdomā, kaš notiſš iſgliht-
 ibaš ministra mainaš gadijumā. Mumš bij par iſglihtibaš ministri
 walodneekš, kaš uſſwehra wiſur walodneezibu un uſ wiſu ſkatiſjāš no walod-
 neezibaš un gramatiſkaš redſeš ſtahwokla, leelu wehriſa peggreeſdamaš greeku
 un latinu walodam un it ſewiſchki uſſwehrdamaš latweeſchu walodu. Bet ja
 nu nahkt tahds, kurſch latweeſchu walodu wehriē ſemu, kurſch kahdā ſapulzē
 Pruttiſchenko laiſa iſteizeeš, ka mumš wajaga ſkolāš latweeſchu walodaš tikai

tikdaudš, lai waretu tajā mahzīt tizibaš mahzibu? Un ja nu winam ari tagad usnahš ideja, ka latweešchu waloda turpmaš jamahza masaš, bet tās weatā warbuht jaewed kahda zita, peemehram, ebreju waloda, kas tad iſnahš? Tad atkal tiks ſalaustiš tās, ko weens walodneekš ir zehliš. Ja pehž walodneeka nahš teologš, tad walodneeka zelto teologš drošči ween noahrdis. Pehž teologa war nahšt inſcheneerš, pehž ta karewiš, kahds generališ, tā tās jau Kreewijā bijiš, ka generališ eenem iſglihtibaš ministra weetu — tad katrs rihofoeš pehž ſawas gaumes, jo nebuhs nekahda regulatora. Katrs jauns ministrš ſahšs ahrdit un ſahrtot no eesahfuma un tahdā ſahrtā mehš netiſim pee noteikta wirseena kulturās ſinā, nebuhs stabilitates. Lai tā nebuhtu, tad, man domat, wajaga paſtahwiga organa, kas paleeš, ja minisiri mainaš, un par tahdu organu waretu buht padomes no eeinterefetu darbineeku widuš. Par tahdu organu atſištami ari ſkolotaju kongreši, par kureem pat Wiſſcha kungs, labā ſpahrna preekſchſtahwiš ekſpertu ſtarpā, teiza, ka kongreši wiſpilnigaš iſteizot ſkolotaju domas; mahſklas un kulturās ſinā wahrds jadod padomem no arodneeeem. Ja buhtu weenprahtiba no weenaš ſeenas lihds otrai, tad buhtu mums japastahw uš to, lai pamatſkolas paſtahwetu 6 gadigaš, lai ſkolotajeem buhtu teeſiba peeda-litees ſkolas weidoſchanaš darbā, kura tagad wehl ir loti daudš, un lai muhſu kulturās dſihwe neteel padota daſchadām nejauschibam, bet lai teeſ eewirſita noteikta wirseena ar stabilitati, kura bij jau radita ar padomem. Ja tā, tad mums interpelazija tomehr japeenem, jo mums tatſchu ſaws wahrds par ſkolu un kulturās politiku ir jaſaka. Ja nu interpelaziju atraidiš, tad eš neſtinu, kā juhs motiwefeet Plahta kunga aiſeeſchamu. Par ko tad winam bija jaaiſeet? Rapehž wiſſch patš newar uſſtahteš ſche un aiſſtahwet ſawu politiku? Zik man ſinams, Plahta kunga weſelibas ſtahwokliš ir deeſgan labš no guruma winam ari naw, jo wiſſch deeſgan nopeetni. un deeſgan iſchakli gatawojās uſſtahteš te augštās ſapulzes preekſchā. Tā tad weens par diweem: waj te ir kahdas aiſkuliſu intrigas, waj ari paredsama wirseena maina. Ja ir paredsama wirseena maina, tad uš kuru puſi: waj uš to puſi, ko Traſuna kungs domā, ka muhſu ministrim wajaga wehl zeetaku un wehl ſtingrafu rofu, lai muhſu ſkolas dſihwē tiſtu eewestš wehl wairaf autokratizma un wehl wairaf birokratizma, waj ari lai wirseens tiſtu mainiſ uš otru puſi, tā ka muhſu ſkolas dſihwē walditu teeſcham demokratizms, kā peenaktos demokratizkā walſti, par kahdu wiſi Latwiju daudſina. Lai dotu noteiktu atbildi uš ſcheem jautajumeem, tad, man ſchkeet, kungi, juhs nedrihſſteet atraidit ſcho interpelaziju. Bet ja juhs winu atraidiſeet, tad ta jau buhs atbilde, bet atbilde Traſuna kunga garā, ka Plahta kungs ir bijiš par daudš mihſtiš: wiſſch juhs ir pahrmahzijiš ar pahtagam, bet wajaga nahšt zilwekam ar wehl zeetaku rofu, kas juhs pahrmahzitu ar ſkarpjeem. (Uwplaufi pa freiſi).

Preſidentš J. ſchakſte: Wahrds Raſparſonam.

R. Raſparſonš (beſparteiſko grupa): Augštā ſapulze! ſihmejotees uš interpelazijas pirmā nodalijumā mineto pahrmetumu, jaſaka, ka interpelanteem paſcheem loti labi ſinams, ka weenibaš ſkolu dſihwē naw eeſpehjamš iſweſt ahtrā laikā. Te ir wainojami apſtahkli. Upſtahkleem ta waina ſchā ſinā ir jauſleek. Ja nebuhtu ſkolu likumā 70. §, tad buhtu ſchis pahrmetums no likumigaš puſeš dibinats. Bet tās bij paredsams, tās bij paredſeš un tapehž likumā ir uſnemts 70. pants. ſchis pants noſaka, ka peeweenot pee

widus skolam pamatskolas klases war pee sinameem apstahleem. Ja apstahli ir tahdi, ka tas ir darams, tad peeweenot war. Nu wajadsetu interpelanteem peerahdit, ka apstahli nebij tahdi, ka tas buhtu wajadfigs. To peerahdit newar. Tapehz pirmais pahrmetus interpelazija atraidams.

Sihmejotees us otra nodalijuma mineto pahrmetumu, ka ir dots rihkojums 21. septembri un 15. septembri. 21. septembra rihkojums sihmejas us skolu effursijam, us skolu isrihkojumeem un us skolu disziplinu. Kas sihmejas us skolu effursijam, tad wiseem ir sinams, ka schajas effursijas ir notikuschas dauds nepareisibas, newehlamibas, un ja ministrija isdewa rihkojumu schai sinâ, tad pahrmetumu, warbuht, wina pelnijusi tikai tai sinâ, ka wina tahdu rihkojumu nebij isdewusi agrak. Ja pahrmet, ka isglitibas ministrija eejautusees skolu walschu darischanas, tad ko tas nosihme? Tee rihkojumi bij wajadfigi, sihmejotees us skolu effursijam; gluschi tas pats sihmejas us skolu isrihkojumeem. Sihmejotees us effursijam, man japeesihme, ka weselibas departamenta eenahfusi wesela rinda sinojumu no lauru ahrsteem, kas sino, kas notizis schajas effursijas. Ir notizis tas, ka skoleni schinis effursijas ir pahruphleti un ir bijuschi faslimschanas gadijumi. Un wispah newehlami tas ir organisetas un waditas. Sihmejotees us skolu isrihkojumeem, jafaka tas pats, jo ari no ahrsteem eenahfuschi aisrahdjumi un weselibas departamenta ir faktu materials fakrats, ka ir pahrsphilejumi schai sinâ — wehlu naktis eefschâ noturetas israhdes, bet ari zitadas fehdes un fapulzes noturetas wehlu nakti, kas ir weselibai kaitigas u. t. t., u. t. t. Tas interpelanteem pascheem nebuhs nesinams, ta ka sihmejotees us isrihkojumeem rihkojums bij wajadfigs, bij derigs un waretu tikai to pahrmest, ka agrak bija wajadfigs tahdu rihkojumu islaist. Tahlak, sihmejotees us skolu disziplinu, tur tajâ rihkojumâ ir aisrahdits us skoleni peenahfumeem, us dsihwes normam, bet reisê ir teirts skolu pedagogiskam padomem, lai winas paschas isstrahda schis dsihwes normas, ta ka winam kautkas sewischi usspeests, ahli preeschâ rakstits nemas naw. Ir tikai aisrahdits, ka tas ir darams, lai winas paschas strahda; ta ka tur nekahdi pahrmetumi naw eespehjami. Tahlak rihkojumâ, kas minets ari interpelazijas otra nodalijumâ, ir runa par eefshejo darbibu muhsu skolâs. Sihmejotees us eefshejo darbwedibu newar buht diwejadu domu, ka galwenos wilzeenos darbwedibai wajaga buht wisas skolâs daudsmaf weenadai. Sihfumos jau buhs bes gala daschadibu. Tas ir tihri dabiski, bet galwena darbiba, ta lai buhtu weenada. Es domaju, ka paschi interpelanti nebuhs tais domas, ka lai katrai skolai buhtu ihpatneja darbwediba. Un schaja rihkojumâ ir galwenee wilzeeni aisrahdit. Tas naw ari sewischa rihkojuma weida pawisam isdots, tas ir tikai „Isglitibas Ministrijas Mehneschrafsâ“ nodrukats un usstatams tikai par paraugu. Tur netas sewisches preeschâ rakstits naw un ir tikai domats ka paraugs. Prinzipa eebildumu te newar buht. Tas, kas sihmejas us interpelazijas otro nodalijumu ka pahrmetumi, tad jafaka, ka tee nedibinati, tee ir atraidami.

Treschâ interpelazijas nodalijumâ ir runa par rihkojumu, kas sihmejas us gala effameneem. Tur ir teirts, ka schis rihkojums eet pret wisas fabeedribas grihu. Tas, kungi, ir pahrak paschi nemts, loti pahrsphilets. Tikai weena skolotaju dala ir pret gala effameneem. Wini wehlas, lai widusskolu pedagogiskas padomes kursu beiguscheem audsekneem isdotu gatawibas apleezibu bes gala effameneem pehz fawa eeskata un tad tos faratsus peefsub-

titu augstskolai, kas ir atteezigās skolas kursu beiguschi un gatawibas aplec-zibas dabujuschi. Ja nu scee- absolventi pilnā mehrā pahrwalditu widus-skolu kursu, tad te nebuhtu nefas to eebilst. Bet te ir augstskolai ari fahds wahrds lihdsi runajams un augstskolā wifas fakultates ir konstatejuschas, ka widus-skolu beiguscho absolwentu sinaschanas ir nepeeteekofschas, lai waretu peeteekofchi fetot augstskolas mahzibam. Un weena dala no fakultatem ir teefchi norahdijusi, ka ir wajadsigi gala effameni. Tikai pati augstskola newar usnemtees wifus effamenuš organiset. Tas buhs pateesi faprotams, ka wina newar to usnemtees. Ta bija tahda situazija un ministra peenahkums ir ruhpetees par to, lai augstskolas praiba tittu ispildita. Ministrija nebuhtu sawu peenahkumu ispildijusi ja nebuhtu tur scho solus spehrusi. Wina isdewa sawus noteikumus, sihmejotees us gala effameneem. Jafaka, ka scee noteikumi ir loti mehreni. See wairaf neko nprasa, ka tikai, lai pahrbau-ditu tos beidsamā kursa skolenus, kas wehlas eestahtees augstskolā un ari ne wifus, tikai tos no wineem, fureem beidsamā kursā naw labas afshmes; un ari ne-wifos preefschmetos, bet tikai galwenos. Tā tad scee gala effa-meni fashaurinati lihdsi minimumam. Nefkatotees us wifu to, tomehr ir fkarba pretoschanas. Augstskola konstati, ka widus-skolās isglichtibas sinat-niskais lihmenis ir sems un prasa, lai scho lihmeni zeltu. Bet interpelanti un weena dala no skolotajeem, kas ir ar wineem weenis prahtis, buhdami pret gala effameneem, ir reisē pret schi lihmena zelschanu. See mehds eebilst, ka ar effameneem nepazelschot sinatnisko lihmeni. Us to jaatbild: neweens nefaka, ka tikai ar effameneem pazels sinatnisko lihmeni, bet effameni ir weens lihdselikis, ka to isdarit. Ja sinās, ka kursa beigās buhs pahrbaudi-jums, warbuht, fwešcha pedagoga fahthubhtnē, tad bej schaubam wairaf zen-tifees skoleni peefawinatees to, kas wajadsigs, un wairaf zentifees ari skolo-taji. Mehš sinam, ka tas tā ir un walti puhlas tee, kas to grib noleegt. War fazit, ka ja tee preti stahjas un preti strahdā gala effameneem, tad reisē ar to strahdā pretim sinatniskā lihmena pazelschanai wispahrigi. Ir konstatets, ka schis lihmenis ir sems, bet tur newar ne masako schaubu buh; ka mums zitām tautam lihdsi ir jateef schai sinā. Tas ir kategorisks impe-ratiws, to prasa wispahribas interefes, lai nebuhtu isglichtibas lihmenis sems. Kas schim lihmenim pretim strahdā, tee palihdsi kritinat sinatnisko lihmeni. Wispahr sinamā mehrā regrefs zaur to teef fetsmets un es newaru tizet, ka wisi interpelantu frafzijas lozekli peefristu tam, ka gala effameni nebuhtu wajadsigi. Ja tomehr tas buhtu, tad es atlaufchos few aifrahdit us Wah-zijas sozialdemokratijas usskateem, us wina istureschanos schai sinā. Diwi ar pus gadu atpakal pehz Wahzijas rewoluzijas Wahzijas sozialdemokrati nahza pee waldbibas un usstahdija sawu sozialisko kulturis programu. Schai sozialistiskā kulturis programā bij usstahditas ari galwenās wirseena linijas — „Richtlinien“. Se es isnemschu laukā no tam „Richtlinien“ to, kas atteezas us gala effameneem un wispahr us scho jautajumu. Abitu-rientu effameni teef pahrgrositi, bet tikai pamafinot effamenu skaitu; tā tad abiturientu effameni paleef, weenigi sihmejotees us religiju ir teiktis, ka reli-gija naw wairs pahrbaudamos preefschmetos — „ist nicht mehr Prüfungsfach“. Tā tad tikai pamafina preefschmetu skaitu, gluschi tāpat ka schai rikhojumā ir isseiktis. Gluschi lihdsigi isteizās Wahzijas sozialdemokratija schai jautajumā. Wina nebij pret gala effameneem, wina nebija schai sinā sinatniskā lihmena gremdetaja. Waretu domat, ka interpelanti sawu weewokli schai sinā usskata

par augstaku un pahraku, nekā Wahzijas sozialdemokratijas weedoflis. Tad es reisē šew atlauschos aifrahdit uš to, ka pret gala effameneem ir ari muhsu garidsneezibas labais spahrns. Es aifrahdu te uš pasihstama teologa eewad-
 raksteem „Jaunakās Sinās“. Es teizu „labā spahrna garidsneeziba“. Es peeffkaititu pee labā spahrna tos teologus, kureem buhtu apsiniga waj neap-
 siniga teeffme uš sinatnistā lihmena gremdeschanu, jeb, pareisaki fatot, pret
 sinatnistā lihmena zelschanu. Iznahf nu tā, ka interpelanti un tee skolotaji,
 kas ar wineem weenis prahtis, pawifam atschkiras šawa weedofla sinā no
 Wahzijas sozialdemokratijas, stahw zitā frontē, nekā wina šchai jautajumā
 un nostahjas weenā frontē ar garidsneezibas labo spahrnu. Pee tās paschas
 reises es konstateju to, ka muhsu wahzu šabeeedribas, eefflaitot muhsu wahzu
 skololu skolotajus, un wahzu garidsneezibas istureschanās šchai jautajumā pawi-
 fam zitada; tur naw ne mafakā apkaroschana bijuši, sifhmejotees uš gala effa-
 meneem. Taisni otradi — wehl stingrati šchai sinā rihkojās un es ušsweru,
 ka wahzu skololu wirspahrfinis ir teologs un naw sinams, ka winsch
 waj kahds zits kaut kahdā sinā pretim rihkotos un strahdatu sinat-
 nistā lihmena pazelschanai wahzu skolās. Tā tad ifnahf, ka tai fronte, kurā
 stahw interpelanti, pretim stahw otra fronte, kur atrodas leelum leelais wai-
 rakums no muhsu šabeeedribas, es gribetu teikt, pat wairakums no muhsu
 skolotajeem, wifa muhsu wahzu šabeeedriba, wifa wahzijas sozialdemokratija
 u. t. t., u. t. t. Profefors Baloscha kungs stahw šchai frontē, newis interpe-
 lantu frontē. Un jasin, ka gala effamenuš atmetuši lihds šchim naw wehl
 neweena kulturās walsts. Paraugu šawai tendenzei nem interpelanti tikai
 no muhsu kaiminu walsts, uš austrumeem no mums. Te nu waretu mani
 pahrprast, itkā es domatu, ka interpelanti un tee skolotaji, kas ar wineem
 bijušchi weenis prahtis, ka wini itkā tišscham gremdetu sinatnistko lihmeni.
 To es negribetu teikt, ka tas tišscham darits. Es teiktu to, ka wini netihšchi,
 sinamā mehrā to netihšchi dara. Es mehginaschu dot passkaidrojumu, ka es
 to šaprotu. Rā faktu es tomehr konstateju, ka sinatnistkais lihmenis grimst
 un, kas pretim strahdā gala effameneem, tee palihds gremdet. Iffskaidrojums
 meflejams winu domaschanas weidā. Wini domā: effameneem ir tahdas
 un tahdas ehnas puses ur: tad tuhlin taisa logisku salto mortale, met logisku
 kuhleni: tapehž, ka gala effameneem ir tahdas un tahdas ehnas puses, tad
 gala effameni ir atmetami pawifam galigi, absoluti. Wini domā absolutos
 jehgumos, wineem ir tikai absoluti nē un absoluti ja, dodas ekstremos, ifeet
 is relatiwitates robescham. Bet dšihwē mums ir wišs relatiwš. Uri šchee
 effameni ir relatiwi lihdsekli un tā tahdeem wineem ir šawa nosihme. Un
 tā tahdi tee derigi un nepeezeeschami. Protama leeta, ka tur tās ehnas
 puses weenu otru war noreformet nost, bet ja eet wehl tahlaf un ja turas
 pee absoluta nē, tad lihds ar peemasgato uhdeni reisē ifgahsch ari nomas-
 gato behrnu laukā. Tā tas ari šchini gadijumā noteef. Tad es gribetu teikt,
 ka ne tišscham gremde sinatnistko lihmeni, bet šchis domaschanas weids, pahr-
 raididamees skololu dšihwē un tur darbodamees, neteeschā kahrtā gremde sinat-
 nistko lihmeni. Šchis rihkojums, sifhmejotees uš gala effameneem, to mini-
 strija isdewuši, beš šchaubam šafneegs positifus resultatus, bet es šchaubos,
 waj šchee resultati buhs pilnigi apmeerinoschi. Sagadejos apstahklos, kad
 weena dala no skolotajeem ir pret gala effameneem, ir sagaidams, ka buhs
 paswa pretestiba un ka apmeerinoschi resultati netiks šafneegti, tā ka tomehr
 buhs jasper folis tahlaf un japahreet uš to eefahrto, kahda ir Anglijā, tas

ir uš weenu neatkarīgu neītralu komīfīju ahrpus wīdus ūkolam, kura pehz wīdus ūkolam pasīnotas programās eūfāmīnetu tos, kūrī wehlas eestabtees augstūkolā. Tad, beš ūhaubam, tas darīs atpatal eespaīdu uš wīdusūkolam un, beš ūhaubam, pazels wīdusūkolu līhmenī un reīfē līhds ar to augstūkolās līhmenī.

Sīhmejotees uš īnterpelazījas 4. nodalījumā mīneto pahrmetumu, sīhmejotees uš jauno rakstību, man jāfaka, ka ūhajos īnterpelantu pahrmetumos sīnamā mehrā īpauščas pahrat konserwātīws gars, un eš wehletos, laī wīnī ūkotu laīfa garam.

5. nodalījumā īr runa par walstīs bīblīoteku, ka tur mīnīstrīja pahrūahpusī ūwas robesčas. Tas sīnamā mehrā īr notīzīs, beš ta klūhda īr jau īslabota. Pehz īnterpelazījas eesneegūchanas mīnīstru kabīnetīs īr peenehmīs ūho līkumprojektu un tas īr tahtat wīrsītīs uš Satwerfmes Sapulzī, tā ka ūhīm pahrmetumam azumīrkli īr tīfai wehsturīfka nosīhme. Sīhmejotees uš pahrmetumu, ka ūkolu ahrstī algotī pehz ūkolotaju algoschanas noteīkumeem, tur jāfaka, ka tas naw nesafkanā ar pastahwoūcho līkumu. Pastahwoūchais līkums gan sīhmejas tīfai uš ūkolotaju algoschanu, beš ūkolu ahrstī un wīnu darbība peeder pee ūkolam; tā ka peelīhdsīnat wīnu algoschanu ūkolotaju algoschanai warea. ūhīs jautajums prafē jāīfūhīr bīj, kamehr nokahrto ūho jautajumu sīhūfakī tahtlakos rīhkojumos, tā ka īnterpelanteem waretu buht tīfai formelī eebīldumī.

6. nodalījumā īr runa par īsglīhtības eestahdem un rīhkojumeem ūhāī sīnā. Tomehr jāfaka, ka ūhīm eestahdem, tā mahūflas departamenta nodalam, no ūhūma bīj ūawī sīnamī usdewumī, kūrī pamafam tīfa atrīfīnatī. Līhds ar ūho usdewumu atrīfīnaschanu un weīfūchanu weena nodala pehz otras ūahfa palīkt leefa. Wīspīrīs musīfas nodala. Tur bīj jāweīz tahtī usdewumī, tā konserwatorījas nodībīnaschana. Konserwatorīja tīfa nodībīnata lotī ahrī, pateīzotees Ralnīna kungam. Wīnam ūhajā sīnā leelī nopelnī. Un līhds ar ūhī usdewuma atrīfīnaschanu arī patī nodala palīka leefa, jo wīspahrejee tahtlakee usdewumī jau pahreet uš konserwatorīju. Galwenais jau bīja atrīfīnats un zītīs wehl bīja tīfai uš preekūhu atrīfīnājams. Līhdsīgī bīj ar glesneeziabas nodalu. Wīnas galwenez usdewumī bīja sīhmeūchanas ūkolās nodībīnaschana un pamatu līfūchana mahūflas akadēmījai. Se īr jāfaka, ka wīna ūhos usdewumus nebīja ūpehīgīa īspīldīt un ūhāī sīnā wīnai posītiwa nosīhme tīfpat tā nēmaf nebīj un jā wīnā tomehr buhtu arī galīgī ūpehījufī to īspīldīt, tad reīf arī wīna buhtu bījufī jālīkwīdē, jo wīnas usdewums bīj tīfai organīfē, laī wehlat uštīzetu zītām organīfāzījam. Wīspahrī man jāfaka, ka weena dala no tahtlakeem usdewumeem, tahtī bīja wehl pīldamī, beš ūhaubam, pīldamī, un ka to wājadsīgs zītāī organīfāzījai nodot. Naw wājadsīgs, ka pastahw tahtda wīspahreja bīrokratīfka eestahde. Zītādī īnterpelantī mehds īsteīktees pret bīrokratīfām eestahdem, pret bīrokratīfmu, beš ūhīnī gadījumā wīnī taīfni praūa, laī tahtda pastahwetu un laī netīktu līkwīdeta. Tas gadījums īr tahts, ka te bīrokratīfms, tā ūakot, ūajuhsas kōpā ar mahūflas nosārem, kas zītādī pawīfam grūhtī ūaprotams. Tā tad ronās masleet brīhnumīs, ka ūhīnī gadījumā protefē pret bīrokratīfklas eestahdes līkwīdazīju. Eš uswerī wehlreīf to, ka galwenais usdewums, kas bīj ūatrīfīna ūhīm eestahdem, tas bīj pa leelafakī dalatī atrīfīnats un zaur to tas eestahdes īr palīkūchas leefas un zītī usdewumī, kūrī nebīja atrīfīnatī, tee nokawējās un weenāī otrāī no ūhīm nodalam arī nebīja eespehījams tos atrīfīnat. Tā ka ūhīnī sīnā pīlnīgī

attaisnoja, ka winaš bija jalikwidē, un tagad ir ušdewums tahlat ruhpetees par to, fahdā sinā ušlitt walstis ušdewumus.

Buhtu jafaka, wišu kopā fanemot, ka tikai sihmejotees uš walstis bibliotekas jautajumu kluhda notikusi, bet ta jau islabota. Pahmetumeem fawā sinā ir tikai wehsturifka nošihme un tapeh3 te nebuhtu wajadsigs ušbraukt ar imago artileriju. Eš tadehl fawas frakzijas wahrda issafos par schis interpelazijas atraidishanu.

Presidents J. Tschafste: Wahrds peeder Jes. Trafunam.

J. Trafunš (darba partija): Kungi! Jau labš laikš pagahjis, ka muhsu isglihtibas refora darbiba teef nowehrteta muhsu presē no sabeedrifkeem darbineekeem. Interpelaziju komisija ari seedoja wairakas nedelas schi jautajuma pamatigai nosklaidroschanai. Ari schis deenas sehde ir seedots labš štundu skaitš schi jautajuma pateesai nowehrteschanai un issklaidroschanai. Schehl tikai, ka schodeen loti mas wehribas teef peegreests schim jautajumam un daschi atklahti pasaka, ka winsch ir neswarigs. Eš tomehr usskatu, ka muhsu skolu un wispahri kulturās jautajums ir weens no swarigatajeem, furam ne par weli jau pagahjušhā gadā Tautas Padomes seedoja wairakas deenas un furam ari schini augstā šapulžē ir weeta, lai winsch tiktu pahrrunats. Interpelazijai, kuru peeprasijumu komisijas referents lika preekschā jums atraidit, pateesiba ir diwas puses: ta schauri formelā puse un faktiskā. Referents te wiswairaf aisrahdija uš formelo pusi, norahdot, ka likuma pahrkahpuma naw. Surpretim no pahrejeem runatajeem, ari no teem, kas issazijās pret interpelaziju, isklaneja ta doma, ka te pahrkahpums no formelas puses tomehr ir bijis. Ari Rapparsona kungs konstateja, ka zaur papildu šagatawoschanas klafu eeweschanu pee widus skolam no Tautas Padomes peenemtais skolu likums ir sinamā mehrā pahrkahpts, jo tur tahda tipa skolas netika paredsetas. Ja pateeschee dsihwes apstahli prasitu, ka tahdas šagatawoschanas klases iktu eewestas, tad es domaju, isglihtibas refors to wareja panahst zitadā zelā eefneedsot atteezigu preekschlitumu likumdeweju eestahdei, kura tad waretu icho jautajumu ischkirt tā, kā wina to atrastu par wajadsigu. Ar isglihtibas ministrijas rihkojumeem ir eewests jauns skolu tips, kas muhsu skolu weenibā, kas noteikta zaur likumu, ir eewests leelus schkehrschlus. Bet ari tahlat schi patwarigā isglihtibas refora rihziba ir skaidri manama. Bes schaubam, war strihdetees pret teem rihkojumeem un daschadi domat, zif tahlu wini eemaisas skolu eefshejā darbiba un zif wini mehgina aprobeschot skolu autonomiju, kas ir paredseta un garanteta ar skolu likumu. Preeksch manigan ir skaidrs, ka no isglihtibas ministrijas refora ir bijušas birokratiskas teefmes eemaisitees skolu eefshejā dsihwe, uš ko winam naw nekahdas teesibas. Jautajums par eefmeneem, bes schaubam, ari ir strihdigs un, kā mehš redsam, presē ir isteiktas daschadas domas, kas aisstahw un kas pretojas winām. Bet es domaju, ka ari scho jautajumu, zif winsch swarigs un nopeetns nebuhtu, isglihtibas ministrs waretu ischkirt zitadā weidā, nekā winsch to ir darijis. No teem eksperteem, kas dewa fawu leezibu interpelazijas komisijā, tika pastrihpots, ka isglihtibas ministra rihziba ir stipri redsama griba waldit no augškas (Smeekli sahle). Ra rehkinaschanas ar teem darbineekeem, furi teeshi eeintereseti pee schis leetas ispildishanas, ir parahdijusees no wina puses wismasaf. Jautajums par ortografiju, kas ari stahwai interpelazijā, ir tahds, par furu man nahktos wismasaf runat, jo es ortografijas reformu usskatu par weenigo noteikti positiwo darbu, furu ir padarijis isglihtibas

refors tā tahds. Bet arī šķe es gribetu atšihmet, kā šķis jautajums buhtu išķķirams žitadi un ka tautas domas daudzmas buhtu jaewehro. Tresķais loķes gribetu atšihmet, ir tas, ka lufums par ortografiju bij peenemts — es labi atzeros — no Tautas Padomes, kursķ noteiz, ķahda ortografija ir eewedama. Ar weenfahrsķu rihķojumu to newareja apgahst. Tā tad šķe formelā lufuma pahrfahpķhana ir notifufi.

Es nerunafķu tahlat par isglichtibas ministrijas noteikumeem par walfs biblioteku, ķķolu ahrstu algofķanu u. t. t., par ko te fihli tika pahrrunats no eepreefķejeem runatajeem un norahdits arī uf sinameem pahrfahpumeem, kam arī peeķrita Rasparfona kungs. Es gribu pahreet uf otu puķi, uf faktifķo puķi. Un runajot par to, man wispirms japastrihpo, ka wispahrigi isglichtibas refora darbiba nebija faskanota ar muķfu tautas wairafuma domam un fewiķķi wina isgahja itķa ar sinamu pahstrihpojumu pret to darbineeķu gribu, ar kureem teefķi fahstita wifa isglichtibas ministrijas darbiba, t. i. pret ķķolotaju un muķfu wispahr kulturelo darbineeķu, ķa rafstneeķu, ķķurnalifķu u. t. t. gribu. Ja mehķ pateefi atgreesifimees drufķu atpafal un pahfahfimees, ķa ķķataf uf isglichtibas ministrijas darbibu muķfu prefe, tad mehķ redfeim, ka muķfu kulturelee darbineeķi ir noftahjufķees wisafafā oposizija pret isglichtibas ministrijas lihdsķhinejo darbibu. Tas ir konstatejums, kuru buhtu leeki pahpildinat ar fewiķķeem komentareem, jo wifa ka rihķiba muķfu kulturelās leetās, rihķiba pee isglichtibas ministrijas eefthahķu likwidesķhanas ir nejahfķi iffaufufi fabeedriba atlahtus protestus. Tani laifā, kad pee mums wifu laifu teef atfahrtots: taupiba, taupiba un wehl reis taupiba, mehķ ķķo taupibu neredfam wispahri walfs maffķtabā, bet ķa pahrfsteigums ķķi taupiba parahdas taifni isglichtibas ministrijas reforā, kursķ jau tā ir maf ftrahdajis preefķ kulturaf pazelfķhanas. Kungi, mums wifem sinams, ka apgahdibas ministrija, par kuras likwidesķhanu jau fen gahja runa, wehl lihds ķķim laifam newar likwidetees. Mahķklas un kulturaf departaments tika uf rahweenu likwidets. Es negribu runat par wina wajadsibu waj newajadsibu, bet es lihds ar fabeedribu brihnos, ka ta taupiba wiswairaf manama isglichtibas reforā. Waj wina tur ir nepeezeefķama? No muķfu budsķeta redfams, ka pagaidam preefķ kulturaf, preefķ wispahr isglichtibas Latwija no wifa walfs budsķeta teef ifleetoti tikai 1/40 dala. Tas fahstahda loti neezigu procentu un es domaju, ka turymaf mehķ waram tikai wehletees, lai lumaf preefķ isglichtibas un kulturaf wajadsibas tiftu paplafķhinatas un newis famafinatas. Šķis faktifķais stahwoķlis bef ķķahubam fahzehla sinamu faruhģtinajumu pee muķfu kultureleem darbineeķeem, kas apfinas un zer, ka Latwijas walfs nahķf wineem pahliģā un neatstahķ winus tahdā nenoteifibas stahwoķli, ķa tas bija zara laifos. Wini prafa, lai wina stahwoķlis tiftu arī drufķu nodrofķhinats un ja ir teefķmes no isglichtibas ministrijas refora, atftah winus pilnigi liftenim, tad tas bef ķķahubam iffaufķ leelu faruhģtinajumu no wina pufes. Es faku, ja isglichtibas ministrs negrib rehķinatees ar tās fabeedribas domam, ar kuru winam jadarbojas, tad darbu winsķ newar fefmigi ifwest dšihwē, un to darbibu mehķ jau loti labi redfam no teem konstatejumeem, kas dariti ķķai augfā fapulķē un kuri wispahrigi apgahfmoti muķfu prefe. Es negribu tuwafi runat par isglichtibas ministrijas refora darbibu Latwijas maffķtabā, bet es gribetu greeft wehribu uf weenu Latwijas dalu, uf Latgali. Par nofķehlofķhanu Latgales deputats, kas ifteizās pret ķķo interpelaziju, un kas arī labi pahfift winaf stahwoķli, neatrada par

wajadsiġu uš to norahdit. Rungi, ja kaš war ſcheloteeš par iſglihtibaš ministrijāš reſora darbibu, tad taš ir latgaleetiš. Latgalē iſglihtibaš leeta ir noſtahdita tā, ka pahrtautoſchana noteek daudš leelafoš apmehroš, nekā taš bija zara laifoš. Zara laifoš nebija nekahdaš ſkolāš un tauta bij atſtahta ſawam liktenim. Zagad turpretim maſafuma tautibu departaments, iſleetodamš teeſibaš waj neteeſibaš, dibina Latgalē ſkolāš, kurāš mahza latweeſchu behrnuš. Eš domaju, ka iſglihtibaš ministrijai par to katrā ſinā jaſin. Wehl tahlaſ. Wiſpahr uš Latgali teek greesta wiſmaſakā wehriba, neſkatoteeš uš to, ka wina praſa wiſleelato. Jau wafar pee 50.000.000 iſpraſiſchanaš Latgaleš ſkolam, tiſa konſtatets un iſrahditiš, ka wina ſchini ſinā — iſglihtibaš ſinā atrodaš wiſbehdigakā ſtahwolli, ka tumſiba ir winaš galwenā ihpatniba. Bet neſkatoteeš uš to, ka Latgaleš ſaktiſkaiš ſtahwolliš ir tahdš, pee mums, peemehram, kreeweem Latwijā ir atwehrtāš 15 widuſſolaš, turpretim latgaleeſcheem ir weena weeniga widuſſkola. Pahrejā Latwijā teek pahrnemtaš walſtiš rihzibā komunalāš widuſſkolaš, kuraš loti labi waretu iſtift ar ſaweem lihdfekleem, Latgalē turpretim lihdf ſchim naw iſdeweēš nodibinat peenahzigi noſtahdita ſkolotaju ſeminara, kurſch waretu audſinat ſkolotajuš, kaš Latgalē nepezeēſchamti. Muhfu budſchetā bij paredſetaš ſumaš teeſchi Latgaleš wajadſibam, bet winaš netiſa iſleetotaš winu ſaktiſtam wajadſibam. Rur winaš aiſgahja, taš naw ſinamš, bet tiſkai to war konſtatet, ka pateeſcham Latgaleš iſglihtibai teek peegreeta wiſmaſakā wehriba. Un ſche eš grihu greest taiſni Latgaleš deputatu uſmanibu, jo wineem to wajaga ſapraſti un praſiti leetaš laboſchānu. Ja jau juhš, Latgaleš deputati, ſchelojateeš tur uš weetaš, ka apſtahkti ir launi, tad tagad paſtrihpojeet to un parahdeet, ka juhš Latgaleš ſkolu politiſkā un wiſpahr Latgaleš iſglihtibaš ſinā gribeet tant ko jaunu. Wiſpahr taš jaunaiš ir wajadſiġš wiſā Latwijā, ſchiš no-teikti jaunaiš ſewiſchki wajadſiġš Latgalē. Ja juhš pateeſi to nedarifeet, tad juhš ar ſawu departamentu, kaš ari zenſchaš paplaſchinateeš, itin neko neiſ-darifeet, bet ta leeta pati par ſewi noeeš tahdā ſtahwolli, ka wina palikš galigi nezeēſchama. Wiſa tauta un wiſi kulturāš darbineeki praſa to, lai ſtahwolliš tiſtu labotiš. Ja nemſim Latgali, tad tur paſchlaif eet runa par teatra dibinaſchānu. Latgalē ari grih kultura zelteeš uš augſchu, bet winai teatrs wairš neteek uſturetiš, wiſch teek likwidetiš, lai gan preeſch tam tiſa patehretiš jau 350.000. Tahlaſ teatram lihdfekti wairaf neteek iſſneegti tani laiſkā, ka weſeli miljoni gan teek palaiſti preeſch žitām leetam. Kulturāš leetā tze teek taupiti. Latgalē ſchiš faktiš ir ſazehliš weſelu brehku pee wiſeem teem, kaš daudš maš intereſejaš par kulturāš jautajumu, bet nelaime ir ta, ka par kulturāš jautajumeem leelakā dala pee mums un ſewiſchki Latgalē wiſpahri maš intereſejaš. See, kaš intereſejaš, tee ar leelakām ſahpem ſanem ſchahdu iſglihtibaš reſora rihzibu iſglihtibaš un kulturelā darbā. Wiſu to eewehrojot, eš domaju, ka ſchi interpelazija, neſkatoteeš uš to, ka tur ir daſchi punkti, par kureem waretu ſtrihdeteēš, wiſā wiſumā ir japeenem, jo mums wajadſiġa no iſglihtibaš reſora atbilde, kaſhdu zehu wiſch domā eet uš preeſchu, ko grih darit, lai tahdaš nekahrtibaš, kaſhdaš ir notikuſchaš lihdi ſchim, uš preeſchu nenotiſtu.

Preſidentš J. Eſchakſte: Wahrđš peeder Salnim.

H. Salniš (ſemneeku ſaweeniba): Augſtā ſapulze! Sche pehž Nonahza un Kaparſona lūngu runam eš neturu par wajadſiġu wehl uſta-weteēš pee iſglihtibaš ministrijāš ſkolu politiſkaš, jo ir ſkaidrš, ka ſchi poli-

tīfa ir uswedusi skolū us pareisām fīedem un pa sčim fīedem jāeet tablat, lai pazeltu muhšu skolū wjadstīgā augstumā. Es gribu apstahtees pee ta, us ta interpelanti balsta interpelazijas motiwus, tas ir pee Latwijas skolotaju saweenibas. Se es gribu atsihmet weenu sawadu faktū pee sozialsdemokrateem. Serhataš kongresā wini Pīahka fungu usstahdija par skolū kura-tora kandidatu, bet Pīahkis no tam atteizās, jo negribeja eet to zelu skolū leetās, ko eet sozialsdemokrati. Un ko mehš sčhodeen redsam? Interpelazija pret Pīahki. Interpelanti balstas us Latwijas skolotaju saweenibu. Seesčam, kas nepasihst skolotaju organizazijas un winu zenteenus, tas warbuht domā, ka sčī Latwijas skolotaju saweeniba isteiz wīšu skolotaju domas. Tā jau nu gan tam wjadsetu buht. Bet waj Latwijas skolotaju saweeniba ir ta orga-nisazija, kura isteiz wīšu skolotaju domas? Nē, ta naw ta organizazija! Neskatotees us wīseem sčīs organizazijas, konferentschu un kongresu lehmū-meem fāistit pee sewis skolotajus, skolotaji kratas walā no tās un stahw tahlu no winas. Sčī organizazija apweeno tīkai skolotajus sozialsdemokratus un tos skolotajus, par kureem „Sozialsdemokratā“ saka, ka tee skatotees us Maskawu un Romu. Bet es teiksču, wini skatas ne tīkai us Romu, bet ari us Berlini un zītām pilsēhtam, kurās atrodas pahkreewosčanas laika darbineeki un kuru zentigee rofas puisčī bija daudsi saweenibas beedri — skolotaji. See wīši tagad konzentrejas ap Latwijas skolotaju saweenibu. Dermana kungs aisrahdija, ka sčīs organizazijas waldē esot tīkai pahris skolotaju sozialsdemokratu. Bet es nesīnu, waj Dermana kungs wares usrahdit Latwijas skolotaju saweenibas waldē pahris tahdu, kas naw sozialsdemokrati. Sčī skolotaju saweeniba newar zitu runat un darit, kā tīkai to pašču, ko runā un dara sozialsdemokratu frakzija, t. i. buht oposizijā pret waldibu; tas ir galwenais un newis skolas leeta, kā to sčee saka. Sčī oposizija waldibai bija jau tad, kad wehl Latwijas nemas nebija. Es domaju, Dehkena kungs labi atzerešees, kā tad, kad bijām Petrogradā, kur breeda doma par brihwo Latwijū un ar sčō pašču domu eebrauzā no Rīgas preesčstahwis, kad prahtojām, ka jabrauz us Latwijū, tad sozialsdemokrati teiza, tur newajaga braukt. Leelineezismam krihtot sozialsdemokrateem janahkot pee sūhres un tapehž newajagot wēlti issčkeest spēhtus par tahdu tur Latwijū. Se atšauzās us Latwijas skolotaju saweenibu kā wīšu skolotaju domu isteizeju. Es waru teikt, ka tas nebuht tā naw. Saweeniba naw skolotaju domu isteizeja, bet ar sčahdu atšauščhanos mehgina guht panahlumus. Pee lituma par skolo-taju algoščanu Dehkena kungs aisrahdija, zif jauti Latwijas skolotaju sawee-nibas beedri sagaidijusčī Ulmani pee pagaidu waldibas atgreesčhanās, gah-jusčī tam pretim un stahstijusčī, ka pahr Latwijū atkal faulite uslehfusi. Ulmanis solījees gahdat par skolotajeem, bet nu negribot maskat algu no walsis kafes. Dehkena kungam wjadseja ari pastahsiit, kā sčee pašči sagai-ditaji to Ulmani ar wīšu pagaidu waldibu us Leepaju pawadija, kā ari to, kas tīka spreests skolotaju sapulzē Brunineeku eelā Nr. 24, ihsi wirms Ulmana aiseeščhanas us Leepaju; kā sčō sapulzi, kurā gribeja gahst Ulmana waldibu, wadija tee pašči fungi Ulmana sagaiditaji. Dehkena kungs toreis bija augsts eerednis pee Rasparsona kunga, tautskolu direktors; wīnsč bija solidars ar sapulzi un apleezinaja: Es stahwu tahlu no domam aisstahwet pagaidu wal-dibu. Sčee pašči fungi bija tee, kas pee leelineekeem Rīgā wadija skolū leetas. Sagad wini sehđ Latwijas skolotaju saweenibā un wehl lihds sčim newar aismirst, zif labi bija sehđet un diktet preesčkrastus. Sčee atšauzās

us konferencem. Bet kāhdas tad šīs konferencēs bija? Pagahjuschā gadā bija weena konference, bet juhs tur nelaidāt pilsonus-skolotajus eefschā. Tās taš naw nekahds noslehpums. Juhs rihkojāt kongresu tikai šči wahrda peh3, jo rihkojāt wīnu pa seemas ūwehtleem, tai laikā, kad skolotaji no laukeem netika Rīgā, jo wīni bija aismenti ar isrihkojumeem un ar foru wadišchanu. Neklatotees us ūschahdu panehmeenu jums neisdewās tur isdabut zauri sawu resoluziju, kuru Dermana kungs ūche nolasiija. Tad juhs ūsazudāt sawu konferenci ar saweem laudim, ūsraštijāt un peenehmāt resoluziju. Naw tatschu jameklē šīs resoluzijas autori nemas Latwijas skolotaju ūweenibā, jo wīni tepat ūsch. Isgahjuschā nedelā „Sozialdemokrata“ numurā bija runa par to, ka widusškolu skolotaju beedriba stahwot malā un neustahjotees pret Pļahki. Runa eet par widusškolam un ūzītis, ka tee widusškolu skolotaji zeešot klusu un nerunajot. Wīni nerunā tapeh3, ka nekatas ne us Maskawu, ne us Romu, ne ari us Latwijas skolotaju ūweenibu, bet tikai us Latwiju un winas školu. Tās wahrdā wīni klusē. Naw nekahda pamata atsauktees us Latwijas skolotaju ūweenibu tā wīšu skolotaju domu isteizeju. Ta isteiz tikai sozialdemokratu un to skolotaju domas, kas ūkatas us Maskawu waj Romu, un tee naw wairumā, bet mašumā.

Presidents J. Šchakste: Wahrds Dermanim.

W. Dermanis (sozialdemokrats): Galweene eebildumi man buhs Rasparfona kungam. Mani interese tas, ka wīnš mehginaja pamahzit sozialdemokratu ar zitateem no sozialdemokratu literaturas. Es neschaubos par to, ka Rasparfona kungs ir sozialdemokratu literaturu lasiis tani laikā, kad wīnš pats bija sozialdemokrats un kad wīna uskati bija dauds progresiwaiki, nekā tagad. Wīnš bija toreis progresā draugs un ūprata to weedofli, kuru mehš aistahwejam. Tagad Rasparfona kungs ir nosehdees labā ūpahrnā un nostahjees us pilsoniskā weedofka; tapeh3 wīnš muhs wairs nesaprot, un ja wīnš zītē tagad sozialdemokratu literaturu, tad mehš wīnam wairs newaram ustižetees tā, ka mehš buhtu ustižejūšees, kad wīnš buhtu ūcho literaturu zitejis pirms 10, 15 gadeem, jo tahdi zilweki, kas no sozialdemokratu leghera pahrgahjuschi preteja legheri, zitejumus no sozialdemokratu literaturas isdara weenpušigi un ne tā, ka tas buhtu wajadšigs. Tadehļ Rasparfona kungs apmeerina, warbuht, labo ūpahrnū, kas zitadi newar buht, bet wīnš newar apmeerinat kreiso ūpahrnū un newar apmeerinat toš, kas kautschu ari nepeesleenas kreisam ūpahrnām, tomehr stahw us progresiwaika pedagogiska weedofka školas jautajumā, nekā Rasparfona kungs. Wīnš ūfa, mehš ešam jaurā tauta un tadehļ ir dabigi, ka newar wehl realiset weenibas školu un tamlihdšigā garā. Bet us ko tad iseet muhu interpelazija? Mehš taifni wehlamees eet weenibas zeku, nowehrst tās newehlamās parahdibas, kuras tit bagatigi plaukušas isglihtibas ministrijā. Ja mehš turesimees pee Rasparfona kunga weedofka, tad muhsu škola pateesi eebridis purwā un nekahdā šinā neees pa progresā zeku. It ūewiūski mani interese tas, ko Rasparfona kungs teiza par ešamenu audsiņoūho nosiimi: Luht, muhsu widusškolas un augstškolā isglihtibas lihmenis ešot grimis. Ja teescham tee widusškolas skolneeki, kas tagad mahzas augstškolā pirmā un otrā kūršā, sinatniskā šinā stahw ūemaki, nekā studenti pirms 4, 5 gadeem, tad galweenais eemeks tam buhs pahrdšihwotais karsch, tadehļ ka wīšas tais ūemēs, kur norišinajās karsch, nebija eespehjams školas kahrtigi ušturet, školeneem tās kahrtigi apmellet. Šapat ari Latwijā. Notikumi ūakarā ar karu

nelahwa daudseem apmeklet fahrtigi skolu, un tapeh3 ir dabigi, ka muhsu augstskola pirmā un otrā gadā ir studenti, kuru sinatniskais lihmēnis ir semaks par agrako. Meh3 newaram zeret sinatnisko lihmēni pazelt ar to, ka eewedam eksamēnus. Teefcham ta ir fawada pedagogiskā linija, peh3 kuras eksamēni pazelschot sinatnisko lihmēni. Rasparsona kungs teiza, ja buhs eksamēni, tad zilweti mahzifees; gatawosees sinamos preefshmetos, kuros tiks eksamēnēti. Bet ta tad buhs til tā fauzamā „kajjonschschina“. Tur tiks par tahdeem un tahdeem preefshmeteem eksamēnēts un tew tas un tas jamahl, un tadehl ari skoleni gatawoschotees schajos preefshmetos. Tas ir ne pedagogisks, bet peefpeeschanas weedoklis, birokratisma weedoklis. Tas ir wezais raugs, kas walda pedagogijā. Newis wirsit us preefshu isglitību ar dsihwu interesi, ko skolotajeem wajadsētu eepotet skoleneem, newis ar freetneem mahzibas lihdselkeem, bet ar peefpeeschanu, ar solijumu, ka, ja tu noliksi eksamēni, tad buhs labi. Schahda eksamēni loma, ko teem peefschēir Rasparsona kungs, prahta un firdsishlitību, kura nahf no paschdarbibas, no dsilas intereseš kā mahfshlineezistos tā ari fabeedristkos un sinatniskos jautajumos, nekahdā sinā newar pazelt. Sahlak Rasparsona kungs peeweda zitatus no sozialdemokratu literaturas. Man jaatsihstas, ka ir pedagogi sozialdemokrati, kas faka, ka eksamēni wajadsigi. Bet tas neleezina, ka winu weedoklis ir wišprogresiwalais. Meh3 kritisejam isglitibas ministra rihkojumus par eksamēneem ne tahdehl ween, ka tee naw wajadsigi, bet ari tadehl, ka tos grib ispildit wifos sikhumos, ka tee aprobescho skolas paschdarbibu un autonomiju. Muhsu interpelazijas galwēnais kodols ir tas, ka ta skolas autonomija, kura tika nodroschinata ar Tautas Padomes likumu, teef eerobeschota no isglitibas ministrijas rihkojumeem. Ja pedagogiskā padome atsihs, ka skoleni jaekamine, tad lai winus eksamēnē. Bet pedagogiskās padomes, warbuht, ir taisijuschas lehmumu, ka til un til dauds skoleni atswabinami no eksamēneem, tadehl ka wini 4 gadu laika peerahdijuschī, ka wini ir spehjigi. Wini tad ari buhtu atswabinami no eksamēneem. Ja israhdas, ka daschi eksamēnējami, tad lai tas ir pedegogiskās padomes brihwš lehmums, bet newis birokratijas lehmums. Newar ministrija buht ta, kas rakstis rihkojumu par eksamēneschanu, un ministrijas preefshstahwis newar buht tas, kas taisis lehmumu, waj war isdot gatawibas apleezību, waj ne. Luht pret to meh3 esam. Ne galigi nēmt pedagogiskām padomem teefību eksamēnē daschus skolenus, bet taisni alstah winām schis teefibas, newis dodot tās isglitibas ministrijai. Lai waretu discreditet muhsu istureschanos schini jautajumā, Rasparsona kungs aisrahdija, ka muhsu weedoklis nahf no Padomju Kreewijas. Mums jafaka, ja no tureenes kautkas lahs nahf, tad tas ir peenemams. Bet schini jautajumā man jateiz, ka Rasparsona kungs toti maldiēes. Padomju Kreewijas pedagogiskās idejas, kas ispauschas tā fauzamā darba skolā, naw raduschās Padomju Kreewijā, bet nahfuschas no zitureenes, no Wskareiropas un no Seemelamerikas Saweenotām Walsim. Padomju Kreewijas pedagogiskās idejas balstas us tahdeem pasihstameem pedagogeem, kahdi ir Seidels, Kirchensteins, Hansbergs Ciropā un kahds ir Amerikas flawēnais pedagogs Dschons Džui. Jau senaf atpakal daschi Džui darbi Kreewijā bijuschī pahrtukoti, un, zit man ir bijis gadijuma eefkatitees tās pedagogiskos rakstos, kas isnahfuschī Kreewijā, tad wini taisni zildina un, warbuht, pahraf zildina schos pedagogus Wakarciropā un Seemelamerikā. Ja tad nu meh3 aistahwetu to pafchu, ko aistahw Padomju Kreewija, tad meh3 aistahwetu to, ko aistahw Wakar-

ciropā un ari Seemelamerikas Saweenotās Walsitīs. Bet muhsu interpelazija negrosās ap darba skolū, kas ir tik populara Padomju Kreewijā, bet greslās pawisam ap kautko zitu — ap eksamenu jautajumu, un tahdehl par weli bija jaaisrahda us peemehreem no Padomju Kreewijas. Isnahf tā: tiklihdīs mehš usstahjamees pret kahda ministra politikū, tad tuhlt mehgina peerahdit: luhf tas wišs nahf no Padomju Kreewijas, tas wišs ir komunismš, lihdsigi tam, ko Dr. Reinharda kungs runaja, kad gahja runa par 8 stundu darba laiku, kur wišch šahla kleeht, tas ir komunismš, komunismš. Warbuht, kad mehš šahfšim runat par zitām leetam, ari tad mums teihs, ka wišs nahf no Padomju Kreewijas. Rasparsona kungam, kusch šabeedriksos usfkatos pazelas augstaf par Dr. Reinharda kungu, tahdehl ka ir gahjis zauri sozjaldemokratu skolai, newajadsēja ar šchahdeem argumenteem argumentet pret muhsu interpelaziju, bet gan ar kautkahdeem ziteem. Tahlaf Rasparsona kungs aisrahdija, ka mums ir radineeki ari garidsneeki, jo ari tee esot pret eksameneem. Šhini jautajumā war buht pilnigi pareisi, ka ari garidsneeki ir pret eksameneem. Ir tahdi gadijumi, kad labais špahrs balso kopā ar kreiso špahru, bet kreisais špahrs tad balso par sinamu jautajumu ais ziteem motiweem nekā labais. Ta ir tahda šagadišchanaš. No šwara ir tee motiwi, tahdehl mehš esam pret eksameneem. Un tee šastan ar modernās pedagogijas nowehrojumeem. Tee motiwi šastan ar pedagogijas wišmodernafam prašibam.

Tagad daschi eebildumi Salnis kungam. Salnis kungam leelas, ka Latwijās skolotaju šaweeniba ir sozjaldemokratiska šaweeniba. Tas tā nemas naw. Es Salnis kungam gribu prašit, zil mums Latwijā ir pawisam skolotaju. Bamatškolu un widušškolu skolotaju buhs 3, warbuht, maksimums 4 tuhftošchi; šhini Latwijās skolotaju šaweenibā ir apweenojuschees wairaf nekā diwi tuhftošchi skolotaju. Waj teescham Salnis kungs domā, ka šchee diwi tuhftošchi skolotaju ir sozjaldemokrati? Mehš, kreisais špahrs, par to waretu tikai preezatees, jo tas nosihmetu, ka sozjalistiska ideja ir eespeedusees ne tikai ween šrahdneeku, pilšehtu un lauku šrahdneeku masās, bet ir eespeedusees ari šcho inteligentu darbineeku masās leelos apmehros. So teescham teikt newar. No šcheem 2000 skolotaju leelais wairums naw sozjaldemokrati. Winu wairums weenfahrschi ir progresiwi školu darbineeki, kuri šawos školu jautajumos, pedagogiskos jautajumos šastanojas ar sozjaldemokrateem ais ta weenfahrschā eemesla, ko es atsihmeju pirmajā runā, ka sozjaldemokratijas pedagogiskais weedollis wistuwaf šastan ar wišpahrejo progresiwo pedagogijas weedokli. Bet ja ari buhtu tahds gadijums, ka skolotaju kongresā buhtu wiši sozjaldemokrati, tad man šche jafaka tas pats, ko es jau teizu šawā pirmajā runā, ka tee skolotaji tomehr tad isteiktu šabeedribas domas. Waj teescham labais špahrs nostahjas us ta weedokla, ka reis sozjaldemokrati ir wairumā, tad ar teem naw jarehšinas. Tad labais špahrs waretu teikt, ka ari ja nahfoshās wehleschanaš sozealdemokrateem buhtu wairakums, tad ari ar teem nebuhtu jarehšinas (Šauzeens no weetas: „Juhš jau tagad eseet wairakums“). Daschās weetas šiprā mehrā ir wairakums un argumentet ar to, ka skolotaji ir sozjaldemokrati un ka winu zenteeni ir preteji šabeedribai, nosihmē argumentet no gluschi nedemokratiska weedokla. Tahlaf Salnis kungs mehginaja peerahdit, ka skolotaju kongress esot bijis deesgan šlikti šastahdits. Us to man augstai šapulzei jaaisrahda, ka šchis skolotaju kongress tifa demokratiski eewehlets. Us weetam wišas skolotaju aroda beedribas šuhtija šawus delegatus us

ſcho kongresu; un taiš weetās, kur nebij arodbeedribās, ſkolotaju grupās ir ſuhtijuščas ſawus delegatus uš kongresu. Uri Latwijās augstškola bij ſuhtijūš ſawu delegatu. Uri teikt, ka kongreſā uštahjās tika ſozialdemokrati, ir pilnigi neweetā, jo taišni pedagogiškos jautajumos wišwairaf uštahjās neſozialisti, tā, peemehram, Aleksandrs Dauge, Rundsinsch un ziti. Kongreſs, weenfahrt, bij demokratiški wehlets un pateeši repreſentēja ſkolotaju domas un, otrfahrt, tur nodarbojās eewehrojami pedagogiški ſpehki. Wišos jautajumos, kuri bija wišmaſaf ſozialistiški, uštahjās tā referenti daudši neſozialdemokrati, taišni beſparteiſklee. Šchais jautajumos bija wišmaſaf domu ſtarpibas. Ta rezoluzija, kur beigās gahja runa par eſſameneem, tika peenenta gandrihš weenbaliſgi, tika ar pahriš bališim, taš bija pret. Tā tad daudšos pedagogiškos jautajumos naw domu ſtarpibas ſkolotaju ſaweeniā, tā ſtarp wiđuškolu, tā ari pamatškolu ſkolotajeem. Ja iſglihtibas miniſtrš Plahka kungs motiweja opoſiziju pret ſkolotaju kongresu lehmumeem ar to, ka tur eſot gandrihš waj weenigi ſozialdemokrati, tad wina weedolli ir nedibinats un taišni parteiſiškš. Beidsot Salniš mums aiſrahdija uš to, ka mehš ſtatotees uš Maſkawu un Romu. Eš wehlreis atgahdinaſchu, ka labi, ja mehš waram ko mahzitees no Maſkawas waj Romas, taš ir no ahrsemem. Juhš, kungi, aiſſtahweſeet ſawu tagadejo weedolli un baliſkoſeet pret interpelaziju, bet ar to juhš nepabalſtiſeet ne iſglihtibas intereſeš, ne ari demokratiškās intereſeš wišpahrigi. Egot pa to zeku, kuru noſprauduſchi Wakareiropas un Seemelamerikas labakee pedagogi, buhtu eeſpehjamš pazelt Latwijās iſglihtibas lihmeni un lihdš ar to ari raſchoſchanas ſpehkuš, bet turoteeš pee ta uſſtata, ko Raſparfona kungs aiſſtahweja, mehš newareſim pazelt ne muhſu iſglihtibu, ne raſchoſchanas ſpehkuš uſzelt. Ur to mehš ſkolas wehl wairaf peeſmazinaſim ar birokratiſmu un purwa gaiſu, kurā war noſmakt wiſi progresiwee ſkolotaji (Applauſi pa freiſi).

Preſidentš J. Eſchafte: Neweeniš wairaf pee wahrda naw peeteizeeš. Pehdejo wahrdu dabuš referentiš Nonahzš.

Referentiš D. Nonahzš: Interpelaziju komiſijās referentam ir taš nepatiſkamais un gruhtaiš uſdewumš, ka winam no ſtiipri pretejeem uſſtaateem ir jadabū widuſlinija. Uri ſchāi gadijumā ta puſe, taš palika maſafumā, ir nemeerā ar manu atreſerejumu. Bet man ir jaſaka, ka eſmu bijiš tiſ beſparteiſiškš, ziſ ween war buht. Stenografiſku atreſerejumu ſche dot naw eeſpehjamš, jo tad man buhtu wišmaſ trihš reiſeš pušotra ſtundas jaapgruhtina augſtās ſapulzeš uſmaniba. Somehr Dermana kungs mani peeſpeeſch ſtenogramu nolaiſt atteezibā uš interpelazijas 5. punktu. Wiſchſch noleedš, ka buhtu komiſijās ſehde iſteizis gatawibu pateikteeš par teem Plahka riſkojumeem, par ko bij runa 5. pantā. Dermaniš ſaka, ka wiſchſch ir aprobeſchojees tika ar ſiſtikās iſglihtibas inſtitutu, bet wiſam zitam ir iſſaziješ pretim. Pehz ſtenogramas Dermana kungs ir runajis par wiſeem teem inſtituteem, taš mineti interpelazijas 5. pantā. Wiſchſch ſaka: „Ešis ir weenigaiš punktiš, kur nenahkaš runat par buhtibu, bet nahkaš tureteeš pee juridiſka weedolka. Pehz buhtibas tee inſtituti wiſi ir labi, wini ir wehlami un ja mums buhtu jaapſtata iſglihtibas miniſtra Plahka kunga riſkojumš pehz buhtibas, tad winam buhtu jaiſſaka paldees“.

Wairaf man naw ko teikt.

Preſidentš J. Eſchafte: Saſtanā ar ſahrtibas ruſka 97. pantu interpelazijas komiſija eeſneedš preeſchliſkumu, kurſch ſkan tā:

„Sātwerfmes Sapulze, noklausījusees interpelaziju komīšijas sīņojumu par peeprahjumu atteezībā uš isgļihtības ministra Pļahka darbību, atrod šcho interpelaziju par nepamatotu un tadeht to atraida“.

Šchis ir interpelaziju komīšijas preefšchlikums. Eš to tagad lišču uš balsošchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šcho preefšchlikumu. Tagad eš luhdsu pazeltees toš, kas ir par šcho preefšchlikumu. Tagad eš luhdsu pazeltees toš, kas ir atturejuschees no balsošchanas. Interpelaziju komīšijas preefšchlikums ir peenemts ar 63 balsim, pretim ir issazijuschās 55 un atturejuschās 7, kopā 62.

No latgaleešču semneeku frazijas ir eefneegts preefšchlikums deleget zentralā jemes eerihzības komitejā J. Rubula weetā P. Swaguli. Gebildumu naw? Ja naw, tad tas peenemts.

Sad man ir sīnots no ministru presidenta weetas ispilditaja eefšchleetu ministra, ka uš ministru presidentu Ulmani ir išdarits šchodeen atentats Messhotnes skolās nama tuwumā. Eš, pasīņojot par šcho notikumu augstai šapulzei, turu par šawu peenahkumu issazit pret šchahdeem zihnaš lihdslekiem wišstingrafo nošodišchanu.

Lihds ar to šchis deenas jēhde teef slehgta un nahkofchā pilna jēhde notiks treschdeen, 4. maijā plst. 5 pehz pusdeenas.

(Šehdi slehds plst. 11.15 wafarā).

III. šesijas (24.) ahrfahrteja swiniga sehde

1. maijā 1921. gadā

(Atklahta pulksten 1.20 deenā).

Presidents J. Ščakste: Ahrfahrteja Satwersmes Sapulzes sehde atklahta.

Augsti zeenitee fungi, augsti zeenitas kundses! Pehrņ ščai pašchā deenā, 1. maijā, pirmo reisi Latwijā eenehma šawu weetu winas ihstais šaimneeks, kuru ščurp bij šubtijusi wiša Latwijas tauta. Mums jau agrak bij bijušchi šaimneeki, šwešchi šaimneeki, kuri gan pehz starptautiskām teesibam ar pilnu teesibu šche waldija, bet kuri tomehr neišgahja no paščas tautas, kureem truhka tautas mandats. Wini šche waldija uš eekarotaju teesibu pamata. Uri muhsu Šautas Padome, kura šche darbojās pirms šchis augstās šapulzes, nebaudija tahdas teesibas, tahdas bauda tagadejā augstā šapulze; ari wina nebij dabujusi atklahtu wispahreju tautas balši preešch šawas darbibas. Lai gan tauta winai šekoja, lai gan tauta winai peerahdija ar darbeem, ka ta winu pabalsta un lihdsi juht, tad tomehr formeli wina nebij ihstais Latwijas šaimneeks. Tikai pehrnajā pawafari notikušchās wispahrejās wehlešchānās, kur tauta wareja issazit to, kam wina ustiz šawu tahlako dšihwes nokahrtošchanu, tikai tad radās šchis ihstais šaimneeks, šchi augstā šapulze. Šchi šapulze, Satwersmes Sapulze, tika wehleta beš eerobešchojumeem, winas pilnwaras aptwer wišu Latwijas walšts dšihwi; uš winu gulstas peenahkums eefahrtot un nodibinat muhsu walsti uš laiku laikeem. Mehš newaram šajaukt Satwersmes Sapulzi ar parlamentu, kuram ir konstituzijā noteiktas waras robesčas. Satwersmes Sapulzei waras robeschu nemas šaw. Wina war weikt wišus tos jautajumus, kurus atrod walsti par nokahrtojameem un par šwarigeem. Lihds ar to ščai pašchai Satwersmes Sapulzei gulstas wiršū milšiga atbildiba. Wišs, kas noteek walsti, wišs kas padarits un wišs kas jadara, tas wišs friht uš Satwersmes Sapulzes atbildibu. Šchi apšina par atbildibu, ta lai buhtu weenmehr dšihwa un muhs lai weenmehr waditu muhsu darbiba. Par wišu labu un par wišu šaunu, par wišeem panahkumeem un par wišam neweišmem, par wišu galu galā tauta praša un prašis atbil-

dibu no ſchis augstâs ſapulzes. Weenigâ eestahde walſti, kaſ ir atbildibu paradâ Latwijas tautai un neweenam zitam, ir ſchî Satwerſmes Sapulze. Tauta warës par winas darbibu ſpreest wiſlabaki tad, kad wina winu redſës wiſâ wiſumâ. Mehſ newaram paſchi ſazit, waj mehſ eſam pareiſi ſtrahda-juſchi. Par to ſpreedis titai wehlaſ tautas nahkoſchâs pa-
audſes un wehſture. Bet muhſu peenahkums gan ir apſinatees ſcho atbildigo uſdewumu, kaſ mums dots. Tadehl ſawâ darbâ un wiſos ſawos lehmumos rihtotees peh3 labakâs apſinas, weenmehr neſaudſigi, to praſa no mums walſts un winas labums un weenigais mehrkis mums war buht walſts labklahjiba.

Tas darbs, kuru mehſ eſam weikufchi, ir jau deefgan plaſchs. Mehſ eſam ſchî gada laikâ noturejuſchi pawifam 79 ſehdes, kuras ſadalijâs 3 ſefijâs. Pirmâ ſefijâ bij 38 ſehdes, 5 ahrfahrtejas, otrâ ſefijâ 13 ſehdes un treſchâ ſefijâ 23 ſehdes. Schaîs 79 ſehdês ir peenemti pawifam 91 likums un to ſtarpâ tik ſwarigs un muhſu ſadſihwê greeſoſchs likums, kahds ir agrarais likums, bet ari daſchi ziti, kâ laulibas likums u. t. t. Beſ tam ir apſpreesti 26 likumprojektu eeroſinajumi un 16 pee-
praſijumi un 18 jautajumi.

Mehſ, protams, newaram mehrit ſcho darbu ar kaut kahdu noteiktu mehraulku. Pee weena likuma, kurfch ſaſtahw titai no daſcheem panteem, ir wajadſigs mehneſcha darbs, kamehr ziti likumi, kuri ſaſtahw no ſimts panteem, war titk paſtrahdati daſchâs deenâs. Muhſ ir wadijuſi lihds ſchim ta apſina, ka muhſu uſdewums ir neween iſdot likumus, bet nofahrtot walſts dſihwi. To peerahda tas apſtahlis, ka mehſ pirmâm fahrtam kehramees pee agrarlikuma. Waj mehſ buhſim to laimigi nofahrtujuſchi, jeb waj tur buhs daſchi truhtumi, to peerahdis nahkamiba. Bet galwenais muhſu uſdewums, kaſ mums wehl ſtahw preeſchâ, tas ir muhſu ſatwerſmes iſſtrahdaſchana, jo katrâ ſinâ muhſu nahkamâ walſtiſkâ eefahrtâ ir no wiſleelakâ ſwara preeſch walſts tahlakâs attihſtibas. Romiſijâ ir pa dalai projekts jau iſſtrahdats un pa dalai jau weikts un tâ tad tuwojas tas brihdis, kur mehſ wareſim to apſpreest Satwerſmes Sapulzes plenarſehdê. Zik paredſams, tad ſchoreiſ mehſ bei-
dſamo reiſi ſapulzejamees ſwinet augstâs eestahdes dſimum-
deenu — muhſu maija ſwehtkus, jo zerams, ka mehſ ſawu darbibu lihds nahkoſcham gadam iſbeigſim.

Satwerſmes Sapulze pati par ſewi ir weenibas ſimbols wiſâ walſti. Satwerſmes Sapulzê kopojas wiſas tautibas,

